

Fenyitő törvenyszeki magyar törvény. 2., újonnan átdolgozott
kiad. (Ungarisches Criminalrecht. 2. umgearb. Ausg.)

Eggenberger
Pest 1847

Signatur: 17250-B
Barcode: +Z158823805
Zitierlink: <http://data.onb.ac.at/ABO/%2BZ158823805>
Umfang: Bild 1 - 212

Nutzungsbedingungen

Bitte beachten Sie folgende Nutzungsbedingungen: Die Dateien werden Ihnen nur für persönliche, nichtkommerzielle Zwecke zur Verfügung gestellt. Nehmen Sie keine automatisierten Abfragen vor. Nennen Sie die Österreichische Nationalbibliothek in Provenienzanangaben. Bei der Weiterverwendung sind Sie selbst für die Einhaltung von Rechten Dritter, z.B. Urheberrechten, verantwortlich.

Hinweis: Das Dokument enthält hinterlegte Textdaten, die eine Suche in der Datei ermöglichen. Diese Textdaten wurden mit einem automatisierten OCR-Verfahren ermittelt und weisen Fehler auf.

S. A. 19. E 102

KAIS. KÖN. HOF

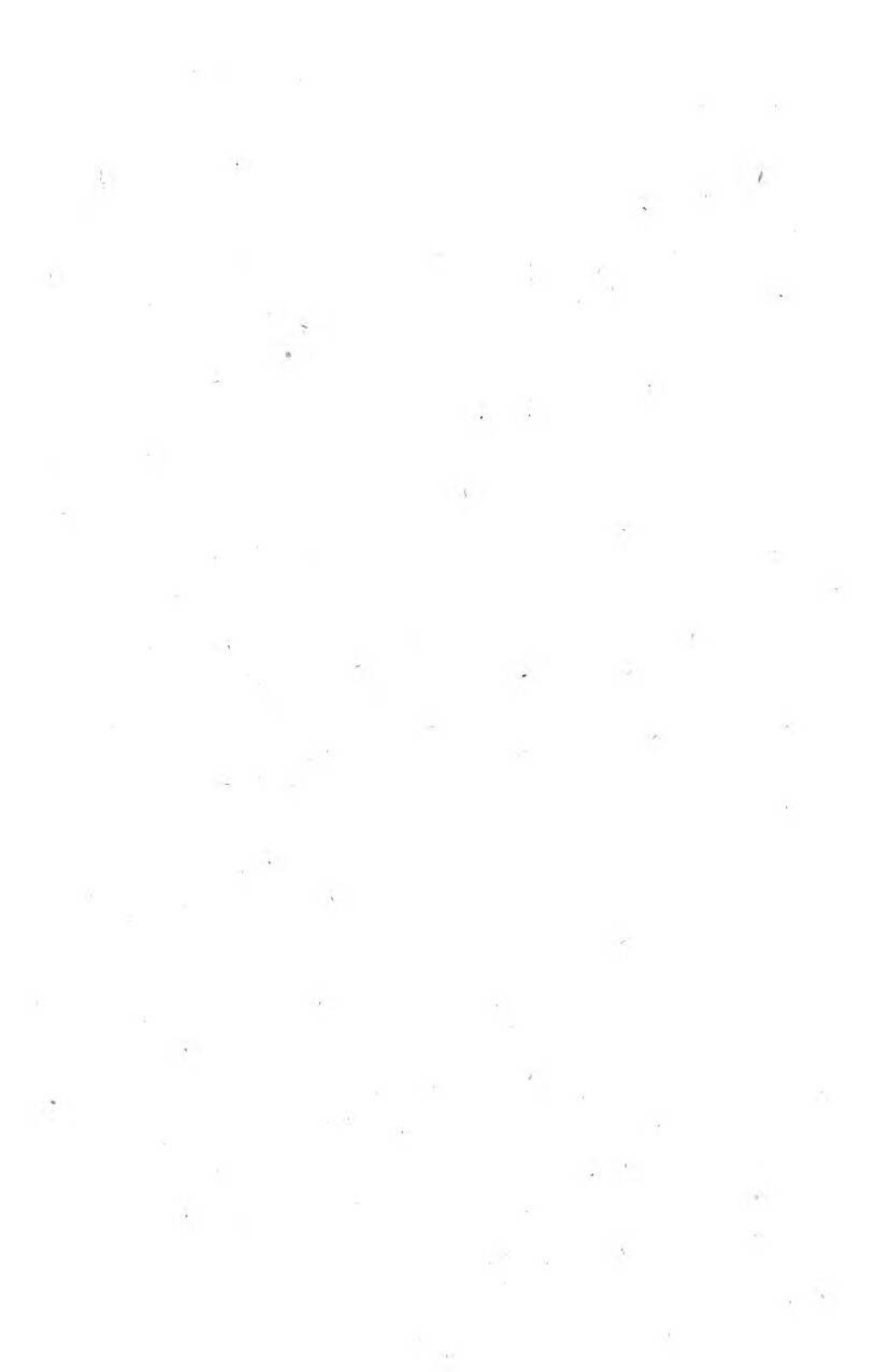

BIBLIOTHEK

17.250-B

ALT-

17250-B.

FENYITŐ TÖRVÉNYSZÉKI

MAGYAR TÖRVÉNY.

FEJTEGETTE

SZLEMENICS PÁL,

TÖRVÉNYTANAR, HITES ÜGYVÉD, A' MAGYAR POLGÁRI ÉS FE-
NYITŐ TÖRVÉNYEK POZSONI KIR. ACADEMIAI KÖZTANITÓJA.
A' M. T. T. RENDES TAGJA, 'S NS. POZSON VÁRMEGYE
TÁBLABIRÁJA.

MÁSODIK, UJONAN ÁTDOLGOZOTT, KIADÁS.

Kiadta a' m. t. társaság.

PESTEN,

EGGENBERGER J. ÉS FIA ACADEMIAI KÖNYVÁRUSOKNÁL.

1847.

FENYITŐ TÖRVÉNYSZÉKI

MAGYAR TÖRVÉNY.

FEJTEGETTE

SZLEMENICS PÁL,

TÖRVÉNYTANAR, HITES ÜGYVÉD, A' MAGYAR POLGÁRI ÉS FE-
NYITŐ TÖRVÉNYEK POZSONI KIR. ACADEMIAI KÖZTANÍTÓJA,
A' M. T. T. RENDES TAGJA, 'S NS. POZSON VÁRMEGYE
TÁBLABIRÁJA.

MÁSODIK, UJONAN ÁTDOLGOZOTT, KIADÁS.

Kiadta a' m. t. társaság.

PESTEN,

EGGENBERGER J. ÉS FIA ACADEMIAI KÖNYVÁRUSOKNÁL.

1847.

Nem tart emberi vágy határt,
Bódúltságban eget vivni megyünk magát,
'S vétünk árja nem engedi,
Hogy mérges Jupiter mennyköveit tegye.

Horat. vers. I. K. III. Óda.

Tudnivalók.

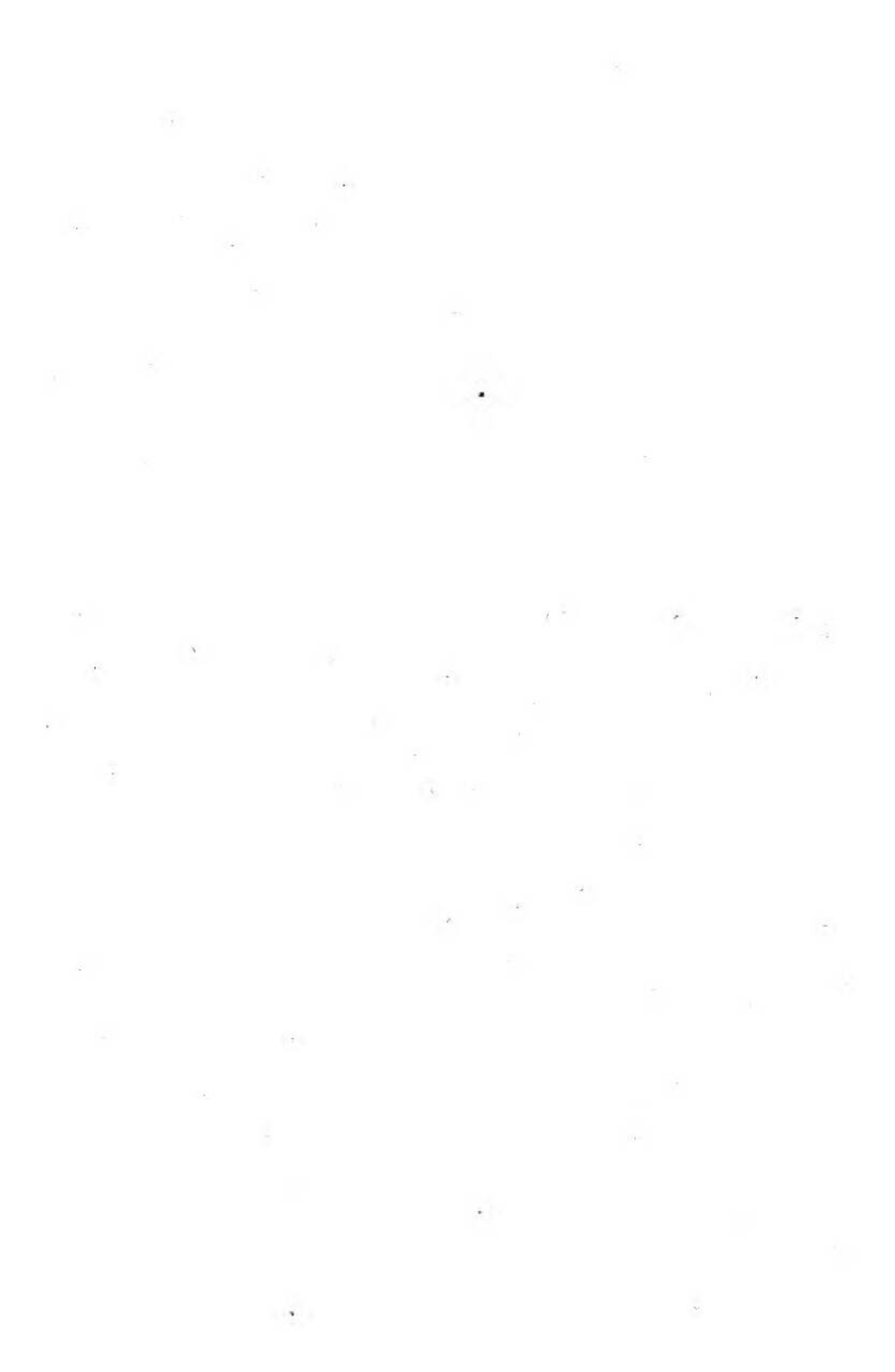
1. A' m. t. társaság ezen munkának csak kiadója lévén, nem kezeskedik a' benne követett nyelvszabályokról, sem írásmódról, sem végre akármilyen nyelvet 's írást illető elvekről; egyedül arra kívánt a' kéziratok' bírálataiban ügyelni, hogy az elfogadott és sajtó alá bocsátandó munka, mint egész egy vagy más tekintetből, ajánlható legyen, 's a' literatura' jelen állapotjában kiadásra méltónak tartathassék.

2. Nem vizsgálhatván meg a' benyújtott kéziratokat a' társaság fejenként és egészben: ez, u. m. *Fenyítő törvényszéki magyar törvény, második, újonnan átdolgozott kiadás*, Fogarasi János és Sztrokay Antal a' vizsgálattal hivatalosan megbízott rendes tagok' ajánlatára adatott sajtó alá.

3. A' társaság által kiadott kéziratok közül ez XCVIII. számú.

Pesten, december 30. 1846.

Dr. Schedel Ferencz,
titoknok.

FOGLALAT.

	Lap.
Előszó	
A' fenyítő törvényszéki magyar törvénynek előisméretei	1
Fenyítő törvényeink rövid történetirata	9
I. Korszak. Fenyítő törvényeink állapotja eleinknek Európá- ba jövetelétől fogva sz. István királyig	10
II. Korszak. Fenyítő törvényeink állapotja sz. Istvántól fogva Korvin Mátyásig	11
III. Korszak. Fenyítő törvényeink állapotja Korvin Mátyástól fogva III-dik Károlyig	25
IV. Korszak. Fenyítő törvényeink állapotja III-dik Károlytól fogva a' jelenkorig	36

A' fenyítő törvényszéki magyar törvénytán.

*I. Könyv. A' fenyítő törvényszéki büntettekről és bün-
tetésekről.*

**I. Rész. A' fenyítő törvényszéki büntettekről és bün-
tetésekről általánosan.**

I-ső Értekezés. A' fenyítő törvényszéki büntettekről áta- lánosan	41
II-dik Értekezés. A' fenyítő törvényszéki büntetésekről áta- lánosan	56

	Lap.
I-ső Szakasz. A' fenytő büntetéseknek természeti mivoltáról és tulajdonairól általánosan	56
II-dik Szakasz. A' fenytő büntetéseknek nemeiről és fajtáiról	69
III-dik Szakasz. A' fenytő büntetés lágyításáról és keményebbitéséről	77
IV-dik Szakasz. A' fenyegető büntetést megszüntető módokról	85

II. Rész. A' fenytő törvényszéki büntettekről és azoknak büntetéseikről egyenként.

I-ső Értekezés. A' közjót sértő büntettekről	89
I-ső Szakasz. A' polgári társaságot közvetlen sértő büntettekről	—
II-dik Szakasz. A' polgári társaságot közvetve sértő, vagyis a' vallást érdeklő büntettekről	97
II-dik Értekezés. A' magános hazapolgárokat sértő büntettekről.	100
I-ső Szakasz. A' hazapolgárok életét és tagjait sértő büntettekről	—
II-dik Szakasz. A' vagyonunkat érdeklő büntettekről	112
III-dik Szakasz. A' szemérmünket érdeklő büntettekről	118

Toldalek. Általános észrevételek a' büntettekről és azoknak egyenkénti büntetéseikről	124
--	-----

II. Könyv. A' fenytő igazság kiszolgáltatásáról, vagyis a' fenytő törvényételtől.

I-ső Értekezés. A' fenytő törvényételtben előforduló személyekről	126
II-dik Értekezés. A' fenytő perről általánosan	134
III-dik Értekezés. A' bevádlásról	142
IV-dik Értekezés. A' fenytő vizsgálatról	144
V-dik Értekezés. A' befogatásról és bebörtönzésről	158
VI-dik Értekezés. A' fenytő törvényszéki behizonyításról	163
VII-dik Értekezés. A' rab védelméről	178
VIII-dik Értekezés. A' fenytő ítéletéről és annak végrehajtásáról	182
Mutató	

Előszó az első kiadáshoz.

A' fenyítő igazság kiszolgáltatásában sok olyan tárgy fordul elő, melly nemzetünk írott törvényeiben elintézve nem lévén fenyítő bíránknak szabad önkényére van hagyva. Ezen helyheztetése, ha polgártársainak szabadságát lábbal tapodni nem akarja, szükségessé teszi neki a' fenyítő törvény természeti talpigazainak pontos ismeretét. Nem lehet tehát polgári szabadságáért annyira buzgó nemzetünknek kellemetlen egy olly munka, melly midőn fenyítő hazai törvényeinket és szokásainkat magyarázza, egyszersmind, a' hol szükséges, a' fenyítő törvénynek természeti sarkigazságait is előterjeszti. És ezen tekintet hozott engem, a'

**mint eredeti latin munkámnak előszavában megérin-
tém, azon gondolatra: hogy nem teszek nemzetemnek
rossz szolgálatot, ha, a' miket tanítói közhivatal-vi-
seletem alatt csekély tehetségem szerint e' célra fel-
jegyezgeték, a' haza reményére növekedő nemes if-
júságnak számára közre bocsátom.**

A' szerző.

A' fenytő törvényszéki magyar törvénynek előisméretei.

1. §. Ezen törvénynek ismértetése.

A' fenytő törvényszéki magyar törvényen, vagy rövidében a' magyar fenytő törvényen*), ha azt úgy, mint tudományrendszert, 's mint egy összefüggő tudományegészt vesszük, tárgyilag ugyan a Magyarországon és hozzákapcsolt részeken diszlő fenytő törvényszéki törvényrendeleteknek, és azokból származó jogoknak és köteleztetéseknek rendszeres foglalátját, alanyilag pedig azoknak elméleti és alkalmazási rendszeres ismértetét értjük.

Ezen ismértetést a' köz és magános ügyi törvényeknek eszméjével egybevetve, kitetszik: hogy a' fenytő törvényszéki magyar törvényt sem egyedül a' köz, sem csupána magános ügyi törvény ágának**) állítani nem lehet; mivel a' fenytő törvényszékekhez több mind köz, mind magános ügyi törvénysértésnek hosszulása tartozván, a' fenytő törvényszéki törvénynek köre mind a' két most nevezett törvényeknek számos tárgyaira kiterjed.

*) Ezen törvényt lehetne főszerző vagy vérhatalmú törvényszéki törvénynek is nevezni; azonban mivel minden ide tar-

tozó törvényrendeletnek sérelme magaután fövesztéséget nem vonsz, de továbbá a' büntett-boszszuló pert és abban előforduló bírói lépéseket sem lehetne fövesztőknek nevezni: helyesebbnek véltém a' fenyítő szóval élni, melly habár, a' fenyítés közönséges vételét nézve kisebb büntetéseket is jelentvén, a' tárgyat teljes pontossággal meg nem határozza, mivel mindazáltal nem csak a' büntető személy büntetés alá vétésének, hanem a' büntetést szabó törvény gonosztettől viszzatartó erejének jelentését is magában egyesíti, legtöbb előkerülő képzeteknek kifejezésére minden egyéb előttem ismértetes szavunknál alkalmasab.

**) Nagy a' vetélkedés, a' mint azt híres tudósunk néhai Vuchetich Mátvás úr fenyítő törvényünkrol irt jeles munkájában hosszasan elöadja, a' külföldnek legjelesb törvénytudói közt arról: valljon a' fenyítő törvény az alkotmányi 's közügyi törvényhez-e vagy pedig a' magános ügyihez tartozzék? — A' kik azt a' magános ügyi törvény részének állítják, vélekedéseket főlképen azon építik, hogy a' fenyítő törvényeknek tárggyúl csupán csak a' magános hazapolgároknak cselekvényeik, t. i. az általok elkövetett büntettek szolgálnak, és a' büntetések is egyedül a' magános hazapolgárt érdeklik. — A' kik pedig azt Vuchetich úr által is pártolva a' közügyi törvénynek ágai közé számolják, arra alapítják vitatásukat, hogy a' közbüntetést a' polgári társaság, mint az összes hazapolgároknak képviselője, a' büntevőn nem úgy mint peres félén, hanem mint jobbjáyan tulajdon nevében és jogával követeli, 's hogy a' bíró ugymint a' polgári társaságnak megbízottja, itéli reá a' törvényes büntetést; végre hogy a' fenyítő törvényben nem forog szó a' megsértettnek javáról, sem a' pernek kiegyenlítéséről a' polgári társaság és beperelt fél között, hanem a' társaságnak közboldogságáról. — Azonban ha a' köz és magános ügyi törvényeknek általános bevett ismértetéseit, mellyeket ezen kérdésre nézve elmellőzni nem lehet, tekintetbe vesszük, világos dolog: hogy a' fenyítő törvényt kirekesztőleg sem az alkotmányi 's közügyi törvényhez, mivel a' magános hazapolgárok egymás iránti köteleztetéseiket is tárgyazza, sem a' magános ügyihez, mivel egyszersmind azoknak az uralkodóhoz, és magához a' köztársasághoz létező helyzetöket is érdekli, és egyébiránt is abban se nem egyedül a' köz, se nem csupán a' magános polgári bántorság, hanem mind a' kettő egyszersmind czélul vagyon véve, logikai erőltetés nélkül foltozni nem lehet. A' meghasonlásra, úgy látszik, az adott alkalmat, hogy az ellenkező véleményeknek jeles tudományu bajnokai azon helynek kijelelésében, mellyet a' fenyítő törvény a' törvénytudományok épületében elfoglal, talán kevésbbé alkalmas tekintetet vetek osztályalapul. Mert valóban a' dologt mélyebben megfontolva, a' törvénynek közönséges 's polgári, és fenyítő törvénytészikire (Jus civile et criminale) osztása nem a' személyeknek, kiknek igazait érdekli, a' mint ez a' törvénynek alkotmányi és magános hazapolgáirai osztályában történik, hanem a' sérelem orvoslása útjainak különbségéből származik; mellyre nézve minden nemzetnek polgári törvénye törvénytészikire és törvénytészékhez nem tartozóra, és a' törvénytésziki ismét az itélőszékek különbségéhez képest, közönséges, vagyis szorosb értelemben polgári, fenyítő, bányász, katonai 's váltó törvénytésziki, vagyis rövidbben polgári, fenyítő, bányász, katona, 's váltó törvényre oszlik.

2. §. A' fenyítő törvényrendeletnek ismértetése.

A' fenyítő törvényszéki magyar törvénynek ismértetésében a' fenyítő törvényrendeletnek vagyis tényszabály jelentésében vett fenyítő törvénynek (*lex criminalis*) eszméje előfordulván, amannak tökéletes értelmére ennek ismértetését is szükséges előadni. — Kétféle, t. i. tágas és szoros értelemben szokjuk pedig, valamint akármelly nemű, úgy a' fenyítő törvényszéki törvényrendeletet is venni. Tágas értelemben, mellyben a' fenyítő törvényszéki magyar törvénynek ismértetésében vétetik, fenyítő törvényrendelet 's törvény alatt minden, fenyítő törvényszékeink előtt vitatható, jogokat és köteleztetéseket, és ezen törvényszékeink általi igazságszolgáltatást tárgyaló, akármelly hazánkbeli közhatalomtól származó, szorosabban pedig egyedül csak országgyűlésen hozott illy rendeletet értünk. A' fenyítő törvényrendelet eszméje tehát tágas értelemben fenyítő törvényszéki szokásainkat, s királyainknak vagy közönségeinknek illyen rendeleteit, és királyi curiánknak hasonló tárgyú végzéseit is magában foglalja, szorosabban pedig mind ezeket magából kizárja.

3. §. A' fenyítő törvényrendeletnek felosztásai.

A' tágas értelemben vétető fenyítő törvényrendelet, szinte mint a' polgári: 1) Vagy írott vagy szokásbeli, a' mint a' rendelést tevő hatalomnak vagy nyilván kifejezett, vagy pedig tetteiből érthető akaratja által jött keletbe. — 2) Vagy általános vagy részleges különváló 's különző (*lex universalis et particularis*) és pedig vagy a' kötelezettekre vagy az oltalmazottakra nézve. A' fenyítő törvényrendelet t. i. a' mint vagy minden személyt kivétel nélkül, vagy csak némelyeket kötelez, úgy a' kötelezettekre nézve, a' mint pedig vagy minden akármelly személynek, vagy csak némelyeknek oltalmára terjed ki, úgy ismét az oltalmazottakra nézve vagy általánosnak vagy részlegesnek, különzőnek, 's különválónak mondatik. — 3) A' harm. törv. előlj. 8-dik és 2-dik része 7-dik és 11-dik czimjeinek értelme, a' kir. curia örökösödésről, osztályról, 's osztályigazításról szóló 38-dik, és a' vármegyei zálogról hozott 18-dik végzése szerint vagy köz vagy magános (*lex publica et privata*) rendelet, a' mint vagy az egész törvényhozó hatalom, vagy pedig csak annak valamelly része által tétetett. Így az országgyűlési törvények és az országos szokások köz, a' fejedelmi privilegiu-

mok, 's a' közönségeknék különrendeleteik és szokásaik magános törvényrendeléseknek szoktak neveztetni.

4. §. *Annak kellékei.*

A' fenyítő törvényrendeletnek megkívántató tulajdonai 's kellékei, a' hárm. törv. előlj. 6-dik czímjének értelme szerint is ugyanazok, mellyek a' közönséges vagyis polgári törvényszékinek, ugymint hogy igazságos, természeti illendőséggel megegyező, mind testi erőnkre, mind erkölcsi tehetségünkre nézve teljesíthető, a' polgári társaság szüksége vagy köz java által igényelt, a' haza környülményeihez szabott, országunk alkotmányával és sarkalatos törvényeivel megegyező, és ha írásba volna foglalva, rövid és világos értelmű legyen.

5. §. *Ugyanannak ereje.*

Valamint akár minemű törvényrendeletnek, ugy a' fenyítőnek ereje is akár belső természetét, akár a' törvényhozónak akaratját tekintve, a' kötelezésben áll. Kötelezi pedig mindennemű törvényrendelet, kivéve, ha a' rendelőtevő rendelését önmaga némelly személyekre szorítaná, vagy ha rendelkező hatalma csak némelly személyekre vagy egyes közönségre terjedne; a' hárm. törv. 2-dik része 5-dik czímjének világos kifejezése szerint: 1) A' szent koronának minden, akármelly rendű, alattvalóit. 2) A' külföldieket, kik hazánkkal valamelly közlekedésben vannak, a' nálunk tartózkodókat ugyan szinte ugy, mint hazánkfiait, tüstént a' köz-hirültétel után, azokat pedig, kik külföldön lakozván hazánkban javakat birnak, 's egyébként hazánkfiaival közösülnek, mivel a' törvényrendeletnek ismeretéhez olly könnyen nem juthatnak, csak három hónap mulva azután. Végre — 3) Magát felséges királyunkat is; kit mindazonáltal fenyítő perbe fogni a' h. t. 2. r. 39. czímj. értelme szerint még csak ügyei igazgatójának személyében sem lehet.

A' mi azon kérdést, hogy kiknek oltalmára szolgál fenyítő törvényrendeleteinknek itt érdeklett kötelezése? illeti: minthogy a' természeti igazság azt kívánja, hogy mind azok, kik a' törvénynek terhét viselik, annak jótéteményeit is érezzék, önkényt következik: hogy minden fenyítő törvényrendeletünk, hacsak különösen nincs valamelly rendű személyeknek védelmére szorítva, vagy valaki büntetés gyanánt védelme alól ki nincsen rekesztve, minden hazafinak, sőt, ha

a' törvény oka pusztán hazafiakra nem szorítkozik, külföldieknek is oltalmára kötelez.

Vége azon kérdés is támadhat itten: vajjon fenytő törvényrendeleteink hazánkon kívül tartózkodó polgártársainkat kötelezik-e? — De könnyű ezen kérdésre is a' felelet; mert, mivelhogy a' külföldön levő hazapolgáraink sem szűnnek meg szent koronánk alattvalói lenni, kétséget sem szenved, hogy őket hazánk törvényei ottan is kötelezik, és pedig nemcsak a' szent koronánaknak alattvalóira, kiknek igazait hazánk törvénytevő hatalma mindenütt védeni köteles, hanem a' külföldiekre nézve is, mivel hazánk közjava és boldogsága azt is megkívánja: hogy ezeknek hazánkfiutól szenvedett sérelmeikben igazságot szolgáltatassunk.

6. §. *Annak magyarázásáról.*

A' fenytő törvényrendeleteink magyarázása is szinte úgy, mint a' közönséges vagyis polgári törvényszékieké, vagy törvényerejű, vagy csak tudományos. Törvényerejűt csupán maga a' törvényrendeletnek szerzője, következésképen az országgyűlési törvényrendeleteinkre nézve az 1792-diki 12-dik törvényághozat tanúsága szerint az országgyűlésen egyesült egész törvényhozó hatalom, és a' hárm. törv. előlj. 11-dik czímje szerint a' törvényszerű szokás tehet; tudományos magyarázást pedig a' bírák vagy más törvénytudók is tehetnek bizonyos rendszabályokat követve. A' tudományos magyarázás ismét nyelvtudományira, és bölcselkedésre vagyis törvény okán alapultra, és ez megint kiterjesztőre és megszorítóra oszlik*). — A' megszorító magyarázásnak, mivel a' természeti örök igazságot mindenkor inkább kell tekinteni, mint a' törvény betűit, a' fenytő törvényrendeletekben is teljes kelete vagyon, következőleg a' fenytő törvénynek határozatát mindenkor csupán csak azon esetekre kell szorítani, mellyek ellen a' törvénynek teljes oka harczol**); a' kiterjesztővel ellenben igen vigyázva, és egyedül csak akkor kell élnünk, ha a' törvényben nyilván meg nem érdekeltető büntett képzetéhez tartozó jegyeire nézve a' törvényben előforduló büntetnek fajtája 's attól csak eszközlése módjára, mellynek mégis jogaink bátorságára nézve kevésbé veszélyesnek lennie nem kell, egyedül különbözik; mert a' mint alább bővebben elő fogom adni, a' fenytő törvényszéki büntetés mennyiségének meghatározásában sokféle tekinteteket szükség szemügyre venni, mely-

lyek miatt sok büntett, noha lelki szabadságunkkal visszaélésnek, sőt az igazaink bátorsága sérelmének mennyiségére nézve is egy másiknál sokkal terhesebb, mégis annál lágyabb büntetéssel nagyon terhelve.

*) Lásd a' törvényt magyarázás itt érdeklött nemeinek ismertetéseit és rendszabályait magyar polgári törvényem II. kiad. I. köt. 4-ik és 5-ik lapjain.

**) Ezen szabály hazánkban annál nagyobb figyelmet, és törvénszékeink általi lelkiismeretes szem előtt tartást igényel; mert a' mi halál- vagy más mindenkép meghatározott súlyosb büntetést szabó törvényeink mind régiek, s hazánkban másfél század előtti állapotjához : alkalmazottak, következőleg olyak, melyeknek okai a' műveltségnek gyarapodása, és a' közbátorság fentartására szolgáló eszközöknek s intézkedéseknek szilárdabb lábra hozása által a' törvény betűi alatt foglalt igen sok esetre nézve vagy teljesen, vagy legalább nagyrészt megszűntek; melyeknek határozatát tehát illy esetekre is alkalmazni, a' természeti örök igazság, mellyel h. t. előlj. 9-ik czíme szerint is, semmiféle emberi törvénynek ellenkezni nem szabad, tilalmazza.

7. § A' fenytő törvénszéki jogok és köteleztetések természete.

A' fenytő törvények képzete a fenytő törvénszéki jogok és azokra vonatkozó köteleztetések eszméit is magában foglalván, itt ezeket is célirányos megérteni. Már általánosan, mindazok, miket magyar polgári törvényemben (a) a' jog és köteleztetés általános értelmezéséről és felosztásairól előadtam, ide is alkalmazhatók. Egyedül csak a' bünteteskérés jogáról, és büntetés, szenvedés köteleztetéséről különös megjegyzést igénylenek: 1) Hogy ezen jog és köteleztetés természeténél fogva csak büntett által szülemlik. Hol büntett nincsen, ott büntetésnek helye nem lehet. — 2) Hogy a' bünteteskérés joga hazánkban nem a' megsérteit egyént vagy annak örökösét, hanem némelly büntettekben ugyan a' koronának, másokban pedig az illetőleges hatóságnak tisztli ügyészi hivatalát illeti; következőleg a' követelést megindító hivatalbeli egyénnek, hábar perelfogadás előtt történt, halála által meg nem szűnik. 3) Hogy a' büntetés szenvedésterhe a' büntetvőnek örökösére csupán csak hátrahagyott vagyonára nézve, mellyben t. i. ötlet egyedül képviseli, és arra nézve is, — a' felségsértés, hívségtelenkedés, és

korona elleni hamis eskünek jószágvesztéséget maga után vonzó büntetteit, melyek által a' büntetvőnek úri joga a' tettnek elkövetése által nyomban megszűnik, kivéve, — h. t. 2. r. 51. és 61-ik czímei szerint csak akkor száll, ha a' büntevő halálakor a' per általa már elfogadva volt.

8. §. *A' fenytő törvénynek tárgya és célja.*

Fenyítő törvényünknek tárgya a' fenytő igazság kiszolgáltatása, és a' törvényeink szerint oda tartozó büntettek és azoknak büntetések. Célját közelsőre, és végsőre szokás osztani. Közelső célja h. t. előlj. 7-ik cz. §-a szerint is az: hogy a' törvény félelmezabolán tartsa az emberi vakmerőséget, s azokra nézve igazság szolgáltatásék, kik büntetettkre vetemedtek. Végcélja pedig az, hogy mind a' polgári társaság közös, mind az egyes hazapolgárok magános jogainak bátorsága fentartassék. És innen már következik: hogy nem csak a' büntetéseknek olyanoknak kell lenniük, melyek mind minőségökre, mind nagyságukra nézve hathatós ösztönül szolgáljanak a' büntétkerülésre, hanem az igazság egész kiszolgáltatásának is szükséges legyen úgy egybeszerkeztetve lennie, hogy egy részről ugyan úgy büntett mennél előbb bizonyosan felfödöztessék, és érdemlett büntetését vegye; más részről pedig az ártatlanság, annak oltalmával napfényre jöhetvén, minden veszélytől ment legyen. Mert, ha úgy nem lenne összeszerkeztetve, hogy a' büntevők a' bíró kezét és érdemlett büntetésüket el ne kerülhessék, veszedelemben forogna mind a' köz mind a' magános jogainknak bátorsága; ha pedig a' gonoszok ravaszsága által veszedelembé ejtett ártatlanság annak védpaizsa alatt nem győzedemeskedhetnék: számüzve volna magános jogainknak bátorsága, következésképen a' fenytő törvénynek célja egyik esetben sem éretteitnék el.

9. §. *A' fenytő törvény tudományának haszna.*

A' fenytő törvény tudománya hasznos nem csak azoknak, kik vizsgáló-, bíró-, vagy védőképen forgolódnak a' törvényszék előtt, hanem másoknak is akármiknek, részint hogy tudva minden büntettnak büntetését, nagyobb ösztönük legyen óvni magokat a' büntettektől, részint hogy tudják védeni és napfényre hozni ártatlanságukat, ha netalán, a' mitől a' legjámborabb sem ment, a' gyanúsúló körülményeknek történetes összejövetelek miatt, vagy ravasz incselke-

dés 's hamis vád által fenytő vizsgálat 's nyomozás alá es-
nének.

10. §. *A' fenytő törvényszéki törvényünknek kutfejei.*

A' fenytő törvényszéki törvényünknek kutfejei ugyan-
azok, melyek a' közönséges vagyis polgári törvényszékieknek
ugymint: az országgyűlési közrendeleteink, és a' bevett szo-
kásaink, királyainknak és közönségeinknek különrendeleteik
és a' kir. curiának végzései. Ezen kutfőkről mind azok, miket
magyar polgári törvényekben (a) előadtam, itt is helyet
foglalnak.

11. §. *A' fenytő törvényszéki törvényünknek segédforrásai.*

A' fenytő törvényszéki törvényünknek segédforrásai
közé főképen tartoznak: 1-ször. Az észtan (Logica), a' ta-
pasztalati lélektannal (Psychologia empirica), és gyakorlati
bölcészettel (Philosophia practica), 's különösen a' termé-
szeti törvénnyel és az erkölcstudománnyal együtt. 2-szor.
A' fenytő törvényrendeleteink történeteinek, és fenytő
törvényünk régiségeinek ismérte. — 3-szor. Az orvosi
törvénytudomány (Medicina forensis). A' bírónak tudniillik
sok esetekben, ugymint ha a' dühödtségnek 's örüllésnek je-
len vagy távollétéről, a' sebhálalosságáról, a' csecsemő gyer-
mek-ölésről, a' megégetésről stb kérdés támad, hogy az
orvosi vizsgálatot kormányozhassa, 's az orvosok vizsgálati
tanuleveleiket megítélhesse, és érdemök szerint méltathassa,
az orvostudomány némely részeinek ismérte csaknem el-
kerülhetetlenül szükséges; melyeket egybenfogalva az orvo-
si törvénytudomány terjeszt elő. Ezen tudományról Kováts
Mihály és Molnár János már magyar munkákat is adtak ki,
melyekhez legujabban Henke Adolf munkájának ifj. Bene
Ferencz általi fordítása járult. — 4. A' fenytő törvényszé-
ki törvényről, főképen a' hazánkéről irt tudományos mun-
káknak olvasása. Két rendre oszlanak pedig az illetén mun-
káink; némellyek kiterjednek az egész fenytő törvényünk-
re, némellyek pedig annak egyes tárgyairól értekeznek. —
Az első rendbeliek az én 1817-ikben közre bocsátott, és
1827-ik és 1833-ik években megbővitve újonnan kiadott la-
tin munkámon túl Huszty István 1745. a), Tarnoi Goschetz
Gábornak 1746. b), Bodó Mátyásnak 1751. c) és Vuchetich

Mátyásnak 1819. *d)* munkáik. A' második rendbeliek közül pedig olvasásra főleg ajánlhatók Szemere Bertalannak *e)*, Csatskó Imrének *f)* és Sárvány Jakabnak *g)* a' büntetésekről bőven értekező új munkáik.

a) Commentarius in universum jus hungaricum. Budae 1745, melynek harmadik könyve a' fenyítő törvényt magyarázza. — *b)* Systema praxis criminalis I. Regni Hungariae, partiumque eidem adnexarum. Budae 1746. *c)* Jurisprudentia Criminalis secundum praxim et constitutiones hungaricas. Posonii 1751. *d)* Institutiones juris criminalis hungarici. Budae 1819. — *e)* A' büntetésről és különösebben a' halálbüntetésről. Első rangu koszorúzott pályamunka, 1843. *f)* Büntetésjogi elméletek, és a' halálbüntetés. Bécsben és Győrött, 1843. *g)* A' büntetésről, és különösebben a' halálbüntetésről. Másodrangú díjazott pályamunka. Pesten 1844.

12. §. A' munkának felosztása.

Fenyítő törvényszéki törvényünknek tárgya, a mint fennebb említém, a' fenyítő igazság kiszolgáltatása, és a' törvényeink szerint arra tartozó büntettek büntetéseikkel együtt levén, e' munka önmagától két könyvre oszlik, melyeknek egyike a' fenyítő törvényszéki büntettekről és büntetésekről, másika a' fenyítő igazság kiszolgáltatásáról szól.

Azonban minekelőtte magához a' törvényfejtegetéshez fognék, fenyítő törvényrendeleteink történeteinek rövid leírását fogom előterjeszteni.

Fenyítő törvényeink rövid történetirata.

13. §. Annak ismertetése és felosztása.

Fenyítő törvényeink történetiratán fenyítő törvényrendeleteink keletkezetének, gyarapodásának, és nevezetesebb változásainak rendbeszedett előadását értjük. Négy fő korszakra lehet pedig azt helyesen felosztani, melyek közül az I-ső eleink Európába jövetelétől sz. István királyig, a' 2-ik sz. István királytól Korvin Mátyásig, a' 3-dik Korvin Mátyástól III-ik Károly királyig, a' 4-ik végre III-ik Károlytól fogva a' jelenkorig terjed.

ELSŐ KORSZAK.

Fenyítő törvényeink állapotja eleinknek Európába jövetelétől fogva sz. István királyig.

14. §. Fenyítő törvényeink első nyomdokai.

Hogy a' magyar nemzetnek, midőn Ázsiából Európába kijönne, fenyítő törvényei voltak, már csak onnan is kitetszik, mert hazánk történetiratainak tanúsága szerint eleink az első köz fejedelemnek választásától fogva, sőt már az előtt is vezérek alatt polgári társaságban éltenek, melly a' társaság tagjainak közczállal ellenkező vágyait. és vakmerőségét fékentartó rendelkezések 's fenyítő törvények nélkül fen nem állhat. És valóban már eleink Európába jöttékor akadunk nálok fenyítő törvényeknek néhány, habár csekély számu, és felvilágosító irományok nemléte miatt homályos nyomaira. Leo napkeleti császár t. i. a' Hadi Fortélyról irt könyvében, mellyben vitéz eleinkről sokszor, 's néha dicsőségesen is, emlékezik, a' többi közt azt is megjegyzi: hogy gonosztevőiket erős büntetés alá szokták legyen vetni. Álmos és Árpád korában pedig Béla királyunk névtelen jegyzője már fenyítő törvényeknek elődeink általi hozataláról is két ízben teszen említést, ugymint munkája 5-ik és 40-ik czikkeiben, midőn amabban ugyan a' közfejedelem választásakor szerzett sarkalatos törvényeket, mellyeknek negyediké, és ötödike fenyítő törvény, egyenként előadja, emebben pedig nyilván tanítja: hogy Árpád, Zalánon nyert fényes győzedelme után, a' Gemelsení erdőnél tartott nemzeti gyűlekezethen nemeseivel pontosan elrendelte, miképen kellessék ítéletet tenni mindennemű elkövetett gonosztettekről. Végre fenyítő törvényszéki törvényeinknek ezen korszaki nyomdokai közé tartozik bitorban született Constantin görög császárnak a' Birodalmi Kormányról irt könyve 40-ik czikkelyében találtató azon bizonyítása is, hogy Zoltánnak ország-lása alatt két fő 's országos bírák rendeltettek, kiknek egyike, hivatalánál fogva *Gyilasnak* másika *Kárchánnak* nevét viselő; minthogy a' *gyilas* valószínűleg fővesztő hatalmu vagyis

fenyítő bíró volt; a' mint azt a' neve, maga származtatásánál fogva, tanúsítani látszatik.

MÁSODIK KORSZAK.

Fenyítő törvényeink állapota sz. Istvántól fogva Korvin Mátyásig.

15. §. Sz. Istvánról, és ötöt követő királyainkról sz. Lászlóig.

Sz. István törvényei második könyvében különféle gonosztevőkre, nevezetszerint a' házastárs-ölökre, leányragadókra, hitszegőkre, gyilkosokra, más szolgálényaival parázna-
kodókra, gyújtogatókra, tolvajokra, boszorkányokra, méregkeverőkre, bűvösökre, bájosokra, fejedelem- és polgári társaság-sértőkre (a) számos fenyítő törvényeket hozott. A' büntetéseknek azokban legtöbbször előforduló fajtái, az egyházi törvény határozatai szerinti bűntől (b) túl, melly a büntetvőnek jobbítása végett más büntetéshez is kapcsoltatni (c) szokott, az ökör- vagy tinó-adás (d), a' hajlenyírés (e), a' csonkítás (f), a' szolgaság alá vetés (g), és a' pénzbírságok (h); előfordul néhányszor az egyházi átok is (i) és a' halálbüntetés (j) és pedig néha, de mégis csak három büntetben, jószágvesztéssel összekapcsolva (k). — Leginkább szembe-
tűnik pedig sz. István törvényhozásában azon keménység, melly a' tolvajokra és kivont karddal másokat megtámadókra szabott büntetéseket (l) bélyegzi; mellynek oka a' nemzetnek akkor még vad és hadra vágyó, 's restségre hajlandó természetében fekszen látszik, mellyet, mivel számos illetén gonosztetteket szüle, a' törvények különös keménysége által szükség volt megzabolázní*). Említést továbbá érdemel itt az is, hogy ezen szent királyunk alatt a'

(a) Lásd II. k. 13—16, 25, 26, 29, 30, 32, 35, 39, 40, 41, 46, — 49, 51, 52. cz. — (b) Ugyanott 31. cz. — (c) Lásd ugyanott 13—16. cz. (d) Ugyanott 14, 15, 23, 25, 30, 33, 37, 39, 40. cz. — (e) Ismét ott 26. cz. — (f) Szinte ott 15, 39, 40. cz. — (g) 27, 29, 41. cz. — (h) 13, 16, 20, 48, 49. cz. — (i) 51. cz. — (j) 35, 46, 53. cz. — (k) 35. cz. — (l) Lásd 40, 46—49. cz.

12 Fenyítő törvényeink történetirata.

menedékhelyek, mellyeknek kedvezéséből mindazáltal a' király és haza ellen összeesküvők ki valóan zárva, és törvénszéki párviadalok már keletben voltak; állításom első részéről törvényei 2-ik könyvének 51-dik czikkelye, a' másodíkról pedig a' szalavári apátságnak 1024-iki szabadságlevele tanuságot nyujtván. Az izzó vas ítélete divatban létének mindazáltal nem találhatik sem törvényeiben, sem okleveleiben nyoma. Folytatólag megjegyzést igényel az is: hogy e' sz. királyunk korában, a' mint azt 2. k. 16. czime nyilván tanusítja, a' gyilkosságban igazlátók és közbenjárók rendeltetni szoktak, kik a' szándékos gyilkost a' megölöttnek atyafiaival kibékeltetnék. Végre sz. István fenyítő törvényhozása jellemét illetőleg megjegyzést érdemel az: hogy, jól lehet néhány büntetésfajtának, a' csonkításnak és szolgáltatásnak használata, a' büntetés megváltásának gyakori megengedése, a' menedékhelyek és párviadal-ítéletek keletbe hozása azon kornak bélyegét viselik, 's az újabb korban kifejlett elvekkel egybe nem hangzanak; mindazáltal a' halálbüntetésnek igen ritka, a' jószágvesztésének pedig egyedül három büntetetre: a' király' élete elleni törekvésre, hazárulásra, és kiszökésre (a) szorítása, 's azon elvnek, hogy az illy súlyos gonosztevőnek ártatlan fiai büntetlen hagyasának (b), fellálítása nyilván tanusítják: hogy szent királyunk a' természeti örök igazságnak szabályait gondosan szeme előtt tartotta, 's a' fenyítő törvényhozási hatalomnak korlátait számos későbbkori törvényhozónál jobban ismerte, 's nagyobb tiszteletben tartotta.

Sz. Istvánnak példáját a' fenyítő törvényhozásban követték az utána uralkodott királyaink is. Így Bonfin tanusága szerint I. András és I. Geiza kemény rendelkezéseket bocsátának közre a' gonosztevők ellen. — Szent László törvényeinek három könyvei tele vannak kiváltképen a' tolvajok és lopott jószág-vevők 's árulók ellen hozott fenyítő törvényrendeletekkel; mellyekben ezen szent király azontúl, hogy szent Istvánnak büntetéseit megkeményítette c), a' lopott jószág felkeresésének, a' tolvaj birói kézbe átadásának és a' tolvajság gyanujába esettek ellen teendő birói vizsgálatnak módjára nézve pontos, de egyszersmind az ártatlanság rovására, a' mint azt II. könyve 3, 4, 5, és III. könyve 1, 9, 10. czikkei tanusítják, szerfelett szigorú rendeleteket hozott. E' ki-

(a) 35. cz. (b) Ugyanott. (c) Lásd II. k. 2, 7, 12, 13, 14, cz.

rályunk alatt továbbá fenytő törvényeinkre nézve említést érdemel: 1-ör. Hogy ezen szent királyunk a' menedékhelyeknek káros befolyását és a' reájok nézve elhatalmazott visszaéléseket megszorítani iparkodott *a)*. — 2-ör. Hogy sz. László törvényhozása, azon természeti törvény szabályának, mellynél fogva lehetetlenre kötelezni senkit nem lehet, ellenére a' bebizonyítás terhét nem a' büntettet állító vádlónak, hanem azt ezt tagadó bevádlottnak nyakába vetelte *b)*. 3-ör. Hogy az ártatlanság vagy gonosz tett tüzes vas és forró víz általi felfödözésének vad szokása, melyet az előbbi pontban előadott elvnek dühödésig emelnie kellett, az ő országglása alatt már teljes divatban volt *c)*. — 4-er. Hogy a' hihetősitő és tisztító tanúknak (*conjuratores*) első nyomaira az ő törvényeiben, nevezetesen I-ső könyvének 17. és 28-dik cikkeiben akadunk. — 5-ör. Hogy az ökör- vagy tinóadásnak büntetése, az ő törvényeiben csupán csak kétszer fordulván elő, akkor már a' szokásból kijönni kezdett; de viszont annyival inkább elhatalmaztak a' pénzbírságok, a' csonkitások és a' halálbüntetések, a' szolgaság alá vetés, még mindig megtartván előbbi keletét. — 6-ör. Hogy a' papi személyeket egyházi felmentettségök (*Immunitas clericalis*) sz. László törvénye szerint a' közönséges fenytő bíróság ellen csupán csak csekély, egy tyúk vagy lúd árát meg nem haladó, orozásban védhető, egyébbiránt divatban levén már akkor is az, hogy a' bűnös papot fenyítetése előtt püspöke egyházi rendjétől megfoszsza *d)*.

A' mi a' birói hatalomnak e' korbéli gyakorlását illeti: a' vár népeinek, valamint egyéb ügyeit, úgy sz. István I. könyve 5-ik, II-ik könyve 20-ik és sz. László III könyve 9-ik 16, 19, 's 27-dik cikkeinek tanúsága szerint büntetteit is, a' főbenjárókat és néhány más súlyosabbakat kivéve, a' megyének ispánja 's grófja birói segédeivel ítélte olly annyira: hogy, ha királyaink valamelly tájékat népeivel együtt a' vártól elszakasztván elajándékoztak és a' megye ispánjának birói hatalmától felmentettek is; a' gonosztettek ítéletét mindazáltal a' felmentésből nyilván kizárni szokták; a' mint erről világos tanúságot nyújt a' pécsváradi monostornak sz. Ist-

(*a*) Lásd II. k. 12 és III. k. 4, 5. 17. cz. (*b*) Tanusítják ezt I. k. 17. II. k. 3, 4, és III. k. 1, és 17-ik cikkei. (*c*) Bizonyítják ezt I. k. 28. II. k. 4, 5, 6. és III. k. 1, 2, 11, 's 17. cikkei. — (*d*) Tanusítja eze-
ket II. k. 13. cikke.

vántól 1015. évben nyert adománylevele. A' tolvajoknak kiirtását mindazáltal későbbben sz. László törvényei III. könyvének 1-ső cikkében az ország rendeineke közakarattal, különösen az a' végre kiküldött királyi követekre (nuncii regis) bízta. — Az előbbkelő rendbelieket, kik a' vár népeihez nem tartoztak, valamint szinte a' vár népeinek tetemesb gonoszletteit is, sz. István I. könyve 5-ik, II. könyve 16-ik 's sz. László I. könyve 5-ik, II. könyve 8-ik és III. könyve 25-ik cikkének tanúsága szerint a' királyi ítélőszék (Judicium regale), melyről sz. István II. könyve 12-ik 's 20-ik sz. László I. könyve 5-ik, II. könyve 8-ik 's III. könyve 2-ik cikkei említést tesznek, ítélte, melyben a' király maga a' nádorispánnal, kit sz. László III. könyve 3-ik cikke nyilván kijelöl és a' királyi udvarban jelenlevő főpapokkal és ország nagyaival volt a' bíró, a' gyilkosságban sz. István II. könyvének 16-ik cikke szerint, mint már fennebb is megjegyzém, szokásban levén az: hogy a' király igazlátókat és közbenjárókat rendelne, kik a' szántsándékos gyilkost a' megölettnék atyafiaival kibékéltetnék. — A' király népeit sz. László III. könyve 3-ik cikkének utmutatása szerint a' nádorispán és azoknak különös ispánai 's grófjaik ítélték, kiknek a' régi oklevelekben különféle nemeire találunk.

*) Sz. István II. könyvének néhány említésre méltóbb törvény-cikkei: a' 13-dik cikk, mely azt rendeli, hogy az, ki mást véletlenül (casu) megöl, 12 arany pénzát fizessen; az pedig, ki másnak szolgáját megöli, annak kárát más szolgával pótolja, és azontúl a' bűnös mind a' két esetben egyházi törvények határozata szerint bűjtöljön.

A' 14-ik cikk, mely a' házastársölőt, az egyházi törvényekben kiszabott bűjtön túl, a' gróftot ugyan 50, a' katonát 10, a' közembert pedig 5 tinóra büntetni rendeli.

A' 15-ik cikk, mely a' hűszegésre bűjtön túl kézvesztéséget rendel, megengedvén mégis, hogy a' bűnös kezét, az előbbkelő ugyan 50, a' közember pedig 12 tinón megválthassa.

A' 16-ik cikk, mely a' szántsándékos gyilkosra az egyházi bűjtön túl 110 arany penza büntetést szab. — Ugyanezen büntetés ugyan a' 48-ik cikkben arra is szabva, ki valakit karddal megsebesít, ha az sebéből felgyógyul. A' ki valakit karddal megöl, azt a' 46-dik cikk ugyanazon karddal megöletni parancsolja. A' 49-dik cikk a' pusztá kardkivonást magát a' gyilkolásnak fele váltságával bünteti.

A' 25-ik cikk, mely a' leányragadót, a' katonát ugyan 10, a' közembert pedig 5 tinóra bünteti.

A' 26-dik cikk, mely a' másnak szolgáléányával bujálkodót, első és második gonoszletteért megnyiretni, a' harmadikért szolgaság alá vettetni parancsolja.

A' 29-ik cikk, mely azt rendeli: hogy a' tolvaj asszonyt férje

első és második lopásában megválthassa de, ha harmadszor oroz, adassék el.

A' 30-ik czikk, mely a' szántsándékos gyujtogatóra a' kártéri-tésen túl 16 tinó büntetést rendel.

A' 32-dik czikk, mely a' méregkeverőt, ha valakinek elméjében ártana, vagy valakit megölne, itélettétel végett a' megsértett személynek magának, vagy szülőinek kezökbe adatni parancsolja.

A' 35-ik czikk, mely azokra, kik a' király élete ellen leselkednének, a' hazát elárulnák, vagy más országba szöknének, halálbüntetést és jószágvesztéset rendel, a' büntevőnek ártatlan gyermekeit mindazáltal büntetlenül hagyatni parancsolván.

A' 39. és 40-ik czikkek, melyek szerint a' szolga első lopásáért orrát, másodikért füleit, a' harmadikért életét veszti el.

A' 41-ik czikk, mely azt rendeli: hogy a' szabad ember tolvajlásaért adassék el, szabad levén mindazáltal nekie magát megváltani; hogy, ha pedig azután ismét tolvajlásra vetemednék, szolgálai törvény alatt legyen.

Az 51-ik czikk, mely olyakra, kik a' király java és méltósága ellen összeszövetkeznek, vagy illyeket fel nem adnak, egyházi átkot rendel.

Az 52-ik czikk, mely azokra, kik ravaszul valakinek mondanák: én halottam a' királyt vesztetre szólani, halálbüntetést szab.

**) Sz. Lászlónak jegyzésre méltóbb törvényrendeletei.

Az I. könyvben.

A' 13. és 20-ik czikkek. Ha valaki parázñaságban talált feleségét megöli, azért Isten előtt számoljon; ha mégis a' nőnek atyafia ellene kelvén, azt vitatná hogy azt igazságtalanul ölte meg: a' dolog törvény előtt hányassék meg, szomszédaik mindenkép kérdőre vonatván, vajjon férje hozzá nem viseltetett-e utálattal, 's vajjon nem támadott-e paráználkodásról már előbb is némi gyanúság az asszony ellen? és ez, az okosság sugallása szerint ítéltsék el. Ha pedig a' férj házasságtörésen kapott nejét törvény elébe állítja: a' vétkes asszony egyházi törvények szerint bűnhődjék.

A' 28-dik czikk. Hogy valahányszor vassal vagy vízzel ítélet tétetnék, mindenkor három megesketett alkalmas tanúk jelen legyenek, kik az ártatlannak ártatlanságáról, vagy a' vétkesthetőnek vétkéről bizonyosságot tegyenek.

A' 32-ik czikk. Ha valaki az egyik faluból másikba menő szüzön, vagy asszonyon erőszakot tenne: emberölő gyanút bűnhődjék.

A' 34-ik czikk. Hogy a' kurvákat és boszorkányokat püspökeik, ítéletük szerint büntessék.

A' II. könyvben.

A' 2-ik czikk. Hogy a' szolga első lopásáért orrát veszze el, vagy váltsa meg; a' másodikért akasztassék fel.

A' 3-ik czikk. Hogy a' tolvajt akárkinek szabad legyen megkötni, és bíró elébe állítani, akár igazul, akár igaztalanul kötötte legyen azt meg; a' ki pedig annak megkötését ellenzené, 55 penzát fizessen.

A' 4-ik czikk. Hogy a' kit az egész falu tolvajnak kikiáltana, tüzes vassal ítéltsék, és bűnösnek találtatván, mindentől fosztassék meg, 's vagyonának három negyede a' királyra, egy negyede a' falu-

beliekre szálljon. Ha pedig ártatlannak találtnék: a' falu csupán egy penzát legyen köteles a' papnak fizetni.

Az 5-ik czikk. — Hogy a' lopott barom nyomát üző azon faluha, mely felé a' nyomok visznek, követet előre küldjön, hogy a' lakosok marháikat ki ne hajtsák, a' nyomokat meg ne zavarják; k k ha nem engedelmeskednének, a' veszett jószágnek árát fizessék meg; ha pedig a' követnek megérkezése előtt barmaikat kihajtották volna: a' nyomozóknak szabad legyen minden házat tetszésök szerint átkeresni. — Továbbá hogy, ha kinek valamije elvesz, alkalmas tanukat maga mellé vévén, menjen azt, akárhol nekie tetszik, keresni, és ha kik ötlet ebben akadályoznák, tüzes vasitéle alá vettesse.

A' 6-ik czikk. Ha a' bíró tolvaj szolgának orrát ugyan le nem vágatja, a' szabad embert pedig föl nem akasztatja: mindene veszszon el fiaín és leányain kívül, 's önmaga áruba bocsáttassék; ha pedig csín-telent felakasztatna: annak mindenét örökösének adja vissza, és azontúl nekiek 110 penzát fizessen.

A' 7-ik czikk. Hogy a' lopott jószág vevője és eladója tanuikkal együtt veszszonak el, ha a' vétel vásáron kívül a' bírónak és vámszedőnek jelenléte nélkül történt; az ellenkező esetben pedig a' vevő ugyan a' bírónak és vámszedőnek bizonyágtétele mellett mindentől ment legyen, de a' tanúk tartozzanak az eladó felet előállítani.

A' 8-ik czikk. Ha valaki kivont karddal embert öl: királyi ítélet által tömlőczre vettessek, és minden vagyonának két harmada a' megölt ember atyafiainak adassék, egy harmada a' bűnösnek gyermekei és felesége részére meghagyatván. Ha pedig a' gyilkosnak vagyona 110 penzát nem érne: szabadságát is veszze el.

A' 12-dik czikk. A' tetten kapott tolvaj, akár szabad ember, akár szolga legyen, akasztassék fel; ha pedig egyházhoz futna: szemeitől fosztassék meg, és azonfelül, ha szabad ember volna, a' tiz esztendői felülhaladott gyermekei szolgaságra vettetvén, minden vagyonaiktól fosztassanak meg.

A' 13-dik czikk. Ha valaki az egyházirendbeliek közül egy tyukot, vagy azzal egyetérő más holmit ellop: azt csupán az előljárója vesszözze meg; ha pedig ennél nagyobb volna lopása, püspöke egyházi rendjétől foszszza meg, és közemberként bűnhődjék.

A' 14-dik czikk. Ha valamely szabad ember tiz kis pénznél többet érőt lopna; akasztassék fel; ha kevesebbet: tizenkétszer annyit adjon vissza, és azontúl egy ökröt fizessen.

A' III. könyvben.

Az 1-ső czikk. Hogy a' tolvajok kiirtására városonként királyi követ küldessék, ki az öröknek egybegyűjtött tizedesei és századosai által a' tolvajságról gyanúsokat magának bejelentesse. Ha a' beadottak tagadnák a' gonosztettet, minden tizért egy egy tüzes vasat vinni tartozzék, 's ki ha sértetlen maradna, a' többi kilencz is ment legyen; ha pedig megsülne, kiki magáért tüzes vasat vinni köteles legyen. Azután menjen a' király követe saluról falura, és a' falubeliek által mindenütt hasonlóképen jelentesse ki magának a' tolvajokat sűb.

A' 4-dik czikk. Ha valamely szabad ember tolvajságot elkövetvén egyházhoz futna: azon egyháznak szolgáljává legyen és ha a' pap ötlet azután szabaddá tenné: a' pap maga essék helyette szolgaságba.

II. korszak. Sz. Istvántól I. Mátyásig. 17

A' 9-dik czikk. Hogy a' ki valamelly tolvajt megfog, azt negyed napon a' birónak 10 penza büntetés alatt átadni tartozzék.

A' 12-dik czikk. Ha ki valamelly nemes udvarhelyen tolvajságot elkövetne, adassék tudtára az udvarhely urának vagy pristaldjának, és ha történetből egyik sem volna otthon, tiz napig várattassanak meg, végre tizenegyedik napon a' tolvaj adassék birói kézbe.

A' 17-dik czikk. Hogy az egyházhoz futó tolvajok, ha magokat ártatlanoknak állítanak, vas próba alá vettesse; de ha bűnösöknek találtnak, szinte úgy bűnhődjenek, mintha oda nem futottak volna; egyébként pedig sz. István törvénye szerint vegyenek ítéletet.

A' 19-dik czikk. Hogy a' tolvajt az a' biró ítélje meg, kinek megjében kézre kerül.

16. §. Kálmánról, és utána uralkodott királyainkról Korvin Mátyásig.

Kálmán, midőn számos törvények által, melyek mégis sz. László rendelkezésinél sokkal lágyabbak a), 's magokban egyellenegy halálbüntetést sem foglalnak, a' bűntevőknek féktelenségét megzabolázta *), egyszersmind azok ellen, kik ártatlanokat törvénybe vonszani b), vagy valakit tolvajságnak pusztá gyanújából befogni merészlenének c), érdemlett büntetést rendelve a' csintelen hazapolgárok személyes bátorságát erősb lábra állította. Azon törvénye d) pedig, melyben a' boszorkányokat azon oknál fogva, mivel nem léteznek, kérdés alá vonatni megtiltá 's mellyet ha utódai megtartottak volna, sok ezer életét máglyán hiába el nem veszté vala, jeles elméjének nagy dicsőségére válik. Az izzó vas és forró víz-ítéletének is habár nem teljes képtelenségét de mégis hibásságát átlátta, és a' hibán annak a' püspöki székes-egyházakra, és a' pozsoni és nyitrai nagy prépostságokra szorítása által (e) segéleni iparkodott. Végre e' királyunkról itt az is említést igényel: hogy a' sz. István által behozott, de annak utódai alatt divatból kijött, bűnös-javítási rendszert 1-ső könyve 50-dik és több más cikkeinek tanúsága szerint ismét visszaállította; és hogy ezzel egybehangzólag a' néhány évvel későbbben Lőrincz érsek által tartott egyházi zsinat 50-ik cikke (f) a' püspököknek kötelességül tette: hogy a' bűntevők fenyítésére minden városban két fenyítő házat állítsanak.

(a) Illyenek I. k. 50, 54, 56—61. cikkei. — (b) Illyenek I. k. 52, és 53. cikkei. — (c) Illyen I. k. 55. cikke. — (d) I. k. 57. cikke. — (e) I. k. 22. zikke. — (f) Lásd Péterffy „Sacra Concilia“ című munkája I. r. 60. lapját. —

III. Béla is, kinek országlása alatt a' hihetősitő tanuknak teljes divatban létét több oklevelek (a) bizonyítják, Révay Péter történetirónk tanúsága szerint a' gonosztevők ellen erős rendelkezéseket hozott.

II. András 1222-dik évi arany bullája által a' királyi vi-tézzolgákat (Servientes regales) arról, hogy őket hatalmasok kedvéért, ha csak előbb törvénybe idézve és annak rende szerint elmarasztalva nem lennének, sem ő maga, sem utódai befogatni és vagyonaikban károsítani nem fogják, biztosítván, — azon valamint igazságtalan, úgy alkalmatlan szokást, mellynél fogva az egybeesküdt népségek tolvajokat kijelelhetének, eltörölvén, — a' nádornak birói hatalmát a' nemeseknek főbenjáró vagy jószáglerontásra czélzó ügyeikben királyi felség részvételére szorítván, — a' megyéje népeit sanyargató megyés ispánokra vagy grófokra hivatalvesztéséget és örök gyalázatot rendelvén, — végre hogy senki a' hatalmasbak közül a' törvény rende szerint elmarasztaltat ótalmazni ne merészelje, erősen megtiltván (b), fenyítő törvényünkre nézve magának nagy érdemet szerzett.

IV. Béla alatt érdekes az 1267-dik évi törvénylevelének azon általános rendelkezése: hogy ros sugalásra törvény útján kívül nemesek közül senki be ne fogassék, és jószágiban vagy személyében ne károsíttassék, hanem perbe fogatván a' bárók jelenlétében törvény rende szerint ítéltessek el. Továbbá érdekes az is: hogy az izzó vas próbájának nyomai régi okleveleinkben megszünvén, az e' királyunk és utódai alatti oklevelekben a' párviadal ítéletével és eskütársakkal élés virágzó divatban mutatkozik (c).

IV. László alatt igen nevezetes a' Budán tartott 1279-ik évi egyházi zsinatnak 9-dik törvénye, melly az egyházi férfiakat halálos ítélet- mondástól, és mindentől, mi arra némi-képen okúl vagy eszközül szolgálua, sőt magától az ítéletnélí

(a) Illyenek a' székes- fejevári káptalannak 1184-diki tanúlevele a' királyi megbízott bírónak a' tihonyi apát perében Seraphin nevű királyi udvarnok, és Pongrácz százados ellen hozott ítéletekről, és III. Bélának az esztergomi érseknek Jóhnak ügyében 1186-ikban hozott ítélete. Lásd Fejér Oklevelek gyűjteménye II. kötetének 219, és 228. lapjait. (b) Lásd ezekről az arany bullának 2, 6, 8, 14, s 28-ik ágazatait. — (c) Illy okleveleket olvashatni Fejér Oklgy. IV. köt. I. dar. 149, 308, 401, II. d. 409. III. d. 533. lapjain.

jelenléteitől is, továbbá az ítélet számára szolgáló tüzes vas és forró víz-szenteléstől eltölté. E' rendelkezésnek végső része, t. i. az izzó vas és forró víz vad ítéletének, melynek mindazáltal hazánkban II. András kora után, minthogy okleveleinkben többé semmi nyomát nem találjuk, vagy épen nem, vagy csak igen ritkán kellett gyakoroltatnia, — tökéletes megszűnését szükségképen maga után vonszá, az egész ítéletnek hitele azon álhiedelmen alapulván: hogy a' mindenható a' papnak könyörgésére és áldására az ártalanság 's igazságos ügy győzedelme végett csodát tenni fogand.

Vége III. András**), I. Lajos***) 's a' szabad királyi városok fenytő hatalmának szerzője Zsigmond†), valamint szinte Albert††), I. Ulászló†††), és V. László††††) is bővítették fenytő törvényeinket; a' mint ezt az ő törvényrendeleteik nyilván bizonyítják.

A' birói hatalomnak e' korbeli gyakorlatára nézve pedig említést érdemel:

1-ször. Hogy Kálmán nem csak királyi udvarában ősei szokása szerint az oda tartozó ügyeket ítélgeté, hanem a' vármegyéket is meg szoká járni, 's azon alkalommal I. könyve 37-dik cikkelyének tanúsága szerint a' népnek egymás közötti pereit ugyan önmaga előtt két megyebeli bíró által, a' bírák ellen tett panaszokat pedig a' nádor által elítélteté. Sőt törvényei I-ső könyvének 2-dik cikke által idő- és költségkimélés végett minden egyházi megyében esztendőnként kétszer tartandó zsinati ítélő széket is (Synodalia) hozott be, melyben a' vármegyéknek grófjai 's ispánai és egyéb bírái püspökeikhez egybegyűlvén, ugyanazon I. k. 7, 8, 's 9-dik cikkei szerint akármely rendbeli hazafiaknak akárminemű peres ügyeiket ítéltethék.

2-szor. Hogy II. András 1222-diki arany bullájának 5-ik ágazata által a' tolvajoknak és latroknak megítélése a' vár népeire nézve különösen az a' végre rendelt királyi bírókra (Bilochi regales) bízott, de mindazáltal a' megye ispánának felügyelése alatt. Ezen megyei bírák valószínűleg a' tolvajok üldözésére sz. László alatt keletbe hozott király küldötteiből (Nuncii Regis) alakultak.

3-szor. Hogy e' korban már divatban volt az, hogy fegyelmek királyi ítélőszékeikben gyakoroltató birói hatalmukat másokra bízák, 's oda tartozó ügyekben megbízott bírákat rendelnének. Illy megbízásnak (Delegatio) első pél-

dányát Feliczián esztergomi érseknek 1123-diki itélőlevelében (a) látjuk, melyből kitűnik: hogy II. István a' zágrábi püspöknek a' dumbrovai erdőben tett károsítások miatt forgó perét az esztergomi érsekre, és melléje rendelt más hat, részint egyházi részint világi, bírákra bizta. Jóllehet pedig királyaink bírói hatalmukat, kiváltképen a' büntetésekre nézve, többnyire a' nádorra szokták bízni: vannak mindazáltal annak is több példái, hogy azzal néha másokat is felruháztak. Bizonyítja ezt IV. Bélának azon 1253-diki oklevele (b), melyben az akkori kalocsai érseknek, ugymint általa megbízott bírónak, egy pénzhamisítónak jószágai felett tett adományát megerősíti. Bizonyítja továbbá ugyanezen IV. Bélának 1270-diki azon levele (c), mely által bizonyos Mihály, Gergely, és Domonkos nevű embereknek tolvajság miatt az ország bírájának ítélete mellett elvesztett dobrai jószág-részeit a' kártvallott Henrik és Miklós grófoknak ajándékozza. Bizonyítja végre a' tolvajok és másféle gonosztevők fűkezésére IV. László által a' simeghi grófnak és más három királyi megbízott bírónak 1276-diki itélőlevele (d). — Egyébiránt a' nádornak illetően gyakor megbízatásai veték meg első alapját az ugy nevezett nádori itélőszéknek (Judicium palatinale), kiváltképen minekutána III. Andrásnak 1298-diki törvényében az határoztaték: hogy a' király többé senkire egész megyéknek ítlését ne bizza, hanem minden ügyek a' nádor által, midőn a' megyéket megjárja, máskor pedig a' megyei bírák által ítéltessenek.

4-szer. Hogy e' korban keletbe jött, hogy királyaink büntetéseket ítélő hatalommal az egyházakat, földesurakat, és közönségeket felruháznák. Így II. Geiza a' nyitrai szentegyháznak 1158-dikban tett adományában (e) a' püspöknek és káptalanának hatalmat ad: hogy akárkinek ottan elkövetett gonosztetteit megítélhessék. Így III. Béla 1190-dikban a' pécsi szentegyháznak igazait megerősítvén (f), a' püspöknek és az ő tisztjeinek a' gonosztettekre nézve is bírói hatalmat ajándékoz. Így II. András 1230-dikban (g) a' zatmárnémethi német eredetű szállóknak megengedi: hogy magoknak bírói választthassanak, 's ez a' helységben

(a) Fejér Oklgy. I. k. 484. lap. — (b) Fejér Oklgy. IV. k. II. d. 171. lap. (c) Fejér Oklgy. IV. k. III. d. 544. lap. — (d) Ugyanott V. k. II. d. 366. lap. — (e) Ismét ott II. k. 152. lap. — (f) Ugyanott 252. lap. — (g) Ismét ott III. k. II. d. 211. lap. —

találtató minden bűntevő felett ítélhessen. Így továbbá IV. Béla Pozson vármegyében a' zombathelyi jövevényeket (a) 1238-dikban azon jelességgel is megajándékozta, hogy az ő szabadon választott és királyi megerősítést nyert bírójok mindennemű ügyeiket elítélhesse olly annyira: hogy a' helység 12 jobbjával halálbüntetés alá is vethesse a' helység határán bűnhődő gonosztevőt, kivéve ha az nemes személy volna. Így, hogy több más példákat elhallgassak, ugyanezen IV. Béla 1260-dikban a' Szeremsegből származott Kerch, Igerchich, és Raak vitézeket megnemesítvén (b), nekik azt a' hatalmat is adta: hogy jobbágyaiknak valamint egyéb ügyeiket, úgy gonosztetteiket is tulajdon ítélőszékökön akár önmagok akár arra rendelt bíráik által elítélhessék.

5-ször. Hogy e' korban az emberölést bosszuló perekben nagy keletben voltak a' feleknek perszöntetű egyezéseik, a' bűntevő azontul, a' mit ellenfelének az egyezés szerint adni tartozott, a' bírót is bizonyos summa pénzzel megengesztelni köteles levén. Bebizonyíttatnak ezek a' pozsegai káptalannak Zalachnuch falu örök átengedéséről szóló 1250-diki, és a nyitrai káptalannak 12 ezüst márka leköttetését érdeklő 1251-diki tanulevele, továbbá IV. Bélának a' Türeiek és Hóhold közt 1267-dikben kötött egyezést megerősítő levele, és az erdélyi vajdának, Máténak, Merezlő földének átengedése iránt költ 1274-diki bírói levele (c) által.

6-szor. Hogy IV. Béla, V. István, IV. László, és III. András alatt költ számos okleveleknek tanúsága szerint e' korban a' levél- vagy pénzhamisítóknak, a' tolvajoknak, az orgazdáknak, és a' hamis váddal élőknek minden javaik bíró kezére szállottak; a' ki azokat, a' netalán okozott károk és elítelt birságok megtérítésének terhe alatt szabadon elajándékozhatta, vagy örökön eladhatta. Illyen oklevelek nevezetesen Diénes nádornak Ponith gróf perében hozott 1239-ik ítélete, IV. Bélának Terebes földéről tett 1251-diki adománya, és a' kalocsai érsek által tett adományt megerősítő 1253-diki levele, István ifjabb királynak Schenche földéről 1268-ban költ adományi levele, a' hévvízi keresztes barátoknak a' vöröskeői vár örök eladásáról szóló 1296-diki tanúsága (d) stb.

(a) Szinte ott IV. kötet I. d. 132. lap. — (b) Ismét ott IV. k. II. d. 522. lap. — (c) Lásd ezen okleveleket Fejér Oklgy. IV. k. II. d. 68, 84, III. d. 403, és V. k. II. d. 223. lap. — (d) Lásd ezen oklevele-

7-szer. Hogy IV. László kora felé divatba jött azon szokás, hogy a' tolvajok, rablók, jószágelfoglalók, és más illy gonosztevők a' királytól bárói egyetértésével kiküldött bírák 's rendszerint az országszerzte kiküldetni szokott nádor által közgyülekezetekben, mellyekben a' megyebeli nemesek, 's a' vár-és egyház-jobbágyok összesereglettek, ítéltenének; a' mint ezt Gergely bánnak és három bíró társainak, mint gonosztevők büntetésére a' símeghi kerületbe kiküldött bíráknak 1276-iki, Máté nádornak Merenye és Machula földje feletti 1278-diki, Mokián nádornak Tamás gróf részére költ 1286-diki (a), de főképen Diénes nádornak azon 1273-diki levele (b) tanúsítja: melly által Turk fiait, Kondakurt és Tamást Szala vármegyében tartott illy gyűlésben rablásaikért élet- és jószágvesztésre kárhoztatván, azoknak földjeiket Hóhold mesternek illő áron örök és visszahuzzallan birtokul eladá. Ezen oklevélből egyszersmind tanuljuk: a) Hogy a' bűntevők akkori szokás szerint magok védelmezésére háromszor megidéztetének és a' harmadik közgyűlésre sem jelenvén meg, makacsságból elítéltetének. — b) Hogy a' vádtétel ellenök az egész gyülekezet általi nyilvános kikiáltás által (Proclamatio) történt, melly szokás már V. István alatt is (c) divatban volt. — c) Hogy a' nádor által elítélt illy gonosztevőknek jószágaik, országunknak az előbbi pontban már említett szokása szerint, a' nádorra mint bíróra szállottak, és hogy ő azokat szabadon eladhatá, vagy elajándékozhatá. A' hivségtelenség esetében mindazáltal valamint az ítéllettétel nem a' nádori gyűlést, hanem a' királyt és annak ítélőudvarát illeté, úgy a' bűnösnek jószágai is számos oklevelek tanúsága szerint (d) mindenkor egyedül a' királyra szállottak.

*) Kálmánnak érdekesb törvényrendeletei.

Az I-ső könyvben.

Az 50, 54, 56, 58 — 60-dik czikkek, mellyekben, a' bűntevőknek egyházi bűjt általi nyíttetését visszaállítván, tolvajokra nézve a'

ket ugyanott IV. k. I. d. 170, II. d. 92, 171, III. d. 464, és VI. k. II. d. 45. lap.

(a) Fejér Oklgy V. k. II. d. 366. 477, és III. d. 333. lap. —

(b) Ugyanott V. k. II. d. 136, és Kovachich Vestig. Comit. 147. lap. —

(c) Fejér Oklgy. V. k. I. d. 68. lap. — (d) Lásd azokat Oklgy. V. k. II. d. 106, 122, 206, 561, 's III. d. 32 és 258. lapjain.

halálbüntetést szemkitolásra változtatja, a' tolvaj résztvevő fiaiak szolgaságra vettetését a' 15-dik évet meghaladtakra szorítja, az aszszonnyragadást és házasságtörést egészen püspökök és esperesek ítél-tére bizza, 's a' húsz denár értéke alatti orozást a' tolvajság rendsze-rinti büntetése alól felmenti.

Az 51-dik cikk, melly a' megfogott tolvajnak három nap utáni bírói kézre adására nézve sz. László törvényét megújítja, és az átkül-dés módját bővebben meghatározza.

Az 52, 53, 's 55-dik cikkek, mellyek közül ez azokat, kik va-lakit pusztá gyanúból tolvajként elfognának, tolvajok gyanánt büntet-tetni, amazok pedig a' tolvaj befogóját, ha a' befogott ártatlannak ta-lálattik, annyi értéktől megfosztatni parancsolják, mennyivel a' befo-gott bir.

Az 57-dik cikk, melly a' boszorkányok elleni pert eltörli.

A' 84-dik cikk, melly rendeli: hogy, ha az egyházhhoz menek-vő tolvaj a' bírónak és az egyház papjának kérdésére bűnét megvallja, vakitástól és másféle csonkítástól ment legyen, ha pedig tagadja, a' vé-delem ugyan tőle meg ne tagadtassék; de, ha bűne azután bebizonyodik, a' menekvés rajta semmit se segéljen.

A' II. könyvben.

A' 6-dik cikk, melly a' király üdve vagy méltósága ellen ösz-szeszövetkezőkre, és az illyeket fel nem adókra sz. István II. könyve 51-dik törvényczikkének rendelkezését ismétli, és megújítja.

**) III. András 1298-diki törvényében említést érdemel azon rendelkezés: hogy a' fenyítő vizsgálat királyi pecsét mellett a' király által minden vármegyében kineveztetendő 12 nemes által tétessék, kik minékutána a' vizsgálatnak rendét nekie beküldenék, a' pernek rend-szeres bírāja az ugyanazon 12 nemes által kijelölt határnapon minden új vizsgálat nélkül igazságot szolgáltatni tartozzék, a' bűnöst csupán csak kétszer megidézni, és harmadszor az említett nemesek által kiki-áltatni szükséges levén úgy, hogy a' harmadik határnapon minden ily-lyetén úgy végére jusson. Továbbá az a' rendelkezés: hogy, ha ki valakit szántsándékkal megölne, a' király az atyafiak megegyezése nélkül ne-kie meg ne kegyelmezzon, hanem büntetessék meg, és ez meg nem tört-énhetvén, jószágai foglaltassanak el. Végre emlékezetre méltó azon rendelet is: hogy a' nádor tábort tartva, ne salukban vagy városokban, hanem szabad mezőn, és ne télen, hanem tavaszkor, őzskor, vagy nyárban tartsa itélőszékét.

***) I. Lajos törvényében jegyzést érdemel*

A' 19-dik ágazat: hogy a' megmarsztaltnak büntetetei miatt an-nak felesége, gyermekei, és testvérei büntetés alá ne vettessenek. E-zen törvény hozatalára I. Lajos királyt valószínűleg azon vadság, és bírói hatalommali borzasztó visszaélés bírta, melly atyjának országlása alatt Zah Felicziánnak, és bizonyos László nevű udvari emberének ár-tatlan nemzettségén elkövettették.

A' 23-dik ágazat: hogy tanuvallatás másképen ne tétethessék, mint a' királynak, nádornak, vagy ország bírójának levele mellett, és

hogy a' vallatás azon vármegyének vagy kerületnek nemeseit egybe-
gyűjtve nyilván menjen véghez.

***) *Zsigmond törvényei közt jegyzetre méltóbbak ezek:*

A' II. törv. 5-dik ágazata, melly által rendeltetik: hogy a' bűn-
tevőket büntető hatalommal, mellyel addig az országnak régi szokása
szerint a' nádor és megyés grófok, 's más bárói tisztet viselő férfiak a'
gyülekezetekben és közitélőszékekben, valamint szinte némelly neme-
sek is különös királyi kegyelemből határaik körében éltenek, a' közön-
séges bátorság könnyebb fentarthatása végett minden városok és sza-
bad helységek is élhessenek azok ellen, kik az ő birtokaikon büntette-
ket elkövetnek, fenmaradván mindazáltal azokra nézve is a' király
nak megkegyelmezhető hatalma.

Ugyanazon törvényágazat azt is rendeli: hogy az olyan go-
nosztevő, kit kézre keríteni és megbüntetni nem lehetne, a' perben ité-
lő bíró által levelessé tétessék, vagyis irattassék ki, és minden ilyen
kiíratás, és levelesítés, az elkövetett gonoszítottnek leírásával együtt az
ország minden bíráinak és igazságtevőinek tudokra adassék, kik azon
levelesített gonosztevőt befogni és érdemlett büntetés alá vetni tar-
toznak.

A' II. törv. 18-dik ágazata, melly a' pénz-körülmetéltöket vagy
másképp hiányosítottakat hamisítók és bűntevők gyanánt büntetettnei rendeli.

A' III. törvényének 3-dik ágazata: hogy a' bírák kivéve kik-
nek a' király arra hatalmat adott volna, csonkítani senkit se merészel-
jenek, hatalmaskodás büntetése alatt.

Ugyanazon törvénynek 9-dik ágazata: hogy a' király ellen hiv-
ségtelenkedőket vagy levelesékké letteket senki se pártolja, ugyanazon
büntetés alatt, mellybe azon gonosztevő keveredve যায়.

†) Albertnek törvényében jegyzetre méltó a' 27-dik ágazat:
hogy az ország nemesét akármelly tetteért senki be ne foghassa, 's le
ne tartóztathassa, kivéve ha már főbenjáró ítélet volna reá mondva.

††) I. Ulászlónak, törvénykönyvünkön kívül létező 1444-diki
törvénylevelében (a) itt említést igényel a' 7-dik ágazat: hogy pénzt
hivségtelenség büntetése alatt a' királyon kívül senki se veressen, 's ar-
ra a' király senkinek szabadságot ne adjon.

†††) V. Lászlónak I-ső törvényében említést érdemlenek:

A' 6-dik ágazat, mellyben hivségtelenség büntetése alatt pa-
rancsoltatik: hogy az új várak, a' király engedelmé és az ország ren-
dei pecsétjök mellett épülteket kivéve, mind rontassanak le.

A' 7-dik ágazat, melly az igazságos ok nélkül elfoglalt jószá-
gokat uraiknak visszaadadni ugyanazon hivségtelenség szennyje alatt
parancsolja.

(a) Lásd ezen törvénylevelet Kovachich: Sylloge Decret. Comit.
I. köt. 74—93. lapjain.

HARMADIK KORSZAK.

Fenyítő törvényeink állapotja Korvin Mátyás országglásától fogva III. Károlyig.

17. §. Korvin Mátyásról.

Korvin Mátyás a' hivségtelenség szennyjének eseteit pontosabban, mintsem az előtt valának, kijelölven*) és elítélésének módját szabályozván**), a' gonosztevőknek kézrekerítése és őrizete***), 's a' fenyítő igazság serényebb kiszolgáltatása iránt néhány célirányos rendelkezéseket tevén†), végre részint az ártatlanok védelmére, részint a' gonoszok megzabolázására több üdvös törvényeket szabván††), a' hazapolgárok mind köz mind magános jogainak bátorságáról bölcsen gondoskodott; a' nádori ítélőszéknek eltörlése által pedig†††) a' fenyítő igazság kiszolgáltatásának módját egészen megváltoztatta, és vármegyéink mostani fenyítő hatalmának első talpköveit megvetelte.

*) Ezen eseteket első törvényének 2-ik ágazatja számlálja elő; e' következők rendeltetnek pedig hivségtelenség szennyje alá vettetni: 1) A' ki magát a' felségnek és szent koronának nyilván ellene szegezi. — 2) Az állévl-költő, 's azzal tudva törvényben élő. — 3) Az álpecsét- metsző, és azzal élő. — 4) A' negyedik izigleni atyafiának gyilkosa. — 5) A' hamis pénzt verő, vagy azt nagyobb mennyiségben kiadó. — 6) A' nyilvános falu- vagy helységgyújtogató. — 7) A' ki hazánk belső csendének megzavarására rossz embereket behoz. — 8) A' ki megidéztetés és eltiltás után magát önhatalmával a' rendszeres bírák ítéletei, és bíróilevelei ellen szegezi. — 9) A' közhitel vagy szabad meneti levélnek megszegője. — 10) A' ki országunk rendszeres biráit meggyilkolja vagy megsebesíti. — 11) Az ország, vagy magános hazán várának álnok feladója. — 12) A' ki ellenfelét az ítélőszék helyén meggyilkolja. — 13) A' nyilvánosság és kárhozatos eretnokséget követők. — 14) A' vérfertőztetők az atyafiságnak negyedik ízéig.

**) Jelesen II. törv. 3-ik ágazatában rendeltetik: hogy a' király főpapjai és bárói tanácsata nélkül senkit hivségtelenség szennyjébe ne kárhóztathasson. Ugyanez ismételtetik VI. törv. 46-ik ágazatában is.

***) Ide tartozik Mátyás VI. törvényének 48-ik ágazata: hogy azon jószágnak ura, mellyben tolvajok vagy másféle gonosztevők találhatnak, a' megyének ispána által felszólíttatván, azokat kikergetni tartozzék, 's ha ezt megtenni nem akarná, a' megye grófja 's ispána

küldje tulajdon embereit azoknak elfogására, és ha ezeknek a lakosok ellentállának, nagyobb számú embereket küldvén fogassa be mind a' gonosztevőket mind az ellentálló lakosokat, és ha akkor az uraság tisztjei avagy a' lakosok ismét ellenszegülnének, ha csak a' gonosztevőknek törvényszék elébe állítását önkényt meg nem ígérnék, a' megye ispána foglalja el azon helységet a' király kegyelmének megnyeréséig. Végre ha a' helységnek ura vagy annak emberei még ekkor is ellenszegülvén a' gonosztevőket óltalmazni meg nem szünnének, a' helység örökösen koronára szálljon.

Ide tartozik ugyanazon törvénynek 38-ik ágazata is: hogy a' ki kézrekerített tolvajt vagy más gonosztevőt önkényt elbocsát, a' megye ispánának ugyan a' gonosztevőnek díját tegye le, a' kárvallotaknak pedig kárait térítse meg.

†) Illyenek az I. törv. 1-ső ágazata, melly több fenyítő törvényszéki gonosztettet is azon ügyek közé számlál, mellyek miatt az ellenfelet akármikor, ünnepnyolczadokon kívül is, szabad volt egyenesen a' király elébe idéztetni. Továbbá a' III. törv. 28-ik ágazata, melly a' nemes embert gyilkoló ellen rövid pert rendel, t. i. hogy a' királyi idézőlevél annak a' vármegye törvényszéke által kiküldött egy nemes előtt ádatadván, 25 nap alatt a' király előtt okvetetlenül megjelenni tartozzék; s hogy az alperes magát eskü által ne tisztíthassa, hanem csupán csak közös tanúvallatással vagy párviadallal: ne is marasztaltassék jószágvesztésbe, hanem fejét veszítse el, mellyet felperesének akarátja ellen meg se válthasson.

††) Ezen törvényrendelések közé főleg számíthatók

III-ik decretumából: A' 19-ik ágazat: hogy senki beperlő levelet (Conquestus) a' romai szentséktől egyenesen nyerni ne merészeljen, s ha ki azt tenné, az egyházi hűbérrel bíró ugyan hűbéreinek, a' hűbértelen pedig fejének vesztésévével büntetessék.

A' 25-ik ágazat, melly azt rendeli: hogy a' gyilkosságról bevádolt alperes ártatlanságát bebizonyítván, a' hamis vádtevő fejráltságha marasztaltassék.

A' IV. törv. 10-dik ágazata: hogy a' király se nagyobb se kisebb nemeseket, kivéve kikre nézve a' törvényszokás azt megengedi, törvényrendén kívül be ne fogasson, se az ország főpapjai, bárói, és nemesei tanácsa és ítélete nélkül száműzésbe ne küldjön.

VI-ik törvényleveléből:

A' 18-ik ágazat, melly a' párviadalt a' királyi curiára szorítja.

A' 32-ik ágazat: hogy velenceieknek vagy lengyeleknek, mivel magokat országunkba befúrni mindenkép mesterkednek, hívségtelenség büntetése alatt senki várakat, városokat, vagy más ingatlan javakat eladni, elzálogítani, ajándékozni vagy akármikép átadni ne merészeljen.

A' 47-dik ágazat, melly parancsolja: hogy a' király ellen hívségtelenkedőket senki befogadni és óltalmazni ne merészelje, megengedvén mindazáltal, hogy, ha a' hívségtelenség gyanújába esett vala-melly jó barátjához folyamódnék, az ötöt 12 napig magánál tarthassa, s kegyelemkérés vagy védelem-előterjesztés végett királyhoz vezethesse, és érte esedezhessék. A' kegyelem megtagadása után többé menedék-helyet adni a' menedéktől szolgált helységnek vesztése alatt tilos volt.

Az 51-dik ágazat: hogy a' ki feltett szándékkal gyilkol, minden alkut kizárva, fejét veszítse el, s ha megszöknék, ötöt akárhol szabad

III. korszak. Korvin Mátyástól III. Károlyig. 27

legyen elfogni, és az a' bíró, kinek kezéhez kerül, ötöt törvény rende-
szerint tartozzék megbüntetni.

Az 56-ik ágazat: hogy a' fiú atyjának és ez fiának büntettei- és
kihágásiért se személyében se vagyonában ne büntetessék.

A' 61 és 62-ik ágazatok: hogy a' táborozók, ha szentegyházat
vagy nemes udvart megtámadván a' jobbágyoknak ott bátorság végett
larakott holmiját elrablanák, a' nemtelenek ugyan elevenen égettesse-
nek meg, a' nemesek pedig mindennemű vagyonuk veszteségével bün-
hődjének.

A' 63-ik ágazat, melyben azon szentségtörő visszaélés, mellyel
némely papok a' meggyilkoltaknak temetéseért, a' pápa leveleinek el-
lenére is, minden egyéb rendszeres fizetésen túl még egy ezüst márkát
vagy négy aranyat ki szoktak csikarni, egyházi hűbéreik vesztesége a-
latt megtiltatik.

†††) A' nádorispáni ítélőszéket Mátyás VI. törvényének 1-ső
ágazata törli el; melly mindazáltal, nehogy a' gonoszítottakra út nyit-
tassék, egyszersmind azt rendeli: hogy, ha valamely vármegyében a'
gonosztevők elhatalmaznának, annak kérésére a' királyi felség enged-
je meg, miszerint ispánával együtt azon gonosztevőket felkereshesse és
kiirhassa.

18. §. II. Válszlóról.

Nem kisebb dicsőréttel forgolódtak a' bűntevők kiirtá-
sában a' Korvin Mátyás által kiképzett törvényhozóink az u-
tána országlott II. Válszló alatt is*), kinek országlására Ver-
bőczy Istvánnak hármas törvénykönyve fenytő törvényünk-
re nézve sem csekély fényt lövell**). Az országlása végén
kitört paraszt lázadás pedig valamint temérdek gonoszlette-
ket szült, úgy szinte sok kemény törvény- rendeletekre o-
kot adott***).

*) Tanuságul szolgálnak erre az ő hét törvényében találtató
számos fenytő rendeletek, mellyek közül említésre méltóbbak e' kö-
vetkezők:

Az I. törv. 35-dik ágazata, melyben Korvin Mátyásnak a' ná-
dori ítélőszék eltörléséről szóló törvényrendelete ismételtetik, azon
változtatással: hogy, ha valamely megyét gonosztevők nyugtalanítná-
nak, azokat a' király ugyanazon megyének kérésére nádorispána vagy
országbirója által irtassa ki.

Ugyanazon törvény 83-dik ágazata, melly megengedi: hogy a'
király ellen hívségtelent, ha barátjánál vagy valamely ország nagyá-
nál menedékhelyet keresne, az 40 napig büntetlenül magánál tarthassa.

A' II. törv. 3-dik ágazata: hogy, ha valakit a' király hívségtelen-
ség szennyjébe marasztalni akarna, országgyűlést hirdessen, és a' bevá-
doltat oda személyes megjelenésre idéztesse; a' ki ha meg nem jelennek,
vagy ártatlanságát meg nem mutathatná, ottan marasztaltassék el, és az-

után a' király nekie se szabad menetelt, se új ítéleti kegyelmet ne adhasson.

Ugyanott a' 4-dik ágazat: melyben a' hívségtelenség vétkének 14 esetei előszámláltatnak. Ugyanazok pediglen az itt elősorolt esetek, melyek Mátyás I. törv. 2-dik cikkében foglaltatnak, kivéve hogy itt a' rendes bírák ítéletei és ítélőlevelei ellen szegülők kihagyatnak; ellenben pedig a' tagcsonkítással vagy szemkivájással élő bírák, a' bánoknak, vajdáknek, és határszéli főnököknek egyedüli kivételével, hívségtelenkedők közé sorolva léteznek.

Ugyanott a' 19-dik ágazat, mely Mátyás VI. törv. 48-dik ágazatján azon jobbitást teszi: hogy a' földesurak a' jószágaikon lappangó gonosztevőket a' megye ispánjának vagy alispánjának felszólítására ne ki-kergetni, hanem a' gonosztevők egész díjaiknak büntetése alatt azokat a' vármegye törvényszéke elébe állítani tartozzanak, kivéve ha önma-gok gonosztevőket büntető hatalommal bírnának, következőleg úgy nevezett szabad grófok volnának. Továbbá ugyanezen törvényágazat azon megyés ispánokra, alispánokra, és szabad grófokra, szolgabírókra, kik a' gonosztevőket akár gondatlanságból akár készakarva elszökte-tik, főváltáság-büntetést becsület- és hivatal-vesztességgel együtt rendel.

Ugyanott a' 31-dik ágazat: hogy, ha az idegenek egyházi hiva-talt valakitől mástól, mintsem a' kiknek országunkban egyházpártfogói igazsága vagyon, magoknak szereznének, mint az ország szabadságá-nak nyilvánosságos megsértői, vízbe vettessenek.

Ugyanott a' 33. és 35-dik ágazatok, melyek azokra élet-és jó-szágvesztéséget rendelnek, kik valamely eleséggel illendően megra-kott határvárat feladnak, vagy abból ágyúkat, eleséget, vagy más szük-séges szerezket kivisznek.

A' III. törv. 4-ik ágazatja, mely az ítélőmesterre, ha valamely perlekedő féltől elfogadott ajándékért igazságtalan ítéletet hozna, é-lel- és jószágvesztéséget rendel.

Ugyanott a' 14dik ágazat, mely a' káptalan vagy szerzetes egye-sület állevelet pecsétlő tagjaira az egyházi hűbéreik vesztéségtől azt a' büntetést rendeli, hogy homlokaikra és pofáikra égő pecsét süttessék.

Ugyanott a' 19-dik ágazat: hogy az ország kapitánya, ha az or-szág seregét hamis hírek miatt felültetné, hívségtelenkedés szennyeje alá essék.

Ugyanott a' 32-ik ágazat, mely a' harminczadosoknak, és má-soknak is külföldiekkel pénzzé nem vert arany- vagy ezüst- avagy ba-rom-kivitel felett köttetendő minden társaságot vagy szerződést hívség-telenség büntetése alatt tilalmaz.

Ugyanott a' 72. és 73-dik ágazatok, melyek ugyanezen bün-tetést rendelik azok ellen is, kik a' törököknek fegyvert vagy elesé-get eladnak, avagy hozzánk átjövő szökevényeiknek akadályt tesz-nek. Végre

A' VI. törv. 8-dik ágazatja; hogy a' kik az ország végzései ellen nyilván cselekednének, s azokat vakmerően áthágnak, a' főpapok ugyan méltóságaiikat és egyházi hűbéreiket, a' világiak pedig mindennemű ja-vaiikat és ingatlan nemes jószágaiikat veszszék el, s azontúl számkive-tettek gyanánt tartassanak.

**) Verböczy-hármas törvénykönyvében fenyítő törvényünkre nézve említést érdemlenek:

III. korszak. Korvin Mátyástól III. Károlyig. 29

As I. résznek 9-dik czímje: hogy a' nemesei közül törvényes idézés és megmarasztalás előtt senki le ne tartóztathassék, kivéve ha főbenjáró tétlen megfogatnék; melly esetben paraszt kéz által is letartóztathatik.

— 14-ik czímje, melly a' hivségtelenség szennyjének akkori 17 esetét elősorolja.

— 15-ik czímje, melly előadja: hogy a' tolvajok törvényfára, a' latrok és rablók nyársra vagy kerékre, a' gyilkosok pallosra ítéltetnek.

— 16-ik czímje, melly a' főbenjáró ítéletnek a' hivségtelenedésétől különbségét fejtegeti.

A' II. résznek 16-ik czímje, melly előterjeszti: hogy az állvelköltségért az ország rendszeres bírái életüket jószágaikkal együtt. a' káptalanok és szerzetes egyesületek pecsétjeiket 's azoknak a' költségénél jelen volt tagjai egyházi hűbéreiket elvesztik, ezek azontúl pofáikon és homlokaikon tüzes pecséttel is megbélyegeztetvén.

— 30-ik czímje, melly a' hamis esküvésnek büntetését leírja.

— 39-ik czímje, melly előadja: hogy a' fejedelem főbenjáró ítéletbe, főváltásba, vagy jószágvesztésbe soha sem marasztaltatik.

— 44-ik czímje, melly előterjeszti: hogy felségbántás, hivségtelenedés, szántszerű gyilkosság, vagy latorság miatt az egyházi személyek is főbenjáró ítélet alá vettetnek, és az rajtok, egyházi rendjüktől mindazonáltal előbb megfosztatván, végre is hajtatik.

— 65-ik czímje, melly megjegyzi: hogy hivségtelenedés által a' gonosztevő szent koronánk hatalma alatt akárhol találató jószágait elveszti.

A' III. résznek 20-ik czímje, melly a' királyi városoknak fenytető hatalmát előterjeszti, kijelölven egyszersmind azon büntetést, melly alá a' bíró és az esküdt polgárok esnének, ha nemes személyt igazságos ok nélkül halállal büntetnének.

— 21, 22, 23, 24-ik czímjei, mellyek a' büntelen önvédelemnek feltételeit és korlátait fejtegetik.

— 32-ik czímje, melly előadja: hogy a' vérhatalommal nem bíró nemesei, és közönségek az általok kézrekerített gonosztevőket, naponként mindegyik személyre nézve fizetendő három márka büntetés alatt, harmadik napon a' vármegyének átadni tartoznak, az mindazonáltal meg levén nekik is engedve: hogy a' tetten kapott gyilkosokat, gyújtogatókat és erőszakos paráznakat törvény rendje szerint megbüntethessék.

***) Ezen pusztán e' korra nézve érdekes rendelkezéseket Vlaszló VII. törvényének 14, 33, 37, 41, 47, 48 és 60-ik ágazatai adják elő.

19. §. II. Lajosról és utána uralkodott királyainkról III. Károlyig.

E' királyainknak kora, a' mint azt II. Lajosnak, I. Ferdinándnak, Maximiliánnak, Rudolfnak, II. Mátyásnak, II. és III. Ferdinándnak, 's Leopoldnak törvényei bizonyítják, temérdek sokasága és szerfelett kemény fenytető rendelkezéseknek volt bölcsője, mellyeket a' hazafiaknak hitbéli szakadások és

polgári háborúk által bosszúra lobbant indulataik, 's a' had és hosszú török járom által elvadult erkölcsaik tettek szükségessé. Itten közölök egyedül azokat fogom kijelelni, mellyek mostani fenyítő törvényünknek felvilágosítására szolgálnak *). III. Ferdinándnak 1656-ikban Alsó-Ausztria számára közrebocsátott fenyítő rendeletei, jóllehet némelly hazafiaknak kivánságára latin nyelvre fordítva XVII. század végén ezen cím alatt „Forma processus judiciarii criminalis seu Praxis criminalis“ törvénykönyvünkben is helyet nyertek, sőt azokat az 1728-ikban kezdett országgyűlése egy országos kiküldöttség vizsgálatának tárgyává is tenné, törvény-erőre mindazáltal hazánkban soha sem juthattak.

*) II. Lajos törvényeiből.

A' IV. törv. 36-ik ágazatja, mely a' szentegyház-sértőkre és leányokon vagy asszonyokon erőszakot tevőkre halálbüntetést rendel.

Az V. törv. 40-ik ágazatja, mellyben a' pénzverés hivségtelenkedés büntetése alatt tilalmaztatik. Ugyanott az 54-ik ágazat, mely által az országnak hivségtelenkedésről szóló törvénye a' lutheranusok ellen alkalmaztatik.

A' VI. törv. 4. és 23-ik ágazatai, mellyek a' lutheranusokat és a' külföldi pénz-behozókat elevenen megégetni rendelik.

A' VII. törv. 35. és 36-ik ágazatai, mellyek a' rézpénz-behozókra és kivivőkre vagy beváltókra fej-és jószágvesztiséget rendel.

I. Ferdinánd törvényeiből.

Az 1527-iki 6-ik ágazat: hogy minden vármegyében 12 jámbor életű nemesek választassanak, kik a' megyének ispánjával és szolgabíráival a' gonosztevőket kikeressék, kiket azután a' megyének ispánja minden kegyelem nélkül megbüntetni tartozzék. Továbbá hogy az ország nagyai is a' szolgálatjokban vagy jószágaikon találtató gonosztevőket a' megye ispánának és választott esküdteinek felszólítására büntessék meg; a' mit ha nem teljesítenének, a' királyi felség az említett szolgabíráknak és választott esküdteknek leveleiknél fogva őket úgy, mint gonoszított-pártolókat, minden kegyelem nélkül halállal büntesse.

Az 1536-iki 40-ik ágazat, melly minden magavédelmére, akár minemű igazságos feltételek alatt, teendő öszveszővetkezést hivségtelenkedés örökös szennyjének büntetése alatt tilalmaz.

Az 1545: 44-ik ágazat: hogy a' tetten kapott rablókat, tolvajokat, 's köznép-sanyargatókat az ország kapitányai, és megyék grófjai halállal vagy más megérdemlett büntetéssel büntessék.

Ugyanott a' 45-ik ágazat: melly azokat, kik az ország kapitányai eljárása ellen felkelőknek szolgálatját azonnal el nem hagyják, a' nemeseket ugyan jószágaik vesztésébe marasztaltatni, a' nemtelenekeket pedig minden vagyontól megfosztatásukon túl személyökben is büntetni parancsolja.

Ugyanott az 51-ik ágazat, melly a' hamis pénzverőket, akárhol találtassanak, vagyonukban és személyökben büntetni rendel.

Az 1546-iki 25-ik ágazat: hogy a' királyi felség azon czégre

III. korszak. Korvin Mátyástól III. Károlyig. 31

gonosztevőket, kiket az ország rendei vagy a vármegyék nekik a nemességnek és földnépének kegyetlen sanyargatása miatt beadnak, minden rendes per nélkül akár a haza keblében akár azon kívül önmaga, vagy az ország kapitányai által megbüntethesse.

Az 1548-iki 41-ik ágazat: hogy senki maga jobbágyságát nyilvános gonoszletten kívül tömlőczre ne vethesse, se másféle, kiváltképen keményebb büntetéssel ne illethesse.

Ugyanott a 48-ik ágazat: hogy a nyilvános tolvajokat az ország főkapitányai, a szabad grófok, és a megyék ispánai és alispánai akárhol fogassák be, és büntessék meg.

Ugyanott a 49-ik ágazat, hogy a kik váraikban rablólegényeket (zaskornikos) tartanak, s azokat rablásra kiküldik, váraik ostrommal bevétetvén csűf halállal végeztessenek ki, és minden javaik koronára szálljanak.

Ugyanott az 50-ik ágazat: hogy a megyék ispánai, vagy alispánai a szolgabírákkal és választott nemesekkel esztendő-negyedenként minden főurak, nemesek, és nemtelenek felett szoros vizsgálatot tartásanak, és mindazokat, kik vagy önmagok rablani, vagy más rablókat pártfogolni találtatnának, büntessék meg, avagy ha ahhoz elégséges erejük nem volna, az ország kapitányainál jelentsék be.

Az 1552: 43-ik ágazat, mely rendeli: hogy a mult években hozott törvények szerint a nyilvános gonosztevőket minden vármegyére kikereshesse és büntethesse.

Az 1557: 23-ik ágazat, mely azokat, kik szabad hajdukat vagy rablókat váraikban tartanak, vagy meg nem büntetnek, a k. felség vagy helytartója által minden hosszú per nélkül azon büntetés alá vetetni határozza, melyet az illy gonosztevők magok megérdemlettek.

Az 1563: 23-ik ágazat, mely a határszéleken, hol sok helyeken a lovasság szolgálatot nem tehet, az úgynevezett szabad hajduk tartását megengedi, de egyszersmind a kapitányoknak meghagyja, hogy a föld népét általok sanyargattatni ne engedjék. Továbbá ugyanezen törvényezik az illy hajduknak egyebütti tartását az 1557: 23. cikk büntetése alatt nyilván tilalmazza.

Ugyanott a 38-ik ágazat, mely a szántszándékos gyilkosságban rövidebb pert rendel, t. i. hogy a megyének ispánja vagy alispánja, előtte a felperes által panasz tételén, a gyilkost a jövő törvényszék elébe személyes megjelenésre idéztesse, ki az ügynek hosszú per és halasztások nélkül teendő végelítéléséig mindenkor jelen lenni tartozzék, és ha vétké bebizonyodnék, tüstént büntetés alá vetessék, szabad levén mindazáltal a feleknek, ha akarnának, alkura lépni.

Ugyanott a 39-ik ágazat: hogy, ha ki a megyéből kiirt szőkevény gyilkost befogadná, és a megye ispánjának vagy alispánjának felszólítására se ki nem adná, se megfogni nem engedné, valamint a gonosztevő maga, úgy ő is halállal büntetessék.

Ugyanott a 41-ik ágazat: hogy a gyilkosok feljebbvitellel, és új ítélettel és pedig királyi kegyelemlevél nélkül is, élhessenek ugyan; de az elmarasztaló ítélet után vason tartassanak.

Ugyanott a 42-ik ágazat, mely az istenkáromlókat első büntetőkért vesszővel, másodikért pálczával, harmadikért halállal büntetni parancsolja, azokra pedig, kik a káromlást hallván be nem adják, három márká bűrságot rendel.

Ugyanott a' 63-ik ágazat: hogy a' k. felség a' szántszándékos emberölőknek kegyelmet ne adjon.

Ugyanott a' 67-ik ágazat, melly azokat, kik a' törököknek fegyvert, hadi szereket vagy más tiltott árukat, jelesen rezet, habár rabságból váltáság fejében is, szolgáltattak, halállal büntetni rendeli.

Ugyanott a' 77-ik ágazat: hogy, ha ki valakit az országgyűlés alatt általa tett panasz miatt életében vagy vagyonában megkárosítana, azonnal hivségtelenség büntetésébe marasztaltnak tartassék.

Maximilián törvényeiből.

Az 1567: 9-ik ágazat; hogy a' hamis feladó és vádoló azon büntetés alá vetessék, melly alá a' bevádolt vetendő vala.

Ugyanott a' 30-ik ágazat, melly az olyan kapitányokat, kik kétséges hitelű 's török társaságáról gyanús embereket tartanának, hivségtelenség szennye alá vettetni; az olyan embereket magokat pedig, ha tolvajságról, rablásról, emberlopásról, vagy a' töröknek társaságáról meggyőzethetnének, karó-büntetésre ítéltetni parancsolja.

Ugyanott a' 39-ik ágazat, melly azokat, kik az országgyűlésen távollévőeknek házait vagy jószágait megtámadják, vagy azokban erőszakoskodást elkövetnek, renden kívül perbe fogatni és hivségtelenkedés büntetése alá vettetni rendeli.

Az 1575: 13-ik ágazat, melly a' szabad hajduk vagy lovasok rablásokra bocsátását az 1563: 23. t. czikk értelmében tilalmazza.

Rudolfnak törvényeiből.

Az 1588-iki 43-ik ágazat: hogy azok, kik másokat csupán bosszontás okáért gyilkosságról vádolnának, azonnal helytelen kereset büntetésén marasztaltassanak, és hogy a' gyilkost, ha büntette elkövetésének helyén jószága nem volna, azon vármegye ítélje, mellynek hatósága alá tartozik.

Ugyanott a' 48-ik ágazat, mellyben az ország rendei Debreczeni György altárnokot, azon merényeért, mellyel a' királynak tanácsosait, közötalom paizsa alatti állásukat nem tekintve, először ugyan a' közgyűlésben sértő szavakkal illette, azután pedig őket az elnökő főherceghez benyújtott esedező levelében összeesküdteknek és zenebónáskodóknak nevezte, hivségtelenség büntetésébe esettnek határozzák.

Az 1595: 31-ik ágazat, melly a' szabad akár gyalog, akár lovas hajdukat halállal, tartóikat pedig fej-és jószágvesztéssel büntetni rendeli.

Ugyanott a' 33-ik ágazat: hogy senki külföldiek zsoldjába ne álljon, a' nemes ugyan jószága, a' paraszt pedig feje vesztesége alatt.

Ugyanott a' 34-ik ágazat: hogy nemzetünkbeli nőszemélyek se adásvevés végett, se más okból táborhoz közelíteni ne merészlenjenek, és ha azt tennék, zsákba varratván vízbe vettesse.

Az 1596: 50-ik ágazat, melly azokra, kik salétromot ellenséghez alattomban kivisznek, halálbüntetést rendel.

Az 1597: 46-ik ágazat, melly azokat, kik az országgyűlésről visszajöven, az ott rendelték meghíratására részletes gyűléseket tartani, vagy azokban megjelenni merészlenének, örök gyalázzattal büntetni határozza.

Az 1598-iki 29-ik ágazat: hogy a' kóborló uratlan hajdukat, szabad legyen akárkinek megölni; azon akár magyar akár német kapi-

III. korszak. Korvin Mátyástól III. Károlyig. 33

tányok pedig, kik olyanokat tartanának, hívségtelenség szennyjébe esenek.

Az 1599: 3-ik ágazat: hogy a' szabad hajdukat pártolók és élelmezők is, a' kir. felség által halállal büntetessenek.

Ugyanott a' 13-ik ágazat, mely az ajánlott segedelempénz megtagadót hatszor annyival, az illy pénz beszédésének gátlóit pedig halállal büntetni rendeli.

Ugyanott a' 23-ik ágazat, mely azokra nézve, kik az ország gyűlése rendelkezéseit otthon a' vármegyékben meghíúsítani törekednek, az 1597: 46. t. cikket megújítja.

Ismét ott a' 36-ik ágazat: mely a' több feleségüekre, 's az útonállással, vagy ház-megtámadással rablókra, és gyilkosokra nézve, a' nyilvános gonosztevőkről hozott 1548-ik évi törvényeket megtartatni parancsolja.

Az 1601: 35-ik ágazat, hogy azokat, kik valamelly határvárat az ellenségnek hívtelenül feladnak, a' királyi fiscus hívségtelenség szennyjébe marasztalás végett, a' nádor vagy országunk más rendes bírái előtt ünnepnyolczadi szék vagy országgyűlés tartásának idején kívül is perbe foghassa.

Az 1604-iki 18-ik ágazat: hogy pusztá vásra ő felsége senkit se be ne fogasson, se jószágától meg ne fosztasson, hanem a' bevádolt személy, ha hívségtelenség esete fen nem forogna, a' királyi helytartó előtt soron kívül, de mégis a' törvény rendét megtartva, pereltessék meg, 's hogy ugyanezen mód szerint vegyék a' hamis vádolók is érdemelt büntetéseket.

II. Mátyás törvényeiből.

Az 1608-iki koron. utáni 2-ik ágazat, mely fejvesztéséget rendel azokra, kik békesség idején török birtokba becsapván, ottan rablásokat tesznek, valamint szinte azokra is, kik a' föld népét, vagy a' nemességet nyomorgatják.

Ugyanott a' 20-ik ágazat: hogy a' köznépet és nemességet nyomorgató kóbor és szabad hajdukat a' nádor akárhol érdemeik szerint büntesse.

Az 1609: 13-ik ágazat, mely azokat, kik nagyobb zsold végett más tartományokba katonáskodni csoportosan átmennének, halállal büntetni rendeli.

Ugyanott a' 48-ik ágazat, mely a' még pénzzé nem vert aranyat vagy ezüstöt, valamint a' tallérokat és aranyokat is újonani veretés végett kivinni elkobzás büntetése alatt tilalmazza.

Az 1613: 22-ik ágazat, mely azokat, kik rablással foglalkozó szabad hajdukat tartanak, hívségtelenség szennyjével büntetni parancsolja.

Az 1618-iki 66-ik ágazat: hogy a' vármegyék tisztviselői az 1548-iki 50-ik törvényágazat rendelkezése szerint minden harmadik hónapban fenyítő nyomozásokat tegyenek, 's a' kik kötelességeiket nem teljesítenék, azokat a' nádorispán szorítsa rá, és büntesse meg.

II. Ferdinánd törvényeiből.

Az 1622-iki 6-ik ágazat: hogy az anya-, feleség-, vagy csecsemőgyermek- ölöket, a' több feleségüeket, és más efféle gonosztevőket a' helybeli köz előljárók azonnal fogassák be, és a' törvénynek szokott

rende szerint büntessék meg, ezek ellen őket semmiféle nemesi jelességek nem ótalmazhatván.

Ugyanott a' 13-ik ágazat: hogy, ha a' földesurak vagy városok gonosztevőiket az alispánnak felszólítására megbüntetni nem akarnák, vagy képesek nem volnának, azokat a' megyének ispána vagy alispána, minden harmadik hónapban 100 forint büntetés és hivatalvesztés alatt fenyítő nyomozást tartván, büntesse meg. Továbbá hogy a' kőborló nemesek, kik, jószáguk és bizonyos lakásuk nem lévén, meg nem idéztethetnek, paraszt kéz által is letartóztathatnak, szükséges levén mindazáltal őket azután a' vármegyének átadni. Végre hogy az olly gonosztevő nemeseket, kik a' személyes idéztetés kikerülése végett lakokaikat elhagyják, jószágaikról és előbbi lakaikról is meg lehessen idézni.

Ugyanezen ágazatban a' bűntevőket elbocsátók és pártolók az 1495-iki 19-ik, 1527-iki 6-ik, és 1557-iki 23-ik törvényczikk szerint, büntettetni parancsoltatnak.

Ugyanott a' 41-ik ágazat; melly az arany és ezüst kivivőit, az aranyok és tallérok beváltóit, a' külső és hamis pénzek behozóit, minden nálok levő holmijaik elkobzásával bünteti.

Ugyanott a' 64-ik ágazat: hogy a' pénzzé nem vert arany és ezüst kivitelének meggátlására a' gyanúsoknak szekereik és embereik a' harminczadi helyeken és a' szentkereszti hidon gondos vizsgálat és fűrkészés alá vettessenek.

Az 1630-iki 8-ik ágazat: hogy a' salétrom alattomos kivivőit ne csak a' harminczadosok és vámszedők, hanem akárkik letartóztathassák; 's azokat a' helységek előljárói személyeikben és vagyonukban megbüntethessék.

Ugyanott a' 40-ik ágazat: hogy az 1625-iki 6-ik törvényágazatban kijelölt bűntevők ellen csekély gyanú mellett per ne indíttassék, hanem csak illő vizsgálatátét után.

III. Ferdinándnak törvényleveleiből.

Az 1638-iki 60-ik ágazat, melly azokra, kik az alispánnak bűntevők ellen teendő vizsgálatát 's nyomozását meg nem engednék, valamint szinte az alispánra is, ha a' felfödözött gonosztevőket a' vérhatalommal bíró földesúrnak át nem adná, 100 forint büntetést rendel, és egyszersmind azt határozza: hogy az ilyen gonosztevő, ha a' földesúr ötlet szabadon bocsátaná, országszerte kiírott gyanánt tartassék.

Az 1647-iki 81-ik ágazat: hogy a' városi tanács az általa és a' város meghagyásából elkövetelt fenyítő törvényeséki büntettekért is a' vármegyének köztörvényeséke elébe idéztethessék, és elmarasztaltathassék, — szabad maradván mégis azoknak, kik úgy akarnák, az: hogy harm. törv. 3-ik része 19-ik czíme szerint az illy pert az ünnepnyolczadi törvényesék előtt is megindíthassák.

Ugyanott a' 87-ik ágazat: hogy, ha királyi város vagy mezőváros földén örökséggel bírók felségsértést vagy hívségtelenkedést elkövetnek, örökségeik ne a' városi, hanem a' királyi ficsusra szálljanak.

Az 1655-iki 26-ik ágazat, melly azt rendeli: hogy ezután a' gonosztevők büntetésében nagyobb keménység tartassék, 's a' megkegyelmezésekben az 1492-iki 82-ik és 1563-iki 63-ik törvényczikkek szorosan megtartassanak, és a' földesúri jobbágyoknak és azoknak, kik a' kegyelem után ismét bűnhődtek, többé kegyelem ne adassék.

Ugyanott a' 38-ik ágazat: hogy azon nemesek, kik lakó házaiknál egyébbel alig bírnak, a' fenyítő vizsgálat után a' törvényszéknek megegyezésével tüstént fogassanak be, és vason idéztessenek meg. Továbbá hogy a' vérhatalommal bírók ezután a' gonosztevőknek meg ne kegyelmezhessenek. Végre ugyanezen ágazatban az 1625-iki 13-ik törvénczikknek rendeletei ismételtetnek.

Ugyanott a' 43-ik ágazat: hogy az alispánok által teendő nyomozásokat mind a' szabadítékos mezővárosok határaitban, mind a' főurak, nemesek, szabad városok, és királyi fiscus jószágaiiban megenyedni tartozzanak. Továbbá hogy az akármely illy tisztét elhanyagoló vagy azzal visszaélő nyomozó, hivatala veszteségével és 100 forinttal bünhődjék.

I. Leopoldnak törvényleveleiből.

Az 1659-iki 16-ik ágazat: hogy a' gonosztevők üldözésére minden szolga vagy jobbágy 12 forint büntetés alatt felkelni tartozzék. Továbbá hogy a' vármegye minden földesuraknak és városoknak, valamint szinte a' királyi felségnek jószágaiiban is szabadon üldözhesse a' gonosztevőket, ne is tartozzék azokat a' földesuraságnak átadni, és ha ki a' vármegyét ezekben gátlaná, 500 forint büntetés alá essék.

Ugyanott a' 17-ik ágazat, mely azokra, kik a' gonosztevőket befogadnák, vagy pártolnák, fejjvesztést; azokra pedig, kik lopott jószágot venni vagy nyakasan letartóztatni merészlenének, a' nemesekre ugyan 200 forint birságot, a' nemtelenekre pedig díjbüntetést rendel.

Ugyanott a' 18-ik ágazat: hogy a' súlyosb gonosztettekről elhíresedett főurakat, ha őket a' vármegyei tisztviselők megperelni áttalanák vagy elmulasztanák, a' nádorispán, Horvátországban pedig a' bán idézze, és büntesse meg.

Ugyanott a' 104-ik ágazat: hogy a' bivségtelenkedés szennyjében megmarasztalt személy ártatlan gyermekeinek vagy testvéreinek jószág-részeiket ne a' királyi fiscus későbbben, hanem a' bíró maga tüstént az ítélet végrehajtásakor szakaszsa, és adja ki.

Az 1662-iki 8-ik ágazat: hogy az olly fogadott katonát vagy szolgát, ki a' zsoldot elfogadván a' seregből elszökik, az 1552-iki 12-ik törvénczikk szerint a' kapitány vagy zsoldba fogadó ura halállal büntethesse.

Ugyanott a' 30-ik ágazat, melyben az ország rendei méltányosnak nyilatkoztatják azt, hogy a' hadvezérek ellent nem állhatván a' hadi tanács decretomai is, a' vármegyéket vagy másokat, kik fővesztő hatalommal bírnak, illy jogukkal élésben a' hatóságuk alatt állókra nézve ne gátolhassák.

Ismét ott a' 47-ik ágazat: hogy a' tetten kapott és a' hazán kívül, valamely külföldi törvényszék által megmarasztalt hazafiaknak vagyonát az ottan hozott ítélet mellett a' királyi fiscus ne foglalja el.

Az 1687-iki 14-ik ágazat, mely az 1655-iki 38-ik törvény-ágazatnak rendelkezését a' szegényebb, de mégis lakhelyes, nemesek iránt arra változtatja: hogy, mivel meg szoktak szökni, a' vármegyék tisztviselői őket, mihelyest gonosztettokról elégséges tudományt szerzettek, a' vizsgálatnak megtétele előtt is befogathassák.

NEG YEDIK KORSZAK.

Fenyítő törvényeink állapota III. Károly országzásától fogva a' jelenkorig.

20. §. III. Károlyról.

Leccsendesedvén a' Rákóczy Ferencz fejedelmet pártoló magyarokkal 1711-dikben szerződött békekötés által hazánkfiainak felhevült indulataik, és a' török III. Károly győzedelmes fegyverével egész hazánkól kiűzetvén, nemzetünk törvénytevő hatalma, mihelyest a' csaknem két századi számkivetéséből egész országszerte visszatért békességnek hazapolgáraink erkölcsére üdvös behatását érzette, azonnal a' múlt zenebonák alatt hozott törvényrendeletek szükségtelené vált keménységének lágyításához fogott. A' hívségtelenkedés szennyjének már igen megsokasodott esetei t. i. az 1723: 9-ik törvényágazat által kilenczre szorítottak, a' többiek a' következő három törvényágazatban, részint czégéres hatalmaskodásra, részint pusztá fejvesztésre, részint más lágyabb büntetésekre leszállítatván. Egyedül csak a' felségbántás iszonyatos gonosztettének büntetése keményített meg úgy, hogy a' jószágvesztés a' gonosztevő atya osztózatlan mindennemű gyermekeinek részeire kiterjesztetné*), t. i. úgy gondolkoznak a' király és haza javáért buzgólkodó akkori törvényhozóink: hogy, ha némelyek tulajdon veszedelmökön meg nem indulnának is, legalább ártatlan gyermekeikhez vonzó szeretetök bizonyára vissza fogná őket ezen kárhozatos 's hazánk boldogságát sok évekre feldúló gonosztettől tartóztatni. De ezeken túl fenyítő törvényünk e' királyunk alatt még néhány másféle új üdvös rendelkezéssel is gyarapodott **).

*) A' felségbántás büntetésének itten érdeklett megkeményítése az 1715. törv. 9-ik ágazata által történt; mely mindazáltal rendelkezéshez hozzáadá: hogy az ártatlan gyermekek, nem ugyan törvény erejénél, hanem királyi kegyelemnél fogva, érdemeikhez és állapotjuknak illendőségéhez képest különös tekintetbe vétessenek, nekik, ha a' körülmények úgy kívánnák, egész gyermeki részeik is meghagyatván. Továbbá ugyanezen törvényczikk világosan kifejezi: hogy a' büntetővel

osztatlan állapotban levő ártatlan testvéreknek jószágrészeik, 's a' bűntevő férj nejének törvényes igazai, és ártatlan gyermekeinek anyai és atyai ősi javaik és jogaik az ítéletnek terhe alá soha sem esnek.

**) Illyenek főképen e' következők :

Az 1715-diki 7-dik ágazat: hogy a' felségsértés esetében befogatás előtt a' megidéztetés szükséges ne legyen; — hogy, ha ezen gonoszított a' király személyesen ítélni akarná, azt az országon kívül is megtehesse, követve mindazáltal mindenekben a' hazának törvényeit, és maga mellé véve magyar tanácsosait: ellenben hogy, ha maga személyesen ítélni nem akarna, magyar bírakra bízva hatalmát, és ezek a' hazának kebelében ítéljenek; — hogy ezen gonoszítottban a' kezességnek hely ne adassék; — hogy, ha a' bíró megengedhetőnek vólné, a' feladó is tanúságot adhasson; — végre hogy az álnok feladó a' perben ítélő bíró által keményen büntetessék meg úgy, hogy, ha álnoksága tetemesb volna, a' bevádoltával egyenlő büntetés alá vettessék.

Ugyanott a' 48-dik ágazat, melly azt rendeli: hogy a' vérhatalommal bírókat, ha a' gonosztevőket büntetlenül önkényt elbocsátának, a' megsértetett személy ugyan vármegye előtt sérelme becstűjének és kárainak megtérítésére szoríthassa, a' királyi fiscus pedig hivatalaiknak és vérhatalmuknak vesztesége végett a' nádorispán elébe idéztethesse. Továbbá hogy a' kegyelmezés joga, mint a' felségnek egyedüli tulajdona, mindenkor annak főhatalma mellett maradjon.

Ismét ott a' 49-dik ágazat, melly Rákóczyt, Berchényit, valamint azon pártosaikat is, kik a' közbocsánat levelében kitűzött határrapra a' királyi felség hívségére vissza nem tértek, mint hazánk ellenségeit, 's felségsértőket, és szabadság felforgatókat levelesítetteknek és minden ingó és ingatlan vagyonaikat királyi fiscusra szállottaknak nyilatkoztatja, és azokkal minden akár levél általi akár másféle közlekedést felségsértés büntetése alatt eltilt.

Ugyanott az 55-ik ágazat: hogy, ha ki a' királyi kamara tanácsosait, 's magát a' királyi ügyek fő- vagy aligazgatóját, az ország báráit vagy főispánokat hivatalbeli eljárásaikban megverné, letartóztatná, vagy megölné, az 1492-diki 70-dik törvényczikk hasonlatosságára hívségtelenség büntetése alá essék.

Az 1723-diki 11-dik ágazat, melly néhány előbb hívségtelenségi eseteket pusztá fejvesztésekre változtatván, az országban és kapcsolt részekben birtokos, akármelly rendű és hivatalu, katonai személyeket, katonai és fenytő törvényszéki ügyekben, katonai törvényszék alá tartozóknak nyilatkoztatja.

Ugyanott a' 110-dik ágazat, melly a' káromlókra nézve az ország törvényeit megtartatni sürgeti.

Ismét ott a' 113-ik ágazat, melly szabadvédi levelet (Literae salvi conductus) csak a' vármegyétől nyert értesítés után kiadandónak rendel, és a' helytartótanácsot a' menedékhelyek rendbeszedésének kidolgozásával megbízza.

Az 1729-iki 26-ik ágazat: hogy, ha a' valóságot egyébként fel nem lehetne földözni, mintsem nemtelen tanúknak közbejövetelek által, vallomásaik a' fenytő perekben is, és pedig akár egyedül, akár a' nemessel vegyest, vétessenek be; a' jobbagyok mindazáltal földesuraik ellen illy perekben ezután sem tanúskodhatván.

Ugyanott a' 30-dik ágazat, melly a' fenytő pereket feljebb nem vihető perek közé sorolja.

Ugyanott a' 35-dik ágazat, melly azokat kirekesztőleg a' vármegyei köztörvényszék tárgyaivá teszi.

Ugyanott a' 43-ik ágazat, melly ugyanazokat a' királyi táblánál persorbéli elsőbbséggel bírók közé helyezi.

21. §. *Mária Teréziáról.*

Mária Teréziának országgyűlési törvényleveleiben csupán csak egy, vagy két fenyítő törvényrendelet jön elő *). — Azon országgyűlésen kívül tett rendeletei, mellyek által a' boszorkányokat 's bűvösöket 's bájosokat üldöző pert eltörölte, a' kínzó vallatással életét felfüggesztette, és a' menedékhelyeket bölcsen rendbe szedte, hazánk ítélőszékei előtt is keletbe jöttek; azon óhaját mindazáltal, hogy az örökös német birodalmi számára szerzett fenyítő törvénykönyve hazánkban törvényerőt nyerjen, teljedésbe nem hozhatta.

*) Mária Teréziának törvényeiben e' következő fenyítő rendeletek találhatók:

Az 1741-iki 26-ik ágazat, melly a' hamis árulkodók gonoszágának megzabolázására és az ártatlan hazafiak érdemlett bátorságának megszerzésére azt rendeli: hogy a' kir. fiscus, midőn felségbántást boszszuló vádlevelét a' megbízott ítélőszék elnökének benyújtja, egyszersmind nekie az árulónak kereszt- és vezetéknévét is bejelentse, hogy annak áskálódása netalán bebizonyodván, még azon perben fekete tetteinek érdemlett büntetését vehesse.

Az 1765-diki 27-ik ágazat, mellyben a' helytartótanácsnak meg hagyatik: hogy az 1723-diki 113-dik törvényágazat következtében azon eseteket előre dolgozza ki, mellyekben a' menedékhelyek ótalmul szolgálhatnak.

22. §. *II. Józsefről és II. Leopoldról.*

II. József általános fenyítő törvényét (a) hazánkba is behozta; mellynek kelete mindazáltal törvényszékeinken az ő halálánál tovább nem tartott. — II. Leopold fenyítő törvényrendeleteink tökéletesbitésének szükségét nem kevésbé átlátta ugyan, mint az előtte uralkodott császári királyi felség, hanem annak eszközzésére más utat választott. Az egész munkán t. i. az ország törvényes gyűlésein kívánt átesni; annakokáért mindjárt nemzetünknek azon gyülekezetében, mellyet koronáztatására egybehívott, néhány fenyítő törvényt illető igen jeles rendeleteket hozott *); a' fenyítő törvénykönyvnek tökéletes kidolgozását pedig az 1791-ki 67-dik

a) Allgemeines Gesetz über Verbrechen, und derselber Bestrafung. Wien 1787.

törvényágazatban egy országos kiküldöttségre azon szent szándékkal bízta: hogy annak munkája jövő országgyűlésen megvizsgáltatván, a' királyi felségnek és országunk rendei-
nek közös megegyezésökkel törvénynyé tétessék.

*) II. Leopold 1791-iki törvényében e' következő fenytő tör-
vényrendeletek fordulnak elő:

A' 40-ik és 41-ik ágazatok, mellyek azokon segítenek, kik ma-
gokat II. József császár fenytő törvénye által terheltetve találák; ezen
törvényágazatok által jelesül az azon törvény szerint hozott ítéletek,
habár teljesedésbe mentek volna is, a' nemesség veszteségét és gyaláza-
tot magok után vonzó erejökre nézve megsemmisítették.

A' 42-ik ágazat, melly által a' kínzó vallatás, m'nt a' valóság
felfödözésének igazságtalan és czéliránytalan módja, teljesen megtiltatik.

A' 43-ik ágazat, melly által a' fenytő perbeli terhes ítéleteknek
feljebbvitelére némelly megszorításokkal a' városi polgároknak és másféle
nemteleneknek is megengedtetik.

Az 56-ik ágazat, melly azt rendeli: hogy a' felségbántás és hív-
ségtelenség gonosztteteiben az első bíróság ezután a' királyi táblát il-
lesse, és hogy a' jószágvesztesség jövődöben a' felségbántás eseteiben
is csupán a' gonosztevőnek tulajdon osztályrészére legyen szorítva.

23. §. I. Ferenczről és V. Ferdinándról.

I. Ferencz királyunk nem csak néhány üdvösséges, s'
főképen serényebb igazságszolgáltatást eszközölő, fenytő
törvényrendeleteket hozott *), hanem különös atyai gondos-
kodásával azt is eszközölte: hogy az 1791-iki 67-ik tör-
vényágazat által fenytő törvénykönyvünk kidolgozására
rendelt országos kiküldöttség munkáját szerencsésen bevé-
gezné, sőt minekutána azon terhes veszélyek, mellyek biro-
dalmait több esztendőök által fenyegeték, győzedelmes fegy-
vere által elhárítottak, az 1825-ik esztendőre összehívott
országgyűlésének alkalmával az 1791-ki országos kiküldöt-
tségek egyéb munkáikkal együtt annak megrostálását is fel-
séges királyi előadásai közé helyezte, és ugyanazon ország-
gyűlésben annak megvizsgálását egy ujonan rendelt orszá-
gos kiküldöttségre bízta.

A' most kegyesen országgló fejedelmünk V. Ferdinánd
pedig, hazánk boldogságát atyjától örökségül nyert hévvel
előmozdítani törekedvén, azon országgyűlést, mellyet dicső
atyja az országos kiküldöttségek munkáiknak tanácskozás alá
vételökre 1832-ik esztendő végén egybehívott, minden fél-
beszakasztás nélkül folytatni rendelte, és azóta is már két
országgyűlést tartott; mellyekben a' törvényhozó hatalom
fenytő törvényeink javítása iránti buzgalmanak félreismér-

hetlen, habár jelesül az 1843/4 országgyűlést illetőleg fogadtatással nem koszorúzott, tanuságait **) adla.

*) I-ső Ferencznek törvényrendeletei:

Az 1792-ki 16-ik törvényágazat: hogy a' hivatalbeli közügyvédnek pereit országgyűlése alatt is folyjanak.

Az 1805-iki 5-ik ágazat: hogy a' névtelen beadások semmi tekintetbe se vétessenek. Továbbá hogy a' büntetést érdemlő kihágásokról bevádoltak a' tiszti ügyész által perbe fogassanak, és törvény rendes útján kapják ítéleteiket, fenmaradván a' felségsértésről vádoltakra nézve a' királyi felségnek azon joga, mellynél fogva befogatásukra nézve perbe fogatásuk előtt oly rendelést tehet, minőt a' közbátorság és törvényünk rendelése megkívánand.

Az 1807-diki 9-dik ágazat, mely azt rendeli: hogy a' királyi táblára feljebbvitelt peres ottan az elnökség által meghatározandó napokon két, kilencz - kilencz tagból álló külön tanácsban hányattassanak meg, az ítéleteket mindazonáltal a' teljes törvényszék előtt szükséges levén kihirdetni.

Ugyanott a' 12-dik ágazat: hogy a' megbukott adós, ha felőle behizonyodnék, hogy értékének egy részét csalárdul elrejtette, vagy másképen hitelezőinek megcsalatasukon mesterkedett, vagy szemlátomást pazarló életet élt, czinkosaival együtt tolvaj gyanánt fenyítő perre vonassék.

Az 1830-diki 6-dik ágazatnak 3-dik §-a: hogy a' büntető perek a' királyi, báni, és hétszemélyes táblák által országgyűlése alatt is vizsgálat alá vétessenek.

**) V. Ferdinándnak fenyítő törvényrendeletei:

Az 1836-diki 17-dik ágazat, mely által a' nemnemes hazafiaknak II. Leopold törvénye által nyert ítélet-feljebbviteli tehetsége tovább kiterjesztetik, és a' veretési büntetés végrehajtására nézve némelly korlátok tételnek.

Ugyanott a' 19-dik ágazat, mely a' fumei kerületben Mária Terézsia országlásától fogva ideiglen divatozott büntető törvénykönyvet eltörölvén, a' fenyítő pereket a' kapitányi törvényszékhez útasítja, és azokra nézve a' hazai törvényeket divatba teszi.

Az 1840-diki 5-dik ágazat, melyben a' büntető törvénykönyvvél válthatlan kapcsolatban levő büntető és javító rendszer behozása iránt kimerítő véleményadás végett országos választmány neveztetik.

Ugyanott a' 12-dik ágazat, mely rendeli: hogy a' bíróságok és ítélőszékek büntető perekben hozandó ítéleteiket is okokkal támogatni tartozzanak.

Ismét ott a' 22-dik ágazat, mely a' megbukott adóst nemcsak a' hamissággal, hanem a' vétkes gondatlansággal párosult csödnök eseteiben is büntető perbe fogadni parancsolja, a' hamissággal párosult bukásra féltől három évig, a' vétkes gondatlanság által szülemlettire pedig egy héttől hat hónapig kiterjeszthető börtönt rendelvén.

Az 1844-diki 6-dik ágazat 28-ik §-a, mely azt, ki hamis váltót készít, vagy valamelly magában igaz váltót bármely részben meghamisít, vagy illy váltót, hamisságát tudva, mások ellen használ, mint tolvajt, minden okozott károknak és költségeknek megtérítésén felül 8 évig

IV. korszak. III. Károlytól fogva jelenkorig. 41

terjedhető rabsággal büntettetni rendeli, és a megtartandó perbeli eljárást is szabályozza.

Ugyanott a 7-dik ágazatnak 4-ik §-a, melly az 1840-iki 22-ik törvénycikknek hamissággal vagy vétkes gondatlansággal párosult bukáskok kinyomazásáról és megfenyítéséről hozott határozataiban némelly módosításokat és bővítéseket teszen.

A' FENYÍTŐ TÖRVÉNYSZÉKI MAGYAR TÖRVÉNYNEK

ELSŐ KÖNYVE.

A' FENYÍTŐ TÖRVÉNYSZÉKI BÜNTETTEKRŐL

ÉS BÜNTETÉSEKRŐL.

ELSŐ RÉSZ.

A' FENYÍTŐ TÖRVÉNYSZÉKI BÜNTETTEKRŐL ÉS BÜNTETÉSEKRŐL ÁTALÁNOSAN.

ELSŐ ÉRTEKEZÉS.

A' FENYÍTŐ TÖRVÉNYSZÉKI BÜNTETTEKRŐL ÁTALÁNOSAN.

24. §. *A' büntettnék általános ismertetése
és különbfélesége.*

Büntetlen (delictum) a' bíróra nézve *) minden olyan lelünk szabadságától függő külső tett vagy elmulasztás érteit, melly valamelly büntetést szabó polgári társasági törvényrendelettel ellenkezik. Tudniillik a' törvényrendelet vagy parancsoló, vagy tiltó lehetvén, törvényszegést 's büntettet nem csak valamelly tiltott cselekvénynék tétele, hanem a' megparancsoltnak elmulasztása által is követhetünk el. — Hogy pedig valamelly tettet vagy elmulasztást a' bíró büntettnék vehessen, e' következő feltételek kívántatnak meg benne :

42 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Általánosan.

1-szor. Hogy a' törvénynyel, következőképen a' törvényhozónak czélzatával, a' törvénynek lelkével 's való értelmével ellenkezzék; mert a' ki cselekvényét a' törvénynek való értelméhez alkalmaztatja, habár általa más valaki megkárosodnék is, az nekie vétkül nem tulajdoníttathatik, és így tette törvénszegés 's büntett nem lehet. Mivel pedig a' törvény megtartásához mind értelmünknek mind akaratunknak egyesült munkássága szükséges, ahhoz t. i. megkívántatván, hogy értelmünk ugyan a' törvény 's a' cselekvény és annak következése között létező összefüggést világosan belássa, akaratunk pedig a' törvényrendeletének betöltésére fogamatot igyekezetet fordítson; valamint a' ki törvény-megtartásra köteleztetik, mind e' két rendbeli munkásságra köteles; ugy szinte valaki törvénszegő 's büntevő kétféle kütfőből lehet, ugymint vagy értelme munkásságának hiánya, vagyis vét-kesség (culpa) által, ha a' törvénynek világos ismertetét, jöllehet tehetségében volt megszerezni, vagy teendő cselekvényének lehető következéseit előre átgondolni elmulasztotta, vagy pedig akaratja munkásságának gáncsa, vagyis álnokság (dolus) által, ha törvényt megszegő igyekezettel élt, sőt ha a' törvény tettet parancsoló volna, akkor is, ha annak betöltésére szükséges igyekezetet fordítani elmulasztott.

2-szor. Hogy valamelly büntetést szabó polgári törvénynyel ellenkezzék; mert az általánosan bevett nyelvszokás a' büntett-nevet az isteni törvény megszegésének, sőt még a' polgáriénak sem tulajdonítja, ha azzal külső büntetés összekapcsolva nincsen.

3-szor. Hogy lelkünk szabadságától **) függő legyen; mert az olyan cselekvények vagy elmulasztások, melyek szabadságunktól nem függenek, semminemű erkölcsi törvénynek tárgyainem lehetvén, a' polgári törvényhozó hatalom által büntettek né nem rendeltethetnek, következőképen azokat büntetteknek a' bíró sem veheti. Innen következik: hogy az olyan cselekvények, melyeket természetünk testi törvényei szerint szükségképen 's kénytelenül, vagy pedig külső erőszak által kényszerítve teszünk, büntetteknek nem vétethetnek: továbbá hogy csak azok követethetnek el büntettet, kik józan észszel bírván, szabad tett végbevitelére képesek; végre hogy a' kik vagy természeti hiány, vagy külső ok és akadály miatt ezen tehetséggel nem bírnak, például a' csecsemők, az esztelenek, a' le nem győzhető testi erőszak, vagy teljesen elkábító félelem által kényszerítettettek, az el nem hárit-

haló tudatlanságban vagy tévelyedésben levők, az álomba merültek, ha álmukban elkövetett tetteiket előre nem láthaták, habár valamelly büntetést szabó törvénnyel ellenkező cselekvényt tesznek is, büntevőknek nem tartathatnak. Végre

4-szer. Hogy külső tett, vagy elmulasztás legyen; mert elménknek belső munkálkodásai, gondolatink, miglen külső tettekre nem fakadnak, a' polgári társaságra befolyásuk nem levén, és meg sem tudathatván, a' polgári főhatalomnak tárgyai közé nem tartoznak, következőleg azokat sem a' polgári törvényszerző hatalom büntettekké nem bélyegezheti, sem a' bíró büntett gyanánt nem tekintheti. A' büntettnek ezen általános ismertetéséből következik: hogy hazánkban mind és csupán csak azon külső szabad tetteink vagy elmulasztásaink legyenek büntettek, melyek valamelly hazánkban most keletben levő 's büntetést szabó polgári törvényrendelésünkkel ellenkeznek.

Kétfélék pedig általánosan törvényeink szerint hazánkban a' büntettek, vagy közönséges 's polgári vagy fenyítő törvényszékiek, a' mint t. i. azoknak bosszúállását törvényeink vagy közönséges 's polgári vagy pedig fenyítő törvényszékeinkre bízták. E' munkának tárgyai közé csak az utóbbiak tartoznak.

E' helyen aza' kérdés is szokott tétetni: valljon az, a' ki valamelly fenyítő törvény ellen a' sérelmet szenvedő félnek megegyezésével vétett, fenyítő törvény elébe vonathatik-e? — Vélekedésem szerint igen is; mert, jöllehet azon okból, hogy azokra nézve, a' mik erkölcsiképen lehetségesek, kiki szabadon igazairól lemondhat, a' maga megegyezésével sérelmet szenvedőnek közönséges vagyis polgári törvényszékeink előtt keresete nincsen: mivel mindazáltal fenyítő törvényszéki büntetteink mind olyanok, melyek vagy természeti elidegenithetlen jogainkat, vagy pedig egyszersmind a' polgári köztársaságot is sértik; hatalmunkban nem levén sem elidegenithetlen igazainkról lemondani, sem a' polgári köztársaságnak sérelmét elengedni, önkényt következik: hogy fenyítő törvény elébe az szinte vonathatik, ki a' fenyítő törvényt a' maga sérelmében megegyezett személyen szegte meg. Ide járúl egyébiránt még az is: hogy törvényeink a' fenyítő törvényszéki büntetteknek bosszulását a' hivatalbeli közügyvédre bízták, kinek törvény-kijelelt jogai minden magános hazapolgárnak hatalmától függetlenek.

44 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Általános.

*) A' büntetteket lehet más szempontból is, t. i. a' törvényhozóra nézve tekinteni. E' tekintetben annak képzetéhez azon feltételek tartoznak, melyek valamely cselekvésben vagy elmulasztásban, hogy azt törvény által büntetné rendelni lehessen, és kellessék, szükségképen megkívántatnak. Ezt szemünk előtt tartva a' törvényhozóra nézve a' büntetnek, főképen a' fenyítő törvényszékinek, azon ismertetést adhatjuk, hogy a' büntett olyan külső szabadtétel vagy elmulasztás, mely a' polgári társaságnak céljával, vagyis a' hazapolgárok köz, vagy magános jogainak bátorságban-létével ellenkezik, és olly természettel bír, hogy pusztá létesedése által már a' cselekvőnek hasznót, 's czelelérest szül. Mert valamint egy részről az ollyan cselekvések vagy elmulasztások, melyek vagy szabadságunktól nem függnek, vagy külső tette ki nem fakadnak, vagy a' haza-polgároknak köz, vagy magános jogaikkal, 's a' polgári társaság céljával nem ellenkeznek, a' polgári főhatalom reájok ki nem terjedvén, törvény által büntetteké nem rendeltethetnek; ugy ellenben más részről az ollyan cselekvényeket, melyek nem pusztá létesedések, hanem csak következeiseik által szülnék a' cselekvőnek hasznót vagy czelelérest, mint p. o. az egyezések, vagy végső intézetek általi sértések, mivelhogy a' sérelmet megelőzni, vagy rajta segílni nemcsak büntetésnek félelme által, hanem más módokkal is, p. o. megerőtlenítés vagy semmisítés által lehet, büntetkeké bélyegezni a' polgári társaságnak célja és a' jogainknak védelme szükségképen nem kívánja. — Tudós Egger és Szibenliszt urak a' természeti törvényekről irt munkáikban, ugy tetszik, mind a' két tekintetet egybe akarták kapcsolni, midőn amaz ugyan azt tanítja: hogy büntetlen minden ollyan cselekvény értetik, mely valamely akár lehetséges akár valóságos polgári törvénnyel ellenkezik, és pusztá létele által már hasznót ígér; emez pedig minden ollyan önkényes külső cselekvényt büntetnek mond, mely a' polgári törvénnyel ellenkezik, és a' cselekvőnek pusztá léttele által már hasznót ígér.

**) A' szabadságon, melyről itten, ugymint a' büntetnek egyik feltételéről, szó vagyon, lelkünknek tulajdon kényét ész által elhátározó tehetsége értetik. Ezen szabadságot a' szorosabb értelemben vett szabadsággal, vagyis a' léleknek azon tehetségével, mellyel az magát csupán a' cselekedet törvénnyeli megegyezésének képzeténél, vagyis egyedül a' törvénynek tiszteleténél fogvást valamely tette határozza, nem kell itten összezavarni; mert ezen szoros értelemben vett szabadság, a' mint tudós Egger ur a' polgári társaság természeti törvényéről irt jeles munkájában azt helyesen észreveszi, csak az erényes, nem pedig a' törvényes erkölcsi érdemül vagy gáncsul tulajdonításhoz szükséges, és ugyanazért azt a' büntetnek képzetében és a' büntetésnek büntetthez alkalmazásában tekintetbe venni se nem szokás se nem szükség. És valóban, a' mint ugyanazon szerző megjegyzi, ha ezen szabadsággal fel nem volnánk is ruházva, ha mindazonáltal széles értelemben vett szabadsággal, vagyis azon lelki tehetséggel bírnánk, mellyel a' büntetésnek önkényes és szabad határozatu cselekedeteinkkel összeköttetését eszünk segedelmével beláthatjuk, és így magunkat azoknak tételére vagy nemtételére elhatározhatjuk; mégis a' törvényes erkölcsi gáncsul tulajdonításnak és büntett-elkövetésnek bennünk helye volna. Mondám mindazonáltal: „hamégis tágasb értelemben vett szabadsággal bírnánk;“ mert mivelhogy a' törvénnyel ellenkező cselekvés nem azért tulajdoníthatatik nekünk gáncsul, mivel a' természettől nyert érzéki vágy-tehet-

ségünk visszaélésre hajlani képes, hanem mivel azt eszünk által illő korlátok közt nem tartottuk, 's meg nem zaboláztuk; valóban ha tágash értelemben vétető szabadságunk sem volna, büntett-elkövetésre sem volnánk képesek. — És innen már kitetszik: hogy azoknak vélekedések meg nem állhat, kik a' büntettnék képzetéből a' szabadságot általánosan kizárván ahhoz az önkényt magát elégségesnek vátatják, és pedig annyival kevesebbé, mivel az önkénytes tettek a' barmokkal is közösek levén, ezen vélekedés szerint a' barmok is büntettre képesek lennének, és így ezen vélemény követésében egy nem csupán emberi, hanem elegyes baromemberi fenyítő törvény szülemленék.

25. §. A' fenyítő törvényszéki büntetteknek fajtákra felosztásai.

A' fenyítő törvényszéki büntettek az osztály alapjának különbözésekhez képest különböfélé fajtákra oszlanak:

1-ször. A' sérelem tárgyára nézve köz, magános, és elegyes büntettek (delicta publica, privata, et mixta), a' mint t. i. a' büntett által egyenesen 's közvetlen vagy a' fedelelem és közpolgári társaság maga, vagy a' magános hazapolgárok, vagy mind a' ketten együtt megsértetnek. Azonban szokásban vagy az elegyeseket is a' közbüntettek közé számítani. Jogbeli fogamatjokra nézve csupán abban különböznek, hogy a' közbüntetteket nagyobb részint a' királyi fiscus a' magánosokat pedig mind a' külön törvényhatóságoknak hivatalbeli ügyvédek bosszszúlják meg perrel, és hogy a' közjónak a' magános előtt elsősege levén, egyéb tekintetek egyenlőségében, azok ezeknél súlyosabb büntetést érdemlenek.

2-szor. Elkövetésök módjára nézve tételi, és mulasztási büntettek (delicta commissionis et omissionis), a' mint t. i. a' megszegett törvény vagy tiltó, vagy parancsoló vala. Jogbeli fogamatjuk abban különbözik, hogy álnokosságot a' tételi büntetben csak törvényszegő munkás erő kifejtés, a' mulasztásban pedig a' törvény megtartására szükséges igyekezetnek fogyatkozása is szül.

3-szor. A' tettnek természetimineműségére nézve nyomhagyó és nyomot nem hagyó büntettek (delicta facti permanentis, et transeuntis), a' mint természetére nézve a' büntett vagy nyomot hagy maga után, p. o. a' gyilkosság, vagy nem, p. o. a' szóbeli istenkáromlás. Jogbeli fogamatjuk abban különbözik, hogy a' nyomot hagyó büntettekben a' büntett tetemének 's valóságának és szerzőjének kinyomozására a' közönséges egyéb módokon túl néhány különösöknek név

46 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Általános.

szerint a' szemrevételnek és a' lakhely-kifürkészésnek is helyök vagyon.

4-szer. A' jogainkra háromló veszedelem nagyságára nézve súlyos és csekélyebb büntettekre, a' mint t. i. jogainkat vagy tetemes vagy csekélyebb veszedelembe ejtik. Jogbeli fogamatjokra nézve abban különböznek, hogy annál hatóságosabban szükséges levén a' büntettet elhárítani, mennél nagyobb veszedelemmel fenyegeti jogainkat, a' súlyos büntettek a' csekélyeknél súlyosabb büntetést, névszerint hazánkban fejjeszteséget, vonszanak magok után.

5-ször. A' büntettben megkülönböztethető törvényszegések számára nézve egyszerű és többszerű büntettek (delicta simplicia et composita), a' mint t. i. a' büntett vagy csupán egyetlenegy törvényszegést foglal magában p. o. a' megétekezés, vagy pedig abban több egy vagy különféle nemű törvényszegéseket meg lehet különböztetni p. o. a' sokaság-közé tett puskalövésben, a' rablásban stb. — Jogbeli fogamatjokra nézve abban különböznek, hogy a' többszerű büntett a' törvénysértésnek nagyobb száma miatt a' többi tekintetek egyenlők levén, nagyobb büntetést érdemel az egyszerűnél.

Egyébíránta' többszerű büntettet össze nem kell zavarni a' halmozott büntettekkel, az egyetlenegy, ezek pedig több külön büntettek levén. A' halmozott büntetteket (delicta concurrentia), ha egyműek, ismétetteknek (repetita), ha több neműek, szorosb értelemben halmozottaknak (delicta stricto sensu concurrentia), végre az ismétettek, a' mint vagy ugyanazon egy, vagy többféle tárgy ellen követtetének el, az első esetben ugyan folytatottaknak (continuala), a' másodikban megújítottaknak (reiterata) nevezzük.

6-szor. A' megszegett törvénynek kiterjedtségétekintve általános, és külön büntettek (delicta communia et specialia), és pedig vagy a' kötelezettek, vagy az ótalmazottakra nézve; a' mint t. i. a' büntett által vagy a' kötelezettek, vagy az ótalmazottakra nézve általános vagy különző törvény szegetett meg. Jogbeli fogamatjokra nézve e' következőkben különböznek: a) hogy a' kötelezettek nézve általános büntetteket a' szent koronának mindennemű akár örökös akár idegleni alattvalói ellen, az ugyanazokra nézve külön büntettet pedig csak azok ellen lehet törvény előtt megbosszulni; kik ellen azon különző törvény hozva volt. b) Hogy a' bűntevő az ótalmazottakra nézve általános büntett büntetésére akárkinek sérelméért, az ugyanazokra

nézve külön büntetvére pedig csak azokéért vonathatik, kiknek védelmökre a' megszegett különző törvény rendelve vagyon.

26. §. A' fenyítő törvényszéki büntetteknek különféle módolataik.

Akármiféle büntettnek különféle módolatai (modificationes) lehetnek, melyeket tekintetbe véve akármmely büntett

1-ször. A' büntevő egyén lelki szabadsága állapotjának mineműségére nézve vagy teljes szabadsággal, vagy pedig természet vagy külső ok által megcsontkúttal történt büntett. Amazt valóságos 's igazi büntettnek (delictum verum), ezt gyarlósági 's fogyatékos büntettnek (quasi delictum) is szokták nevezni. Jogilag abban különböznek, hogy a' fogyatékos büntett a' szabadság teljességének hiánya miatt gáncsúl kevesebbé tulajdoníthatatik, mint az igazi 's valóságos büntett, következésképp ezzel egyenlő büntetést nem érdemel.

2-szor. Az ész használatának különböző fokára nézve vagy álnok (dolosum) vagy vétke (culposum) büntett, a' mint t. i. a' törvényszegés vagy álnokság vagyis akaratunk munkásságának gáncsa, vagy pedig vétkeesség vagyis értelmünk munkásságának hiánya által történt. — Egyébiránt mind az álnokságnak mind a' vétkeességnek különféle fokozatai és nemei vannak. — Az álnokságnak és vétkeességnek fokozatai, ha a' törvényben kijelelve nem volnának, a' dolognak természetét magát tekintve, a' vétkeességre nézve ugyan a' történt büntettnek az arra fordított tetteből nagyobb vagy kisebb hihetőségű következtetéséből, az álnokságra nézve pedig a) azon belső erőnek, mellyel a' büntett az elmében felfogva, elhatározva, és végrehajtva volt, nagyobb vagy kisebb hathatóságából és munkásságából, — és b) ugyanezen belső erőnek könnyen vagy nehezen kielégíthető és szüntelenül gonoszítételre ingerlő természetéből lehet meghatározni. — A' büntettre fordított belső erőnek ezen természetét a' büntevőnek előbbi élete és a' büntett végrehajtásának módja árulja el; annak a' kérdéses büntettben részt vevő hathatóságát 's munkásságát pedig az akarat elhatározására nézve ugyan a' büntettnek nagyobb vagy kisebb megfontolásából, többé vagy kevésbé világos belátásából, a' visszatartó okoknak mennyiségéből, a' végrehajtásra nézve

48 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Átalánosan.

pedig az elhárítandó akadályoknak nagyságából és sokaságából, 's az indulatoknak és külső indító okoknak hathatós vagy gyengébb ösztönzéséből ítélniük el **). — A' mi pedig az álnokságnak és vétkeességnek különféle neveit illeti: az álnokságot *egyenestre* (dolus directus), ha a' büntetvő azon büntettet tévé magának czélul, melly tételéből következett, és *nem-egyenestre* (dolus indirectus) 's a' tetteből magából érthetőre, ha nem azt tette czélul, hanem egy más büntettet, mellynek végrehajtására mindazonáltal olytán tetteket fordított, mellyekről előre belátta, hogy azokból amannak is lehetséges vagy épen szükséges következnie. Hogy ezen úgynevezett nem-egyenest álnokság is valóban akaratbeli gáncs vagyis valóságos álnokság, onnan tetszik ki: mert ilyen esetben az értelem a' törvénymegtartásra szükséges munkálkodását megtette, következőleg a' törvényt sértés nem annak, hanem az akaratnak gáncsából történt; ide járulván az is, hogy a' ki az általa belátott hathatóságot okot használni akarta, annak az ugyanazon oknak szükséges okozatát lehetetlen nem akarnia ***). — Az egyenes álnokság továbbá, a' mint a' büntetlenség czélultétele vagy a' sértő tett előtt vagy azalatt történt, úgy *tettet előzőre* (antecedens) és *tett-alattira* (concomitans); a' mint pedig vagy valamelly bizonyos büntet vagy a' tételből következhető többféle büntetkekből határozatlanul akármellyik tételhez czélul: úgy *határozott és határozatlan* álnokságra (dolus determinatus et indeterminatus) szokott osztatni. — A' vétkeességnek pedig két nemét különböztetik meg a' fenytő törvénynek írói: a' pusztá vétkeességet (culpa simplex) és az álnokság-határozta vétkeességet (culpa dolo determinata). Álnoksággal vegyes vagyis álnokság-határozta vétkeességnek mondatik, midőn a' törvényszegő valamelly bizonyosbüntet czélul tévén, azt olyan tettekkel hajtja véghez, mellyekről, ha hathatóságukat gondolóra vette volna, átláthatá, hogy belőlök azon büntet is szülemelhetik, a' melly valóban rájok következett †). A' pusztá vétkeesség pedig az értelmünk törvénymegtartásra szükséges munkásságának minden büntet czélultétele nélkül történt elmulasztásában áll. — Jogbeli fogantatokra nézve az álnokság a' vétkeességtől, és az álnokságnak vagy vétkeességnek különféle nevei egymás közt abban különböznek: hogy az ész használásának nagyobb visszaélése miatt a' gáncsul tulajdonításnak mennyiségére nézve az álnokság a' vétkeességet, az álnokság-határozta vétkeesség a' pusztá vét-

kességet, a' különbféle álnokságok közt az egyenes a' nem-egyenest, és az egyenes álnokságok közt a' tettet megelőző a' tett-alattit felülmulja. — A' mi végre a' határozott és határozatlan álnokságot e' részben illeti: ha a' határozás nélkül czélul tett több büntettek közül a' súlyosabbik létesült, az nagyobb gáncsúl nem tulajdoníthatatik ugyan, mintha ugyanaz meghatározott álnoksággal követtetett volna el; de, ha a' csekélyebbik jött volna létre, az az akaratnak nagyobb romlottsága miatt nagyobb gáncsúl tulajdoníthatnék, mintha ugyanaz meghatározott álnoksággal tétetett volna.

3-szor. A' sértés foganatját tekintve, vagy *teljesedésbe ment* 's végrehajtott vagy *teljesedés nélkül maradt* büntett (delictum consummatum et non consummatum). Teljesedésbe mentnek mondatik valamelly büntett, ha az annak létesítésére fordított cselekvésekre az a' foganat, melly azon bizonyos büntettet tárgyilag tökéletessé teszi, már valósággal bekövetkezett, vagy legalább annak elkerülhetlenül bekövetkeznie kell *****). — A' teljesedés nélkül maradt büntett, vagyis a' büntéti törekvés (conatus delinquendi) pedig a' büntett létesítésére fordított, de mégis tökéletes tettbeli lételem nem szerzett cselekvényekben áll. A' büntéti törekvésnek különbféle fokozatai lehetnek. Némelyek azt *távol és közeljáró* törekvésre (conatus remotus et proximus) osztják, 's amazt készületnél megállt 's kísérlet (delictum attentatum), emezt fél munkában hagyott 's megkezdett (delictum inchoatum) büntettnek nevezik. Mások ezekhez még egy fokozatot adnak, t. i. a' tökéletes vagyis a' büntettet teljesedésbe hozható törekvést (conatus perfectus), midőn a' büntető maga részéről mindent megtett, a' mi czélzott büntettének létesítésére szükséges, és azon foganat, mellyben a' büntett tárgyára nézve áll, az ő akaratján kívül történetből vagy valamelly külső ok miatt nem következett be. És ezen törekvést *tökéletes büntettnek* (delictum perfectum) szokják nevezni; melly nevezet mindazonáltal, mivelhogy a' büntett tökéletességéhez a' tettnek gonoszságán túl azon foganatnak, melly a' büntettet tárgyilag teszi, megtörtént bekövetkezése is megkívántató, a' szóban forgó képzetet pontosan meghatározva ki nem ejti; melly oknál fogva én azt inkább *alanyilag* vagyis törekvésre nézve *teljes büntettnek* (delictum subiective completum) fogom nevezni. — Jogbeli foganatjokra nézve a' büntettnek itt érdeklött módolatai abban különböznek egymástól, hogy jogainknak lépcsőnként növekedő ve-

50 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Általánosan.

szedelme miatt, mely a' polgári társaság büntető hatalmának egyedül szolgál alapúl, a' fél munkában hagyott büntett a' készületnél maradottnál, a' törekvésre nézve teljes a' fél munkában hagyottnál, és végre a' teljesedésbe ment a' törekvésre nézve teljesnél is nagyobb büntetést érdemel.

4-szer. A' büntevő befoghatásának idejére nézve vagy hevenyében vagy idő múlva felfödözött büntett (*delictum actuale et flagrans vel non*); a' mint t. i. a' büntevő vagy tettén kapott vagy nem. Jogbeli fogamatjokra nézve abban különböznek: hogy a' tettén kapott büntevőt, ha büntette súlyosabb, nemessége sem óalmazhatván őtet, ott helyben vagy onnani futtában tüstént akárkinek be szabad fogni; holtott máskép a' befogást, a' felségsértésnek egyetlen egy gonosztettét kivéve, birtokos nemesekre nézve a' törvényszerű megidézésnek és elmarasztalásnak vagy levelesítésnek leg-súlyosb büntettekben is mindenkor szükség megelőzniök.

5-ször. Az akarat elhatározásának módjára nézve vagy tulajdon indulatból vagy más által rábirt akaratall elkövetett büntett. Jogbeli fogamatjuk abban különböz: hogy a' tulajdon indulatból elkövetett büntett az akaratnak nagyobb romlottsága miatt a' más által rábirt akaratall tétetettnél nagyobb gáncsúl tulajdonítottatik. Végre

6-szor. A' büntett szerzőjét tekintve sok büntettek vagy közönségek vagy egyes személyek által, és pedig vagy társakkal vagy társak nélkül követtetnek el. Jogbeli fogamatjokra nézve az közöttök a' különbség, hogy az egyesült erő nagyobb veszéllyel fenyegetvén jogaink bátorságát, a' közönségeknek vagy összeszövetkezett társaságoknak büntetteik súlyosabb büntetést kívánnak egyes személyeknek hasonló büntetteiknél *****).

*) Tudós Vuchetich ur fennemlített munkája 73, és 75-ik lapjain az álnokságnak 's rossz szándéknak és vétékességnek e' következő ismértéseit alja: „Az álnokság, ugymond, az akaratnak olly törvénytelen cselekvésre határozása, melyet ollyannak eléggé elismertünk; a' vétékesség (*culpa*) pedig az akaratnak olly cselekvésre vagy elmulasztásra határozása, melynek kártékony következményeit a' cselekvő illő szorgalom és észhasználás által előre láthatta, és eltéríthette volna.“—Ezen ismértetések szerint, habár szavaikban az enyéimtől különböznek, a' vétékesség mégis szinte az értelmünk munkásságának hiányában, az álnokság pedig az akaratunk gáncsában fekszik.

**) Az 1791-dik évi országos választmány mind az álnokságnak mind a' vétékességnek három fokozatát jeleli ki. A' vétékesség első fokozatának teszi, ha a' cselekvés és fogamatja közt igen homályos volt

az egybefüggés; másodiknak, ha a' valóban megtörtént sérelem a' cselekvésből könnyen következhetett; harmadiknak, ha a' megtörtént sérelem belőle a' célul vetnél könnyebben szülemelheték. — Az álnokságra nézve pedig első fokozatúl veszi, ha a' büntett indulatközben 's az elmének felháborodásában tétetett; másodikul, ha a' büntevő, elméje semmi nagyobb habozásban nem levén, készakarva szegé meg a' törvényt; harmadikul végre, ha büntettől visszatartó több ok jelen volt, és mégis szétéptettek az emberiségnek és polgári szövetségnek kötelékei.

***) Tudós Vuchetich ur munkájának 80-dik lapján a' nem egyenes álnokságot magában ellenkezést foglaló képzetnek állítja azonokból, mert a' törvénytellenkező cselekvénynek célultétele az álnokságnak lényegéhez tartozik. — Azonban ezen okadása az álnokságnak általa előterjesztett ismértetéséből nem igazolható; mert ez az álnokságnak lényegéhez csak azt kívánja meg, hogy a' cselekvő azon tettet, melyre akaratját elhatározza, törvénytellenkezőnek elismerte legyen. Ide járul továbbá még az is: hogy tudós Vuchetich ur munkájának 84-dik lapján, az álnokságnak megvallásához elégségesnek mondja, ha a' büntevő elismeri: hogy a' büntettnak elkövetésekor tettének törvénytellenességét teljesen átlátta, és mégis annak végbeviteléhez lépett, habár annak célultételeit nyíltan meg nem vallaná is. — Az mindazáltal igaz, hogy a' nem-egyesen álnokságnak azon ismértetése (definitio), — mellyet tudós Vuchetich ur előterjeszt, 's melly szerint a' büntevőnek nem csak akkor, ha bizonyos sértésre célzó tettéből más olly sérelem szülemlett, mellyet valóban előre látott, hanem akkor is nem-egyesen álnokságtulajdoníttatik, ha abból olly sérelem következett, mellyet nekie előre látni csak lehetséges lett volna, — ezen utolsó részére nézve meg nem áll.

****) Tudós Vuchetich ur ugyanazon munkájának 79-dik lapján azon esetet is álnoksággal vegyes vagyis álnokság-határozta vétkekességhez számítja, ha a' büntevő valóban előre látta: hogy tettéből azon másféle sérelem, melly t. i. valóban reá következett, szülemelni fog. — Azonban hogy illy esetben nem vétkekesség, hanem valóságos álnokság forog fenn, az álnokságnak és vétkekességnek mind általán mind Vuchetich ur által előterjesztett ismértetéseikből kitetszik.

*****) Némellyek Vuchetich urral a' büntettnak teljeselettségét nem a' foganatnak megszülemlésében 's a' sérelem létesültében, hanem a' büntett törvény által kijelelt jegyeinek (notae) 's bélyegeinek megletében helyezik úgy, hogy, ha a' törvény valamelly büntettnak képzetéhez 's azon büntett törvény-meghatározta büntetésének alkalmazásához a' pusztá törekvést elégségesnek rendeli, arra nézve a' bünteti törekvés maga már teljeselettségbe ment büntett (delictum consummatum) legyen. — Azonban jóllehet tagadhatlan az, hogy az olly büntettek nézve a' pusztá törekvés is, habár azt foganat nem követte, azon büntettnak rendszerü büntetését maga után vonzza; de mindazáltal a' teljeselettségbe ment büntett azokban is különbözik a' bünteti törekvéstől, és pedig mind tettere mind gáncsúl tulajdoníthatására, sőt többnyire büntetésének keménységére nézve is. Ugyanazért a' világosb értelmesség végett jobb a' büntettnak teljeselettségét átalánosan, az ollyatén büntettek nézve is, a' foganatnak 's a' sérelemnek valóságos megszüelemlésében helyheztenni; az olly büntettet pedig, mellyben a' törvény által

52 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Általános

kijelölt minden büntetti jegyek 's bélyegek feltaláltatnak, különbség végett inkább tárgyilag teljes büntettnék (delictum obiective completum) nevezni.

*****) Azon kérdésre nézve, hogy mikor lehessen valamely büntetett közönség büntettének tartani, különbözök a' tudósok vélemények. Voltak némelyek, kik a' közönség előljáróinak közhatározásából elkövetett büntetett állíták közönség büntettének, de hibásan; mert az előljárók épen ellenkező célra, t. i. a' büntettek gátlására és megbüntetésére levén a' közönség által rendelve, azon gyanítást, hogy a' közönség előljáróinak rendeltetésekkel csatázó tetteibe beléegyezett legyen, tenni semmiképen nem lehet. Ezen okoskodást gyámolítják hazánk törvényei is, névszerint hármas törvényünk 3-dik részének 20-dik cizme, melly azon esetben, ha a' városi tanács valamely nemest igazságos ok nélkül halállal büntetne, csupán az ítéllettelben részt vett város bíróját és esküdt polgárait veti büntetés alá. E' kérdésre nézve kétségen kívül azoknak vélekedése legigazságosb, kik csupán az olly büntetett állítják közönség büntettének, mellyben a' közönségnek minden tagjai egyenként megegyeztek. Azonban a' bevett szokás a' közönség tagjai nagyobb részének egyetértésével elkövetett büntetett is közönség büntetteként veszi, és bünteti, a' mint erre hármas törv. 2-dik része 16-dik czimjének 3-dik §-a is tagadhatlan tanúságot nyújt.

27. §. A' büntett szerzőjének ismértetése és különbözése.

Minden büntettnék léte, u. m. okozat, az okának vagyis szerzőjének létére mutat. Háromféle értelemben szokott pedig a' büntettnék szerzője (auctor delicti) vétetni: tágas, szorosb és legszorosb vagyis tulajdon értelemben.

Tágas értelemben büntett szerzőjének neveztetik mindenki, a' ki annak létesítésében szabad cselekvényével részt vett. Ezen értelemben a' főbűntevőnek büntársai és czinkosai is büntett szerzőinek mondathatnak.

Szorosb értelemben büntett szerzőjének szokjuk nevezni azt, ki munkásságának tárgyává egyenesen a' büntetett magát tette. — Ezen értelemben a' büntettnék szerzője el-lentételben áll a' büntársakkal (socii delicti) vagyis azokkal, kik munkásságuknak tárgyává nem egyenesen a' büntetett magát, hanem a' büntett szerzője munkásságának elősegélését tevék. — A' büntettnék ezen értelemben vett szerzői, ha többen volnának, büntett közös szerzőinek (coautores delicti) nevezetnek, kik *a*) egyesülésöknek módjára nézve előre összeszövetkezettek (pactitii) és hevenyében 's történetből egyesültek (fortuito concurrentes), *b*) részvételeknek különböző fokozatára nézve főbűntevőkre, másrendűekre és egyenlőkre (principales, secundarii, et aequales), végre *c*) közremunkálkodásuk mineműségére nézve testi erővel és

elmebeli tehetséggel közremunkálókra, vagyis büntett-eszközökre és büntett-eszközöltetökre (*physici et intellectuales*) oszlanak. Az elmebeli közremunkálás mások akaratjának büntettre határozása által megyen végbe, a' mi háromféleképen történhetik meg: megbízás, ráparancsolás és tanácsadás által; mellyeknek mindazáltal, mivel másképen nem tette ingerlők, hanem csupán azt elősegélők volnának, a' büntétel kezdetét megelőzőknek, és szóval vagy jel által kinyilatkozottaknak kell lenniük. — A' tanácsadás ismét, a' mint vagy csupán bátorításban állott, vagy pedig egyszersemind a' büntett elkövetése alkalmas idejének, helyének és eszközeinek kijelölését is magában foglalta, egyszerűre és körülményesre (*simplex, et speciale*) szokott felosztatni.

A' büntársak is több rendűekre oszlanak, ugymint:

1-ször. Tettelőtti és tett alatti (*antecedentes et concomitantes*) büntársakra, a' mint t. i. vagy tett előtt vagy tett közben nyújtottak segedelmet a' büntett szerzőjének. A' kik későbbben, a' büntettnek végbevitele után, segédül vannak, például kik a' lopott jószágot elrejtik, a' büntettnek nyomdokait eltítkolják, 's megsemmisítik, avagy a' büntevőnek menedékhelyet adnak, mivel az ok idejére nézve okozatánál későbbi nem lehet, a' már elkövetett büntettre nézve büntársaknak nem tartathatnak, hanem egy más különös büntettet követnek el, mellyet büntett-pártolásnak (*delictum fautoratus*) nevezünk.

2-szor. Szövetségés és szövetség nélküli büntársakra (*socii pactitii et non pactitii*); a' mint segedelemadásra magokat vagy előre lekötelezték, vagy nem.

3-szor. Fő- és albüntársakra (*socii principales et minus principales*); a' mint vagy olyan segedelmet nyújtottak, melly nélkül a' büntettet végrehajtani lehetetlen lett volna, vagy pedig csak olyant, melly nélkül is a' büntett szinte végrehajtatott volna.

4-szer. Tettet elősegélő és tettet nem gátló vagyistényleges és nemleges büntársakra (*socii positivi et negativi*). Azonban mivel a' büntett-gátlást általánosan kötelességgé tevő fenyítő törvényünk nincsen, tett nem gátlás által csak azok válnak büntársakká, kik az elkövetett büntettet meggátolni különös hivataloknál fogva kötelesek voltak.

5-ször. Testi erővel és elmebeli tehetséggel, vagyis

54 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Általánosan.

tanácsadással 's biztatással segélő büntársakra (socii physici et intellectuales).

6-szor. Általános ésrészintez büntársakra (socii generales et speciales); a' mint vagy az egész büntettre vagy pedig annak csupán csak egy részére nézve nyújtottak segedelmet *). Végre

Legszorosb vagyis tulajdon értelemben büntett szerzőjének csak az neveztetik, kinek szabad cselekvése a' büntett létének elégséges okát magában foglalja, úgy hogy annak megtétele által a' büntettnek létele már tökéletesen értetik. Ezen értelemben véve a' büntettnek szerzőjét, az is büntársnak mondathatik, ki munkásságának a' büntettet tette ugyan egyenesen tárgyúl, de cselekvéséből magából a' büntettnek léte, 's a' teljes fogamat még nem értetik. Innen következik: hogy a' ki valakit megbízás, tanácsadás, 's ráparancsolás által büntettre, p. o. valakinek meggyilkolására, serkentett, legszorosb értelemben azon büntett szerzőjének nem tartathatik; mivel azáltal, hogy valaki másnak valamely büntett elkövetésére tanácsot, megbízást, vagy parancsolatot adott, azon büntett még meg nem létesedett; valamint továbbá az is, hogy az ollyan büntettben, melly a' törvény-kijellette fogamat és sérelem valóságos megszülemlésével egyetlenegy tett által leszen tárgyára nézve teljessé, habár többen tették volna is azt egyenesen munkásságuknak tárgyává, csak az az egyetlenegy, kinek tettét a' sérelem 's a' fogamat követte, — p. o. ha a' sebesítés által történt gyilkosságban a' meggyilkolton többen ejtettek volna sebet, csak egyedül az, ki a' halálos sebet, vagy, ha több halálos sebek volnának, ki a' legelsőt ejtette, légyen legszorosb értelemben a' büntettnek, a' gyilkosságnak, szerzője. — Azonban a' büntetteknek különbségéhez képest néha a' tulajdon értelemben vétető büntettszerzők is többen lehetnek, t. i. az ollyan több egyes tettekből álló büntettekben, mellyeknek mindegyikében azon büntettnek törvény-megkivánta minden jegyei 's bélegei külön feltaláltatnak; millyenek p. o. a' tolvajlás, rablás, gyújtogatás, fellázadás stb. — Egyébiránt a' büntett szerzőjének ezen értelmét tekintetbe véve a' büntársaknak ismét egy új osztálya szülemlik, melly szerint a' büntársak vagy ollyak, kik csupán a' büntett szerzője munkásságának elősegélését tették egyenes munkásságuknak tárgyává: azokat közös célra törő vagy részes büntársaknak, emezeket pedig pusztán segédbüntársaknak lehetne nevezni.

A' büntett szerzőjének ezen harmadik vétele még ugyan egy íróban sem fordul elő; hogy mindazáltal azt nem hasztalanul hoztam napfényre, onnan látszik megigazodni: mert a' büntett legszorosb értelemben vett szerzőjének tette mind jogainkat sértő foganatjára, mind többnyire legalább gáncsul tulajdoníthatására nézve a' büntett egyéb szerzőinek tettét felülhaladja, és azontul a' törvényszéki divat is, a' mi főképen az egyetlenegy tett által teljesülő büntettekben látható, a' büntettnak csupán csak ezen értelemben vett szerzőjét szokja marasztalni annak rendszeres büntetésébe.

*) A' szorosb értelemben vett büntettségnek és büntársaknak felosztásait bővebben láthatni tudós Egger, Vuchetich és Siebenliszt uraknak fennemlített munkáikban, melyekből azokat nagy részint kölcsönözém.

28. §. *A' fenyítő törvényszéki büntetteknek következményeiről általánosan.*

Minden fenyítő törvényszéki büntettet általánosan a' fenyítő büntetés, és a' megtéríthető kártokozókat egyszerű-mind a' kárpótlásnak terhe is követi. Nagy különbség vagyon pedig a' büntetés-kiállítás, és kárpótlás terhének természete között. A' kárpótlás terhe t. i. mivel a' büntetvőnek vagyonát érdekli, hármaz törvényünk 1-ső része 82, és 2-dik része 51-dik czímeinek értelme szerint is, a' büntetvőnek halta után mindenkor örökösseire, örökösödésőknek erejéig háromlik; ellenben a' büntetés kiállításának terhe, mennyire a' büntetés egyenesen személyt érdeklő, mind magából a' dolognak természetéből, minthogy a' büntetvőnek képét személyére nézve örököse nem viseli, 's azt, úgymint ártatlant, büntetés alá vetni igazságtalanság volna, mind pedig hazánk törvényeinek, nevezetesen hárm. törv. 2-dik része 51-dik és 60-dik czímeinek, I. Lajos törv. 10-dik 's 19-dik, Korvin Mátyás VI. törv. 56-dik, és II. Ulászló I. törv. 74-dik ágazatainak rendelkezéséből szorosan személyhez ragadó lévén, a' büntetvőnek örökösseire át nem száll. Mondám mindazáltal „a' mennyire a' büntetés egyenesen személyt érdeklő;“ mert a' mennyire a' büntetvőnek javaira vonatkozik, azt a' büntetvőnek redjok szállott osztályrészére nézve fenn a' 7-dik §-ban mondottak szerint örökösei is szenvedni kötelesek; a' mint ez hárm. törv. 2-dik része 60-dik és 66-dik czímeinek egybevetéséből, továbbá ugyanazon hárm. törv. 2-dik része 60-dik

56 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Átalánosan.

czímének 5-dik, és az 1723-dik törv. 11-dik ágazatának 10-dik és 14-dik pontjaiból is nyilván kitetszik.

MÁSODIK ÉRTEKEZÉS.

A' FENYÍTŐ TÖRVÉNYSZÉKI BÜNTETÉSEKRŐL ÁTALÁNOSAN.

E l s ő s z a k a s z.

A' fenyítő büntetéseknek természeti mivoltáról és tulajdonairól átalánosan.

29. §. A' fenyítő büntetésnek ismértetése.

Fenyítő büntetésen olyan érzéki rosszakat értünk, melyeket törvényeink fenyítő törvényszéki büntettekhez visszatartó ösztönül ragasztottak. — Tudniillik a' fenyítő büntetés czéljának elérésére vagyis az emberi akarat gonosztektől visszatarthatására az érzéki rosszak leghatóságosb ösztönök lévén, minden fenyítő büntetésnek szükségképen érzéki rosszban kell állani; melly mindazonáltal hogy különösen fenyítő törvényszéki büntetésnek mondathassék, két feltétel kívántatik meg: először hogy azon büntett, mellyhez ragasztva vagyon, nem akármiféle, hanem nevezetszerint fenyítő törvényszéki büntett légyen; és másodszor, hogy ahhoz hazánknak törvényei által legyen ragasztva. Azon érzéki rosszak, mellyek a' büntettet természet rendje szerint, törvényeinknek rendelése nélkül, követik, például a' lelkiismeretnek furdálatai, a' betegségek, az ellenvédelem által okozott sérelmek, fenyítő büntetéseinknek nevezete alatt nem értetnek; sőt még a' büntett által okozott kár megtérítésének terhe sem tartozik azoknak körébe, e' teher a' fenyítő törvényszéki büntettnek mindennemű törvényszegésekkel közös következménye lévén. Ugyanazért a' mik alább a' fenyítő büntetésekről előfordulnak, azokat csupán csak azon érzéki rosszokról kell érteni, mellyeket törvényeink a' kártérítésnek terhén túl fenyítő törvényszéki büntetteinkhez ragasztottak.

30. §. A' fenyítő büntetésnek czélja és a' büntetési jognak alapja.

A' fenyítő büntetéseknek végczéljok jogaink bátorságának fentartásában, közvetlen czéljok pedig abban áll, hogy semmi büntett el ne követhessék, vagyis hogy a' törvényhozó ugyan a' büntetésnek előre menő kijelelése által a' büntett-kerülésre ösztönt felállítván, a' bíró pedig ezen ösztönnel a' büntetés végrehajtása által nagyobb hatályosságot szerezvén, hazánk polgárai a' büntettekől viszsztatartóztatásának. Mert valójában, mivelhogy a' mi már egyszer megtörtént, azt meg nem történtté tenni lehetetlen, a' csupa boszszuállás pedig az emberi elmének méltóságával, 's a' természet törvényével meg nem fér, — sem a' törvényszerző, midőn a' büntetést előre kijeleli, sem a' bíró, midőn azt a' büntevőn végrehajtja, más cél után okosan nem törekedhetik, mintsem hogy büntettek ne tétessenek, és így a' haza polgárai jogakkal minden sérelemnek félelme nélkül nyugton élhessenek.

A büntetési jognak vagyis a' fenyítő hatalomnak alapját pedig a' polgári társaságnak azon természetéből magából folyó joga teszi, mellynél fogva a' polgári társaság közczélja 's a' jogok bátorsága akadályainak elhárítására minden elkerülhetlenül szükséges, igazságos, és czélszerű szereket 's eszközöket használhat.

Es ezekből, t. i. a' büntetésnek itt előadott czéljából, és a' büntetési jognak 's fenyítő hatalomnak jogalapjából már önkényt folynak a' büntetésnek megkívántató tulajdonai.

31. §. A' büntetéseknek a' büntetés czéljából folyó tulajdonai.

A' büntetéseknek itt előadott czéljából következik: hogy általánosan a' büntetésnek olyannak, és akkorának kellessék lennie, melly ösztönül szolgálhasson a' büntetőlő viszsztatartóztatásra, és ha ki mégis a' törvényt áthágta volna, annak jobbulását is, vagy a' hol ez vagy már többé nem reménylhető, vagy a' közjónak veszélyeztetése nélkül meg nem kísérelhető, büntetettre tehetetlenné tételét eszközölhesse, vagyis hogy a' büntetésnek minőségére nézve ugyan czélszerűnek, mennyiségére nézve pedig elégségesnek kell lennie.

Hogy minőségére nézve czélszerű legyen a' büntetés, szükséges: 1) hogy olyasmiben álljon, mit azok, kikre

hatnia kell, valójában rossznak tartanak. — 2) Hogy olly érzéki rosszat foglaljon magában, melly a' büntetés céljának eszközzésére hatályos 's alkalmas legyen. Melly büntetés-fajok legyenek a' büntetvőnek tehetlenné tételére alkalmasak, bővebb kifejtést nem kíván. A' büntettől visszatar-tóztatásnak ösztönéül, és a' büntetvő javításnak eszközéül pedig minden kétségen kívül legjobban főleg az ollyan büntetésfaj szolgál, melly a' büntettre csábító vélt jóval természetére nézve homlokegyenest ellenkező rosszat foglal magában, az emberi természetnek az lévén tulajdona, hogy a' mire nagyon vágyódunk, annak ellenkezőjétől leginkább irtózzunk. Azonban mivelhogy a' büntettre csábító jóval ellenkező rosszat a' közjónak állapotja sokszor azon fokra emelve büntetésül szabni nem engedi, melly a' súlyosb büntettekben céléréshez szükséges lenne; ide járulván, hogy némelly büntettek a' személyeknek és körülményeknek különbségeihez képest hol egy hol más okból, némellyek pedig ollyanból is követtetnek el, mellyel ellenkező külön-fajú rosszat nem ismerünk: illy esetekben szükséges, hogy a' törvényhozó nemzetének érzése módját, hajlamait, és míveltségének állapotját fontolóra vegye, és ezekből gondosan kinyomozván, minemü rosszak tegyenek népének akaratjára hatályosb benyomást, az illy rosszakat tegye büntetésének tárgyául. — 3) Hogy a' büntetés hosszúra ingerlő, emberi méltóságot lealacsonyító, 's jó érzést előlő, és szükség nélkül becstelentő ne legyen. — 4) Hogy a' büntetés bizonyos 's a' büntetvő által ki nem kerülhető legyen, minthogy a' bizonytalan rossz a' büntetlenség reményének kecsgetetése miatt a' büntetvő lelkére elégséges hatást nem tehet. Ahhoz pedig, hogy a' büntetés ezen jelességgel bírjon, nem csak az szükséges: hogy a' törvényhozó a' fenyítő pert olly célirányosan összeszerkeztesse, hogy a' már kézrekerült büntetvő érdemlett büntetését el ne kerülhesse, hanem egyszerűs mind az is megkívántatik: hogy a' büntetvőknek felfűdözésökre nézve olly helyes rendeleteket tegyen, mellyeknél fogva lehetlen legyen annak, a' ki bűnhődött, rejtve maradni, 's bírójának kezei közé nem kerülni. — Ha a' törvényhozó ezen jelességet büntetéseinek megszerzi, lágyabb fenyítéssel is czélt ér; ellenben annak hiányát semminemü keménységgel ki nem pótolja. — 5) Hogy a' büntetés a' büntettet, mennyire az igazság-szolgáltatás lényege megengedi, mennél előbb, 's mintegy nyomon kövesse; minthogy másképp a' rosszra-

hajlók azt vélve, hogy a' bűntevőt vagy felfödözni 's kézre keríteni, vagy pedig büntettéről meggyőzni nem lehetett, a' büntetlenség reménye miatt a' törvény fenyegetésében a' büntettekől megtartóztatásra elégséges ösztönt nem talál-
nak. Ide járúl továbbá az is, hogy a' hosszú per és tömlöcz-
nek senyve által a' fenyítő nyomozás alatt lévő egyén igaz-
ságtalan sérelmet szenved, és pedig nem csak az ártatlan,
kinek minden büntetéstől mentnek kellene lennie, hanem a'
valójában vétkes is oly esetekben, midőn az eltűrt tömlöczöt
büntetésébe beszámítani nem lehet. A' törvényszerzőnek te-
hát a' fenyítő pert úgy szükség szabályozni: hogy az sem
üres véd 's felesleges szertartások, sem a' bírónak akár ked-
vezése, akár restsége által kelleténél tovább ne húzathassék.
— 6) Hogy a' büntetésnek végrehajtása, — kivéve ha vagy
a' bűntevőnek jobbulása, midőn a' közjó tekintetéből ez in-
kább mint a' visszaretentő példaadás czéloztatik, vagy a'
polgári társaság érdeke mást kívánna, — nyilvánosan törté-
njék, a' titokban történő végrehajtások a' törvény szente-
sítésének (sanctio) hatályát a' rosszhajlók előtt nem erő-
síthetvén, hanem inkább, mivel gyarlóságuknál fogva hajlan-
dók a' bűntevőt, ha annak megtörtént büntetéséről teljesen
meggyőzve nincsenek, megmenekülnék tartani, azt nem ke-
vessé csökkentvén.

Hogy pedig mennyiségére nézve elégséges legyen a'
törvény által valamelly büntettré szabandó büntetés, annak
meghatározásában a' törvényhozónak többekre kell ügyelnie.
Jelesen: 1) Mindenek előtt szemügyre kell vennie azon ve-
szélyt, mellyel a' polgári társaságot s a' jogok bátorságát fe-
nyegegi azon büntett, mellyre büntetést szabni szándékozik;
mert a' polgári társaságnak közjava és boldogsága kívánja:
hogy annál bizonyosabban megelőztessék a' büntett, követ-
kezőleg arra nézve hatályosb visszatartó ösztön használtas-
sék, 's reá annál nagyobb büntetés szabassék, minél mélyebb
's gyógyulhatatlanabb sebet ejtene az a' polgári társaságon,
's a' hazapolgároknak köz vagy magános boldogságán. A' fe-
nyegetődző veszedelemnek nagyságát pedig a' sérelem tár-
gyának és fontosságának nagyságából, és a' gonosztevő mun-
kásságának a' sérelem létesítésébeni előhaladásából lehet
meghatározni; tudniillik: a) mennél nagyobb fontosságu, vagy
kevesebbé helyreállítható jog, 's mennél nagyobb számú jo-
gok sértetnek meg a' büntett által; — b) mennél mélyebb sé-
relem történik általa valamelly jogn, — és c) mennél köze-

60 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Általánosan.

Iebb összefüggése vagyon a' bűntevő munkásságának a' sérelem valóságos megszülemlésével: annál veszedelmesb az elkövetett büntétel a' polgári társaságra 's polgárainak jogaira nézve. És innen már következik, hogy azon büntettek, melyek az egész polgári társaságnak épületét megrázkódtatják, és annak szövetségét egyszerre szétszakasztják, p. o. a' felségsértésre, legnagyobb büntetéseket szabni szükséges, 's hogy általánosan minden törvényszegésekben a' teljesedésbe ment büntett büntetésének súlyosbnak kell lennie, mintsem a' teljesedés nélkül maradotténak stb. Továbbá 2) szükséges mind azokat legnagyobb szorgalommal megfontolni, a' mik azon büntettre nézve csábításul szolgálhatnak; millyenek a' büntettnék elkövetéséből háromolható haszon, a' büntett végrehajtásának vagy eltitkolásának könnyűsége, 's felfödözhetőségének nehézsége, a' népnek természeti mivolta, vérmérséklete, és onnan valamelly büntettnék nemére szülemlett hajlama; mert az egyéb szükséges tekinteteknek egyenlőségében mennél számosabbak és hathatósbak az ilyen csábító okok, annál nagyobbbnak szükség lennie az ellenkező visszatartó ösztön és büntetés mennyiségének is. Végre 3) tekintetbe kell vennie azon népnek, melyre törvényt szab, minden olyan külön tulajdonait, melyek a' büntetésnek foganatoságát vagy elősegélik, vagy hátráltatják; millyenek az országlásnak módja, a' nép erkölcsi míveltségének állapota, a' büntett elkövetésében részt vett álnokságnak vagy vétkeességnek lépcsője; mert a' többi tekintetek egyenlők lévén, mennél lágyabb az országlásnak módja, mennél nagyobb a' népnek erkölcsi míveltsége, és mennél kisebb a' büntételben részt vett álnokságnak vagy vétkeességnek mennyisége, annál csekélyebb büntetés kívánt fogamatot szül.

32. §. *A' büntetéseknek a' büntetési jog alapjából, és onnan érthető korlátaiból folyó tulajdonai és kellei.*

A' büntetéseknek a' büntetési jog vagy fenyítő hatalom jog-alapjából és onnan érthető korlátaiból folyó tulajdonai 's kellei pedig e' következők: 1) Hogy igazságos vagy is olyan legyen, melly az ész jogával, a' természeti igazsággal, ne ellenkezzék, 's a' büntettnék mértékét túl ne haladja, minthogy a' természet 's ész örök törvényével semmi emberi hatalom-hozta törvénynek ellenkezni nem szabad. 2) Hogy célszerűtlen ne legyen, mivel a' büntetési jog a' polgári

társaságot célja elérése végett illetvén, annak czélelleses eszközök 's büntetések használására joga nem lehet. 3) Hogy jogaink bátorságosítására elkerülhetlenül szükséges, következőleg a' büntetthez arányzott legyen; mert a' büntetési jog az eszközöknek czélelésre való szükségességén alapulván, a' polgári közhatalom csak olly büntetésekkel élésre van feljogosítva, mellyek a' polgári társaság céljának 's a' jogok bátorságának biztosítására elkerülhetlenül szükségesek. A' czéleléshez elkerülhetlenül szükségesnél súlyosb, 's a' büntetthez aránytalan büntetés által tehát a' polgári társaság 's a' törvényhozó hatalom hatalmának korlátait túlhágja, 's jogsértővé leszen. De nem is tanácsos a' közhatalomnak szükségtelen, 's a' büntetthez aránytalan büntetéssel élni; részint mivel a' mértéket túlhaladó büntetés által a' fenyíték alá vetett személy ugyan szánakodásnak tárgyává, a' törvényszerző pedig gyűlöletessé válik, részint mivel a' kegyetlen büntetések által a' népnek erkölcsi érzése lassan lassan annyira elkeményül, 's annyira eltompúl, hogy a' büntetés reája csekélyebb benyomást teszen, mintsem a' polgári társaságnak közjára kívánná. Ide járúl végre még az is, hogy, ha kisebb büntettek nagyobbakkal egyenlő büntetések alá vetetnek, az ilyen fonák rendelkezésnek azon szomorú következése leend, hogy a' bűntevők több egynemű büntettek közül mindenkor a' legsúlyosbikat fogják elkövetni, — az nekik egyenlő veszély mellett nagyobb hasznót, néha hihetőbb rejtve maradhatást is igérvén; így például ha a' rablásnak és latorlásnak egyenlő leszen büntetése, bizonyára az, ki az utazót vagyonától ezután megfosztja, életének sem fog soha megkegyelmezni, annak meggyilkolása által személye feladójától megmenekülhetvén.

33. §. A' fenyítő büntetéseknek felosztásai.

A' fenyítő büntetések felosztatnak: 1) Törvénybeli vagyis mindenképen meghatározott büntetésekre (poenae legitimae), mellyeknek mind minőségét, mind mennyiségét a' törvény maga meghatározta, és bírói mérséklésre hagyottakra vagyis határozatlanokra (poenae arbitrarie), mellyek minőségének, vagy legalább mennyiségének meghatározását törvényeink a' bíróra bízták. — 2) Rendszerű büntetésekre (poenae ordinariae), mellyek a' mind gonoszságukra, mind tettökre nézve tökéletes büntetteket, és rendkívüliekre

62 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Általánosan.

(*poenae extraordinariae*), melyek a' vagy gonoszságukra, vagy tettökre nézve fogyatkozó büntetteket követik.

Némellyek azon okból, mivel hazánkban a' törvénybeli büntetés mind rendszerü, a' rendkívüli pedig mind birói mérséklésre hagyott büntetés, a' törvénybeli büntetéseket a' rendszerűekkel, és ismét a' birói mérséklésre hagyottakat a' rendkívüliekkel egyértelműek gyanánt veszik. De hibásan; mert, a' mint ismertetéseikből kitetszik, a' rendkívüli büntetések törvénybeliek vagyis mindenkép meghatározottak is lehetnek, és valóban a' pontosabb szerkezetű fenyítő törvénykönyvekben meg is vannak mindenkép határozva. Továbbá mivel hazánkban a' törvénybeli rendszerü büntetések majd mind fejvesztésben állanak, törvényszékeinknél szokás a' rendszerü büntetésen csupán a' főbenjáró büntetést is érteni *).

*) Mivel annál jobban díszlik a' polgári szabadság, mennél szorosabb 's meghatározottabb a' birói kényszer köre, világos dolog az: hogy, a' hol határozatlan 's birói mérséklésre hagyott büntetések divatban vannak, ott igen gyenge lábon áll a' polgári szabadság. — A' mely törvényhozónak tehát szíven fekszik a' polgári szabadság fentartása, azon kell törekednie: hogy a' fenyítő törvénykönyvből mindennemű határozatlan büntetéseket száműzvé, nem csak a' büntetteknek minden fajtájára, hanem a' büntett mind gonoszság-, mind tettbeli tökéletességének mindegyik fokozatára mindenkép meghatározott büntetést szabjon.

34. §. Kiket lehesen általánosan büntetni és kiket nem?

Mivel egy részről ugyan semmi büntetés, már képzeténél fogva előre menő büntett nélkül nem érthető, más részről pedig minden büntetésnek, hogy foganatos légyen, büntettet bizonyosan követnie kell, világos a' következés: hogy valamint senkit büntetés alá vetni nem lehet, ha büntettel el nem követett, úgy ellenben mindazokat nem csak meg lehet, hanem meg is kell büntetni, kik magokat valamelly büntettel megfertőztették.

Ezen sarkigazságokból több másod rendbeli igazságok folynak. Jelesül

Az első sarkigazságból foly: 1) Hogy a' kik józan észszel nem bírnak, például a' csecsemők és bolondok, habár valamelly fenyítő törvénnyel ellenkező tettet elkövettek, tettök büntett nem lévén, minden büntetéstől mentek. — 2) Hogy a' kik le nem győzhető testi erőszak által kényszerítve, vagy teljesen elkábító félelemtől meglepetve, vagy mély

álomba merülve, kivéve ha ezek álmokban elkövetett tetteiket előre láthatták volna, valamint szinte a' kik akaratjoknak nem tulajdonítható teljes részszégekben, vagy el nem há-
ritható, akár törvényt, akár tettet érdeklő, tudatlanságukban, vagy tévelyedésökben, vagy végre szabad elhatározást kizá-
ró cselekedeteik által szegtek meg valamelly fenyítő tör-
vényt, tetteik hasonlóképen a' szabadságnak teljes kirekesz-
tése miatt büntettek nem lévén, semmi büntetés alá nem vet-
tethetnek. — 3) Hogy a' bűntevőnek szülői, gyermekei, 's
testvérei annak olyan büntetteért, melyben semmi rész sem
vevének, sem személyeikben, sem tulajdon jószág-részeikben
büntetésre nem vonathatnak, úgy hogy a' törvényben köz-
mondássá vált, hogy a' büntett büntetésével együtt a' bűnte-
vőnek csontjaihoz ragad. Ezt valamint a' józan elme sugalja,
úgy hazánk törvényei is, nevezetszerint hármas törvényünk
2-dik részének 51-dik és 60-dik címjei, I. Lajos törvényé-
nek 10-dik és 19-dik, Korvin Mátyás 6-dik törv. 56-dik és II.
Vilászló 1-ső törv. 74-dik ágazataik nyilván parancsolják. —
4) Hogy a' büntetésnek kiállása által a' büntett eltörültetvén,
a' bűntevő ugyanazon gonoszttelteért, melynek büntetését
egyszer már kiállotta, többé büntetésre nem vonathatik, a'
büntetlhez mért büntetésnek teljesítésbe vétele által a' fenyí-
tő igazságnak célja el lévén érve, a' másodszori büntetés
szükségtelen, vagyis a' mint mondani szokás: fenyítő bírói
kegyetlenség (*crudelitas criminalis*) lenne. Mondám mindazon-
által „ha büntettének büntetését már kiállotta“; mert ha né-
melly szükséges körülményeknek ki nem nyomozhatása vagy
teljes bebizonyításnak hiányzása miatt a' bűntevő lágyabb
büntetés alá vettetett volna, mintsem büntette megkívánta
vala, semmi sem ellenzi azt: hogy későbben a' rejtve maradt
körülmények kinyomoztatván vagy a' büntettnek valósága új
bizonyítmányok által teljes napfényre jövéen, ugyanazon bűn-
tetteért pótló büntetés alá vetlenség.

A' második sarkigazságból pedig foly: 1) Hogy nem
csak azokat, kik való 's teljes és egyszersmind álnok gonosz-
tettet követtek el, hanem azokat is, kik vétkeiségből, vagy
gyarlóságból bűnhődtek, szükség legyen büntetés alá vetni.
— 2) Hogy mindazokat, kik a' büntett elkövetéséhez járul-
tak, akár tett előtt, akár tett közben, továbbá akár szerző-
ként akár büntársként járultak ahhoz, részvételöknek mérté-
ke szerint meg kellessék büntetni, következőleg a' törvény
ezen szabályának „a' tettnek közös szerzői közül egyik ele-

64 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Általánosan.

get tévén a' többiek megmenekülnek", egyedül csak a' kár-
térítésre, nem pedig a' fenyítő büntetésre nézve legyen he-
lye. — 3) Hogy a' bíró egész közönségeket is, ha bün-
hődtek, érdemlett büntetés alá vethet, 's az alá vetni köte-
les, megtartva mindazonáltal a' nagyobb és kisebb vétkesek
között az igazságos mértéket, és ha kik tagjaik közül ártat-
lanok volnának, azokat mind a' természeti igazságnak kivá-
natához mind hármias törvényünk 2-dik része 16-diki címé-
nek értelméhez képest minden őket külön érdeklő büntetés
alól felmentve. Azonban, ha igen nagy volna a' bűntevőknek
száma, mivel a' kimért teljes súlyosb büntetésnek mindnyá-
jokon teendő végrehajtása által a' polgári társaság nagyobb
kárt szenvedne, mintsem annak közjava megengedi, de azon
túl a' büntetés céljának elérésére sem szükséges, hogy
mindnyájan a' büntetésnek teljes terhe alá vettessenek; an-
nak, ki a' polgári társaságban életkegyelmező hatalommal
bír, következőleg édes hazánkban a' királyi felségnek tiszt-
jében áll, a' törvénynek szigorát kegyelme által úgy mérsé-
kelni: hogy a' büntetésnek teljes súlya a' gonosztettnek né-
hány főszerzőit érvén, a' sokaságra egyedül csak annak el-
rettentő példája terjedjen. — 4) Hogy, ha ki több bün-
tetett követett el, mindegyikének különkülön büntetésébe kel-
lessék ötet marasztalni. Mondám mégis „szabályként,“ mert,
ha azon több büntettek mind súlyosabbak lévén egy perrel
bosszúlatnának, részint mivel több főbenjáró büntetéseket
ugyan a' bűntevőn végrehajtani sem lehetne, más súlyosb
büntetések pedig egymásra halmoztatva könnyen főbenjáró
büntetéssé válnának, részint mivel egyetlenegy súlyosb
büntetés is elégséges a' fenyíték céljainak elérésére, az az
általános szabály jött divatba: hogy több súlyos gonosztet-
teknek egybegyűltében a' nagyobb büntetés elnyeli a' kiseb-
bet; mely szabály mindazáltal a' súlyosb büntetést a' kör-
nyülállásokhoz képest megkeményebbitetni nem tilalmazza.

*35. §. Milyen büntettekben, és kikre nézve lehet általánosan he-
lye a' törvénybeli büntetésnek?*

Midőn a' törvényszerző valamely büntettnak bünteté-
sét mindenkép meghatározta, az embert nem rendkívüli ál-
lapotjában hanem a' rendszerintiben tekintette; mivel tehát
az embernek rendszerinti állapotja az, melyben teljes lelki
szabadsággal bír, az akarata szabadságának megcsonkult-

II. Ért. A' fenyítő büntetésekről átalánosan. 65

sága pedig csak rendkívüli állapotjához tartozik: önkényt érthető, hogy a' törvényhozó, midőn valamely teltnek büntetését törvénye által mindenkép meghatározta, azt úgy, mint teljesen szabad akarattól függő tettet, tekintette. Innen már nyilván foly: hogy a' bíró, úgymint a' törvény rendeletének pusztán végrehajtója, a' mindenkép meghatározott vagyis úgy nevezett törvénybeli büntetést csupán a' való, 's teljes szabadsággal elkövetett büntettekben, következőleg csupán az akaratság teljes szabadságával bűnhődött büntetők ellen használhatja, 's az alá a' megcsonkított szabadság-gal bűnhődőket soha sem vetheti.

A' mi pedig különösen a' törvénybeli rendszerü büntetést illeti, mivelhogy a' törvénybeli rendszerü büntetés, képzeténél fogva, mind alanyilag mind tárgyilag, vagyis mind gonoszságára mind tettére nézve tökéletes büntetést feltételez, a' büntettnék tökéletességéhez pedig gonoszságára nézve ugyan a' törvényszegő egyén akaratjának teljes szabadságán túl az álnokság is, tettére nézve pedig a' büntettnék tárgybeli teljessége szükséges, önkényt következik: hogy a' törvénybeli rendszerü büntetéssel a' bíró csupán csak a' valóságos, álnok, és tettére nézve teljes *) büntettnékben, és az ilyenben is, a' dolognak természetét magát tekintve, következőleg ha a' törvény nyilván szavakkal más nem rendel, egyedül csak a' büntettnék legszorosb értelemben vétető szerzője ellen élhet. Mondám „egyedül a' büntettnék legszorosb értelemben vett szerzője ellen,“ mert csak ennek tettéből érthető lévén a' büntettnék teljes megéléte, egyedül csak ennek tette lehet valóságos, álnok, és egyszersmind tárgyára nézve teljes, vagyis mind gonoszságára mind tettére nézve tökéletes büntettnék. És valóban a' törvénybeli rendszerü büntetésnek a' büntettnék legszorosb véteteli szerzőjén egyedül történt végrehajtása által már elvagygon a' büntetésnek és a' bosszuló igazságnak célja érve; sőt, mivel a' törvény egy büntettnékért csak egy rendszerü büntetést rendelt, a' rendszerü büntetésnek ugyanazon egyetlen büntettnékért történő többszörözése a' törvényszerzőnek szándékával sem látszik megegyezni. Innen következik: hogy a' dolognak természetét magát tekintve a' bíró azt, ki másnak akaratját tanácsadással, megbízással, vagy ráparancsolással valamely bizonyos büntetésre felébresztette, 's reá vette, ha ez szabad tette által azon büntettnék valóban létre hozta is, annak törvénybeli rendszerü büntetése alá nem vetheti; mert

66 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Általánosan.

habár a' tanács-, megbízás-, vagy parancsolat-adónak tette valóságos és álnok gonosztett is, tárgyra 's a' tényre nézve teljes gonosztettnek mindazáltal nem mondathatik. És valójában a' büntetltre ébresztő egyén, csupán csak a' büntett lehetőségének, nem pedig valóságos létének eszközlő oka lévén, azzal, ki az ő kötelező erővel nem bíró tanácsát, megbízását, vagy parancsolatát követve a' büntettet szabad tette által létre hozta, azon büntett egyenlő okának nem tartathatik, következőleg vele egyenlő büntetést általánosan nem érdemel. Ide járul továbbá még az is, hogy a' büntetltre ingerlő egyén tettének gáncsúl tulajdoníthatása a' teljesedésbe ment büntetltben soha nagyobb nem lévén, mint a' fél munkában vagy pusztá készületnél hagyottban, és a' büntetltnek a' megtett ébresztés után következett létre jövele vagy nem-jövele nem pusztá esettől, hanem egy szabad oknak oda járult munkásságától függvén, a' dolognak természetéből magából elégséges okát adni nem lehet, miért kellessék őtet akkor sokkal súlyosabb büntetés alá vetni, ha a' gonosztettre általa felébresztett egyén azt szabad akaratjától függő tette által teljesedésre vitte, mintsem ha azt félben hagyta, vagy talán a' parancsolatot 's tanácsot egészen megvetette.

*) Mivel a' büntett teljesedésbe menetel vagyis a' sérelem valóságos megszülemlése által leszen rendszerint tárgyra, vagyis a' tényre nézve teljessé, önmagától értetik: hogy a' törvénybeli rendszerű büntetésnek szabályként csak a' teljesedésbe ment büntettekben legyen helye, a' teljesedésbe nem-mentekben pedig csupán csak akkor, midőn a' törvény nyilván kijelenti, hogy a' büntetltnek tárgybeli teljességéhez a' büntetltre törekedés maga is már elégséges.

36. §. A' bírónak tisztje a' törvénybeli büntetésnek büntetthez alkalmazása körül.

A' törvény által mindenkép meghatározott vagyis az úgynevezett törvénybeli büntetésnek büntetthez alkalmazása körül e' következőkben áll a' bírónak tisztje:

1-ször. Hogy a' kérdésben forgó büntett mind gonoszság mind ténybeli tökéletességének fokozatát pontosan kinyomozza, vagyis teljes világosságra hozza: valljon a' bosszúlás alá vett büntett ténybeli tökéletességére nézve ugyan készületnél megállt, fél munkában hagyott, törekedésre nézve teljes, vagy teljesedésbe ment, gonoszságbeli tökéletességére nézve pedig álnok vagy vétkes, és névszerint az ál-

II. Ért. A' fenyítő büntetésekről általánosan. 67

nokságnak vagy vétkességnek mellyik fokozatán álló büntett légyen?

2-szor. Hogy a' büntettnak kinyomozott fokozatára az arra rendelt törvénybeli büntetést úgy alkalmazza, a' mint a' törvény azt mindenkép meghatározta, 's azon semmi változtatást ne tegyen; mert ő a' törvénynek egyedül csak végrehajtója, nem mérséklője. Vannak mindazáltal ezen általános szabálynak kivételei is, t. i. ha a' törvény valamelly büntettre többféle büntetést felválthatólag rendelt, vagy ha a' törvénybeli büntetéssel különös körülmények miatt élni nem lehet; mert ilyenkor a' bíró, az első esetben ugyanazon többféle büntetések közül bölcs belátása szerint választhat, a' másodikban pedig a' törvénybeli büntetést más egyenlő, hasonlóképen célirányos büntetésre változtathatja. A' törvénybeli büntetésnek más okoknál fogvásti megváltoztatása mindazáltal nem a' bírót, hanem azt, ki a' kegyelmező-hatalommal él, a' királyi felséget, illeti.

3-szor. Hogy a' törvénybeli rendszerű büntetésbe, kivéve ha a' törvény világosan mást rendelne, csupán csak a' büntettnak legszorosb értelemben vett szerzőjét marasztalja, és ezt is csak akkor, ha tette valóságos és álnok büntett. Végre

4-szer. Hogy a' büntettnak törvénybeli mind rendszerű, mind rendkívüli büntetése a' szorosb értelemben vett büntettség-szerzőkre lévén rendelve, a' csupán segédbüntársakat a' kérdésben forgó büntettnak magának törvénybeli büntetésébe ne marasztalja, hanem ha törvénybeli különös büntetésök nem volna, reájok bűnök nagyságához mérséklett fenyítéket tulajdon bölcs belátása szerint rendeljen.

Egyébiránt itten még két kérdés támadhat: a) Valljon a' bíró azon esetben, ha a' törvény több fokozatu büntetést rendelt, a' büntetésnek valamellyik fokozatát átugorhatja-e? és b) ha a' büntettnak elkövetésekor keletben volt törvénybeli büntetését a' törvényszerző időközben megváltoztatnia: mellyik büntetés alá kellessék azon büntettnak szerzőjét vetni? — Az első kérdésre nézve azt tartom, hogy a' bíró a' több fokozatu büntetésnek semminemű fokozatát át nem ugorhatja, és pedig még akkor sem, ha a' büntetvő a' büntetésnek valamellyik fokozatába már egyszer el volt marasztalva, és az alól csupán a' felségnek közbejött kegyelme által mentetett fel; mert az alsóbb fokozati büntetésnek tettleges végrehajtása, a' törvényszerzőnek ítélete szerint is, elégséges lévén a' büntetés céljának eszközlésére, mígnem az a' bün-

68 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Általánosan.

tevőn végre nem hajtattott, a' felsőbb fokozati büntetés mindaddig szükségtelen, — következőleg feltenni nem lehet, hogy a' törvényszerző annak végrehajtását mindaddig akarná. — A' másik kérdésre nézve pedig úgy látszik, hogy a' büntett szerzőjét minden esetben a' lágyabbik büntetés alá kell vetni; mert a' keményebbikkel élni azon esetben ugyan, midőn a' büntett elkövetésekor lágyabb büntetés volt keletben, igazságtalanság; az ellenkezőben pedig, a' törvényszerzőnek újabb véleménye szerint czélelésre a' későbbi lágyabb fenyték is elégséges lévén, szükségtelen keménység volna.

37. §. *A' bírónak tisztje a' határozatlan, vagyis birói mérséklésre hagyott büntetésnek büntetthez alkalmazása körül.*

A' határozatlan vagyis birói mérséklésre hagyott büntetésnek büntetthez alkalmazásában a' bírónak tisztjéhez tartozik:

1-ször. Hogy a' büntetésnek e' nemével csak akkor éljen, ha a' kérdésben forgó büntettre, vagy annak azon fokozatára sem a' törvény mindenkép meghatározott büntetést nem szabott, sem semminemű törvénybeli büntetést helyes magyarázat által reá kiterjeszteni nem lehet; mert a' bíró a' törvénynek rendeletét mindaddig teljesíteni köteles, míglen azt akármiképen kinyomozni lehetséges.

2-szor. Hogy a' büntetés mennyiségének, és ha minősége sem volna törvény által kijelelve, minőségének is, meghatározásában mind azon szabályokat pontosan megtartsa, melyek e' tekintetből a' törvényszerzőre nézve fenn (31. §.) elő vannak adva; minthogy a' határozatlan büntetésekben nem csak a' büntett lökéletessége fokozatának kinyomozása, hanem a' büntetés mennyiségének, és többnyire minőségének meghatározása is a' bírónak tisztjéhez tartozván, ezekre nézve nem csupán bírónak tisztjét viseli, hanem egyszersmind a' törvényszerzőnek hivatalát is pótolja. — Azonban a' határozatlan büntetés mennyiségének és minőségének mérséklésében sokkal szűkebb határok közé vagyron szorítva a' bírónak, mintsem a' törvényszerzőnek magának hatalma, nevezet szerint: — a) A' bíró mérséklését főbenjáró büntetésre ki nem terjesztheti; részint mivel a' törvényhozóról kétség esetében feltenni nem lehet, hogy az élet és halál felett rendelkezhető hatalmát, mellyből a' halálbüntetés egyenesen foly, a' bíróval közleni akarta légyen, részint mivel már az

által, hogy valamely büntettnak büntetését bírói mérséklésre hagyta, nyilvános jelét adá annak, hogy azon büntettnen a' halálbüntetést szükségtelennek ítélte. És ezen szabály csak azon egyetlen egy esetben szenved kivételt, ha a' törvény világos szavakkal meghatalmazta a' bírót, hogy bizonyos büntettnen a' körülmények mivoltához képest mérséklését halálbüntetésre is kiterjeszthesse. Ezen kivételre névszerint példát szolgáltat 1723-diki törvényünk 11-dik ágazata a' szülőverés büntetnére nézve. — b) A' törvényszerző tisztjét pótoló bíró egyedül csak azon büntetés-nemekkel és fajokkal élhet, melyek országunkban már keletben vannak; mert a' törvényszerző előtt legjobban tudva lévén nemzetünknek erkölce, érzelmi módja, 's műveltsége, valamint a' büntetéseknek nálunk szokásban lévő nemei és fajtái legcélszerűságnak, úgy ellenben azoknak idegen és szokatlan fajtái nem ok nélkül czéliránytalanoknak tartatnak.

Második szakasz.

A' fenyítő büntetéseknek neveiről és fajtáiról.

38. §. A' fenyítő büntetéseknek nemei.

Azon érzéki rosszak, melyeket a' törvényhozó hatalom fenyítékül rendelni szokott, a' hazapolgároknak vagy életét, vagy testét, vagy becsületét, vagy polgári jogait, vagy szabadságát, vagy vagyonát érdeklik; következőleg a' fenyítő büntetések neveikre nézve, a' mint vagy életvesztésben vagy másféle rosszban állanak, vagy főbenjáró *) vagy nem főbenjáró büntetések (poenae capitales et non capitales). — A' főbenjáró büntetések ismét, a' mint vagy hirtelen, vagy lassan és nagyobb kínokkal vetnek véget az életnek, egyszerűekre, és súlyosítottakra 's kínzókra (simplices et qualificatae) oszlanak. — A' főben nem járó büntetések pedig vagy testsanyargatók, vagy jog-, szabadság-, becsület-, avagy vagyon- és értékfosztók lehetnek.

*) Az élet és halál jogával (Jus vitae et necis) a' polgári társaság természeti vagyis ész törvényének talpigazságnak szerint a' polgári főhatalom egyedül azon esetekre nézve bír, midőn a' hazapolgároknak

70 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Általánosan.

büntettektől visszatarthatására, és a' jogok bátorságban létének eszközésére más büntetés-fajok elégtelenek vagy használhatlanok lévén, a' halálbüntetés egyetlen szükséges eszközzé válik. Innen önkényt következik: hogy halálbüntetéssel a' törvényhozónak igen ritkán és felette nagy vigyázattal kellessék élnie. Mert, mivelhogy a' büntetésnek foganatosítása nem annyira keménységétől, mintsem czélszerűségétől és bizonyosságától függ, ha czélirányos rendeletek által a' büntetők előtt a' büntetés elkerülhetésének minden reménye elzáratik, többnyire másféle czélszerű súlyosb példás büntetések is elégségesek leendének a' rosszra hajlóknak büntettektől visszatarthatására, úgy hogy igen ritkán leend szükség halálbüntetéshez folyamodni. — De egyébiránt is a' halálbüntetésnek gyakor használása ellen több más fontos okok is harcolnak. Jelesül azon behatás, melyet a' halálbüntetésnek szemlélése a' büntetőknek sziveikre teszen, koránt sem oly nagy, a' mint azt a' gyakor halálbüntetéseknek védői magoknak képzelik, valamint ezt azon koroknak, melyekben a' kivégzések gyakoriak valának, büntettekbeni bővelkedésén túl már csak azon számos tolvajlások és másféle büntettek eléggé megmutatják, melyek csaknem minden halálbüntetésnek végrehajtása alatt elkövetetni szoknak. Tudniillik azon benyomásnak erejéből, melyet a' halálbüntetés teszen, sokat leront a' büntetés kikerülhetésének reménysége, sokat a' büntetés végrehajtása idejének távolsága, sokat a' nevelés, sokat a' hitvallás maga is, részint mivel az életnek szerfeletti szeretetét, és a' halálnak félelmét kisebbiteni iparkodik, részint mivel a' halállal büntetett gonosztevőt is, ha bűneit megbánja, örök üdvösségnek reményével táplálja. De továbbá azon idő is, mely alatt az életnek elvétele végbe megyen, oly rövid, hogy a' gonosztevőknek elméjükre állhatatos foganatu benyomást alig tehet. És valóban a' halálbüntetés foganatosítása iránt tett ezen észrevételeknek valóságát a' gyakor halálbüntetést pártoló törvényhozók magok is alattomban elismerték, midőn a' fejvesztéshez gyakorta még más kínokat is ragasztani szükségesnek vélték. Végre a' halálbüntetésnek gyakor használása ellen harcolnak még az is, hogy a' halálbüntetésnek gyakor látása által a' népnek erkölcsi érzelve lassan lassan annyira megkeményedik, és eltompul, hogy végtére arra kívánatos foganatu behatást tenni a' legkeményebb büntetés sem képes. — Azok pedig, kik azt állítják, hogy a' büntetők sok büntettekben másképen, mint halál által, az igazságot meg nem engesztelheti, 's bűneért e' mulandó életben eleget nem tehet, rejtett szavakkal a' józan ész által megvetett viszonzás (talio) büntetését pártolják, 's titkon az emberi elmenek szegényére való bosszúállást teszik a' büntetéseknek céljául.

39. §. A' kínzó halálbüntetéseknek fajtái.

A' bosszúállásra hevült emberi elme igen termékeny volt a' kínzó halálbüntetések fajtáinak fellelésében. Itten csupán csak azokat adom elő, melyek hazánkban is keletbe jöttek. Illyenek: 1-ször. A' kerékbe-törés; mely kétféleképen szokott végrehajtani, t. i. a' tagtörés vagy a' lábaknál, vagy a' mejjnél, vagyis, a' mint mondani szokták, kegyelem-ütéssel kezdetik. Az előbbeni mód a' büntetésnek megkemé-

II. Ért. A' fenyítő büntetésekről általánosan. 71

nyebbitéséül szolgál. 2-szor. A' karóba vagy nyársba-húzás, melly szinte kétféleképen szokott végrehajtatni, vagy úgy, hogy a' bélek megsértetnének, vagy úgy, hogy sérelem nélkül maradnának. Amúgy a' kínoknak sokkal előbb véget vett a' halál. — 3-szor. Az elevenen megégetés. Hogy a' gonosztevő ezen büntetés alatt kétségbe ne esnék, minek előtte a' lángok reá csapkodni kezdnének, titkon meg szokott fojtatni. 4-szer. A' tagok szétszaggatása. — 5-ször. A' vízbevetés. — Ezen kínzó halálbüntetések több csinosodott nemzeteknél már egészen megszűntek. A' tagok szétszaggatásának és a' vízbevetésnek büntetései nálunk is már régen kimultak szokásból; azon törvények mindazáltal, mellyek a' kerékbe-törést, karóba-húzást és elevenen égetést néhány gonoszettekben büntetésül szabják, máiglan keletben vannak. Egyébiránt a' királyi felség a' halálbüntetésnek ezen irtózatot fajtáit kegyelmezés útján lágyabbakra szokta változtatni, sőt Vuchetich úr *) tanúsága szerint 1814-iki majus 15-kén a' királyi curiához olly rendelményt is bocsátott, melly által, mindennemű kínzó halálbüntetés-fajok eltiltatván, a' halálbüntetések fejevételre és akasztásra szoríttatnak.

*) Lásd Vuchetich úr munkájának 21, és 102. lapjait.

40. §. Az egyszerű halálbüntetéseknek fajtái.

Az egyszerű halálbüntetésnek két fajtája vagyon: a' pallos és zsineg, vagyis a' fejevétel, és törvényfa. Ezekhez keményebbités gyanánt néha némelly más büntetések is ragaszthatnak; mellyeket ismét vagy a' halálbüntetés előtt, vagy azazal egy szempillantatban, vagy annak utána szokás a' gonosztevőn végrehajtatni.

41. §. A' testet sanyargató fenyítő büntetéseknek fajtái.

A' testet sanyargató fenyítő büntetéseknek fajtái e' következők:

1-ször. A' *csonkítás* (mutilatio), vagyis szemkivágás, 's kéz-, fül-, vagy orr-levágás. A' büntetésnek ezen fajtája hazánkban első királyaink országlásaik alatt igen nagy divatban volt, a' mint azt sz. Istvánnak, sz. Lászlónak, és Kálmánnak törvénykönyvei bizonyítják. Későbbben Zsigmond III. törv. 3-dik, és Ulászló II. törv. 4-dik ágazatának, 's a' hárm.

72 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Általánosan.

törv. 2-dik része 14-dik czímének tanúsága szerint, a' csonkítással élés néhány törvényszékekre szorított; míglen végre ezen természeténél fogva céliránytalan, és jobbulást gátló büntetésnek kelete teljesen megszűnt, úgy hogy újabb időkben a' csonkítás csupán csak a' fejvételben keményebbités gyanánt fordul elő.

2-szor. A' *seprűzés* (fustigatio), melyet a' hóhér hajt végre, és vagy 30, vagy 15 csapásból áll. E' büntetés végrehajtásánál vigyáznia szükség a' végrehajtó birónak: hogy a' hóhér seprűjét méregbe ne mártsa, 's az által a' büntetés alá vetett személy egészségének ne ártson.

3-szor. A' *verszőzés* (virgindemia), mely a' seprűzéstől abban különbözik, mert a' tömlöczőr által hajtva végre, azon gyalázatot maga után nem vonza, mely a' köznép vélekedésében a' seprűzést követi.

4-szer. A' *pálcázás* vagy *korbácsolás*. A' pálcza-vagy korbácsütés számának meghatározására nézve az 1791-diki törv. 43-dik ágazata a' birónak kötelességül teszi: hogy a' büntetendő személynek életkorát, nemét, polgári állapotját, nevelése módját, és testi alkotását figyelmes tekintetbe vegye, mivel másképp e' büntetés könnyen halálos büntetésre változhatik. Ugyanezen büntetés végrehajtására nézve az 1836-diki 17-dik törvényágazat azt rendeli: hogy e' testi büntetéssel az elítélt rab egy évnegyed lefolytában ugyanazon ítéletnél fogva csak egyszer, sőt, ha az egyszerre veendő ütések száma 25-öt felülhaladná, csak fél évenként fenyíthetessék, az itt kijelölt idők alatt ezen büntetésnek ismétlése bármely ürügy alatt tilalmas lévén.

5-ször. A' *bélyegsütés* (stigmatis inustio). Újabbkori törvényeinkben e' büntetést egyedül csak a' káptalanoknak és szerzetes egyesületeknek olyan tagjaira találjuk rendelve, kik hiteles pecsétjeik alatt tudva álleveleket költenek. Azonban a' szokás azt az országból kitiltottakra, és holtig tartó büntetés alá vetettekre is kiterjeszti; hogy ezeket ugyan, ha megszöknének, azokat pedig ha visszajönnének, bélyegeikről meg lehessen ismerni. Az örök büntetésre kárhozottaknak látszó helyeken, az országból kitiltottaknak pedig testök elrejtett részein szokás a' bélyeget besütni; mert mivelhogy a' megbélyegezett embernek társaságát mindenki kerüli, ha a' kitiltott egyén bélyegét homlokán viselné, az élelemkeresésnek becsületes útjaitól elzárta büntettek vetemedni mintegy kényteleníttetnék. Tanácsosb volna az örökös bün-

II. Ért. A' fenyítő büntetésekről általánosan. 73

tetésre kárhozottakra nézve is e' módot követni; mert ha az arczáján bélyeget viselő megszökik, szinte kénytelen magát gonosztevőkhöz csatolni, holott másképen még megjobboldhatott, 's a' hazának hasznos polgárává válhatott volna. Hogy pedig a' büntevő bélyegének nyomdokait meg ne semmisíthesse, szokás a' sebet puskaporral befenni, és a' megbélyegzettet mindaddig fogva tartani, míglen a' seb teljesen begyógyul. — A' királyi helytartó tanácsnak 1815-ki augusztus 1-ső napján költ. intéző levele a' bélyegezést egyedül a' császári királyi tartományokból kitiltandó idegen külföldiekre szorítja.

*) Az eddig elősorolt testi büntetések alól hazánknak bevett szokása a' nemeseket felmenti: az újabb írók pedig a' veretési büntetések, ugymint az emberi méltóságot lealacsonyítók, és szemérem- és becsületérzés-gyilkolók felett, általánosan véve rendre pálczát törnek. Azonban ezen hő emberszeretetet lehelő okaik olly büntevők mellett, kik az emberi méltóságot önmagokban befertőztették, másokban pedig lábbal tapodták, 's kik szemérem-és becsületérzéstelenségüket tetteikkel tanúsították, nem harcolnak, és ugyanazért ezen büntetéseknek, — melyek által mégis a' büntevő a' hosszabb tömlőczcel vagy pénzbüntetésekkel szükségképen egybekapcsolt nyomasztó károsodásoktól megmenekül —, általános megszüntetését ki nem vívják.

42. §. A' becstelenítő büntetések fajtái.

A' becstelenítő büntetéseknek régenten több fajtái voltak keletben, például a' pelengér, szegyenkö, nyakvas, forgókalitka, hajlenyírás stb. Mai napon csupán a' törvény gyalázatja vagyon még keletben, mellynek következeit a' közönséges vagyis polgári törvényszéki törvényünkről irt munkámban láthatni.

A' becstelenítő büntetésekről általánosan azt lehet megjegyezni: hogy ezekkel a' törvényszerzőnek vagy soha, vagy legalább igen ritkán, és csak olly büntettekben kellessék élnie, melyek mértékletlen becsületvágyból szülemenek; részsz szerint mivel ezen büntetések a' szemérmet, melly sok büntettekben a' leghathatósá visszatartó ösztön, száműzik, részsz szerint pedig mivel a' becsületét veszített ember, a' jóknak társaságától elzáratván, megfosztatik élelme becsületes úton keresésének alkalmaitól, következöleg, ha szegény, előtte a' megjobbulás útja mintegy elárkoltatik.

74 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Általános.

43. §. *A' szabadságunkat 's polgári jogainkat megszorító büntetéseknek fajtái.*

A' szabadságunkat 's polgári jogainkat megszorító büntetések közé tartoznak:

1-ször. A' felségi jogok gyakorlásának részvételéből kizárás. E' büntetés a' szabad köztársaságokban, valamint az olly országokban is, melyekben a' felségi jogok gyakorlásában a' nép is részt veszen, igen fogyanatos és célirányos büntetés azokra nézve, kik magoknak az őket illetőknél nagyobb jogokat bitorolnak.

2-szor. A' törvény védelmének vagy egyes polgári jogoknak vesztesége. Ez igen célirányos fenyték azokra nézve, kik némelly törvények erejét gyengítő kedvezményekre vágyódva 's magokat a' törvény terhe alól kihúzza bűnhődnek.

3-szor. A' rangvesztés (degradatio), melly által a' bűntevő a' hazapolgároknak valamelly jelesebb rendéből, vagy valamelly magasabb hivatalból alacsonyabba sűjtatik. E' büntetés természeténél fogva igen célirányos fenyték az olly büntettekben, melyeket kicsapongó becsületvágy 's fenhéjázás szűlni szokott.

4-szer. Az országból kitiltás vagy száműzés (relegatio), melly vagy ideigleni, vagy örökös lehet. Hogy a' száműzöttet, ha netalán vissza merészlene jönni, mindenki megismérhesse és tüstént befoghassa, szokás először ugyan ötet néhány napig pelengérre kiállítani, azután pedig személye leírását az ország mindennemű törvényhatóságainak megküldeni. Azontúl neki a' visszajövetel súlyos büntetés alatt meg szokott tiltatni. — A' mi ezen fenytékkeli élelt illeti: mivelhogy a' száműzés, azonkívül hogy magában egyedül, ha t. i. más veszteség vele össze nincsen kötve, büntetésnek sem mondathatik, nem csak a' bűntevő jobbulásának, az élelemkeresés ismérletlen nyelvű idegen nemzetnél nehezebb lévén, szemlátomást némi gátot vet, hanem az idegen nemzetek iránti kötelezetéseinkkel is ellenkezik: ezen fenytéket alig lehet jogosan, és célirányosan mások ellen, mintsem a' hazánkba rossz szándékkal belopódzott külföldiek ellen használni *). Az ország egyik részéből másikkai száműzéssel mindazáltal az olly büntettekben, melyeket helybeli környüállások előmozdítanak, igen hasznosan élhet a' törvényszerző.

5-ször. A' határ közé szorítás (confinatio), melly által a'

bűnhödőnek bizonyos határ 's környék rendeltetik, mellyben tartózkodnia kell.

6-szor. A' tömlöcz, melly büntetesképen vétetvén vagy ideigleni vagy holtiglan tartó lehet, és a' mint tudós Vuchetich úr munkájában elöadja, négy rendbelire oszlik, ugymint: a) Várbelire, melly nehéz és alkalmatlan munkával egybe vagyon kötve. — b) Fenytőházbelire, mellyben a' bűntevő szabadságának megszorításán túl bizonyos munkákra kényszerítettetik, és a' körülményekhez képest testi büntetés alá is vettetik. — c) Munkával összekötött közönséges tömlöczre, melly, ha főleg, mint már néhány megyénkben dicséretesen történik, a' magános 's egyedüli elzárással párosul, és a' súlyosb bűntevők a' kevésbbé megromlottaktól munka közben egymástól gondosan elkülönítetnek, 's azok, kikben a' becsületérzésnek némi méltánylást érdemlő jelei jelenkeznek, csak a' fogház körében teendő munkanemekre alkalmaztatnak, a' munkakerülésből és könnyű élet vágyából szülemelő büntettekben, mellyeknek számok legnagyobb, részint mivel a' büntetltre csabító jóval ellenkező rosszat foglal magában, részint mivel büntetttől elrettentő tartós példát szolgáltat: méltán legfoganatosb büntetésfajnak tartatik**). — d) Pusztá közönséges tömlöczre, melly által egyedül csak a' szabadság maga szoríttatik meg. A' tömlöcznek ezen neme azokat, kik munkakerülésből bűnhödtek, nem hogy megjobbítanán, hanem tagjaiknak előbbeni ügyességét is hosszan tartó henyelés által elvevén, még inkább elrontja. Végre

7-szer. A' katonának-adás. Azonban mivel a' katonai-rend a' polgári társaság céljának elérésére elkerülhetlenül szükséges, a' polgári társaság közjava azt kívánja: hogy töle gondosan mind az eltávolíttassék, mi becsét megkissebbithetné 's a' haza polgárai előtt visszarettentővé tehetné. Innen nyilván foly: hogy a' bűntevőket minden különbség nélkül fenytitek végett katonák közé adni nem tanácsos. — Ezen tanítással szépen meg egyeznek a' királyi helytartótanácsnak 1797-diki majus 9-dikén és 1799-ki majus 25-dikén költ intézőlevelei, mellyek közül amaz ugyan a' súlyosb büntettekbe keveredetteknek katonák közé felvételét tilalmazza, emez pedig a' csekélyebb törvény-szegésekről vádoltakat katonáknak adatni megengedi.

*) A' száműzésnek 's az országból kitiltásnak egy fajtát némelly gyarmatokkal bíró nemzeteknél teszi a' gyarmatba szállítás (deportatio),

76 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Általános.

hol az elítélt bűntevők szigorú felvigyázás alatt élelmök keresésére és közterhek viselésére szoríttatnak. E' büntetésfaj az olly bűntevőkre nézve, kik a' köztársaság alkotmányával 's közintézetievel elégtelenségből súlyosabban bűnhődnek, vagy kiknek büntetőkötöli visszatartóztatása a' hazában maradásuk mellett nem reménylhető, természeténél fogva igen czélszerű, és már csak azért is ajánlható, mert a' törvényhozót a' halálbüntetéssel gyakor élésnek szüksége alól felmenti.

**) A' magyar törvényhozásnak a' büntető és javító börtönöknek jelesb külföldi minták szerint teendő behozása iránti törekvéseit az 1840: 5-ik törvényezikk, és az 1843 $\frac{1}{4}$ évi országgyűlésnek iratai tanúsítják. Az illetén mind magány mind hallgató rendszerhez alkalmazott börtönökről haszonnal olvashatni Szemere, és Sárváry uraknak fenn (11. §) előidézett pályamunkáit.

44. §. Az értékeinket érdeklő büntetéseknek fajtái.

Az értékeinket érdeklő büntetéseknek fajtái e' következők:

1-ször. A' jószágvesztesség (confiscatio bonorum), melly vagy általános vagy részinti lehet. A' fenytőknek e' nemét, részint mivel a' bűntevőknek ártatlan gyermekeit és örököseit is büntetés részeseivé teszi, részint mivel az országglószéket azon gyanúnak veszélyébe hozhatja, mintha gazdagabb jobbágynak vagyonára ásitóznék, igen nehezen lehet a' fenytő törvényhozás alapszabályaival megegyeztetni. Ugyanazért az újabb kori törvényhozók azt fenytő törvénykönyveinkből többnyire mind számkivetették.

2-szor. A' pénzbüntetések. — Ezen büntetés-faj, jóllehet természeténél fogva a' nyereség vágyából szülemlett, büntettek nézve legcéli irányosbnak látszik; mivel mindazáltal azon arányt feltalálni, mellyben nekie, hogy foganatos legyen, a' bűntevőnek értékéhez lenni kellene, igen nehéz, és mennyiségét törvény által mindenkép meghatározni a' hazapolgárok értékeiknek olly annyira különböző mennyiségek miatt épen lehetetlen, ide járulván az is, hogy általa a' bűnhődőnek ártatlan gyermekei és felesége is szenvednek: a' fenytő törvényhozásnak több főszabályaival szinte meg nem egyeztethető.

Harmadik szakasz.

A' fenyítő büntetés lágyításáról, és keményebbitéséről.

45. §. A' büntetés lágyításának ismertetése és fajtái.

Büntetéslágyításon a' törvénybeli akár rendszerü akár rendkívüli fenyítő büntetésnek lágyabbra változtatása értetik*) Ilyen büntetéslágyítást hazánkban vagy a' fejedelem életkegyelmező hatalmánál fogva pusztá kegyelemből, vagy pedig a' bíró szoros igazságból tehet. Mondám „a' bíró szoros igazságból;“ mert jöllehet a' bíró a' fen mondottak szerint minden törvénybeli büntetést úgy, mint a' törvény azt meghatározá, minden változtatás nélkül köteles a' bűntevőnek fejére mondani; mivel mindazáltal törvényhozónk, ugyancsak a' fen mondottakhoz képest, a' törvénybeli büntetést egyedül csak a' való, vagyis teljes lelki szabadsággal elkövetett bűntettek-re szabá, önkényt következik: hogy a' bűntevőt akkor, ha a' törvénysértés megcsönkult lelkiszabadsággal történt, igazságsértés nélkül a' bíró törvénybeli vagyis a' törvény által mindenkép meghatározott büntetésbe nem marasztalhatja, hanem azt lágyabb fenyítékre változtatni köteles. Ezekből már kitetszik az is: hogy a' büntetés bírói lágyításának okai a' dolog természeténél fogva nem a' tényben magában, hanem mindenkor csupán a' bűntevőnek személyében fekszenek, következőleg mindenkor alanyiak, nem tárgyiak, vagyis személyt, nem tárgyat érdeklők.

*) Jól tudom, némelly törvénytudók a' büntetéslágyítást más értelemekben is veszik. Így némellyek akármedly gyengébb büntetésnek törvénybeli rendszerü büntetés helyébe tételeét büntetés-lágyításnak nevezik úgy, hogy szerintök a' vétkes vagy tárgyra nézve nem teljes bűntetteknek büntetéseik is mind büntetéslágyítások. Mások a' törvénybeli büntetéstől azon okból történő eltávozt, mivel a' büntett vagy gonoszságára vagy tényére nézve nem tökéletes a' büntetés-lágyításnak képzetéből ugyan kizárják, de egyébiránt a' törvénybeli büntetéseknek mindenemü alábbszállítást, habár az a' bünteteli törekvésnek avagy az alnokságnak vagy vétkeességnek alacsonyabb fokozata miatt, avagy azon

78 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Általánosan.

büntett képzetéhez megkívántató valamely jegynek és kelléknek fogyatkozása miatt történék is, büntetés-lágyításnak mondják, és így a' bírói lágyítás okait alanyiakra és tárgyiakra, vagyis a' büntevőnek személyét és a' büntettnak tényét érdeklőkre osztják. — Azonban amazok ugyan a' meglágyított büntetést a' rendkívülivel, emezek pedig a' törvénybeli rendkívüli büntetésnek különbféle fokozataival, sőt, meny nyire a' büntett képzetéhez megkívántató valamely jegynek és kelléknek, avagy az álnokság vagy vétkeesség törvény-kijellete mennyiségének hiányát is büntetéslágyításnak okai közé sorolják, a' bírói mérséklésre hagyott büntetéssel egybe keverik; már pedig lehetetlen, hogy a' képzeteknek ezen összezavarása az előterjesztés világosságának és érthetőségének ne ártson. — Ezen törvénytudók t. i. felcserélik a' törvénybeli büntetés-lágyításának okait a' büntetlen általánosan könnyítő környüállásokkal, mellyek természetesen nem csak a' törvénybeli büntetés lágyításának kútfjeit, hanem a' büntett akár gonoszság akár ténybeli tökéletességének mindennemű hiányit magokban foglalják.

46. §. A' büntetés-lágyítás okainak ismértelése és felosztása.

Büntetéslágyítás okain a' büntettnak képzetéhez 's lényegéhez nem tartozó olly környüállásokat értünk, mellyek miatt a' törvénybeli rendszerű vagy rendkívüli büntetés lágyabbra változtatik. Ezen okok, valamint a' büntetéslágyítás maga, kétfélők: belsők vagyis igazságbeliek, mellyekből a' bíró, és külsők, vagyis kegyelembeliek, mellyekből csupán csak a' fejedelem tehet lágyítást. — Az igazságbeli büntetéslágyításnak okai általánosan a' tette fordított lelki szabadságnak csonkultságából következőleg a' tett önkénytelenségének, szabadhatározatuságának, vagy észszel éléstől függésének megszorításából, a' kegyelembeliéi pedig a' jobbulásnak nagyobb reményéből és a' közjónak tekintetéből vétetnek. — Nálunk törvény által egyik rendbeli büntetés-lágyításnak okai sincsenek kijelelve; azokat tehát a' dolognak természetéből magából szükség mind meghatározni.

47. §. Az igazságbeli büntetés-lágyításnak okai.

Az igazságbeli, vagyis az igazság-követelte büntetéslágyításnak okai közé méltán lehet sorolni: 1-ször. A' kitűnő együgyűséget, mivel az ilyen együgyűkben a' józan észszel-élés tökéletes nem lévén, tetteiket teljesen szabadoknak 's való büntetteknek tartani nem lehet. — 2-szor. A' búsongást és elmerültséget (melancholia), ha azon fokozatra jutott, mellyen az észszel-élést tetemesben megzavarja; mivel az ilyen állapotban elkövetett tétel sem teljesen szabad tett. — Ha az elmerültség az észszel él-

hetést teljesen kizárná, semminemű büntetésnek sem lehetne helye, az illy állapotban elkövetett cselekvés a' szabadságnak teljes megszűnése miatt büntett nem lévén. — A' mit itt a' búsongásról mondék, ugyanazt szükség minden olyan betegségekről is érteni, melyek a' józan észnek használatát megakadályozzák. — 3-szor. Az álomba merültséget; ha a' bűnhődő könnyen előre láthatá azon tettek lehetőségszűlemlését, melyet álomba merülten elkövetett, p. o. ha a' dajka oldala mellé fektetett csecsemőjét aludtában agyon nyomá. Tudniillik az észszel-élésnek hiányossága miatt az illyen cselekvést sem lehet való, vagyis teljes lelki szabadsággal tett büntettnak mondani. — Ha az álom közben elkövetett tettet előre sem lehetett volna látni, minthogy abban az ész semmi részt sem vehetett, a' szabadságnak teljes kizárása miatt semmi büntetésnek helye nem volna. — 4-szer. A' mély részegséget; mivel az észnek használhatása ez által is tetemesen megakadályoztatik; kivéve mind azáltal, ha valaki azon szándékból öntött volna fel bővebben a' garatra, hogy az előre célul vett büntetést annál merészebben elkövetthesse, mert ezen esetben a' részegségben elkövetett cselekvény okánál fogva teljesen szabad tett, következőleg való és semmi lágyítást sem érdemlő büntett. Valljon e' célból részegítette-e meg pedig a' bűntevő magát: azt az előre ment körülményekből lehet kinyomozni, szorgalmas vizsgálat alá véve: valljon tett-e a' bűntevő valamely előkészületeket a' büntételhez? valljon fenyegetőzött-e azzal és mikép? — A' teljes és akarat nélkül történt megrészegültség pedig, mivel az abban elkövetett cselekvésben az ész semmi részt sem vehetett, a' cselekvőt minden büntetés alól felmenti. — 5-ször. A' felserdültséghez közelítő gyermekkort; mivel az e' korban lévők még teljes észszel nem bírnak; kivéve azonban itt is, ha az illy korában a' gonoszság a' kort megelőzné, a' mit a' büntételnek körülményeiből födözhetni fel, gondosan vizsgálóra véve: valljon és minő előkészületeket tett a' gyermek büntételéhez? milly eszközökkel, és milly ravaszsággal élt célja elérésében? miképen födözgeté büntetett? stb. Egyébiránt hány esztendőskorukig legyenek a' gyermekek felmentve a' törvénybeli büntetés alól, mivel az elmebeli tehetségek egyik személyben előbb, másokban később fejlenek ki, szám szerint meghatározni nem lehet. — Hasonló oknál fogva büntetéslágyításnak okául szolgál az öregség is akkor, ha, a' mint sokak-

kal megtörténik, az öreg másodszori gyermekké vált. — A' csecsemőkori, mivel abban az észszelélés egészen ki van zárva, nem büntetéslágyítást, hanem teljes büntetlenséget szül. — 6-szor. Az indulatoknak, főképen a' haragnak, hevessé-
gét; mivel a' hevesb indulatok is eszünket nagyobb háborodásba hozván lelkünk szabadságát tetemesen megcsonkítják. Azonban hogy az indulat hevessége büntetés-lágyításnak elégséges okaúl szolgáljon, e' következő feltételek szükségesek: a) Hogy a' büntett az indulatnak hevében követtetett légyen el. — b) Hogy az indulatnak heve előre ment nagy ingerlés, például tetemes bosszontás által igazoltassék. — c) Hogy a' büntevő ezen ingerlésre; következőleg az indulat felhevítésére okot ne adott légyen. — 7-szer. A' testi erőszakot; mivel az a' tettnek önkényességét megcsonkítja. Azonban az erőszaknak, hogy büntetés-lágyításra okúl szolgáljon, tetemesnek ugyan, de mindazonáltal mégis legyőzhetőnek kell lennie; mert a' csekély erőszak ugyan az önkényt eléggé meg nem csonkítja, a' le nem győzhető pedig azt teljesen eltörülván a' cselekvést pusztá szenvedménynyé változtatja. — 8-szor. Az ijesztésből származó félelmet, mivel a' tettnek szabad határozatuságát meggátolván a' lélek szabadságát megszorítja. Azonban hogy a' félelem büntetéslágyításra elégséges okot szolgáltatson, e' következő feltételek szükségesek: a) Hogy az ijesztés és félelem tetemes légyen, a' nélkül mindazáltal, hogy a' cselekvőt teljesen elkábítsa. b) Hogy a' büntevő alapos okot ne adott légyen az ijesztésre. c) Hogy az ijesztő ötet olyan rosszal fenyegette légyen, mellyet vagy épen nem vagy legalább igen nehezen kerülhetett volna ki. Ha a' félelem teljesen elkábultta tette a' cselekvőt: cselekedete szabad tett nem lévén büntettnék nem vétethetik. Egyéb-
iránt önkényt érthető, hogy a' félelem tetemességének megítélésében a' büntevőnek állapotját, nemét, testi és lelki erejét szükségképen tekintetbe kellessék venni. Végre — 9-szer. Fontosb köteleztetéseinknek összeütközését; mert ez által a' tettnek szabad határozatusága, melly lelki szabadságunknak egyik lényeges részét teszi, tetemesen megszorítatik úgy, hogy az ilyen összeütközésben elkövetett cselekvést sem lehet való vagyis teljes szabadsággal végbevitt büntettnék tartani.

Szokás az igazságbeli büntetéslágyításnak okai közé még e' következőket is sorolni, úgymint a' nagy szükségbenlételt, ha az tulajdon vétünk nélkül szülemlett, — az elő-

II. Ért. A' fenyítő büntetésekről átalánosan. 81

járónak parancsolatát ha nagy fenyegetődzéssel volt egybekapcsolva; a' feslett vagy gondatlan nevelést, ha az elme szükséges kifejlésének hiányát maga után vonszolta; és az elcsábítást, ha az együgyűvel, gyermekkoruval, indulatra hevülttel, vagy részeggel történt, avagy ha fenyegetődzéssel vagy köteleztetéseknek összeütközésével volt egybecsatolva. És valóban méltán, de a' tudományos'előszámálásszabályainak megsértésével; mivel mindezen lágyító körülményeket a' fen kijelelt kilencz fő okokra,ugymint kútfőkre vissza lehet vinni, nevezetszerint a' szorongató szükségben-létel és az előjárónak parancsolata a' köteleztetések összeütközésének, a' gondatlan vagy feslett nevelés az együgyűségnek, az elcsábítás a' a' hozzá járult környüállások különbféleségéhez képest majd az együgyűségnek, majd a' gyermek-kornak, majd az indulat hevességének, majd a' kötelességek összeütközésének alnemei közé tartozván.

Némellyek a' bűntevőnek törvényt vagy tettet érdeklő tudatlanságát, 's a' külső érzékeinek olyan hiányát, melly miatt a' törvénynek vagy tettnek ismeretéhez nem juthatott, továbbá a' büntételnek könnyű és magát kínáló alkalmát, a' büntetltre következő nagy bánatot, és végre az elmének tébolyodottságát is az igazságbeli büntetéslágyításnak kútfjei közé számítják**). — Azonban a' dolognak érettebb megfontolása után könnyű meggyőződni arról, hogy ezen körülmények 's okok közül egyiket sem lehet a' büntetés igazságbeli lágyításának kútfjei közé felvenni. — Nem a) a' cselekvőnek tudatlanságát s' külső érzékei hiányát; mert ha tudatlansága elháríthatlan, avagy külső érzékeinek hiánya olly tetemes volt, hogy annál fogva a' törvénynek vagy tettnek ismeretéhez jutnia nem lehetett, cselekvését büntetlnek venni nem lehet; ellenben pedig ha tudatlansága elhárítható volt, és ha külső érzékeinek hibája mellett a' törvénynek és tettnek ismeretéhez juthatott volna: cselekvése valóságos vétkes büntett, következőleg a' bírónak hatalmában nem áll ötet a' vétkes büntetlnek törvénybeli büntetése alól felmenteni. Nem b) a' büntetltre önmagát kínáló alkalmát, vagy a' törvényszegésre következett akármelly nagy bánatot; mert ezen körülmények által az elkövetett tettnek sem önkényteltség, sem szabad határozatusága, sem észtlől függése meg nem szoríttatott. Nem végre c) a' bűntevő elméjének tébolyodottságát; mert a' tébolyodott ember kérdésben forgó cselekvését vagy esze jelen nem létében 's dühödtségében, vagy szabad

82 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Általános.

óráiban tette. Az első esetben ötet semmi nemű büntetés sem érheti, eszének teljes távolléte miatt tette büntett nem lévén; a' másodikban pedig tette teljes lelki szabadsággal elkövetett való büntett, következőleg semmi alap sincsen reá, hogy tétének törvénybeli büntetése meglágyíttassék. Azonban hogy a' tébolyodottsággal magát védelmező bünöst törvénybeli büntetés alá vetni lehessen, szükségképen megkívántatik: hogy a' büntettnak józan észszel történt elkövetése ellene világosan be legyen bizonyítva; mert, mivelhogy senkit a' vele született büntelenség miatt előbb büntevőnek tartani nem lehet, mintsem büntette bébizonyíttatik; a' kétségnek esetében azt volna szükséges gyanítani: hogy a' büntettnak elkövetése tébolyodottságban történt. Igen nagy vigyázattal és tartózkodással kell pedig a' bírónak forgolódni a' tébolyodás jelen- vagy távollétének kinyomozásában; mert nem csak állandó, hanem ideigleni, s' meg-megszünő, sőt csak néhány pillantatig tartó tébolyodás is lévén, könnyen megtörténhetik: hogy, habár azok, kik előbb a' bevádoltal közlekedésben voltak, valamint azok is, kik most körüle forognak, ötet józan észszel bírónak állítsák, a' bosszulás alá vett büntettet mégis bódultságában követte el. Ugyanazért a' bírónak kötelességében áll, a' bevádoltal társalkodottaknak tanúságain és az orvosoknak véleményein túl, a' büntett elkövetésének egész rendét gondosan megvizsgálni: valljon a' bevádolttnak valamelly tette tébolyodottságnak bélyegét nem viseli-e?

*) Lásd Vuchetich úr munkáját a' 145, 155, 156, és 158. lapokon.

**) Lásd ugyanazon munkának 143, 154, és 157. lapjait.

48. §. A' kegyelembeli büntetéslágyításnak okai.

Azon okok közé, melyek fejedelmünket büntetéslágyításra indíthatják, e' következőket lehet természetöknél fogva sorolni:

1-szor. A' bünös előbbi életének különös jámborságát; mert nem ok nélkül réményleni lehet, hogy ötet lágyabb büntetés is megjobbjítja.

2-szor. Az elcsábítatást, hasonlóul a' jobbulásnak nagyobb reménye miatt.

3-szor. A' bünhődöttnek nevendék-korát; mert a' nevendék-korúakra nézve is nagyobb a' jobbulásnak remény-

II. Ért. A' fenyítő büntetésekről általánosan. 83

sége, büntetteiket nagy részint ifjúi heveségöknek, melly ügy is önmagától megszűnik, lehetővén tulajdonítani.

4-szer. A' bűntevőnek felfödöztetéséig több eszten-dők által folytatott jámbor életét; mivel megjobbultságának már világos tanúságát adta.

5-ször. A' bűntevőknek sokaságát, ha t. i. annyian vol-nának, hogy mindjájoknak törvénybeli büntetés alá vettetésük által nagyobb kárt szenvedne a' polgári társaság, mintsem annak közjava megengedi.

6-szor. Ha a' büntetés, követkekezései által, sok ártat-lanokra is háromlanék.

7-szer. Ha a' bűnös más veszedelmes bűntevőket fel-födözne, és egyszersmind kézrekeríthetősöknek módját is kijelelné; mivel a' polgári társaság java kívánja, hogy a' bűn-tevők ilyen felfödözésekre ébresztessenek.

8-szor. A' bűntevőnek magának vagy eleinek király és haza iránt tett jeles érdemeit, főképen ha nem előre el-tökélett szándékkal, hanem hirtelen fellobbant indulatból bűn-hödött; hogy mások látván a' hasonló viszontagságban is te-kintetbe vétetni az érdemet, a' király és haza javának elő-mozdítására serkentessenek.

9-szer. Ha a' bűntevőnek törvénybeli büntetés alá vet-tetése által valamely jeles mesterség 's kéziműv a' hazának nagy kárára elveszne, vagy legalább előbbre-vitele meggá-toltatnék. Végre

10-szer. Ha a' bűntevőnek számos neveletlen gyerme-kei volnának, kik az ő segedelme nélkül végromlásra jutván a' polgári társaságnak terhére lennének.

49. §. A' büntetés keményebbítésnek ismértetése és okai.

Büntetés - keményebbítésen valamely érzéki rossz-nak a' büntett törvénybeli rendszerü vagy rendkívüli bűn-tetéséhez toldását értjük. Ennek az igazság sérelme nélkül máskor helye nem lehet, mintsem mikor a' büntetthez oly-lyan környülállások járultak, mellyek annak mennyisé-gét tetemesen megnagyobbították. — Egyébiránt hogy a' büntettnék mennyiségét megnagyobbító környülállások vé-ggett is a' bíró, kinek tisztjéhez a' szoros igazság kiszolgál-tatása, következőleg a' büntetés keményebbítése is hazánk-ban tartozik, valamely törvénybeli büntetést megkeményeb-bíthessen, két feltétel szükséges: a) Hogy azon súlyosító

84 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Általánosan.

környülállás olyan legyen, mely a' büntettet más fajtára ne változtassa, sőt ha a' törvénybeli rendkívüli büntetés keményebbitéséről volna szó, azt magasb fokozatra se emelje fel; mert ezen esetekben a' bíró büntetés keményebbitéssel nem élhetne, hanem a' büntettnek azon súlyosb fajtájára vagy magasb fokozatára szabott törvénybeli büntetést köteles volna a' büntevőre mondani. *b*) Hogy vagy írott törvényünk vagy bevett közszokásunk azon büntettre nézve a' büntetés-keményebbitést megállapította legyen; mert máskép a' bíró, ugymint a' törvénynek egyedül csak végrehajtója, a' törvénybeli büntetést, mely magában is elégségesnek tartatik a' büntetések céljának eszközzésére, meg nem súlyosabbíthatja.

A' mi már a' büntettnek mennyiségét nagyobbító környülállásokat, vagyis az ugy nevezett büntett súlyosító okokat illeti, ezek különféle kútfőkből vétethetnek, nevezet szerint:

1-szor. A' büntevőnek személyétől, például ha ő ugyanazon büntettet többször ismételte; — ha olyan büntettet követett el, melyet hivatalánál fogva meggátolni tartozott; — ha másokat is elcsábított; — ha mást vagyonában tetemesen károsító büntettet olly egyén követett el, ki nem képes az okozott kárt megtéríteni.

2-szor. A' sérelmet szenvedőnek személyétől, ha olyan személy sértetett meg a' büntett által, ki köztisztetletet vagy könyörülést érdemel, vagy kire nézve a' büntevőnek különös köteleztetései vannak, például ha a' fiú szülőjét, az alattvaló előljáróját stb sértette meg.

3-szor. A' helynek körülményeitől, például ha a' büntettnek elkövetése szent helyen, vagy közgyülekezetben, vagy előljárók jelenlétében, 's némelly büntettekre nézve az embereknek lakaitól messzire stb történt.

4-szer. Az időnek mineműségétől; ha a' büntevő tetének végrehajtására olly időt választott, melyben azt megelőzni, vagy következményeit enyhébbé tenni, 's megorvosolni nehezen lehetett; például ha tettét setét éjjel, vagy tűz, víz, lázadás, 's más ilyen közönséges nyomorúság dühödése alatt hajtotta végre.

5-szor. A' büntett elkövetésének módjától, ha t. i. a' büntevő különös vakmerőséggel, vagy botránkoztatással, szokatlan kegyetlenséggel, mesterséges álnoksággal, vész-

II. Ért. A' fenyítő büntetésekről általánosan. 85

szel terhes feltétellel 's igyekezettel, vagy számos társaság egybegyűjtésével hajtotta büntetét végbe.

Jegyzet. A' büntettet súlyosító körülményállásoknak, és a' büntetés-lágyítás kútfejeinek ismerete a' bírónak nem csak a' törvénybeli 's mindenkép meghatározott büntetésekre, hanem az ő tulajdon mérsekletére hagyottakra nézve is hasznót hajt; mert, a' mint fenn meg vagyon mondvá, ezeknek meghatározásában is az ő tisztéhez tartozik a' büntettnék mennyiségét tökéletesen kinyomozni, már pedig a' büntettnék mennyisége nagy részint a' büntetéslágyító, és büntettet súlyosító körülményállásoktól is függ.

Negyedik Szakasz.

A' fenyegető büntetést megszüntető módokról.

50. §. Első mód.

A' fenyegető büntetést megszüntető első mód a' fenyítő vizsgálat alatt levő személynek halála; mert a' büntetésnek megholt egyéneni végrehajtása céltalan, mivel sem a' bűntevőnek jobbulását többé nem eszközölheti, sem másokra nézve, rendszerint legalább üdvösséges például nem szolgál, a' köznépet, melly a' bűntevőt halála által eléggé megbüntetettnek tartja, szánakodásra gerjesztvén. Mondám mégis „rendszerint“, mert ha a' gonosztelt igen borzasztó volt, annak kegyetlensége a' szánakodás indulatát felgerjedni nem engedi, és ugyanazért illy esetben kivételképen a' büntető hatalom gyűlöletessé tételének veszélye nélkül a' bűntevőre már végítélet által kimondott büntetést elrettentő példaadás végett botránytalan módon annak holt testén is végrehajtani lehet.

51. §. Második mód.

A' fenyegető büntetés megszüntetésének második módja a' teljesen feloldozó, vagyis olly ítélet, melly által a' bevádolt, vagy talán előbb már marasztalva is volt személy-

86 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Általános.

nek ártatlansága nyilván elismértetik. A' csupán per és vád alól felmentő ítélet mindazáltal, mivel csak a' bebizonyításnak elégtelenségét ismeri el, ezen foganattal nem bír.

52. §. Harmadik mód.

A' fenyegető büntetést megszüntető harmadik mód a' megkegyelmezés (*adgratiatio*), mely tágas értelemben a' büntetésnek kegyelemből történő egész vagy részinti elengedését jelenti, és három fajra oszlik: büntetéslágyításra, pertörlésre, és szoros vételi megkegyelmezésre. Kegyelembeli büntetéslágyításon a' bűntevőre mondott büntetésnek kegyelemből történő lágyabbra változtatása értetik; az által tehát nem az egész büntetés, hanem csak annak egy része törültetik el. — Megkegyelmezésen (*adgratiatio*) szorosb vételben a' büntett egész büntetésének marasztaló végítélet után történő elengedését értjük. Ez által a' büntettnak egyenes büntetése ugyan egészen megszűnik, de annak mellesleges következményei, kivéve, ha a' kegyelem ezeknek elengedésére is világos szavakkal ki volna terjesztve, továbbá is fennmaradnak. — Pertörlésnek (*abolitio*) végre a' fenyítő vizsgálatnak 's nyomozásnak és pernek elmarasztaló ítélet előtt történő megszüntetését nevezzük, mely a' mint vagy egy bizonyos bűntevőre szorítva, vagy pedig a' bűntevőknek egy egész felekezetére kiterjesztve vagyon, különösre és általánosra oszlik. — A' pereltörlés, mivelhogy általa a' gyanús személy ártatlan gyanánt a' fenyítő vizsgálatnak és pernek terhe alól felmentetik, a' büntettnak mindennemű akár egyenes akár mellesleges fenyítő következéseit megsemmisíti. — Oda mindazonáltal a' megkegyelmezés egyik nemének ereje sem terjed ki: hogy a' büntett által kárt vallott személynek kármegtérítési kerését megszüntesse; részint mivel a' kárpótlás és a' fenyítő büntetés, az 1715-ki törvény 48-dik ágazatának értelme szerint is, a' büntettnak két egymástól megkülönböztött, 's különböző természettel bíró következménye levén, a' fenyítő büntetésnek eltörléséből a' kármegtérítésnek elengedése még nem értetik, részint mivel hazánkban a' hármas törvény 2-dik része 9-dik czímének világos szavai szerint semminemű kegyelem mások jogainak sérelmére nem válhat.

A' megkegyelmezés joga, minekutána az 1655-dik törv. 38-dik ágazata attól minden vérhatalommal bírókat megfosztja,

II. Ért. A' fenyítő büntetésekről általánosan. 87

hazánkban Zsigmond II. törv. 5-dik, és az 1715-ki törv. 48-dik ágazatának tanúságánál egyedül a' királyi felségnek tulajdona; kinek magának is, hogy ezen hatalommal igen ritkán és csupán csak legfontosb okoknál fogva kellessék élnie, onnan tetszik ki világosan: mert a' polgári társaságnak közjára kívánja, hogy minden büntettet büntetése elkerülhetlenül kövesse *). És innét már átláthatni, hogy a' megkegyelmezésért esedező levélben egy részről ugyan szükség legyen mind azokat gondosan előterjesztetni, mik a' büntetvőt pártolják; de más részről azok közülse kellessék semmit elhallgatni, mik nekie terhére vannak; mert fontos pártoló okok nélkül ugyan a' büntevő kegyelmet nem reménylhet; ha pedig tette súlyosb körülményeinek eltitkolásával csalta volna azt ki: a' nyert kegyelem nekie védelmül nem szolgálna. — A' kegyelmező levélnek kiadása az 1563-ki 35-dik és 1567-ki 40-dik törvényágazatoknak tanúsága szerint a' magyar udvari cancellariát illeti.

Némelly törvénytudók a' megkegyelmezés jogának leg-ritkább használatát is a' fenyítő törvény szellemével ellenkezőnek állítják. De hibásan; mert a' polgári társaságnak boldogsága, melly főttörvényül szolgál, nemcsak meg nem kívánja, hogy a' kik bűnhődtek, mindjában, senkit ki nem véve, büntetés alá vettessenek, hanem inkább gyakorta, például ha igen nagy volna a' büntevőknek száma, vagy ha a' pártütöket fegyvereik letételére birni más uton nem lehetne, épen azt óhajtja: hogy a' büntevőknek büntetéseik elengedtesse. Ide járul továbbá az is, hogy a' fejedelem, néha fontos okokból kegyelmet adván, jobbagyainak azt mutatja meg, hogy őket nem örömet, hanem a' hazának közjára által kénytelenítve bünteti; melly tanúság által azon boldogító kötél, melly a' fejedelmet jobbagyaival egyesítve a' nemzetet erőssé és virágzóvá teszi, még szorosabbá 's feloldhatlanabbá leszen.

*) Midőn nálunk a' k. felség a' halálítéleteket más lágyabb büntetésekre változtatja, nem annyira a' kegyelmezési jogot gyakorolja, hanem inkább a' törvényhozásnak, melly a' halálbüntetést szabó törvényeinket, habár azóta nagyobbbrészt szükségtelenné váltak, mind-edig egy egész század előtti állapotjukban hagyá, hiányain segél.

88 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Általános.

53. §. A' büntett elidősítéséről, és a' perszűntető egyezésekről.

Europa néhány nemzeteinek szokása a' fenyegető büntetés eltörlésének módjai közé a' büntettnak elidősítését (praescriptio delicti) is bevette. És valóban nem ok nélkül; mert a' büntett elkövetése és a' fenyítő vizsgálat között hosszabb idő lefolyván könnyen megtörténhetik: hogy a' vizsgálat alá vetett személy védelmének igazságos eszközeitől megfosztassék; már pedig védelem nélkül valakit büntetésre kárhoztatni az igazsággal meg nem fér. Ide járul, hogy az elidősítés teljesen kizáratván, a' ki már egyszer súlyosabban bűnhődött, mivelhogy büntetésének elkerülését nem reményelheti, mintegy kétségbe esve hanyatthomlok rohanni fog a' büntettekre; holott ha a' több esztendőig folytatott jámbor élet büntetlenséget ígérne, sokan főleg a' kik könnyelműségből vagy hevesiségből inkább, mintsem eltökélve, vétettek, magokat megjobbítanák, 's a' polgári társaságnak hasznos polgáraivá válnának. Azonban hazánkban törvényei az elidősítésnek e' neméről mélyen hallgatnak, és habár annak néhány példáit egyes törvényszékeinkre nézve elő lehetne is mutatni *); mindazonáltal olyan szokást nem lehet bebizonyítani, melly azt általános egész országszerte keletbe hozta volna.

Régenten a' büntetést megszüntető módok közé számítani szokott a' perszűntető egyezkedés, vagyis a' feleknek kibékülése is (transactio de delicto). Az ilyen egyezések, 's kibékülések hazánkban régi királyaink országlásaik alatt teljes divatban voltak, és névszerint a' gyilkosságra nézve csaknem az újabb korig keletben maradtak; a' mint ezt sz. Istvánnak, sz. Lászlónak, és Kálmánnak törvénykönyveik, Korvin Mátyás III. törv. 28-dik, az 1563-diki törv. 38-dik, és az 1723-diki törv. 10-dik ágazataik nyilván tanúsítják. Azonban, mivelhogy a' polgári társaságnak közjava, melly a' magányos hazapolgároknak kényétől nem függhet, a' büntetőknek bizonyos megbüntetését kívánja, könnyű átlátni, hogy a' büntett és annak büntetése iránti egyezkedéseket a' fenyítő törvényhozásnak lelkével megegyeztetni nem lehet.

*) Lásd Kelemen k. tanácsosnak magányos törvényükrőlirt munkájának 1018-ik lapját.

MÁSODIK RÉSZ.

A' FENYITŐ TÖRVÉNYSZÉKI BÜNTETTEKRŐL, ÉSAZOKNAK
BÜNTETÉSEIKRŐL EGYENKÉNT,

ELSŐ ÉRTEKEZÉS.

A' KÖZJÓT SÉRTŐ BÜNTETTEKRŐL.

Első szakasz.

A' polgári társaságot közvetlen sértő büntettekről.

54. §. A' felségsértésről.

A' felségsértés (*crimen laesae majestatis*) törvényeink szerint azon büntett, melly törvényes fejedelmünknek személybeli megsértése vagy hazánk csendességének pártütés általi felforgatására czélzó törekvés, avagy az ilyen szándéknak palástolása 's másféle tett vagy elmulasztás általi pártolása által követtetik el. Ezen büntettnek néhány eseteit törvényeink, névszerint sz. István II-dik könyvének, az 1715: 7-dik ágazata által is, előidézett 51-dik, és Kálmán II-dik könyv. 6-dik cikke, és hárm. törv. I-ső része 14-dik czimjének 1-ső pontja egyenként is elősorolják, millyenek jelesül: 1-szor. Ha ki szentségtörő kezeit fejedelmünknek személyére veti, vagy élete ellen karddal vagy méreggel leselkedik, avagy azon falat 's házat, mellyben fejedelmünk tartózkodik, erőszakosan megtámadja. 2-szor. Ha ki a' fejedelmnek vagy hazának éplétben maradása ellen összeesküszik, vagy az illyennel tudva egyetért. 3-szor. Ha ki azt, ki illyeneket eszében forral ismervén, és tettet bebizonyítani képes levén, föl nem adja *). A' törvénynek ezen szavaiból következik: hogy ezen büntett nemcsak teljesedésbe vitel, hanem minden külső tetre kitört törekvés, egyetértés, sőt pusztá fel nem fődözés által is már teljessé válik.

A' felségsértés ezen eseteinek büntetése, hármas tör-

vényünk 1-ső része 13-dik és 14-dik, és 2-dik része 12-dik és 44-dik czímei szerint a' bűntevőnek fejevételében, mellyet a' súlyosító környülményekhez képest megkeményebbíteni is szokás, és a' valóságos sajátjában 's úri jogában levő, 's tulajdon osztályrészsére jutó mindennemű akár ingó akár ingatlan jószágainak örök veszteségében áll, erejökben maradván mindazáltal másoknak azok iránti akár adósságbeli, akár másféle kereseteik, továbbá a' bűntevő egyén osztozatlan gyermekeinek és testvéreinek osztályrészeik, és feleségének jószágai mindennemű jogaival és igazaival együtt a' büntetésnek terhétől mentek lévén, és pedig olyannyira, hogy 1659-ki törvényünk 104-dik ágazatának rendelkezése szerint a' végrehajtó bíró mind ezeket tüstént az ítéletnek végrehajtásakor kiszakasztani, és tulajdonosaiknak átadni tartozik. Az itt mondottakra továbbá még tanuságul szolgálnak az 1715-diki 9-dik, 1723-ki 9-dik és 1791-ki 56-dik törvényágozatok is. Nem is áll ezekkel ellent az 1715-ki 9-dik törvényczikk rendelete, melly a' jószágvesztéséget a' felségsértő egyén osztozatlan, habár ártatlan gyermekeinek osztályrészeikre is kiterjesztvén**), az itt előadott büntetést megkeményíté; mert az 1791. törv. 56-dik ágazata ezen kemény rendeletet ismét eltörölte. A' felségsértés csekélyebb esetei, például a' kir. felséget érdeklő szóbeli bántalmak ugynevezett törvénybeli büntetésök nem lévén, ha hívségtelenkedésre nem fájulnak, súlyosságuk fokozatához képest a' bírónak mérséklése szerint büntetendők.

Egyébiránt a' felségbántás bosszulására nézve néhány különös, 's e' büntetést egyedül érdeklő törvényrendeleteink is léteznek, egymint: 1-ször. Hogy, jóllehet a' tettenkapásnak vagy országgyűlési ágazat által történt kiiratásnak, 's levelesítésnek esetén kívül az 1715-ki 7-dik törvényünk szerint a' bűntevőnek jószágait a' királyi fiscus elmarasztaló végítélet előtt e' gonosztettben sem foglalhatja el: a' most említett törvénynél fogva mindazáltal a' felségbántásról gyanús személynek mindennemű jószágai a' királyi fiscusnak kérésére tüstént perének kezdetekor összeiratnak, 's azoknak igazgatása a' törvényszéknek bőlcs ítéletéhez képest vagy a' gyanús személyre magára hagyatik, vagy pedig bírói zárrendeltetvén, másra valakire szoros számadásnak terhe alatt bizattatik. — 2-ször. Hogy e' büntettben a' gyanús személy, akármelly karbeli legyen, a' törvényes megidézttetés előtt befogathatik. — 3-ször. Hogy ugyan e' büntettben a' törvény-

szék, bölcs belátásához képest, magát a' beárulót is tanúságtételhez bocsáthatja. — 4-szer. Hogy e' büntetthez nézve törvényünk a' kezességet világos szavakkal kirekeszti. — 5-ször. Hogy e' büntetthez perében törvényünk a' királyi ügyvédnek különösen kötelességül teszi: hogy a' feladónak kereszt- és vezetéknevét vádlevelelnek benyújtásakor tüstént a' törvényszék elnökénél bejelentse, hogy netalán hamis vádja kiszűlve azonnal gonoszságának érdemlett büntetését vegye. 6-szor. Hogy ezen büntetthez újabb törvényünk rendelete szerint ***) az első bíróság — akárki legyen a' bűnös, mindenkor a' királyi törvénytáblát illeti. Így rendelik ezeket az 1715-ki 7-dik, 1741-ki 26-dik, és 1791-ki 56-dik törvényágazatok.

*) Ezen ismertetésből és elősorolásból kitetszik: hogy törvényeink a' felségsértést más értelemben veszik, mintsem azt a' természeti törvénynek akár régebbi (Martini a' Polgári Társaság törvényéről a' 290-dik állításában), akár újabb (Szibenliszt a' Társaságok természeti törvényének 191. §-ban) tanítói venni szokták. Tudós Vuchetich ur a' felségbántás büntetést pártütésre (perduellio) és tulajdon értelemben vett felségbántásra (crimen laesae majestatis) osztja, pártütésnek mondván a' jobbhágyinak mindennemű álnok cselekvését, mellyet az a' polgári összecsövetkezésnek, vagy a' fejedelem személyének léte vagy bátorsága ellen ellenséges szándékkal elkövet, — felségbántásnak pedig különösen minden olyan álnok tettet nevezvén, mellyel a' jobbhágy a' pártütésen kívül akármiképen a' polgári társaságot vagy annak fejedelmét, nevezet szerint életére, szabadságára, becsületére, vagy méltóságára nézve megsérti. — Azonban hazánkban törvényei, a' miut azt az 1715. törv. 7-dik ágazatának 1-ső, 2-dik, 3-dik, 6-dik, továbbá 9-dik ágazatának 2-dik és 4-dik, és 49-dik ágazat. 2-dik pontjában láthatni, a' felségbántást és pártütést egy értelmű kifejezéseknek veszik, 's azontúl azon ismertetéseket, mellyeket a' tudós szerző, Németország újabbkori tudósait követve, azoknak ad, törvényeinkből tökéletesen megigazolni nem lehet.

**) Azonban már ezen törvény-rendeletéhez azt ragasztá hozzá: hogy az ártatlan gyermekek, nem ugyan törvény erejénél, hanem királyi kegyelemnél fogva, érdemeikhez és állapotjuk illendőségéhez képest különös tekintetbe vétessenek, 's nekik, ha a' körülmények úgy kívánák, egész gyermekréseik is meghagyatván.

***) Hajdan Korvin Mátyás II. törv. 3, VI. törv. 46-dik, II. Ulászló I. törv. 13-dik, II. törv. 3-dik, főképen pedig az 1559. törv. 43-dik és az 1715-ki törv. 7-dik ágazatainak tanúságok szerint a' felségbántás büntetthez perében önmaga a' király volt bíró; Korvin Mátyás most érdemlett törvényeinek rendeletök szerint ugyan néhány főpapokat, és országbárákat oldala mellévévén, II. Ulászló II. törv. 3-dik ágazata szerint pedig e' célra országgyűlést hirdetvén. — Később az 1715-ki törv. 7-dik ágazatában pedig az volt rendelve: hogy a' király, ha ezeu büntetett tulajdon személyében akarná ítélni, azt akár az országban,

92 I. Könyv. Büntettek és bünt. II. r. Egyenként.

akár azonkívül megtehesse, csak hogy azt hazánk törvényeinek rendelkezései szerint és magyar tanácsaival tegye; ha pedig önszemélyében ítélni nem akarna, ítélő hatalmát magyar bírákra bizza, kik az ország határain belül ítélni és a' pernek egész rendét a' királyi felségnek elébe terjesztetni tartozzanak.

55. §. A' hívségtelenség szennyjéről.

Hívségtelenkedésen (nota infidelitatis) az a' büntett értetik, mellyel valaki fejedelmünknek és hazánknak méltóságát 's közjavát az 1723-dik törvény 9-dik ágazatában elősorolt kilencz esetben megsérti. E' következők pedig névszerint a' hívségtelenkedésnek esetei: 1-ször. Ha ki magát a' szent korona, királyi felség, és ország közhatalmának 's tekintélyének nyilván ellene szegezi. — 2-szor. Ha a' bírák és közhitelességű helyek vagy személyek, hivatalaikkal visszaélve, hiteles pecsétjeik alatt leveleket költenek. — 3-szor. Ha ki hamis pénzt ver, vagy ötven forint felé nyilván és tudva kiad *). 4-szer. Ha kirablásra és hazánk belső csendének megzavarására rossz embereket bérel, vagy országba behoz. — 5-ször. Ha ki hazánkban valamelly olly hitvallást nyilván gyakorol, vagy terjeszt, mellynek gyakorlása törvényeink által megengedven nincsen **). — 6-szor. Ha ki hazánknak és hozzá kapcsolott részeinek valamelly határszéli várát az ellenségnek álnokul feladja, vagy elveszti. — 7-szer. Ha ki hazánk vetélytársainak és ellenségeinek fegyvert vagy háborút közben eleseget szolgáltat. — 8-szor. Ha ki azokat, kik álhítőkötől elállván Törökországból hozzánk átköltöznek, akadályozza, le tartóztatja, 's vagyonuktól megfosztja. — Végre 9-szer. Ha valamelly harminczados vagy más akárki, a' királyi jövedelmek csokkulásával, a' még pénzzé nem vert arany- 's ezüstnek kivitele iránt külföldiekkel szövetségre lép, és ilyen aranyat vagy ezüstöt az országból lopva kiviszen ***).

Ezen büntettnek büntetése is, a' harm. törv. 1-ső része 14-dik czimének, és az 1723-ki törv. 9-dik ágazatának tanúsága szerint élet- és jószágvesztésben áll, a' jószágvesztésre nézve mind azon megszorításoknak helyök levén, mellyeket a' felségbántás büntetéséről szövegtomban előterjesztettem. Sőt azokon túl a' fenn érdeklött 1723-ki 9-dik törvényágazat e' büntettben a' sérelmet szenvedettek káraiknak és költségeiknek megtérítését is világos szavakkal fenntartja. — Az itt előterjesztett büntetés iránt mindazáltal harmas törvényünk 2-dik részének az 1723-ki 9-dik ágazat által

is megerősített 16-dik czíme az állevélköltés esetében a' hitelen káptalanokra és szerzetes egyesületekre nézve kivételt teszen, irántok különösen azt határozván: hogy állevélköltésért a' káptalan vagy szerzetes egyesület ugyan pecsétjét, a' levélköltésnél jelenvolt tagok pedig, poszáikon és homlokaikon tüzes pecséttel megbélyegeztetvén, egyházi hűbéreiket veszszék el. — A' bíróság valamint a' felségbántásban úgy ezen büntetben is az 1791-ki 56-dik törvényágotat rendeletéből a' királyi táblát kirekesztőleg illeti.

*) A' pénz iránt elkövetetni szokott egyéb büntettek nem tartoznak a' hívségtelenkedés esetei közé; vagynak mindazáltal azoknak is büntetések. Nevezetesen: 1-ször, A' pengőpénz körülmételésére 's másféle hiányosítására Zsigmond II. törv. 18-dik ágazata bírói mérsékletű büntetést szab. — 2-szor, A' keletbe tett pénznek el nem fogadását az 1630-ki 9-dik törvényágotat a' pénznek és az eladott áruknek veszteségével bünteti. 3-szor, A' hamispénznek országunkba hozatalát II. Ulászló VI. törv. 11-dik és az 1625-ki törv. 41-dik ágazata a' lopva behozott pénznek és a' büntevőnél találtató mindennemű javaknak veszteségével büntettni rendeli.

**) Hogy az 1723-ki törv. 9-dik ágazatában érdektlen nyilvánítságos és kárhózas eretnkséget követőn valóban ilyen értetik, az 1791-ki 26-dik, 27-dik és 38-dik törvényágotatoknak rendeleteiből világosan kitetszik.

***) Az 1723-ki törv. 9-dik ágazata előtt sokkal számosabbak voltak a' hívségtelenkedésnek esetei, a' mint azt Korvin Mátyás I. törv. 2-dik ágazata, hárm. törv. I-ső részének 14-dik czíme, és több más törvényeink bizonyítják.

56. §. A' béketörés büntettéről.

A' béketörés vagyis a' külső békességnek megszegése az 1536-ki 52-dik törvényczikknek 's más számos törvényeinknek értelmé szerint azon büntett, mellyet a' hazapolgár akkor követ el, ha az idegen nemzettel kötött békességet vagy fegyvernugvást, annak földére fegyveres erővel tulajdon kényéből beütvén, megszegi. Az 1608-ki törvénynek koronázásutáni 2-dik ágazatja, mellyet több későbbi törvényeink, ugymint az 1618-ki 3-dik, az 1622-ki 19-dik, az 1625-ki 13-dik és az 1647-ki 44-dik törvényczikkeink megerősitenek, e' büntettre pallost rendel büntetésül.

57. §. A' közeroszakról.

Közeroszakon (vis publica), a' mennyire törvényeink azt a' felségbántástól és hívségtelenkedéstől különböző büntett-

94 I. Könyv. Büntettek és bünt. II. r. Egyenként.

nek veszik, az 1608-ki kor. ut. 2-dik, 1609-ki törv. 19-dik, 1622-ki törv. 39-dik és 1655-ki törv. 76-dik ágazataik szerint, azon büntett értetik, melly a' magános hazapolgárok ellen történt feltámadás, helységeknek kirablása, a' köz-népnek vagy nemességnek sanyargatása által követtetik el. — E' büntettre, ha a' rablás 's dúlás tetemesebb volt, a' most említett törvényeink halálbüntetést szabnak; a' kisebb illy kihágást pedig, az 1723-ki 12-dik törvényágazatúratlan hajduk által másokat sanyargatókról szóló 4-dik pontjának értelmé szerint, a' kárnak és költségeknek megtérítésén túl bírói mérsékletű büntetés követi.

58. §. A' közkincslopásról, és elsikkasztásról.

Közkincs- elsikkasztásnak (crimen residui) azon büntett mondatik, melly által valaki a' gondviselésére bízott közkin-cset csalárdul vagy vétkeesen eltékozolja; közkincslopásnak (crimen peculatus) pedig azon tolvajságot nevezzük, mellyet valaki a' gondviselésére nem bízott közkincsre nézve elkövet. — A' közkincslopást, mivel törvényeink nekie külön büntetést nem rendelnek, a' közszerű tolvajság büntetése követi, 's a' lopás tárgyának különös mivolta csupán csak súlyosító körülményül vétethetik. Ugyanazon büntetésnek vagyon helye a' közkincs-elsikkasztásban is, ha a' tettet tolvajlásra húzni lehet; máskép az 1647-diki 37-dik és 1723-diki 63-dik törvényágazatok szerint a' bűnös csupán csak az eltékozlott pénznek és a' perre tett költségnek megtérítésére szoríttatik. — A' közkincs-elsikkasztásnak egy nemét mind-azáltal törvényeink különös figyelemre vették, azt t. i. melly a' határvárak megerősítésére ingyen munka helyett beszedett pénzeket érdekli, az illyen pénzek beszedői ellen, ha azokat céljukra híven nem fordítván magoknak tulajdonítanak, az 1563-diki 21-dik törvényágazat azt rendelve: hogy bűntételöknek első esetében az elorozott pénzt ötszörösen, másodikában tízszeresen térítsék meg; ha pedig gonosztettök-be harmadszor is visszaesnének, nyilvánságos tolvajok gyanánt fővesztéssel büntetessenek. — Egyébiránt hogy e' törvénynek rendeleteit a' közkincs- elsikkasztásnak egyéb nemeire általánosan kiterjeszteni nem lehet, onnét tetszik ki: mert ezen törvény- rendeletek különös keménységének oka, melly a' határszélek megerősítésének elmulasztásában fek-

szik, a' közkincs-elsikkasztásnak egyéb fajai ellen nem har-
czol.

59. §. A' tisztséértéről.

Tisztséértésen (crimen repetundarum) azon büntett ér-
tetik, mellyel valamely köztiszt magát ajándék vagy ígéret
által megvesztegetni hagyván közhivatalával visszaél. — II.
Ulászló III-dik törv. 4-dik ágazata az ítélőmesterekre, ha va-
lamellyik perlekedő féltől elfogadott ajándékért igazságtalan
ítéletet tennének, élet- és jószágveszteségének, következő-
leg a' hívségtelenkedés vétkének büntetését rendelte; melly
büntetés mindazáltal, mivelhogy az 1723-diki 9-dik törvény-
ágazat ezen büntettet a' hívségtelenkedésnek esetei közé töb-
bé nem számlálja, sőt a' következő 10-dik és 11-dik ágazatai-
ban sem említi, ugyanazon törvény 12-dik ágazatának 5-dik
pontja által birói mérsékletű fenytékké változott. Másféle
tisztséviselőkről világos szavakkal törvényeink semmit sem
rendelnek; azonban kétséget nem szenved, hogy a' biró
akármelly tisztséviselőt, ha tisztségével visszaél, gonoszságához
illő fenyték, vagy ha visszaélése által hivatalbeli esküjét
megszegte volna, hitszegés büntetése alá is vetheti.

60. §. A' büntett-pártolásról.

A' büntett-pártolás (crimen fautoratus) azon büntett,
mellyel valaki valamely büntevőt lakába tudva befogad,
vagy akármiképen a' kézrekerítéstől vagy érdemlett bünte-
tésétől megmenteni iparkodik, avagy nekie büntette eltitko-
lásában segédkezet nyújt. A' mi e' büntett büntetését illeti:
az 1527: 6-dik törvényczikk, mellyet az 1625: 13-dik ága-
zat is megerősít, azon birókra, habár megyés grófok vol-
nának, kik a' tolvajokat, latrokat, gyújtogatókat, emberölő-
ket, 's más hasonló gonosztevőket érdemlett büntetés alá
nem vetik, továbbá az 1563: 39-dik törvényágazat az olyan
büntett-pártolókra, kik valamely szántsándékos, és tör-
vényszék által kiíratott gonosztevőt lakukba befogadnak, 's
azt a' fő vagy alispán felszólítására se ki nem adják, se meg-
fogni nem engedik, végre az 1659-diki törv. 16. és 17-dik
ágazata az olyanokra, kik a' szegény népet rablásaik által
sanyargató gonosztevőket pártolják, fejveszteséget rendel-
nek. Azonban mivel azon súlyos környűllások, mellyek

96 I. Könyv. Büntettek és bünt. II. r. Egyenként.

ezen törvényekben említetnek, nem minden büntett-pártolásban fordulnak elő, könnyű átlátni: hogy ezen törvénybeli rendszerű büntetést a' büntett- pártolásnak minden eseteire általánosan kiterjeszteni nem lehet, következőleg hogy ezen büntettnak büntetése rendszerint a' birói mérsékléstől függ.

61. §. A' büntevő-elszöktetésről.

A' büntevő-elszöktetésen (dimissio malefactorum) Korvin Mátyás VI. törv. 38-dik, II. Ulászló II. törv. 19-dik, és az 1715-diki törv. 48-dik ágazatainak értelmök szerint azon büntett értetik, mellyel valaki a' kézre kerített büntevőt, minekelötte büntetését kiállaná, elillantani engedi. — E' büntettnak büntetése az elszöktetőknek különbféleségökhöz képest különböző, úgymint: 1-ször. Ha az elszöktető büntető hatalommal nem bír, Korvin Mátyás VI. törv. 38-dik ágazatának erejénél fogva a' kár megtérítésén túl a' büntevőnek díjával bünhődik. — 2-szor. Ha fenyítő hatalommal törvénynél 's hivatalánál fogva bír, II. Ulászló II. törv. 19-dik ágazatának rendeletéből az elillant büntevőnek díján túl hivatalát elveszti, és hasonló hivatalviselésre alkalmatlanná leszen. — Végre 3-szor. Ha fenyítő hatalommal királyi kegyelemlevél 's privilégium mellett bír, az 1715-diki 48-dik törvényczikknek határozatából a' királyi fiscusnak vádlevele mellett privilégiumának és hivatalának veszteségébe marasztaltatik, és azontúl még a' sérelmet szenvedő fél, vármegye előtt ellene kára és sérelme becsüjének megtérítését is követelheti. — Továbbá ezen büntettnak büntetésére nézve még az is különös említést igényel: hogy a' büntevőt elszöktető, ha fenyítő hatalommal bírt, Ulászlónak fenn érdeklett törvénye szerint e' büntettnak törvénybeli rendszerű büntetésébe nem csak akkor marasztaltatik, ha szántszándékkal, hanem akkor is, ha gondatlanságból bünhődött; a' fenyítő hatalommal nem bíró mindazonáltal Korvin Mátyásnak szinte itt előidézett törvényénél fogva rendszerű büntetés alá egyedül csak akkor vettetik, ha büntette szántszándékos volt.

62. §. A' korona igazait sértő hűszegésről.

Korona igazait sértő hűszegésen azon gonosztett értetik, mellyel valaki az eskünek szentségét fejedelmünk és szent koronánk jogainak sérelmére megszegi. Büntetése,

hárm. törv. 2-dik része 30-dik czimének tanúsága szerint, a' törvény gyalázatán túl a' gonosztevő mindennemű akár ingó akár ingatlan, 's a' szent koronának hatalma alatt akárhol találtató jószágainak örök veszteségében áll. Hogy a' jószágvesztéséget itten is a' bűntevőnek osztályrészére szorítva kellessék érteni, azt a' természeti igazságon túl a' felségbántás és hívségtelenkedés büntetését egyedül a' bűntevőnek osztályrészére szorító törvényeinknek lelkéből is lehet következtetni.

Második szakasz.

A' polgári társaságot közvetve sértő,

vagy is

A' vallást érdeklő bűntettekről.

63. §. A' káromlásról.

A' káromlás (blasphemia), mely isteni felségbántásnak is szokott nevezetni, 1563-diki törvényünk 42-dik ágazatának értelme szerint azon bűntett, mellyel valaki Istent gyalázó szavakra vagy tettekre sértő szándékkal fakad. Hogy a' káromlás bűntettének képzetéhez az Istent sértő szándék megkivántatik, következőleg hogy a' nyelvnek pusztá csuszamlásai a' káromlás bűntettének körébe nem tartoznak, onnét tetszik ki: mert, midőn a' fennérdeklett törvény e' bűntettnek büntetését kijeleli, az átkozódás közben kilövelt káromló szavakról beszél. Többféle fajtákra szokott pedig a' káromlás osztatni, úgymint: 1-szor. Közvetlen és közvetve Istent érdeklő káromlásra, a' mint t. i. a' káromlás egyenesen vagy Istent magát, vagy pedig a' szentségeket, a' boldogságos szűz Máriát, a' szenteket, 's a' lelket érdekli. — 2-szor. Szó- és tettbeli káromlásra, a' mint t. i. vagy szavakkal vagy tettekkel követtetik el. — E' bűntettnek büntetésére nézve az 1563-diki 42-dik törvényágazat azt rendelte: hogy a' káromló első bűntetteért vesszővel, másodikért pálczával, harmadikért pedig úgy, mint valamely gyilkos vagy másféle gonosztevő, következőleg fejvesztéssel büntetessék. Továb-

98 I. Könyv. Büntettek és bünt. II. r. Egyenként.

bá ugyanezen törvény azokra, kik az istenkáromlót fel nem adják, három nehéz márka büntetést rendel.

64. §. Az eretnokségről és hittől-szakadásról.

Eretnokségen (haeresis), úgymint fenyítő törvényszéki büntetten, törvényeink szerint valamely olyan hitvallásnak terjesztése vagy nyilvános gyakorlata értetik, mely hazánkban sem teljes polgári sem türelmi jogot nem nyert. — Ezen büntettről, úgymint a' hivségtelenkedés szennyejének egyik esetéről, az 55-dik §-ban már szólottam.

Hittől-szakadáson (apostasia), úgymint büntetten, pedig hazánk törvénybeli szokása a' katholika hittől akármely más hitvallásra törvény- kijelelt mód megtartása nélkül történő eltérést érti. — Hogy a' katholika hittől illy elszakadás hazánkban büntetést maga után vonzó tett legyen, az 1791-ki törv. 26-dik ágazatának 13-dik pontjából, mely szerint kemény büntetés alatt tilalmas valamely katolikust más hitvallásra akárminemű módon édesgetni, és az 1844-diki törv. 3-dik cikkének 10-dik §-ából, mely az 1791: 26-dik cikk rendelkezésén e' részben változtatást nem téve, az evangelika vallásokrai átmenetet az ezen törvénycikk által kijelelt mód nélkül meg nem történhetőknek nyilatkoztatja, eléggé kiviláglik. Büntetését mindazonáltal a' törvény e' büntettnek meg nem határozza. Abban áll pedig az itt említett átmeneti mód: hogy az átmenni kívánó ezen szándékát tulajdon lelkipásztorának két tanú jelenlétében bejelentse, és négy hét eltelté után ezen szándéknál megmaradását ugyanazon lelkipásztor előtt akár az előbbeni, akár pedig más két tanú előtt ismét kinyilatkoztassa, 's mind a' két alkalomkor azon lelkipásztortól, vagy ha az azt megtagadná, a' jelenvolt tanúktól tanúlevelet vegyen, és ezen kétféle tanúleveleket azon vallásbeli lelkipásztornak, melyre átmenni szándékozik, bemutatassa.

65. §. Az egyházsértésről.

Az egyházsértés vagy egyháztörés (violatio ecclesiae) az a' büntett, mely által valaki a' szentegyháznak szentségét, azt erőhatalommal megtámadván, 's a'jtait betörvén, abban tolvajlást vagy más büntettet elkövetvén, vagy egyébképen megsérti. — A' mi ezen büntett büntetését érdekli: az

egyházakat megtámadás, feltörés, és rablás által sértő katonákra Korvin Mátyás VI. törv. 61-dik ágazata, ha birtokosok volnának, örök jószág-vesztéséget, ha nemtelenek, elevenen megégetést, az 1595-diki törv. 27-dik ágazata pedig minden különbség nélkül fej- és vagyonvesztéséget rendel.

Azonban mivelhogy mind e' két törvény a' katonaságnak akkori zabolátlan dúlásai ellen volt szabva, azoknak rendeleteit az egyházsértés egyéb eseteire kiterjeszteni nem lehet. — Egyébiránt ezen büntett többnyire tolvajlással, rablással, vagy más büntettel szokott összekötve lenni, és olyankor azon fő gonosztett büntetésének van helye, az egyházsértés egyedül súlyosító körülmény gyanánt vétetvén. — Ha az egyházsértéshez semmi más büntett nem járul, büntetése egészen bírói mérsékléstől függ.

Végre nem léssen felesleges itt még azt is megjegyezni: hogy ezen büntettől megkülönböztetni szükség legyen a' vallás vak hevéből történő egyház-elfoglalást, mivel ez az 1647-diki 14-dik és 1791-diki 26-dik törvényágazatok szerint nem fenyítő, hanem csak közönséges 's polgári törvényszéki büntett, melly 600 magyar forint bírsággal büntettetik.

66. §. A' bűbájosságról.

Hajdan a' vallást érdeklő büntettek közé számíttatott a' bűbájosság és ördögösség is (magia daemoniaca). Ezen az emberek olly büntettet értenek, mellyel valaki másnak kárára, véleményök szerint ördög segedelmével, csodálatos és szokatlan tüneményeket és változásokat eszközölt. Különb-féle fajtákra osztotta pedig a' bűbájosokat a' közvélemény, úgymint jósolókra, varázslókra, ígézőkre, sorsvetőkre, kantairesekre, szemfényvesztőkre, boszorkányokra, lidérczekre stb, a' mint ezt első királyainknak törvényei, és főleg régiebb törvénytudóinknak munkáik bizonyítják. Büntetésök ugyanezen munkáknak tanúsága szerint fejvesztéség, 's nevezetesen, ha a' büntett kártétellel volt összekapcsolva, elevenen megégetés volt a). — Azonban a' bűbájosságról divatban volt balítéletnek köde újabb korban elszélesztetvén, dicső Mária Terézsia királynénk a' boszorkányokat 's bűbájosokat

a) Lásd Huszti István, Commentarius novus in Jus Hungaricum III. könyve 16-dik czímét, főképen pedig Bodó Mátyás Jurisprudentia Criminalis II. része 78. 79. és 90-dik, öt egész évre terjedő ágazatait.

100 I. Könyv. Büntettek és bünt. II. r. Egyenként.

üldöző pert különös királyi rendelete által, melly hazánk törvényszékein is keletbe jöve, az emberiségnek nagy javára szerencsésen eltörölte.

MÁSODIK ÉRTEKEZÉS.

A' MAGÁNOS HAZAPOLGÁROKAT SÉRTŐ BÜNTETTEKRŐL.

E l s ő s z a k a s z.

A' hazapolgároknak életét, és tagjait sértő
büntettekről.

67. §. *A' gyilkosságról tágas értelemben.*

Gyilkosságon (homicidium) tágas értelemben törvényeink azon büntettet értik, melly az embernek életétől megfosztása vagy arra célzó törekvés által követtetik el. Mondám: 1) *büntettet*; mert azok szerint, miket a' büntettekről és azoknak büntetéseikről általánosan mondtam, arra, hogy az emberölés büntetést vonson maga után, fenytő törvényeinkkel ellenkező 's külső tette fakadt szabad álnok vagy legalább vétkes cselekvénynek, azaz büntettnak kell lennie. És innét már értetik: hogy az emberölést, ha vagy véletlen esetből, vagy lelki szabadság nélkül, valamint szinte ha az igazság- kiszolgáltatásnak törvényes útján, vagy büntelen önvédelemből történt, gyilkosságnak venni 's megbüntetni nem lehet. — Mondám: 2) *melly az embernek életétől megfosztása, vagy arra célzó törekvés által követtetik el*; mert valóban törvényeink szerint a' gyilkossághoz tényére vagyis tárgyára nézve az kívántatik meg: hogy a' bűntevőnek tette élet ellen, és pedig nem valamelly más teremtménynek, hanem emberi lénynek élete ellen célozzon, úgy mindazonáltal, hogy minden emberi lénynek élete ellen célzó tettet, — habár az beteges, esztelen, 's nyomorult teremtmény, sőt habár csak anyai méhben élő gyümölcs vagy béna, de mégis emberi képet viselő, csecsemő volna, — gyilkosságnak kellessék tekinteni.

II. Ért. A' magánosokat sértő büntettekről. 101

Egyébiránt jóllehet ezen ismertetés szerint az emberi élet ellen célzó mindennemű gonosz törekvés gyilkosság körébe tartozik; hogy mindazáltal valakit tárgyra nézve teljes gyilkosság szerzőjének lehessen tartani, — az álévél által élet utáni leselkedésnek eseteit az 1723-diki 11-dik törvényczikk különrendeleténél fogva egyedül kivéve —, a' fenn (26. és 35. §§.) mondottak szerint az kívántatik meg: hogy annak tette, legalább minden környúlálásaival együtt véve, maga egyedül elégséges eszközlő oka legyen a' tüstént, vagy későbbben ugyan, de mégis szükségképen bekövetkezett halálnak. És innét már foly: hogy nevezetszerint a' sebesítésre következtetett halálnak esetében a' sebesítőt csupán csak akkor lehet tettére nézve teljes gyilkosság-szerzőjének tekinteni, ha a' seb halálos, vagyis olyan volt, melly vagy minden esetre, vagy legalább a' helynek, időnek, 's megsebesített tagnak környúlálásaival együtt véve, a' halált maga egyedül, a' sebesítőnek nem tulajdonítható minden más külső ok hozzájárulta nélkül, maga után vonzotta. Következőleg ha a' megsebesített személy önmagának vagy orvosának 's másféle ápolójának vétké, vagy a' sebbel összeköttetésben nem lévő valamelly betegségnék oda járulása miatt, avagy véletlen esetből veszett el, a' sebesítőt tettére nézve teljes gyilkosságnak büntetésébe marasztalni nem lehet.

68. §. A' büntelen önvédelem jogáról.

Mivel a' gyilkosságnak ismertetésében mondottak szerint a' büntelen önvédelemből történt emberölést gyilkosságnak venni, 's megbüntetni nem lehet: a' szóban forgó tárgynak tökéletes értelmére szükséges itten a' büntelen önvédelem jogának természetét, feltételeit, és korlátait is előterjeszteni.

A' büntelen önvédelem jogán azon jogunkat értjük, mellynél fogva a' védelemnek más eszközei elégtelenek lévén, a' jogtalanul megtámadót életétől is megfoszthatjuk. — Ezen jognak büntelen gyakorolhatására a' pusztá fenyegetés, sem a' dolog természetét tekintve, mivel a' had és erőszak jogából, melly valóságos sérelmet feltételez, egyenesen származik, sem hazai törvényeink szerint, a' mint ez három. törv. 3-dik rész. 23-dik czíméből látható, elégséges okúl soha sem szolgálhat, hanem arra mindenkor előre menő valóságos megtámadtatás szükséges. Sőt hogy a' valóságos meg-

102 I. Könyv. Büntettek és bünt. II. r. Egyenként.

támadtatás is az önvédelemből történő emberölést büntelené tehesse, még néhány más feltételek is szükségesek, úgymint: 1) Hogy a' megtámadás jogtalan legyen; mert az ellen, ki bennünket joggal és jogosan megtámad, mivel jogán túl nem lép, erőszakkal élni nem szabad; a' mint ezt harm. törv. 3-dik része 22-dik czimének 3-dik pontja is világosan megjegyzi. — 2) Hogy a' megtámadtatás véletlenül, és olly hirtelen történjék: hogy a' köz előjáróknak segedelméhez folyamodni lehetetlen legyen; mert midőn polgári társaságba állottunk, a' köz jó rendnek szükséges fentartása végett önvédelmünkről mindaddig lemondánk, míg a' közvédelem helyet foglal. — 3) Hogy önvédelmünk jogával addig éljünk, míg megtámadtatásunk tart; mert annak megszűnte után erőszakkal élni, bosszúállás lenne, melyet mind a' természetnek örök törvénye, mind pedig harm. törv. 3-dik részének 21-dik czíme nyilván tilalmaz. — 4) Hogy a' megtámadás életünket, szemérmünket, tagjaink épségét, vagy legalább jószágainkat érdekelje. Mondám: „vagy legalább jószágainkat“; mert jóllehet a' szeretetnek törvényénél fogvást embertársunknak életét vagyonunk elébe tenni kötelesek lévén, jószágunk megtámadójának megölése által az erénynek nem szolgálunk is, az igazságot mindazáltal és a' szoros törvényt, harm. törv. 3-dik része 22-dik czimének értelme szerint is, meg nem sértjük. — Becsületünk megtámadója ellen, ennek halála becsületünk megtartására sem alkalmas sem szükséges eszköz nem lévén, az önvédelemnek itt szóban forgó jogával élni soha sem szabad. Végre 5) az önvédelem által történő emberölés büntelenségéhez szokás még azon feltételt is megkivánni: hogy a' sérelmet lágyabb 's jobb szerrel eltávoztatni lehetetlen legyen. És valóban, mivelhogy a' had és erőszak joga csupán csak a' céléréshez szükséges eszközökre terjed; míglen a' sérelmet lágyabb szerrel elháríthatjuk, mindaddig a' megtámadónak életére jogunk nem lehet. Azonban mivel azt meghatározni igen nehéz: valljon lehetett-e, és bátorságos volt-e lágyabb szerekhez nyúlni? ezen utolsó feltétel 's kellék a' lelkiisméretnek ítélőszékét inkább, mintsem a' külső törvényszéket illeti; és valójában harm. törv. 3-dik része 21-dik és 22-dik czímének tanúsága szerint fenytő törvényszékeinken szorosan tekintetbe vétetni nem szokott.

Ha valaki megtámadóját mind ezen feltételeknek pontos megtartásával önvédelem közben megöli, valamint minden

II. Ért. A' magánosokat sértő büntettekről. 103

büntől, úgy szinte minden legkisebb fenýtő büntetéstől is ment, a' mint ezt hárm. törv. 3-dik részének 21-dik czime világos szavakkal is kinyilatkoztatja; ellenben ha valamelyik feltételre szántszándékkal vagy vétkesen nem ügyelt, tette majd szántszándékos, majd vétkes gyilkossággá válik.

Végre nem leend felesleges itt azt is megjegyezni: hogy büntelen védelem jogával, mind a' természeti igazság szerint, mind hárm. törv. 3-dik része 24-dik czimének világos szavainál fogvást, nem csak önmagunknak, hanem embertársunknak ótalmában is szabadon élhetünk.

69. §. A' gyilkosságnak különbféle fajai.

A' tágas értelemben vett gyilkosság, a' mint valaki vagy önmagának, vagy embertársának életét veszi el, öngyilkosságra (autochiria) és szoros értelemben vett gyilkosságra, és ez ismét, a' mint vagy rablás hozzájárult vagy nem, rablógyilkosságra vagyis latorságra *) (latrocinium) és pusztas egy-szerű gyilkosságra (homicidium simplex) oszlik. — Az egy-szerű vagyis legszorosb értelemben vett gyilkosságnak ismét több alosztályai vannak. Nevezetszerint a' megsértett személyek különbféleségéhez képest súlyosb és közönséges gyilkosságra (homicidium qualificatum et commune) oszlik, a' mint t. i. vagy olyan személyen követtetik el, kinek sérelmére a' törvény megkeményebbitett büntetést rendelt, vagy pedig olyanon, kinek sérelmét a' büntetés minden keményebbités nélkül követi.

A' súlyosb gyilkosságnak törvényeink szerint két fajtája vagyon: 1) A' rokongyilkolás (parricidium), melyet az követ el, ki szülőjét, magzatát **), házastársát, testvérét, vagy másféle vérséges rokonát életétől megfosztja, vagy attól megfosztani törekszik ***). — 2) A' polgári társaságnak különös ótalma alatt álló személyeken elkövetett gyilkosság. Illyen személyek az 1723-dik törv. 11-dik ágazata szerint e' következők: a) A' hétszemélyes, királyi, kerületi és vármegyei törvényszékeknek bírái, a' közhitelességű káptalanoknak és szerzetes egyesületeknek tagjai, a' királyi, nádorispáni, és horvátországi báni emberek, az országbároi, a' főispánok, a' királyi fő- és alügyigazgató, midőn hivatalaikban törvényesen forgolódnak. — b) Az országgyűlésen jelenlévő fő-papok, országnagyok, és nemesek követeikkel és házok népével együtt, továbbá az ország vagy vármegye gyűlésé-

104 I. Könyv. Büntettek és bünt. II. r. Egyenként.

re, a' törvényszékekre, és szökevény jobbágyságok és szolgálk vagy katonai kicsapongások iránt tartandó birói vizsgálatokra, vagy katonasággal teendő számolásra utazó, vagy ilyen hivatalos tétélekben forgolódo, vagy azokról visszatérő személyek. Végre — c) az országgyűlésen panaszttévk.

Továbbá mindennemű akár közönséges, akár súlyosb gyilkosságot még fel lehet osztani: 1) Az akarat elhatározásának módjára nézve tulajdon indulatból, és másnak tanácsa, parancsolatja, vagy bérbe fogadása mellett elkövetett gyilkosságra. — 2) Az élet elvételének módjait tekintve erőszakos tett, méreg, állevélköltés, és különösen a' kisdedekre nézve csecsemő kitétel, és magzat-elűzés által eszközölt gyilkosságra.

Végre az erőszakos gyilkosságot még helyesen fel lehet veszekedés közben, és azonkívül történt gyilkosságra osztani.

*) Hogy a' latorságnak képzetéhez törvényeink szerint a' rablás vagy legalább az arra törekedő szándék szükséges legyen, mind hárm. törv. 1-ső részének 15-dik czíme, mind pedig az 1548-diki törv. 49-dik ágazata bizonyítja.

**) A' rokongyilkolásnak azon neme, mellyel a' csecsemőnek élete mindjárt születése után anyja által elvétetik, csecsemőgyilkolásnak (infanticidium) szokott neveztetni. — Ezen gonosztetthen a' büntett tetemének 's valóságának (corpus delicti) kinyomozása különös nehézségekkel jár; mert mivelhogy e' gonosztettnak képzetéhez nem csak az kívántatik meg, hogy a' csecsemő elevenen született, hanem az is, hogy anyjának tette által veszett legyen el: a' végre hogy a' birónak e' gonosztett teteméről 's valóságáról csálhatatlan tudománya lehessen, mind e' két körülménynek valóságát teljes napfényre kell hoznia; a' mi, mivelhogy a' csecsemő holtan is születhetett, és ha elevenen született volna is, szülés közben, ha az anyát fájdalmi segedelem nélkül lepték meg, sőt minden segedelem mellett is anyjának gonosztétele nélkül is elveszhetett, — oda járulván, hogy többnyire a' biró szükséges tanúkat sem lelhet, és sokszor a' csecsemőnek anyja sincsen tudva, — természetesen felette nagy nehézségekkel vagydon egybekötvé. Egyébiránt a' vizsgálatl foglalataskodó birónak e' czélra eszközül szolgálhatnak az anyának vagy szülésről gyanús személynek és a' netalán fellelhető tanúknak vallatása, a' csecsemő testecskéjének orvosi szemrevétele, és a' szülés mindennemű körülményeinek szorgalmas kinyomozása.

**) Törvényeink, a' hárm. törv. 1-ső részének 14-dik czíme, az 1625-diki törv. 6-dik, és 1723-diki törv. 11-dik ágazata, a' rokongyilkolás különneimeinek különneveket adtak, így a' szülőkön elkövetett gyilkosságot atya- vagy anyagyilkolásnak (patri- vel matricidium), a' házastárson házastársa által elkövetettet férj- vagy feleséggyilkolásnak (mariti- vel uxoricidium), 's a' testvéreket és atyafiakat érdeklőt testvér- vagy atyafigyilkolásnak (occisio fratrum vel consanguineorum) nevezik.

70. §. A' gyilkosság büntetése.

Az öngyilkolásnak büntetése, ha az igyekezet fogamatba ment, bévett szokás szerint a' tisztességes temetésnek megtagadásában áll; kivéve mindazáltal, ha valaki elmetébo-lyodásból, — melyet, iránta kétség támadván, a' velünk szü-letett büntelenségnek gyanítása miatt mindenkor feltenni szükség, — ölte volna meg magát; mivel az illyent elméjé-nek távolléte miatt tette gonosztett nem lévén, valamint sem-mi büntetés alá vetni, úgy szinte a' tisztességes temetéstől megfosztani sem lehet. — A' mi pedig az öngyilkolásra töre-kedést illeti, mivelhogy a' büntetésnek félelme és végrehaj-tása újabb törekedésre ösztönül szolgálna, azt fenytő bün-tetés alá vetni tanácsos nem volna; ugyanazért, ha valaki magát akár szíve rosszaságából, akár elméje gyengültségéből 's mély búsongásból életétől megfosztani iparkodnék, a' közhatalomnak egyéb nem marad hátra, mintsem hogy az olyan embert gondos őrizet alá vévén, az első esetben ugyan lelki tanítókra, a' másodikban pedig orvosokra bízza.

A' latorságot vagyis rabló-gyilkosságot három. törv. 1-ső részének 15-dik czíme kerékkel vagy karóval bünteti; azok pedig, kik latorságból vagy rablásból élő uratlan haj-dukát tartanak, hajdan az 1548-diki 49-dik és 1598-diki 29dik törvényágazataink szerint hívségtelenkedésnek szenny-jébe estenek; melly büntetést mindazáltal az 1723-ki 12-dik törvényczikk bírói mérsékletű büntetésre változtatott.

A' legszorosb értelemben vett gyilkosságot törvénye-ink, h. t. 1-ső része 15-dik czimének tanúsága szerint, pal-lossal, a' közönségest ugyan minden megkeményebbités nél-kül, a' súlyosbat *) pedig, az 1723-diki 11-dik törvényczikk erejénél fogva, a' vérség ízének közelségéhez, vagy a' meg-gyilkolt személy hivatalának polczához mérséklendő megke-ményebbitéssel, és a' bűntevőnek díjával büntetik. A' díjnak birsága a' meggyilkolt személynek özvegyére és gyermekei-re száll. — Az akarat-elhatározás, és a' büntett-elkövetés módjainak különbfélesége mindazáltal törvényeink szerint a' büntetésre nézve különbséget nem szül.

Azonban hogy a' bűntevőt törvényszékeink az itt kije-lt törvénybeli rendszerű büntetés alá vethessék, a' tör-vénybeli rendszerű büntetésekről fenn előterjesztett tanítá-som szerint, a' büntettnek állapotjára nézve az kívántatik

106 I. Könyv. Büntettek és bünt. II. r. Egyenként.

meg: hogy büntette mind gonoszságára mind tettére nézve tökéletes, vagyis való 's álnok**), és tárgyára nézve teljes, következőleg az állevélleli incselkedésnek***) esetét, melyben a' büntett pusztá törekedés által már tárgyára nézve teljessé válik, kivéve, egész teljesezésbe ment büntett legyen. A' vétkes, vagy teljesezésbe nem ment gyilkosság, mivel törvény által meghatározott büntetése nincsen, a' bírónak bölcs mérséklése szerint büntetetik, a' díjfizetésnek mindazáltal hárm. törv. 3-dik része 5-dik czimének értelméből a' vétkes gyilkosságban is helye lévén.

Végre még azt sem leszen felesleges itt megérteni: hogy a' fen (36. §.) mondottak szerint, törvényszékeink a' gyilkosságnak törvénybeli rendszerü büntetését egyedül csak a' legszorosb értelemben vett gonosztetszszzőnek fejére mondhatják; következőleg hogy a' veszekedés közben elkövetett gyilkosságért egyedül csak azt, ki a' meggyilkolton halálos sebet ejtett, vagy ha több halálos sebek ejtettek rajta, ki az első illetén sebet ejtette, ha pedig a' sebek közül különvéve egyik sem volna halálos, senkit sem lehessen halállal büntetni.

*) A' súlyosb gyilkosság hajdan, hárm. törv. 1-ső része 14-dik czimének tanúsága szerint, a' hívségtelenkedésnek esetei közé volt számítva.

**) Tudós Vuchetich úr fenyítő törvényünkről írt munkája 2-dik részének 28-dik és 30-dik §-aiban azt tanítja: hogy a' gyilkosság törvénybeli rendszerü büntetésének csak akkor lehet helye, ha a' büntett álnokul, és egyszermind eltökélve (deliberate) volt téve, — az eltökélt büntetlen az előre forraltat 's előre eltökéltet (praemeditatum) érte. Vélekedését Korvin Mátyás 6-dik törv. 51-dik, és II-dik Ulászló 1-ső törv. 82-dik ágazatának e' szavaira építi: „Ha valaki, akármely kar- és rendbeli személy legyen, mást eltökélve (deliberative) meggyilkol: mindennemü váltságnak kizárásával öletessék meg.“ — Azonban 1) Ugyan hárm. törv. 1-ső részének 15-dik és 2-dik részének 42-dik cziméi, és Korvin Mátyás 3-dik törv. 28-dik ágazata, midőn a' gyilkosságra halálbüntetést szabnak, az előre eltökélt és így el nem tökélt gyilkosság közt különbséget nem tesznek. Azután 2) ha Korvin Mátyás és II. Ulászló tudós Vuchetich úr által előidézett törvényeinek e' következő végszavait: „Ha pedig a' gyilkosság nem előre forralt gonossággal (non e praconcepta malitia), sem eltökélt elmével (neque animo deliberato), hanem vak esetileg (casualiter), vagy másképen véletlenül (inopinata) történt: a' gyilkos szabadon egyezésre szállhasson a' meggyilkoltnak rokonaival,“ megtekintjük, nyilván kitetszik: hogy ezen törvényeink az eltökélt elmét egy részről ugyan a' véletlen esetel és vétkeességgel, más részről pedig az előre forralt gonossággal elmentésül veszik, következőleg azt azon képzetnek kifejezésére használják, melyet mai napon álnokságnak (dolus) nevezünk. Ide járul vég-

tére 3) Hogy Korvin Mátyásnak és Ulászlónak ezen törvényeiből azt, hogy nem minden álnok vagyis szántszándékos gyilkolásnak büntetése halál legyen, még akkor sem lehetne következtetni, ha azok szerint az eltökélt gyilkosság az álnokkal egyértelmű nem volna is; mert ezen törvények nem arról szólnak, hogy miben álljon a' gyilkosságnak büntetése, hanem arról, hogy mikor legyen vagy ne legyen a' felek egyezésének helye a' gyilkosság törvénybeli büntetésére nézve. És innen már könnyű átlátni, hogy most keletben lévő törvényeink szerint a' tudós szerzőnek azon véleménye meg nem áll, mellynél fogva munkája II. részének 30. és 31-dik §§-aiban azt vitatja: hogy a' felhevülésben vagy zenebona 's veszekedés közben elkövetett gyilkosságot semmi esetben sem lehet halállal büntetni.

***) Az állévl-költés vagy azzal élés által elkövetett, vagy czélul tett gyilkosságról még azt is szükség itten különösen megjegyezni: hogy, ha a' bűntevő a' megsértett személyt jószágaitól is törekedett megfosztani, és így ötlet kárba és költségekbe döntötte, az 1723-dik törv. 11-dik ágazatja a' bűntevőre jutó osztályrészéből a' károkat és költségeket is megtéríttetni parancsolja.

71. §. A' méregkeverésről.

Méregkeverésen vagy megétetésen (veneficium vel intoxicatio) szoros értelemben azon büntettet értjük, mellyel valaki méreg által embertársa életének vagy egészségének árt. — Méregnek nevezünk pedig itt mindennemű akármiféle szert, melly az emberi testbe bevétetve azt életétől megfosztja, vagy legalább egészségét megrongálja; nem is teszen a' dolog lényegére nézve különbséget: a' bűntevő közvetlen adta legyen-e be a' mérget, vagy pedig közvetve, például az ember élelmére szolgáló állatoknak eledelét vagy italát megmérgeztve. — Már ha méreg által az embernek élete elvétetett, vagy veszedelembé ejtetett: a' méregkeverés gyilkossággá, és pedig a' megsértett személynek minőségéhez képest vagy súlyossá vagy közönségessé válik, következőleg mind annak helye vagy, mit a' gyilkosságnak büntetéséről mondtam. Ha pedig csupán csak az egészség szenvedett általa kárt, mivelhogy törvényeink szent István II. könyve 32-dik cikkének már régen keletből kimúlt rendeletét kivéve, a' méregkeverésről egészen hallgatnak, annak büntetése teljesen a' bírónak mérsékletétől függ. Egyébiránt a' dolognak természete maga mutatja, hogy ezen büntett valóságának kinyomozásában a' bírónak tudós orvosok segéd-mével élnie kell.

Hogy az olly orvosok, és gyógyszer-készítők, kik gondatlanságból vagy pedig tudatlanságuk miatt a' betegnek or-

108 I. Könyv. Büntettek és bünt. II. r. Egyenként.

vosság helyett mérget adnak, e' büntettről méltán vádoltathatnak, annál kevesebbé lehet kételkedni; mivel ezek magokat a' méregkeveréstől megóvni a' törvénynek mindenekkel közös rendeletén túl hivataluknál és esküjöknel fogva is köteleztetvén, vétkeességök által kétszeres kötelességet sértenek meg.

72. §. A' csecsemő-kitételről.

Csecsemő-kitételen (*expositio infantis*) azon büntettet értjük, mellyel valamely magát még ápolni 's életét megőrzeni nem képes csecsemő elhagyatik. — Büntetésének meghatározására nézve szükség megkülönböztetni: vajjon a' csecsemőnek életét veszedelembé ejtő helyen, móddal, 's időben történt-e az elhagyás, vagy nem? Az első esetben, ha a' kitételt valóban halál követte, a' kitevőnek tette teljesedésbe ment álnok gyilkosság, következőleg, ha a' bűnös teljes lelki szabadsággal bírt, a' mint a' csecsemőnek vagy vérséges rokona vagy nem, úgy vagy a' rokongyilkolásnak vagy pedig a' közönséges gyilkosságnak törvénybeli rendszerű büntetése alá vettethetik. Ha mindazonáltal a' csecsemőnek élete történetből megmentetett, mivel a' büntett teljesedésbe nem ment, a' gyilkosság törvénybeli rendszerű büntetésének ugyan helye nem lehet; gonoszságára nézve mindazáltal a' csecsemőt elhagynak tette teljes gonosztett lévén, reája a' törvényszék keményebb büntetést mérhet. — A' második esetben mindenkor csak bírói mérsékletű büntetés foglal helyet, a' bűnöst még akkor sem lehetvén gyilkosság törvénybeli rendszerű büntetése alá vetni, ha a' csecsemő történetből elveszett volna; mert, mivelhogy a' kitétel veszedelemtől ment helyen, 's móddal, és időben történt, őtet álnok gyilkos gyanánt tekinteni még akkor sem lehet.

73. §. A' magzat-elűzésről és magtalanításról.

Magzat- vagy méhgyümölcs-elűzésen (*abortus procuratio*) azon büntett értetik, mellyet a' még éretlen 's méhen kívül meg nem élhető emberi magzat anyjának méhéből elhajtattik. A' magzat-elűzés vagy belső vagy külső szerekekkel, és vagy szántszándékkal vagy vétkesen történhetik. Ezen büntett törvényszékeink szokásából bírói mérséklés szerint büntetetik, kivéve ha az elűzött magzatnak anyja méhében tett

II. Ért. A' magánosokat sértő büntettekről. 109

mozgásaiból csalthatlanul bebizonyodnék, hogy az már élő magzat volt, és egyszersmind napfényre jönne, hogy életét elűzés által veszítette el; melly esetben, a' mint a' magzatot vagy vérséges rokona vagy más valaki üzte el, úgy vagy a' rokongyilkolásnak vagy pedig a' közönséges gyilkosságnak törvénybeli rendszerü büntetésébe marasztaltatik. — Ha holt vagy megromlott méhgyümölcs üzetnék el, az elűzés büntett nem lévén, semminemü büntetést sem vonzana maga után.

Magtalanításon (*sterilitatis procuratio*) pedig azon büntettet értjük, mellyel valamely foganásra alkalmas nőszemély foganható tehetőségétől megfosztatik, vagyis magtalanná tétetik. Némelly törvénytudók a' gyilkosságnak törvénybeli rendszerü büntetését e' büntettre is, ha szántsándékkal történt, tudományos magyarázat által kiterjesztik. Azonban mivelhogy valakit lététől megfosztani, és valakinek létre jövetelét megakadályozni lényegökre nézve különböző cselekvények, ezen törvény kiterjesztését a' törvénytudomány magyarázásának szabályaival (6. §.) teljesen megegyeztetni nem lehet. Mivel tehát e' gonoszttetre törvényeink meghatározott különbüntetést nem szabtak, egyebet alaposan nem mondhatunk: mintsem hogy a' törvénytudók ezen hazapolgárok szaporodását és családi boldogságát gátló súlyosb gonoszttettnek álnok szerzőjét kemény, de mégis a' bírói mérséklésnek határit túl nem haladó büntetés alá vetheti.

74. §. A' kettős viadalról.

Kettős viadalon (*duellum*) átalán véve két személy között előre meghatározott helyen és időben némelly külső szertartásokkal történő harczot értünk. Törvényeinket tekintve két fajtáját szükség megkülönböztetni: a' köz hatalom által parancsolt kettősviadalt, melly Korvin Mátyás 6-dik törv. 18-dik és II. Ulászló 1-ső törv. 37-dik ágazatának tanúsága szerint hajdan törvénytudóinkon úgy, mint perbeli lebizonyításnak egyik neme divatban vala, és a' magányos hatalomból történő párviadalt. A' közhatalom által parancsolt párviadatok, ha a' bírói ítélet értelme szerint hajtattak végre, törvénytudóval megegyező cselekvények voltak. Ellenben a' magányos hatalommal történő kettős viadatok az igazság-kiszolgáltatás rendével meg nem férhető magányos bosszúállások lévén, és szántsándékos gyilkolásra vagy tagsértésre célozván, méltán a' fenyítő törvénytudóki büntettek sorába tar-

110 I. Könyv. Büntettek és bünt. II. r. Egyenként.

toznak. Azonban mivel törvényeink a' párviadalra külön-büntetést nem szabtak, annak büntetése is rendszerint bírói mérsékléstől függ, a' mérséklésben különös tekintetbe szűkség lévén venni a' fenyegető veszedelemnek és eszközölt sérelemnek nagyságát, a' tett gonoszságának fokozatát, és a' viaskodó személyeknek minőségét 's egymás iránti helyheztetését. Mondám mindazáltal „rendszerint;“ mert ha a' viadalban valamelyik fél megöletett, a' büntett gyilkossággá fajulván, a' személyek különbféleségéhez képest vagy a' súlyosb vagy pedig a' közönséges gyilkosság büntetése fog helyet.

75. §. Az emberlopásról.

Emberlopáson (plagium) azon büntettet értjük, mellyel valaki embertársát haszonvágyból alattomosan elfogván másnak eladja, vagy önmaga céljaira fordítja. — Ezen gonosztettéről egyetlen egy törvényünk, az 1567-diki 30-dik törvényágazat, tézsen említést; melly/azokra, kik lopva elfogott keresztény gyermekeket vagy embereket törököknek vagy azoknál lakozó rácoknak eladnának, karóra-húzás büntetését rendeli. Azonban ezen különös esetre szabott büntetést, mivel a' törvénynek oka az emberlopásnak minden eseteire ki nem terjed, a' törvény magyarázásnak szabályai szerint minden emberlopásra általánosan kiterjeszteni nem lehet. Ugyanazért az emberlopást, ha semmiféle főbenjáró különös büntettre el nem fajzik, általánosan bírói mérsékléstől függő büntetés követi.

76. §. A' tetemsértésről.

Tetemsértésen (violatio corporis externa) azon büntetést értjük, mellyel az embernek teste, élete menten maradván, verés, vágás, vagy törés által kívülről megsértetik. — A' mi büntetését illeti: azokra nézve, kik szülőiket szentségtörő kezeikkel megverik, vagy megsebesítik, az 1723-diki törv. 11-dik ágazata azt rendeli: hogy a' bíró őket tettöknök környülményeihez képest bölcs ítélete szerint vagy halállal, vagy a' fenytéknek gonosztettökhöz mért másféle nemével büntesse. — A' tetemsértésnek egyéb fajtáit többnyire polgári törvényszéki perrel, t. i. a' sérelmet szenvedett személynek polgári állapotjához képest vagy czégéres vagy ki-

II. Ért. A' magánosokat sértő büntettekről. 111

sebb hatalmaskodásnak perével szokás bosszúlni. Azonban annak sem áll semmi is ellent, sőt szokásban is van, hogy a' tetemsértésekért, főleg ha súlyosabbak volnának, és a' bűnös csekély vagyonnal bírna, hatalmaskodás pere helyett a' büntetthez mérendő büntetés végett fenyítő per indíttassék.

Ezen túl a' csonkításról még e' következők is megjegyzést igénylenek: 1-ször. Hogy országunk minden rendbeli biróinak és igazságtevőinek czégeres hatalmaskodásnak büntetése alatt tilalmas valamely büntevőt csonkítással büntetni, a' mint ezt hárm. törv. 1-ső rész. 14-dik, 's 3-dik rész. 20-dik czíme, Zsigmond 3-dik törv. 3-dik, Ulászló 2-dik törv. 4-dik, és az 1723-dik törv. 10-dik ágazataik bizonyítják. — 2-szor. Hogy Mária Terézsia dicső királynénk azokra nézve, kik fegyverviselés elkerülhetése végett magokat megcsonkítanak, azt a' rendelést tette: hogy az ilyenek másféle katonai szolgálatra, és pedig a' megszabadulásnak mindennemű reménye nélkül fordíttassanak; ha pedig semmiféle katonai szolgálatra sem volnának alkalmasak, tíz esztendeig tartó közmunkára, a' körülállásokhoz képest bőjt vagy pácza-büntetésnek hozzájárultával, kárhoztassanak.

77. §. A' hamis vád, és tanúságtételről.

Hamis vád vagy tanúságtétel által a' fenyítő vizsgálat alatt lévő személy fenyítő büntetés alá vetésnek veszedelmébe ejtetvén, önkényt értetik: hogy a' hamisvád- vagy tanúságtételről értekezés e' jelen szakaszba tartozik.

Hamis vádon (*crimen falsi delatorum*) azon büntett értetik, mellyel valaki ártatlan embertársát valamely büntettről fenyítés végett gonosz lélekkel beárulja. Mondám mégis „gonosz lélekkel;“ mert ha a' feladó beadását jó lelkiismerettel tette, t. i. azon körülállásokat, mellyek nekie gyanúsaknak látszattak, birói hivatal előtt a' büntett valóságának egyenes vitatása 's a' bebizonyításnak felvállalása nélkül pusztán felfödözve, az 1715-diki törvényünk 7-dik ágazatának világos szavainál fogva, ha a' feladott személynek ártatlansága déli napfényre jöme is, hamis vádtevőnek nem tartathatik. E' büntettnék büntetése a' gyilkosságra nézve Korvin Mátyás III. törv. 28-dik és az 1588-diki törv. 43-dik ágazatának rendelkezéséből fejváltságban áll. Egyéb büntettek nézve pedig az 1805-diki törv. 5-dik ágazata annak meghatározását a' törvényszéki mérséklésre bízta, a' felségbántásról tett ha-

112 I. Könyv. Büntettek és bünt. II. r. Egyenként.

mis vádban különösen az 1715-diki törvény 7-dik ágazatának rendelkezéséből annak hatalmában állván a' feladót, ha a' körülményeknek fontossága megkívánná, fej- és jószágvesztésbe is marasztalni.

A' mi pedig a' hamis tanúkat illeti: ezeket a' bíró, mivel tanúi esküjüket megszegék, a' hitszegésnek hárm. törv. 2-dik részének 30-dik czimében kijelölt büntetésébe vagyis örök gyalázatba és fejkáltságra marasztalhatja, avagy büntetökhöz bölcs mérséklése szerint illő másféle fenyték alá vetheti. — Azoknak vélekedése, kik az állevél-költés által élet ellen leselkedők büntetésének példájára a' hamis tanúkat is halállal büntetni akarják, a' kiterjesztö törvénytágyarázásnak szabályaival meg nem egyez.

Második szakasz.

A' vagyonunkat érdeklö büntettekröl.

78. §. A' gyujtogatásról.

Gyujtogatáson (crimen incendii) az 1723-diki törv. 11-dik ágazata szerint azon büntettet értjük, mellyel valaki gabonát, erdöt, épületet, vagy másféle holmit veszélyt hozólag vagy is úgy felgyújt, hogy az okozott tűz által egyszersmind valakinek élete, 's testi épsége, vagy legalább a' megkárosodott személyén túl másoknak vagyona is veszélybe ejtessék. Mondám, hogy „így veszélyt hozólag felgyújt;“ mert, ha ki ilyen veszélybe ejtés nélkül embertársának vagyonát, például szántóföldjén vagy szőlőhegyén egyedül álló üres házát bosszuállásból vagy vigyázatlanságból felgyujtaná, csupán csak hatalmaskodásnak, 's álnok vagy vétkes károsításnak polgári törvénszékekre tartozó büntettéröl vádoltathatnék. — Az mindazáltal mindegy, akár másé, akár pedig a' gyujtogatóc magáé legyen azon épület vagy másféle vagyon, mellynek meggyúlása által valakinek másnak személye vagy vagyona veszedelembé ejtetett.

Törvényeink a' gyujtogatókat nyilvánosakra és alattomosakra osztják, büntetésökre nézve az 1723-diki törvény 11-dik ágazata azt rendelvén: hogy a' nyilvános gyujtogatók

II. Ért. A' magánosokat sértő büntettekről. 113

elevenen égetéssel, az alattomosak pedig szabály szerint más lágyabb halál nemével büntetessenek. Mondám mindazonáltal „szabály szerint;“ mert ha a' tettnek körülményei igen súlyosak volnának, a' törvény ezekre nézve is máglyát 's elevenen égetést rendel. — Azonban mivelhogy törvényünk ezen büntetéseket azok ellen szabja, „kik gabonába vagy háztető alá tüzet vetvén azt felégetik, és így másokat megkárosítanak,“ hogy a' gyújtogatás törvénybeli rendszerű büntetését törvényszékeink valakinek fejére mondhassák, az kívánatik meg: hogy tette nem csak való és álnok büntett legyen, hanem hogy a' tűznek lángra kapása és kárszülemlés által teljesedésbe ment büntetté is váljék. Innét következik: hogy hárm. törv. 3-dik része 23-dik czimének rendelete, melly a' felgyújtás iránt tett pusztá fenyegetődzést is halálbüntetés alá veti, mai napon többé meg nem áll. — Még ennél is kevesebbé lehet pártolni azoknak véleményét, kik azt vitatják: hogy a' tetten kapott gyújtogatót a' gonosztette által támadott tűzbe kellessék vetni; mert azontúl, hogy senki önnön magának bírāja legcsekélyebb ügyben sem lehet, és az igazságos védelmet kinekinek szükség megengedni, ha ezen vélekedésnek hely adatnék: sok elvétésből gyújtogatónak tartott ártatlan nyomorultan életét veszthetné.

79. §. A' tolvajságról.

Tolvajságon (furtum) általánosan azon büntettet értjük, mellyel valaki másnak ingó holmiját urának egyetértése nélkül nyereség 's haszonvagyból álnokul elviszi. Tudniillik a' tolvajságnak képzetéhez törvényeink szerint mind ezen feltételek megkívánatnak; mert valójában, ha ki másnak valamelly ollyatén jószágát sikkasztja el, mellyet egyezés által, vagy más igaz úton már birtokába kerített, vagy ha ki másnak ingó holmiját urának megegyezésével, vagy annak egyetértése nélkül ugyan, de csupán vétkes vigyázatlanságból, vagy nem haszonvagyból, hanem másféle indító okból p. o. bosszúállásból elviszi, törvényeink értelme szerint tolvajságról nem vádoltathatik.

A' tolvajság, így általán véve, két rendre oszlik, rablótolvajságra 's rablásra (praedocinium), és egyszerű tolvajságra (furtum simplex).

Egyszerű tolvajságon azon büntetett értjük, mellyet az követ el, ki másnak ingó holmiját urának egyetértésén kívül

114 I. Könyv. Büntettek és bünt. II. r. Egyenként.

haszonvágyból álnokul, de személymegtámadás nélkül, elviszi. Ha a' tolvajság szent holmit érdekel, vagy általa a' helynek szentsége is megsértetik: különösen szentségtörő tolvajságnak (*furtum sacrilegum*) szokott neveztetni. — Egyébíránt büntetésére nézve az egyszerű tolvajság felosztatni szokott: 1-ször. Súlyos és közönséges 's közszerű tolvajságra (*furtum qualificatum, et furtum commune*). Súlyosnak nevezni szoktuk az olyan tolvajságot, melly felfegyverkezve, ajtó- 's rekesz- feltöréssel, 's lajtorján vagy másképp az épületnek belsejébe vakmerően belopódzva, következőleg olly móddal követtetik el: hogy, ha a' tolvaj tettén meg lehetnek, könnyen személysértés is szülemlenék; közönséges 's közszerűnek pedig mondjuk az olyan orozást, mellynek elkövetésében a' személybeli bátorságot veszélylyel semmi sem fenyegeti. — 2-szor. Tetemes és csekély tolvajságra (*furtum magnum et parvum*). A' tolvajság tetemességének meghatározásában nem csupán csak a' lopott jószágnak értéke, hanem a' kártételnek a' megsértett személy vagyonához képesti nagysága is tekintetbe vétetik. Azonban melly tolvajságot kellessék csupán a' lopott jószág értékének tekintetéből tetemesnek tartani, az törvényeink által meghatározva nincsen.

Az egyszerű tolvajságra hárm. törv. 1-ső r. 15-dik czíme akasztófát rendel büntetésül. E' törvényt mindazáltal törvényszéki szokásunk oda módosította, hogy mai napon halállal általánosan egyedül a' súlyos 's mesterséges tolvajság, a' közönséges pediglen csak akkor szokott büntettetni, ha a' kártétel a' lopott jószágnak értékére nézve, vagy legalább a' kárvalott személynek vagyonához képest tetemes, vagy ha a' bűntevő, többszöri lágyabb büntetés nem használván, ujonnan tolvajságra vetemedett. A' helynek vagy jószágnak szentsége, mivelhogy törvényeink a' szentségtörő tolvajságra külön büntetést nem szabnak, csupán tettet súlyosító környüállás gyanánt tekintetik. Végre Verböczy tanításától a' halálbüntetésnek nemére nézve is valamennyire eltávozott szokásunk, törvényszékeinken általánosan keletbe jöven az, hogy lopásért a' nőszemélyek és nemesek nem akasztófára, hanem hóhér pallosára ítéltessenek.

Rablótolvajságon vagyis rabláson pedig azon büntett értetik, mellyel valaki másnak ingó holmiját, személyét megtámadva, haszonvágyból álnokul elragadja. — A' rablás képzetéhez t. i. azokon túl, miket a' tolvajság általános ismérte-

tésében előadtam, az is megkívántatik: hogy az orozás személy-megtámadhatással menjen végbe. A' pusztá fenyegetőzés tüstént teendő megtámadásnak készülétei nélkül, avagy az orozás után futás elősegélése végett történt személy-megtámadás a' tolvajságot rablássá nem változtatja; de viszont képzetéhez az sem szükséges, hogy a' büntett épen erdőben vagy útfélen követessék el. Azonban nincsen szokáson kívül az erdőn vagy útfélen elkövetett rablást külön névvel ütelállás gonosztettének (obsessio viarum) is nevezni. — A' mi e' büntettnek büntetését illeti: törvényeink a' rablást és latorkodást egymástól meg nem különböztetik 's hárm. törv. 1-ső rész. 15-dik czíme a' rablókra és latrokra általánosan kerékbe-törés vagy nyársra-huzás büntetését rendeli. Azonban mivelhogy a' fenn előterjesztett ismértetések szerint a' rablás valamivel kisebb gonosztett a' latorkodásnál; a' büntetés mennyiségéről (31. §.) megállapított sarkigazságok szerint hárm. törv. most érdekelt rendeletét a' fenyegető törvényszerzés lelkével jobban semmi módon meg nem egyeztethetjük, mintsem törvény a' határszéli kapitányokra, ha az ilyen jószágokat kiadni nem akarnák, még keményebb büntetést rendel, t. i. hogy a' birtokosok ugyan 500 forinttal, a' birtoktalanok pedig hivatal-vesztességgel büntetessenek.

Törvényünk, névszerint az 1659-diki törv. 17-dik ágazata a' lopott, vagy rablott jószágnak megvételét vagy megátalkodott letartóztatását is a' visszaadásán túl erős büntetés alatt tilalmazza, a' főpapokra, országnagyokra, nemésekre és szabad királyi városokra ugyan 200, a' nemtelenekekre pedig 40 forint akkora elég súlyos bírságot szabván. Ugyanezen törvény a' határszéli kapitányokra, ha az ilyen jószágokat kiadni nem akarnák, még keményebb büntetést rendel, t. i. hogy a' birtokosok ugyan 500 forinttal, a' birtoktalanok pedig hivatal-vesztességgel büntetessenek.

Egyébiránt a' bűntevő mind az egyszerű mind a' rabló tolvajságban büntettének büntetésén túl az elorozott jószág visszaadására és a' kár megtérítésére is szoríttatik. Ezt kívánja mind a' természeti igazság, mind pedig törvényeinknek az 1723-dik törv. 11-dik ágazata 10-dik pontjának, főképen pedig az 1659-diki 17-dik és 1715-diki 48-dik törvényágazatainknak értelmök, mellyek a' kár-megtérítést azoknak is, kik gonosztevőt elszöktetnek, vagy orozott jószágot megvesznek, kötelességül teszik.

A' rablásnak megelőzésére, mivelhogy az ilyen bűnte-

116 I. Könyv. Büntettek és bünt. II. r. Egyenként.

vők többnyire sűrű erdőkben szoktak lappangani, az 1548-diki 49-dik és 1597-diki 48-dik törvényágazataink azt rendelték: hogy az erdők utak mellett mintegy 200 könyöknyire irtassanak ki, hogy így az utazók messziről észrevevén a' rablóknak jövetelét, kelepczéjüket futással könnyebben kikerülhessék.

80. §. *Magános hazapolgár vára feladásáról, vagy elfoglalásáról.*

Magános hazapolgár vára feladásán vagy elfoglalásán (traditio aut expugnatio castris privati) h. t. 1-ső részének 14-dik czíme és az 1723-diki törv. 11-dik ágazata szerint azon büntettet értjük, mellyel valamely tiszt vagy szolga tulajdon urának várát *) az ellenségnek átadja, vagy valaki valamely hazapolgárnak saját várát ostrommal vagy ravaszsággal beveszi. E' büntett hárm. törv. 1-ső része 14-dik czímének tanúsága szerint hajdan hívségtelenkedésnek szennyjét vonszá maga után, de újabb törvényünk az 1723-diki törv. 11-dik ágazata, annak büntetését pusztla fejevételre le szállítja.

*) Tudós Vuchetich úr munkájának 296. lapján azt tanítja: hogy itt a' várnak nevezete alatt minden nemes ház 's lakhely értetik. Azonban e' véleményét megczáfolják először ugyan önmagok a' hárm. törv. 1-ső része 14-dik czímének szavai, mellyek a' várak, kastélyok, és más ilyen erősségeknek bevételéről szólnak, azután pedig hárm. törv. 2-dik része 42-dik czímének, Korvin Mátyás 6-dik törv. 15-dik, II. Ulászló 1-ső törv. 56-dik, és az 1723-diki törv. 10-dik ágazatának rendeletei, mellyek a' nemes házak és lakhelyek megtámadását czégeres hatalmaskodás esetei közé szorítják.

81. §. *A' büntettes bukásról.*

Büntettes bukáson (fallimentum criminorum) az 1807. törv. 12-dik, és az ezt tovább kiterjesztő 1840. törv. 22. és 1844. törv. 7-dik ágazatai szerint a' hamissággal vagy vétkes gondatlansággal párosult bukások értetnek. Mind a' hamissággal mind a' vétkes gondatlansággal párosult bukásnak eseteit az 1840: 22. törvénycikk egyenként elősorolja. Név szerint hamissággal párosultnak tekintetni rendeli a' törvény a' bukást: 1) Ha a' bukott a' csödület megnyitása előtt, vagy a' perfolyama alatt elszökött. — 2) Ha akkor, midőn a' hitelzők ellene csödületet kérnek, a' bíróság idézésére sem

II. Ért. A' magánosokat sértő büntettekről. 117

maga sem képviselője által megjelenni nem akart. — 3) Ha a' bíróság ítélete következtében értékbeli állapotját a' törvény kívánata szerint felfödözni nem akarja. — 4) Ha szinte birói ítélet következtében bukásának okait elő nem adja. — 5) Ha a' tömegből valamit eltitkolt, 's a' csődület megrendelése után valamit eladott. — 6) Ha hitelezőinek kijátszására adósságokat szinlett, valótlan adósleveleket kiadott, vagy valóságos kötelezvényeinek kiadási napját előbbre tette. — 7) Ha hitelének emelésére vagy fentartására tudva hamis leveleket használt. — 8) Ha valamelly számadása alá bízott vagyont 's bármelly letéteményeket elköltött, vagy ha a' gyámsága alatti árváknak értékéből valamit eltulajdonított, vagy elpazarlott. — 9) Különösen a' kereskedőkre és gyárosokra nézve ezeken kívül még hamissággal párosult bukásnak bélyegzi: a) Ha a' bukott kereskedő könyveit hamisan vezette, azokat későbbben meghamisította, azokból leveleket kiszaggatott, vagy másokat beléjük ragasztott, és — b) Ha bejegyzett kereskedő vagy közkereseti társaság könyveket épen nem vezetett. — A' vétkes gondatlanság esetei pedig törvény szerint e' következők: 1) Ha bejegyzett kereskedő könyveit rendetlenül vezette; vagy 2) Ha minden évnek végével követelési és tartozási állapotjáról kereskedési mérleget (balance) nem készített. 3) Ha valamelly kereskedő rövid idő alatt tetemes vagyont elpazarlott, és megmutatni nem tudja, hogy szerencsétlenség, vagy nagyobb kereskedési veszteségek érték. — 4) Ha valamelly kereskedő a' csődület megnyitása előtt akkor, midőn könyveiből már láthatta, hogy vagyona minden adósságainak kielégítésére nem elegendő, a' helyett hogy a' csődület megnyitását önmaga kérte volna, egyik vagy másik hitelezőjét, kinek mások kárával kedvezni akart, birói foglalás útján előre kielégítette. — Ezen büntettnek büntetése azon túl, hogy a' bejegyzett kereskedő többé ollyannak nem tekintetik, és sem váltó-leveleket ki nem adhat, sem hitelességgel bíró könyveket nem vihet, a' bukásnak hamissággal párosult eseteiben ugyan fél évtől három évig, a' vétkes gondatlanságokban pedig egy héttől hat hónapig terjedhető börtön, és a' fenytő bíróság köteles a' bukottat czinkosaival együtt, mihelyest a' csődbíróság a' bukásnak hamissággal vagy vétkes gondatlansággal párosultsága felett ítéletét kimondotta, és az iránt a' tény mibenlétének felvilágosítására megkívántató irományoknak átküldése mellett hivatalosan megkérte,

118 I. Könyv. Büntettek és bünt. II. r. Egyenként.

azonnal büntető per alá venni, és ha elszökésétől tartani lehet, ötlet haladék nélkül le is tartóztatni, és hozandó ítéletét megvizsgálás végett minden esetre a' szokott feljebbviteli bíróságok elébe terjeszteni.

82. §. A' váltó-hamisításról.

A' váltó-hamisítás az 1844: 6-dik törvényczikk szerint azon büntett, mellynél fogva valaki hamis váltót készít, vagy valamelly, magában igaz váltót, bármelly részben, meghamisít, vagy illy váltót hamisságát tudva mások ellen használ. Büntetése az okozott károknak és költségeknek megtérítésén túl 8 évig terjedhető rabság, mellynek legfeljebb fél év alatt teendő kimondása mindenkor a' fenytő törvényszéket illeti, a' váltó hamissága feletti ítéletet mindazáltal néha, ha t. i. a' hamis váltó a' váltó-törvényszék előtt már előadva volt, ugyanezen törvényszék hozza; mellynek illy ítéletét az általa fenytés végett megkérésére fenytő törvényszék többé kérdésbe nem veheti.

83. §. A' csalfaság büntettéről.

Csalfaság büntettén *) (crimen stellionatus) a' csalásnak mindazon neveit értjük, mellyeknek törvényünkben külön neveik nincsenek. Büntetése törvényeinknek, főképen 1723-diki törvényünk 12-dik ágazatának értelme szerint a' bírói mérsékléstől függ.

*) E' büntettet a' törvényszavak veszprémi Gyűjteménye „világ-csalásnak“, a' pesti pedig „fortélyos csalásnak“ nevezi.

Harmadik szakasz.

A' szemérmünket érdeklő büntettekről.

84. §. Ezen büntettnek ismértetése.

Szemérmünket érdeklő büntetten (delictum contra castimoniam) nem csak a' bujálkodást magát, hanem mind azon

II. Ért. A' magánosokat sértő büntettekről. 119

büntetteket is értjük, mellyek azt valamikép elősegélik. E' büntettek közé tehát tartoznak:

- 1-ször. A' paráznalkodásnak minden neme.
- 2-szor. A' természetellenes fajtalankodás.
- 3-szor. A' bujálkodást elősegelő büntettek, ugymint az ágyastartás, büntárs-ragadás, és kurvakerítés.

85. §. A' paráznalkodásról.

Paráznalkodáson (stuprum) általánosan azon büntettet értjük, melly valamenly férfinak feijérszemélylyel természet rendé szerint történő tilos testi közösülése által következik el.

E' büntett, a' mint általa vagy csupán csak a' szeméremnek törvénye, vagy pedig egyszersmind a' házassági hívség vagy a' másik félnek személyes szabadsága is megsértetik, pusztá 's egyszerű paráznaságra (stuprum simplex) és más büntettel párosultra (stuprum compositum) oszlik.

A' pusztá 's egyszerű paráznalkodást, ha negyedik izleni atyafiságos, vagy egymás közt szülői és gyermeki viszonyba lévő sógorságos személyek között történik, törvényeink, a' hárm. törv. 1-ső részének 14-czíme, és az 1723. törv. 11-dik és 12-dik ágazatai szerint vérfertőztetésnek*) (incestus), a' másféle személyek közt történőt pedig, a' mint a' vétkező nőszemély vagy máskép tisztességes életet elő, vagy pedig bujaságra hanyatthomlok vetemedő személy, vagy megszeplősítésnek (stuprum in specie), vagy pedig kurválkodásnak (fornicatio) szokjuk nevezni. — A' más büntettel párosult paráznalkodásnak is három neme vagyon: a' nősparáznaság, a' többhittetársuság, és az erőszakítétel.

Nősparáznaságon (adulterium) a' törvényes házasság kötelékének megsértésével történő paráznalkodás értetik. Innét következik: hogy, ha a' jegyesek vagy gátló akadálylyal szerződött házasságban élő személyek egymás iránti hívségüket megszegve paráznalkodnak, tettök nősparáznaságnak nem vétethetik.

Többférjűség vagy feleségűség által (polygamia) azon büntett értetik, mellyet az követ el, ki előbbeni házasságának kötele még tartván, más házasságra lép, és abban új nejjével paráznalkodik.

Erőszakítételnek, vagyis erőszakos paráznalkodásnak (stuprum violentum, vis pudicitiae illata) azon gonosztettet

120 I. Könyv. Büntettek és bünt. II. r. Egyenként.

nevezzük, mellyel tisztességes leány vagy asszony komoly és állhatatos ellentállása mellett erőszakkal testi közöslésre kényszerítetik. — Mondám 1-ször: „Tisztességes leány vagy asszony;” mert az asszonyi szemérem megsértése fő oka ezen gonosztett különös súlyosságának, már pedig a’ szemérem csak tisztességes személyben sértethetik meg. — Mondám 2-szor: „Komoly és állhatatos ellentállása mellett;” mert másképen a’ megszeplősítést erőszakotételnek tekinteni nem lehet. Innen már következik: hogy a’ pusztá fenyegetődzés a’ személy életének vagy tagjai épségének jelenvaló veszélyben forgása nélkül, vagy a’ tettelt avagy ingadozó ellentállás az erőszakos paráznaságnak képzetéhez nem elégséges. Továbbá hogy, ha valaki valamely esztelen vagy együgyű, ’s álomba merült, vagy részegségben lévő személyt szeplősített meg, avagy ha a’ leányt hitegetéssel vette testi közöslésre, habár gonosztette a’ teljes közös megegyezéssel tett paráználkodásnál súlyosabb is, erőszakos paráználkodónak mindazáltal nem vétetik.

A’ mi a’ paráznaságnak büntetését illeti: a’ szeplősítésnek, a’ kurválkodásnak sőt a’ nősparáznaságnak büntetése is II. U-lászló 7-dik t. 47-dik ágazatának és több más törvényeinknek értelme szerint birói mérsékléstől függ**); a’ nősparáznaságban mindazáltal, hármastörv. 1-ső része 105-dik czímjének tanúsága szerint keletbe jött, hogy a’ férj parázna feleségének fejet kérhesse***). Azonban a’ férj ezen kérést feleségének egyedül csak azon paráznaságaért teheti, melly legelőször esett tudtára, úgy, hogy ha ezt nékie akár világos szavakkal, akár tettel t. i. későbbi együttélése által megbocsátotta, annak fejét többé bármely számos paráználkodásiért nem kérheti. Egyébiránt, hogy e’ törvénytől fogva illy keresettel csak a’ férj, nem pedig az asszony és férje paráználkodásáért élhet, onnan tetszik ki: mert a’ törvénynek szavai csupán csak az asszonynak paráznaságáról szólnak, ’s nem is lehet annak rendeletét a’ törvényt magyarázásnak szabályai szerint a’ férjnek paráználkodására kiterjeszteni, az asszonynak paráználkodása, mivelhogy általa a’ férj nemzetségébe a’ törvényes örökösök jogainak megcsönkulásával idegen gyermek szúratik be, a’ nemzetségnek a’ férj bujálkodásánál sokkal nagyobb sérelmet okozván.

A’ vérferőtöztetés hajdan, hármastörv. 1-ső része 14-dik czímének tanúsága szerint a’ hívségtelenkedés esetei közé

II. Ért. A' magánosokat sértő büntettekről. 121

volt számítva; mai napon az 1723-ki törv. 11-dik és 12-dik ágazatainak rendeletéből az atyafiságnak első és második ízében és a' mostoha szülő és gyermek közt fejvesztességet, és pedig a' vérség izének közelségéhez mérendő megkeményebbítéssel a' vérség harmadik és negyedik ízében tömlőcbüntetést, a' harmadikban ugyan három, a' negyedikben pedig két évre terjedőt vonszon maga után.

A' többférjűség-vagy feleségűséget törvényszéki szokásunk, a' mint Bodó 2-dik rész. 76-dik és Huszty 3-dik könyv. 18-ik címében tanítják, hóhér pállosával bünteti. Ezen szokást az 1599-ki 36-dik és 1548-ki 48-dik, 49-dik és 50-dik törvényágazatainknak értelme is pártolja; a' most érdeklett 1599-ki törvény t. i. az rendeli, hogy a' többférjűek vagy feleségűek az 1548-ki törvényrendeletek szerint büntetessenek; már pedig azon büntettek, melyekről ezen rendelkezések szólnak, mind főbenjárók. Végre

Az erőszakos paráznaságot törvényeink fejvesztességgel büntetik. Bizonyítja ezt az 1522-diki törv. 36-dik ágazatán túl sz. László I-ső könyve 32-dik cikkének és II-dik Ulászló 7-dik törv. 47-dik ágazatának értelme.

Azonban hogy a' paráználkodásról itt előadott törvénybeli rendszerü büntetéseknek helye lehesen, a' fenn (35 és 36. §§.) mondtak szerint a' büntettnak nem csak valónak és szántsándékosnak, hanem végrehajtott testi közönsülés által teljesedésbe mentnek is szükség lennie.

Egyébiránt a' fenyítő büntetésen túl más következhési is vannak a' paráználkodásnak, t. i. a' parázna férfi azon gyermeket, kit paráználkodása által nemzett, eltartani, 's a' házasságra- kelésnek ígérete által megesésre bírt leányt vagy özvegyet feleségül venni, vagy nekie házastársi jutalmat 's özvegyi tartást adni köteles, és viszont az asszony házastársi hűségének megszegése által házassági jutalmát is elveszti stb. Azonban ezen következményeknek kimerítő előterjesztése a' közönséges törvényszéki, vagyis polgári törvényünknek tárgyai közé tartozik.

*) Némellyek, névszerint tudós Vuchetich úr is, a' sógorságban lévő személyek között történt tilos testi közönsülést is egészen a' negyedik ízig vérfertőztetésnek nevezik, 's annak törvénybeli büntetése alá vetik. De csekély vélekedésem szerint hibásan: mert Korvin Mátyás 1-ső törv. II-dik Ulászló 2-dik törv. 4-dik ágazataik, melyekre az 1723-ki törvényünk 11. és 12-dik ágazatai rendelkezéseket építik, a' vérfertőztetésről szólván csupán csak az atyafiakról tesznek említést, és

122 I. Könyv. Büntettek és bünt. II. r. Egyenként.

hárm. törv. 1-ső részének 14-dik czíme, 's a' most érdeklett 1723-ki törvényágazatok is, a' sógorságos személyek közül egyedül csak a' mostoha anyákról és leányokról tesznek említést, nem is lehet ezen törvényeknek rendeletét a' törvénymagyarázás szabályai szerint egyéb sógorságos személyekre kiterjeszteni.

**) Az itt érdeklett büntetteknek büntetését a' nő személyekre nézve, kivéve ha szemtelen 's bordélyházi kurvák volnának, olly módon kell végrehajtani: hogy a' büntetésnek nyilvánossága által szemérmők meg ne sértsessék; mert máskép minden szemérméből kivetkőzvéen még hajlandóbbak leendnek a' bujálkodásra.

***) Hajdan sz. László I-ső könyve 13-dik czikkének tanúsága szerint, ha a' férj parázñaságon kapott felségét parázna társával együtt hevenyében megölte, minden büntetéstől ment volt. Későbbben, a' mint azt Kittonich 48-dik kétségében bizonyítja, az jött keletbe: hogy a' nős-parázna asszonyok négy felé szakaszthatnának.

86. §. A' természetellenes fajtalankodásról.

Természetellenes fajtalankodáson (sodomia) azon gonoszettet értjük, melly a' természetnek rende, és útmutatása ellen véghez vitt testi közösülés által követtetik el. — Három fajtára oszlik, u. m. barommal, egyenlő nemű személylyel, és a' természet rendének egyébképeni felforgatásával történő fajtalankodásra (bestialitas, sodomia sexus, et sodomia praeter ordinem naturae.)

Törvényeink e' gonoszettéről említést sem tesznek; törvényszéki szokásunk mindazáltal, Bodó II. része 74-dik ágazatának és Huszty III. könyve 9-dik czimének tanúsága szerint, annak első fajtáját máglyával 's elevenen-égetéssel, a' másodikat fejesztességgel és a' bűnhődők holttesteiknek megégetésével, a' harmadikat pusztá fejevétellel bünteti. Az 1791-diki országgyűlésen rendelt országos kiküldöttségnek munkája is e' gonoszettet azon súlyosb büntettek közé számította, mellyek mai napon halállal szoktak büntettetni. Tudós Vuchetich úr e' büntettnék büntetéséről, talán azon okból, mivel semmi irott törvényünkben kijelelve nincsen, azt tanítja: hogy az teljesen bírói mérsékléstől függ.

87. §. Az ágyastartásról.

Ágyastartáson (concubinatus) a' férjfi és nőszemélynek testi vegyülés végett törvényes házasság szerén kívül történt összekelését értjük. Büntetése, ha valamelly főbenjáró vagy törvénybeli másféle büntetést maga után vonzó bűn-

II. Ért. A' magánosokat sértő büntettekről. 123

tettre el nem fajzik, birói mérsékléstől függ. — E' büntet-
tet néha a' szentszéki tiszti ügyész botránkoztatás bünteté-
sével bosszúlja.

88. §. A' bűntársragadásról.

Bűntársragadáson (crimen raptus) azon büntettet ért-
jük, mellyel valaki valamely tisztességes személyt önmagá-
nak, szülőinek, gyámnokának, vagy házastársának akaratja
ellen valamely hatalma alatt álló helyre buja vágyának ki-
töltése végett elviszen. — E' büntettet elkövetni akár nő-
személyen akár férjfin, és nem csak testi erőszak, hanem
csalárd körülvetel által, sőt szülői, vagy gyámnoki hatalom a-
latt, avagy házasságban álló személyekre nézve a' bűntársul
elvitt személynek egyetértésével is lehet, a' másik hites-
társnak avagy a' szülőknek vagy gyámatyáknak ellenkezé-
seik e' büntettnék képzetéhez egyedül is elégségesek lévén.
— A' bűntársragadást sz. István II. könyvének 25-dik czik-
ke nyilván büntettek közé számlálja, de az ott kijelölt bü-
ntetés többé már keletben nincsen. Mai napon tehát a' bűntárs-
ragadás, ha valamely főbenjáró vagy törvénybeli büntetést
maga után vonszó büntettre el nem fajzik, birói mérsékléstől
függő fenyítéssel büntettetik.

89. §. A' kurvakerítés.

Kurvakerítésen (lenocinium) azon büntettet értjük,
mellyel valaki más buja vágyának tilos kielégítését alkalm-
szerzés 's másféle segélynyújtás által előmozdítja. A' mint
a' kurvakerítő undok foglalatосkodását vagy nyilván és foly-
ton, vagy pedig csak néha és lopva üzi, úgy a' kurvakerítés
nyilvánosra, és alattomosra (publicum et privatum); a' mint
pedig vagy különös hivatalbeli kötelessége volt az elősegé-
lett buja tettet meggátolni vagy nem: úgy egyszerűre és sú-
lyos gonoszságura (simplex et qualificatum) oszlik. — E'
büntetről törvényeink hallgatnak, és törvényszéki szokásunk
sem szabott nekie bizonyos mindenkép meghatározott bünte-
tést; következőleg büntetése mineműségének és nagyságá-
nak meghatározása birói mérsékléstől függ, a' mérséklés-
ben szükség lévén nem csak a' kerítő foglalatосkodásának és
segédnyújtásának minőségét, hanem azon büntettnék súlyossá-
gát is tekintetbe venni, melyet munkássága által létre segélt.

Toldalék.

90. §. Általános észrevételek a' fenyítő törvényszéki büntettekről és azoknak egyenkénti büntetéseikről.

Nem leend céliránytalan az eddig elősorolt büntettek-ről és azoknak egyenkénti büntetéseikről következő általános észrevételeket megjegyezni:

1-szor. Hogy hazánk törvényeiben, — a' büntettes bűkást és váltóhamisítást kivéve, — egy büntettnek ismértetése (definitio) sem levén világos szavakkal körülírva, következőleg a' törvény e' részben semmi megszorítást nem tévén, minden bizonyos fajú büntettnek köréhez mind azonsértő cselekvények számítandók, melyek azon büntett nevéül szolgáló szónak hazánkban bevett jelentése alatt foglaltatnak.

2-szor. Hogy törvényeink számos büntetkekre, p. o. a' büntett-pártolásra, emberlopásra, tiszt-, egyház-, felség-sértésre nézve büntetésöket mindenkép meghatározva csak némelly súlyosb eseteket jelelnek ki, és hogy az illy büntettekben, — mivel feltenni nem lehet, hogy a' törvényhozó, kivéve, ha azt világosan kijelentette volna, a' büntettnek kisebb fokozatát a' nagyobbbal egyenlő büntetéssel fenyíttetni akarja, — a' törvénymagyarázat szabályaihoz képest a' törvénybeli vagyis a' törvény által mindenkép meghatározott büntetést a' bíró csak az egyenként elősorolt esetekben, vagy azokkal egyenlő vagy nálok nagyobb súlyosságukban alkalmazhatja, a' csekélyebb súlyukban semmi esetre sem, — egyébiránt, mivel a' törvényhozóról szinte feltenni nem lehet, hogy az illy csekélyebb súlyu eseteket a' jogok bátorságának, melyet eszközteni köteles, veszélyére büntetlenül hagyatni akarná, a' törvényszék az illyeket sem hagyhatván büntetlenül, hanem súlyosságukhoz mért büntetés alá vetni köteleztetvén.

3-szor. Hogy a' halál- és más mindenkép meghatározott súlyosb büntetésfajokat rendelő törvényeink mind régiek, 's

1723-dik év óta minden módosítás nélkül hagyottak, és hogy — mivel azóta a' népnek míveltsége és a' hazának állapota annyira megváltozván, hogy a' büntetteknek nagy része a' köz és magános jogok bátorságát olly veszélylyel, mint egy század előtt, többé nem fenyegeti, — azon törvények keménységének oka a' büntettek több fajára és eseteire nézve már megszűnt, következőleg, hogy valamint a' törvényhozóról, minthogy ötlet, hárm. törv. előjáró 6-dik czíme szerint is, csak a' törvény oka indíthatta azon kemény törvények hozatalára, feltenni nem lehet, hogy azon régi kemény törvénybeli büntetéseket, mellyeknek oka már megszűnt, 's mellyek a' büntetés céljának eszközlésére már szükségte-
lenek, még most is mindig alkalmaztatni akarná; ugy a' meg-
szorító törvényt magyarázásnak fenn (6.§.) előadott szabályai szerint azokat az örök igazság sérelme nélkül a' bíró sem alkalmazhatja. És valójában a' törvényszékek azoktól számos büntettekben, például a' tolvajság büntetében, legalább több esetekre nézve teljesen el is távoztak.

A' FENYITŐ TÖRVÉNYSZÉKI MAGYAR TÖRVÉNYNEK

MÁSODIK KÖNYVE.

A' FENYITŐ IGAZSÁG KISZOLGÁLTATÁSÁRÓL

vagyis:

A' FENYITŐ TÖRVÉNYTÉTELÉRŐL.

91. §. *A' fenyítő törvénytételnek ismertetése.*

Fenyítő törvénytételen (Judicium Criminale) a' fenyítő törvényszéki ügyek törvény-kijellette módon történő megismerését, elítélését, és az elítélt igazságnak végrehajtását értjük.

Ezen ismertetésből érteni lehet, hogy a' mik a' fenyítő törvényszéki ügyek megismerését, elítélését és az elítélt igazságnak végrehajtását illetik, mind azok e' könyvnek tárgyai közé tartoznak, következőleg hogy e' könyvben először ugyan a' fenyítő törvénytételben előforduló személyekről, azután pedig az azt érdeklő tételekről szükség legyen értekezni.

ELSŐ ÉRTEKEZÉS.

A' FENYÍTŐ TÖRVÉNYTÉTEL BEN ELŐFORDULÓ SZEMÉLYEKRŐL.

92. §. *E' személyeknek felosztása.*

A' fenyítő törvénytételben előforduló személyek fő- és segédszemélyekre oszlanak, amazok közé a' felperes, alperes, és bíró; emezek közé pedig a' bűntevőnek védője és a' tanúk tartozván.

A' miket a' segédszemélyekről azokon túl, mik rólok a' közönséges vagyis polgári törvényszéki törvényünkben elő vannak terjesztve, itt különösen tudni szükséges, alább a' bűntevőnek védelméről és a' tanúságtételről szóló értekezésekben előfordulván, itt csak azokat jegyzem meg, mik a' főszemélyeket érdeklik.

93. §. *A' felperesről.*

Felperesnek azon törvény előtt forgó főszemély nevezetik, ki a' fenyítő törvényszéki ügyet bíró elébe terjeszti, 's a' bűnös ellen érdemlett büntetést kér. — Már a' fenyítő perekben az 1805-ki 5-dik törvénycikk értelméből rendszerint mindenkor a' perben ítélő törvényszéknek hivatalbeli ügyvéde a' felperes. Mondám mégis, „rendszerint“, mert törvényeink, az 1536-ki 52-dik, 1601-ki 35-dik, 1715-diki 48-dik, és 1741-diki 26-dik törvénycikk, némelly büntetteknek, névszerint a' felségsértésnek, hívségtelenkedésnek, béke- vagy fegyvernynyugvás-törésnek, és bűntevő elszöktetésének bosszulását kivételképen a' királyi fiscusra *) bízák. Magános hazapolgárnak felperességet törvényszékeinknek szokása egyedül csak a' férjnek felesége paráználkodása miatt, és akkor is csupán fejvesztesség-kérésre nézve enged.

*) A' királyi fiscus mint felperes bosszulja a' királyi ítélő tábla hittel jegyzőinek, ugymint ugyanazon tábla közvetlen hatósága alatt állóknak, törvényszéktartás időszakai alatt elkövetett akármiféle büntetéseit is. Bizonyítják ezt az irántok 1776-diki oct. 25-dikén kiadott rendelkezések.

94. §. Az alperesről.

Alperesnek azon törvény előtt forgó főszemélyt nevezzük, ki ellen valamely büntettnak gyanúja miatt fenyítő per indíttatik. — Mint alperes perbe idéztethetik szabály szerint akárki, ha büntettet elkövetett, akármely rendű és állapotú személy legyen. Vagynak mindazáltal olyanok is, kik fenyítő perek alól fel vannak mentve; ilyenek: 1-ször. A' fejedelmünk, és pedig olly annyira, hogy fenyítő perbe ügyei igazgatójának személyében sem idéztethetik. — 2-szor. Hárm. törv. 2-dik része 44-dik czimének tanúsága szerint minden katolikus egyházi személyek csekélyebb büntetteikre nézve, melyek miatt őket a' szentszék szokja egyházi fenyítéssel büntetni.

95. §. A' bíróról.

A' bíró azon törvényszéki főszemély, ki a' fenyítő pert megismeri, elítéli, és az elítélt igazságot végrehajtja. Tudniillik a' bírónak tisztje és hatalma a' fenyítő per megismerésében, elítélésében, és az ítélet végrehajtásában áll. És ezen fenyítő pert megismerő, elítélő, és ítéletet végrehajtó hatalom fenyítő bírói hatalomnak (*Jurisdictio judiciaria criminalis*) nevezetik; mellytől szorgalmasan megkülönböztetni szükség fejedelmünknek, ugymint országunk fő igazságtévőjének fenyítő bírói főhatalmát (*suprema jurisdictio criminalis*), mellynél fogva fejedelmünk vérhatalmat (*Jurisdictio sanguinis seu jus gladii*) ajándékozhat, ha a' rendszerű bíróságnak helye nem volna, valakit rendkívüli bírói hatalommal felruházhat, — a' bűntevőknek megkegyelmezhet, — a' törvényszékekre felvigyázhat, és az általok netalán elkövetett hibákat és botlásokat felséges bírói parancsolatai által megigazíthatja.

Kétféle fenyítő bírói hatalmat szükség pedig főleg megkülönböztetni: a' rendszerűt (*ordinaria*) vagyis folytonlatót, és a' rendkívülit (*extraordinaria*) vagyis egyes esetre szorítva levőt. A' rendszerű fenyítő bírói hatalom vagy országunk törvényén vagy fejedelmi kiváltságlevélén 's privilegiomon épül, 's ha ki azzal törvény és kiváltságlevél nélkül élne, bitangolt hatalmától, — kivéve, ha hárm. törv. 1-ső része 23-dik és 78-dik czimeinek értelme szerint a' törvényes elidősítést *) bebizonyíthatná — a' királyi fiscusnak,

mint királyi jogok védőjének, kérésére birói ítélet által megfosztatik. A' rendkívüli birói hatalom pedig felsőségi megbízó parancson (mandatum delegatorium) alapul, melyet a' királyi felség az 1715-diki törv. 17-dik czikke 3-dik pontjának értelme szerint mindannyiszor kiadhat, valahányszor a' birói hatalomnak összeütközése vagy más akadályok miatt a' rendszerű bíróságnak valamely fenyítő perre nézve helye nem lehet. A' rendszerű fenyítő birói hatalom továbbá vagy hivatalhoz vagy ingatlan jószág birtokához vagyon kötve, és vagy általános 's valamely közhatóságnak egész megyéjére kiterjedő, vagy pedig különös 's valamely közhatóság megyéjének egy részére, vagy csak némely bizonyos állapotú személyekre kivételképen tartozó lehet.

Egyébiránt, hogy valaki fenyítő birói hatalommal élhessen, elengedhetlenül megkívántatik: 1-ször. Hogy a' fenyítő birói hatalomhoz törvényes módon jutott légyen. Ezen mód a' rendkívüli birói hatalomra nézve a' királyi felségnek megbízó parancsában, a' rendszerintire nézve pedig azon hivatalnak vagy ingatlan jószágnak, melyhez a' fenyítő birói hatalom kapcsolva van, törvényszerű úton történt megnevezésében áll. — 2-szor. Hogy Zsigmond 6-dik törv. 1-ső, Korvin Mátyás 6-dik törv. 73-dik, II. Ulászló 1-ső törv. 33-dik, és az 1723-dik törv. 24-dik ágazatának rendeletéből a' birói hitet annak törvény-meghatározta mintája szerint letette legyen.

*) Hogy a' vérhatalomra nézve az elidősítésnek helye vagyon, onét tetszik ki: mert hárm. törv. 1-ső részének 23-dik és 78-dik czímei a' fejedelmi kisebb igazságokban (Jura regalia minora) az elidősítésnek helyt adnak; már pedig a' vérhatalom, mivelhogy a' felség által magános hazapolgároknak is el szokott ajándékoztatni, törvényünk szerint kétségen kívül fejedelmi kisebb igazságok közé tartozik. — Ellenben tudós Vuchetich ur a' vérhatalmat azon oknál fogva, mert a' felségi jogok, melyek közé a' fenyítő birói hatalom, ugymint a' birói főhatalomnak egyik ága is tartozik, minden elidősítést kizárnak, elidősíthetlenné vitatja. — Azonban, ha ezen okoskodás megállana, úgy a' közönséges 's polgári birói hatalomra (Jurisdictio judiciaria civilis) nézve sem lehetne az elidősítésnek helye, melyet mégis, hogy a' jószágokkal együtt elidősítés által megszerezni lehet, törvényeinkben tagadhatlan valóság. Ezen okoskodásban t. i. a' büntető hatalom (Jus puniendi) maga, mely felségi jog, a' bírónak hivatalával és hatalmával, melyet felségi jognak mondani nem lehet, egybezavartatik. — De azon okok sem nyomnak sokat, melyeket nagy tudományu Vuchetich ur az elidősítés mellett harczoló okoskodás ellen előad, t. i. hogy a' fejedelmi kisebb igazságok csupán csak a' sajátjának 's úri jognak (dominium) következtetése 's foganatai, a' vérhatalom pedig a' birói főhatalomnak egyik ága; melyet

egyes hazapolgárok a' polgári társaság tetemes zavarodása nélkül nem bitangelhetnek. Mondám: „ezen okok sem nyomnak sokat;“ mert az első állítása ugyan meg nem áll, mivel a' fejedelmi kisebb igazságok nagyobb részint, például a' vásári, a' vám, révbér, egyházi tizedvételi, és az egyházpártfogó igazságok a' jószág úri jogából nem értethetik; a' második állítása pedig a' vérhatalomnak jószágokkal fejedelmi privilegium által történő összekötése ellen is harczol, és csak akkor kívná ki valamit, ha a' vérhatalommal bírónak hatósága törvények által korlátok közé nem volna szorítva. — Valójában törvényeink szerint a' fejedelmi fő és kisebb jogoknak elkülönző jelök abban áll, hogy ezeket lehet, amazokat ellenben nem lehet kiváltsági levél 's privilegium által vagy másféle módon magános hazapolgárokkal közleni.

95. §. A' fenyítő bíró jogainak és kötelezettségeinek fajtái.

A' fenyítő bíró jogainak és kötelezettségeinek főnevei és fajtái e' következők:

1-ször. Fenyítő vizsgálatokat 's nyomozásokat tenni a' büntettek, 's azoknak szerzőik iránt. Ezen vizsgálatokról alább fogunk bővebben szólni.

2-szor. A' bűntevőket befogatni. Ezen hatalommal mind-egyik bíró csupán csak megyéje körében bír, kivéve ha a' bűntevő kergetés közben a' szomszéd bírónak határára szaladna; melly esetben ötlet ottan is szabadon elfoghatja. — Egybíránt ezen állítást a' vármegye előjáróira nézve úgy szükség érteni: hogy ezek megyéjük körében, akármelly földesuraknak, szabad királyi városoknak, sőt a' fejedelemsnek jószágain is befogathatják a' bűntevőket, 's nem is tartoznak azokat a' földesuraságnak vagy városnak, habár az vérhatalommal bírna is, átadni. Így rendeli ezt az 1659-ki törvényünk 16-dik ágazata; és azokra, kik az így befogatlatat a' vármegyéhez bevitetni tilalmazná, 500 forint bírságot szab. — A' befogás köz poroszlók által vitetik végbe, kiknek mindazáltal a' földesuraságoknak szolgálók és jobbágyaik 12 forint büntetés alatt, mellyet a' megyének előjárói rajtok elengedhetlenül mngvenni kötelesek, segédül lenni tartoznak. Így rendeli ezeket ismét az 1659-diki törv. 16-dik ágazata. — Sőt mivelhogy a' büntettnék megbüntetését hazánk java hatalmasan kívánja, hárm. törv. 3-dik rész. 32-dik czimének, 's az 1563-ki 38-dik és 1625-ki 13-dik törvényágazatainknak rendelése szerint a' nemtelen bűntevőket, sőt ha tetten kapatának, vagy kőborló életet élnének, avagy valamelly törvényszék által gonoszletteikért már kiirattak volna, a' nemeseket is, nemcsak a' fenyítő hatalommal felru-

130 II. Könyv. A' fenyítő törvénytételekről.

házott közelöljárók vagy földesurak, hanem vérhatalommal nem bíró akármelly nemesek, mezővárosok, vagy faluk is befogathatják. Ezekre nézve mindazáltal harm. törv. 3-dik r. 32-dik czíme egyszersmind azt rendeli: hogy az általok befogott bűntevőket törvényes bíróknak három nap alatt átadni tartozzanak, 's ha azokat harmad napon túl magoknál tartóztatnák, az át nem adott bűntevőknek díjaikon felül naponként mindegyikre nézve 12 forint bírság alá essenek *). Mikor és kikre nézve légyen a' befogatásnak helye, alább elő vagyon terjesztve.

3-szor. A' befogott bűntevőket őrizet alatt tartani; következőleg a' fenyítő bírónak hatalmához, és tisztjéhez tartozik tömlöczöröket 's egyéb szolgálakat rendelni, és arra ügyelni: hogy a' tömlöczök czélirányosak legyenek, és mindenkor jó karban tartassanak.

4-szer. Mind azt, a' mi fenyítő vizsgálat alatt levő személyt akár terhelné, akár védené, szorgalmasan kinyomozván, az ország törvényeit és bevett szokásait követve minden szeretet, gyűlölség, bosszúvágy, könyörülés, 's részvétel félretételével igazságot szolgáltatni, következőleg a' bűnöst ugyan érdeme szerint megbüntetni, az ellenségeinek fekete gonoszsága vagy a' környüllállásoknak szerencsétlen összejövetele által gyanúba hozott ártatlant pedig mindennemű büntetéstől menten megtartani, ezt kívánván mind a' fenyítő igazságnak célja maga, mind pedig hazánk számos törvényeinek, nevezet szerint harm. törv. előjáró 14-dik címjének, II. Ulászló 1-ső törv. 10-dik, az 1715-diki törv. 7-dik, és 1805-ki törv. 5-dik ágazatának értelme.

5-ször. Arra ügyelni, hogy a' fenyítő büntetés végrehajtására szükséges pelengér 's törvény- vagyis akasztófa alkalmas helyen, honnan t. i. a' végrehajtást minden kártétel nélkül a' sokaság láthassa, építtessenek, és mindenkor használható állapotban tartassanak.

Miben álljon pedig különösen a' fenyítő perben előforduló mindegyik birói tételnél a' bírónak tisztje, ezen birói tételeknek egyenkénti fejtegetésében fogom előterjeszteni.

*) Hogy a' királyi felség bűntevők befogatásának jogával és pedig kitűnőleg bir, már csak II-dik András aranybullájának 2-dik ágazatából, melyben csak az íránt, hogy a' király nemest valamelly hatalmasnak kedvéért, midőn befogatásnak törvényszerint helye nincsen, be ne fogasson, tétetik óvás, és a' k. felség főigazságtevői jogából kiviláglik. Nem is kötelezi a' királyt semmi törvényünk arra,

hogy a' bűntevőknek, habár nemeseznek, befogatását, midőn annak helye vagyon, kizárólag vármegyei vagy más polgári hatóság által eszközöltesse, hanem inkább számos törvényeink, névszerint az 1548: 48, 49, 's 1563: 39. törvénycikkek a' bűntevőknek az ország kapitányai, következőleg katonai hatalom általi befogatását még sürgetik is, sőt jelesen a' felségsejtsérről bevádoltakra nézve az 1805. törv. 5-dik cz. 6. §-ka, következőleg a' legújabb törvény is, világos szavakkal fenntartottnak nyilvánítja a' k. felségnek azon jogát, hogy azoknak befogatásuk iránt, még megidéztetésök előtt is, azokat rendelkezze, miket a' közállomány, bátorság, és törvényeink határozatai megkívánandnak. Nem is vi' ezek ellen semmit is ki az, mit a' király ezen jogának újabb időbeni némelly megtámadói ellenvetnek, hogy t. i. az 1655: 38-dik, és 1687: 14-dik ágazatok a' szegényebb, de mégis házbirtokos, nemeseket, ha büntetteikről elégséges tudomás létezik, az illető vármegyei előljáróság által befogatni, és egyébiránt a' törvény rendének megtartásával büntettetni rendeli; mert ezen, egyébként is csak a' vármegye bírósága alá tartozó büntettekről szóló, rendelet, a' mint az ezen törvénycikkeknek a' bűntevő szegényebb nemések elleni eljárásról rendelkező 1625: 13-dik törvénycikkeli egybevetéséből kiviláglik, csak azt foglalja magában, hogy a' bűntevő szegény, de mégis házbirtokos, nemések nem fogathatnak úgy, mint a' kóborok és bizonyos lakhely-nélküliek, paraszt kéz által be, hanem csak a' vármegyei tisztviselők által, és hogy mikép kellessék befogatások után velök eljárni.

96. §. Fenyítő törvényszékeinkről.

A' fenyítő birói hatalmat hazánkban nem egyes személyek, hanem egész törvényszékek gyakorolják; ugyanazért ezekről is szükség itten szólni. Háromfélekre lehet pedig a' törvényszékeket birói hatalmuk minőségére nézve osztani: első bíróságuakra, és felvizsgálókra.

Felvizsgáló fenyítő törvényszékeink e' következők:

1) A' hétszemélyes főtörvényszék. — 2) A' nádorispáni ítélőszék a' jászok és kúnok fenyítő pereikre nézve. — 3) A' horvátországi báni ítélőtábla.

Elegyes bíróságu fenyítő törvényszékünk egyetlenneg vagyon: a' királyi ítélőtábla, mely t. i. az 1791-diki törvény 56-dik ágazatának rendeletéből a' felségsejtés és hívsége-lenkedés pereiben, továbbá az 1776-diki oct. 25-kén, és 1798-diki sept. 28-kán költ királyi rendelkezéseknél fogva a' királyi tábla hitelt jegyzőinek büntetteiben első bíróságu, a' többi fenyítő perekben pedig feljebbviteli törvényszék. Végre

Első bíróságu fenyítő törvényszékeink e' következők:

1) A' vármegyéknek köztörvényszékeik. — 2) A' tudományok magyarországi egyetemének (universitas) ítélőszéke. — 3) A' szabad királyi városoknak törvényszékeik. — 4) A' jászoknak és kúnoknak, hajduvárosoknak, széppességi XVI me-

132 II. Könyv. A' fenyítő törvénytételekről.

zövárosnak és más szabados kerületeknek kerületi ítélőszékeik. Ezekhez járul az 1836-diki 19-dik törvényágazatnál fogvást jelesül a' fiumei kerületre nézve a' kerületi kapitányi törvényszék. — 5) A' vérhatalommal bíró földesuraknak úriszékeik. — 6) A' katonai törvényszékek, mellyek mindazáltal különös, 's nekik tulajdon, törvényeik szerint ítélnek *).

Ezen törvényszékeknek egybeszerkesztetésökről azokon túl, miket közönséges törvényszéki vagyis polgári törvénytanomiban előadtam, itt még e' következőket szükség megjegyezni: 1) Hogy a' pesti főiskolai ítélőszéknek teljességéhez az 1816-diki febr. 13-kán költ intézőlevél meghagyásánál fogva az elnökkel együtt öt tagnak, és a' törvényes bizonyoságnak vagyis egy szolgabírónak és esküdtnak jelenléte szükséges. — 2) Hogy a' jászoknak és kúnoknak kerületi törvényszékeikre nézve a' jász és kún törvények 9-dik és 22-dik ágazatai azt kívánják: hogy a' fenyítő perek elítélése a' nádorispáni főkapitánynak elnöklése alatt, minden kerületi kapitányoknak és bírótársaiknak jelenlétökben, több más törvénytudó férfiaknak részvételével menjen véghez. — 3) Hogy a' feljebbvitel útján lévő fenyítő pereknek gyorsabb elítélése végett az 1807-diki törvényünk 9-dik ágazata azt rendelte: hogy e' perek a' királyi törvénytáblán az elnök által kijelölendő napokban két kilencz-kilencz tagokból álló külön tanácsban ítéltessenek, az ítéleteket mindazáltal az egész táblának teljes ülésében szükség lévén kihirdetni. Továbbá hogy ugyanezen törvény arra az esetre, ha tizenyolcz tagok jelen nem volnának, az elnököt meghatalmazta: hogy az ítélőszék teljességéhez megkivánczó tagok számának hiányát pótolhassa. — 4) Hogy az 1836-diki törv. 19-dik ágazatának rendelkezése szerint a' fiumei kapitányi törvényszéknek ítélethozhatásra mindenkor legalább hét bírásból kell állani, t. i. az elnöklő kapitányból vagy alkapitányból, és azontúl a' kapitányi tanács által választandó és az elnök által egybehívandó legalább 6 patricius tanácsosból.

*) Hajdan hárm. törv. 3-dik része 32-dik czimének tanúsága szerint a' vérhatalommal nem bíró nemeseknek és falusi közönségeknek is hatalmuk volt némelly bűntevőket, névszerint a' tetten kapott gyilkosokat, gyújtogatókat, és erőszakos nősparáznákat megbüntetni. Azonban időjártával mind ezen hatalmuk egészen megszűnt.

97. §. A' bíróság illetőségéről.

Hogy valamely törvényszék az előforduló peres ügyben foganatosan ítélhessen, nem elég, hogy általán véve fenyítő bírói hatalommal bírjon, hanem szükséges, hogy jelesül azon mindenkép meghatározott ügyhez illő bírói hatalma legyen. — Már azon kérdésnek megfejtésében, hogy melyik törvényszéket illesse az előforduló peres ügyben a' bíróság, a' rendszerű törvényszékekre nézve e' következőkre szükség ügyelni:

1) A' büntettről gyanús személynek polgári állapotjára; mert némely rendbeli személyek nincsenek minden törvényszéknek bírói hatalma alá vetve. Így a' nemesek, akár egyházi akár világi személyek legyenek, hárm. törv. 3-dik része 20-dik és 32-dik czimének, az 1563-diki törv. 38-dik, 1588-diki törv. 43-dik, 1625-diki törv. 13-dik, 1638-diki törv. 20-dik, 1647-diki törv. 78-dik és 1687-diki törv. 14-dik ágazatának értelme szerint egyedül csak nemes, a' katonák az 1723: 11-dik törvényczikk szerint csupán katonai bíróság alatt állanak. Így szinte a' pesti főiskolai tanulók az iskolának ideje alatt kirekesztőleg az iskolai ítélőszék által, és a' királyi curiának hitelt jegyzői; ha a' törvényszéktartás időszaka alatt bűnhődnek, a' királyi ítélőtábla által ítéltethetnek. Végre az egyházi férfiak hárm. törv. 2-dik része 44-dik czimének tanúsága szerint a' világi nemes bíróság alá is egyedül csak a' súlyosb büntettekben, ugymint felségsértésben, hívségtelenkedés eseteiben, szántszándékos gyilkosságban, és latorkodásban vannak vetve. Azonban mivel azon korban, mellybe hárm. törvényünk érdekelt czime tartozik, sokkal számosabbak voltak, mintsem mai napon, a' hívségtelenkedésnek esetei: könnyen álláthatni, hogy az egyházi személyek azon büntettek miatt is világi törvényszék elébe idéztethetnek, mellyeket 1723-diki törvényünk a' hívségtelenkedés esetei közül kivévén lágyabb büntetések alá vetett.

2) Az elkövetett büntettre; mert jóllehet minden fenyítő törvényszék akármely más büntetést elítélhet, a' felségsértésnek és hívségtelenkedésnek büntetését mindazáltal az 1791-diki 56-dik törvényczikk a' bűntevőnek polgári állapotjára veendő minden tekintet nélkül egyedül a' királyi ítélőtáblára bízta.

134 II. Könyv. A' fenyítő törvénytételekről.

3) A' törvényszék birói hatalmának mineműségére; mivel némelly törvényszékeknek fenyítő birói hatalma bizonyos rendű és állapotú személyekre van szorítva. Így a' pesti főiskolai törvényszéknek bírósága a' pesti főiskolai tanulókra, a' katonaié a' katonákra, a' városié, kerületi, és uradalmi a' nemtelenekre szorítkozik.

4) A' törvényszék megyéjére; mert minden törvényszéknek birói hatalma megyéjének kebelére vagy szorítva úgy, hogy bármelly törvényszék csak azokon űzheti birói hatalmát, kik megyéjében lakoznak, vagy annak kebelében törvényeinkkel megegyezőleg befogatnak; a' mint ezeket hárm. törv. 3-dik részének 32-dik czimén túl az 1548-diki 48-dik, 1563-diki 38-dik, 1588-diki 43-dik, 1625-diki 6, és 13-dik, 1655-diki 38-dik, és 1659-diki 16-dik törvényczikkeink bizonyítják.

MÁSODIK ÉRTEKEZÉS.

A' FENYÍTŐ PERRŐL ÁTALÁNOSAN.

98. §. A' fenyítő pernek ismértetése és különbfélsége.

Fenyítő peren (processus criminalis) a' fenyítő igazság kiszolgáltatásához tartozó tételeknek összeséges foglalását értjük. Kétféle fenyítő per vagyon pedig hazánkban keletben: a' rendszerű és rendkívüli, melly rövidsége miatt álló törvénytételi vagy rögtöntörvényi pernek (processus iudicii statarii) is neveztetik. — Egyébiránt a' rendszerű per vagy írásbeli vagy szóbeli lehet, és a' mint a' perbe kevert személy vagy nemes, vagy nemtelen, folyamatjára 's némelly tulajdonaira nézve különbözik.

Némelly törvénytudóink, jelesül Vuchetich úr is (a), a' fenyítő pert vádolóra (accusatorius), mellyel a' büntettet valamelly magános hazapolgár mint vádló, és nyomozóra (inquisitorius), mellyel a' közhatóság 's bíróság hivatalánál fogva bosszúlja. Azonban hazánkban, a' nősparáznaságnak fenn (93. §.) érdekllett esetét kivéve, csak a' nyomozó fenyítő per van divatban.

a) Lásd többször említett munkájának 343-dik lapját.

99. §. A' nemesek ellen szokásban lévő rendszerű írásbeli pernek rende és módja.

A' rendszerű írásbeli fenyítő per hazánk nemesei ellen következő renden foly: Előre bocsáttatván nem csak az általános, hanem a' különös fenyítő vizsgálat is, ha azokból a' büntettnak valósága-szerzőjével együtt bizonyossággal vagy legalább hihetőséggel kísült: a' hivatalbeli közügyvéd törvényszéki határozás mellett vádlevelét *) benyújtja, 's abban az alperesnek mindennemű akárhány büntetteit együttevén körülményesen előadván, ötlet személyében teendő megjelenésre idéztetni, 's az elősorolt büntetteknek büntetéseikbe egyéb következményeikkel együtt marasztaltatni, és a' hozandó ítéletet rajta végrehajtatni kéri. A' vádlevelnek benyújtását a' törvényszerű megidézés, és pedig a' kirendelt határnapon a' pernek felvétele és az alperesnek személyes megjelenése követi. Megjelenés után az alperes alászállító kifogásait, ha volnának, előterjeszti, és ha ezek ítélet által megdöntettek, per-elfogadásra szoríttatik. A' per dercka a' vád bebizonyításával és az alperes védelmével foglalkozik. A' bebizonyítás terhe a' felperes tisztí közügyvéden fekszik, 's arra nekie eszközül a' tanúknak vallomásai és a' büntettnak gyanújelei szolgálnak. A' nemes alperest vallatás és szembesítés 's ellenthomlok-állítás (confrontatio) alá vetni, legalább számos törvényszékeink, nem szokják. Az alperes védelmét ügydöntő kifogások és ellenbebizonyítások által teszi, melyek által ártatlanságát megmutatni, vagy legalább tettének súlyát könnyíteni iparkodik. — A' bebizonyításokat és alperes védelmét az ítélet követi; melyre, ha marasztaló volna, az alperes befogatik, szabad lévén mindazáltal nekie még azután is, ha új védokai volnának, magát védelmezni, valamint szinte feljebbvitellel is élni, avagy kegyelem útjához folyamodni. Végre az ítélet törvényszerűen végrehajtatik.

Igy foly a' rendszerű fenyítő per, ha az alperes nemes bírói idézésre a' törvényszék előtt megjelenik; ellenben ha a' megjelenést elmulasztja, az 1563-diki 38-dik, és 1625-diki 13-dik törvényczikkék rendeletéből kiíratás (proscriptio) alá vették, és kiíratása személyleírásával együtt országunk minden hatóságainak megküldetik. Az így kiíratott 's levelesített személyt akárki szabadon befoghatja, köteles lévén

136 II. Könyv. A' fenyítő törvénytételekről.

mindazáltal ötet törvényes bírójának a' törvénynek szokott utján eszközözendő elmarasztaltatása végett átadni.

Az illy kiíratáson túl vannak még néhány más esetek is, melyekben a' bűntevő, hazánk közjára meg nem engedvén azt, hogy a' büntett büntetlenül maradjon, nemessége rajta nem segíhetvén, elmarasztaltatása, sőt megidéztetése előtt is befogatik. Ezen esetek mind a' megszökésnek gyökeres félelmén alapulnak, 's névszerint e' következők: 1) ha valakit felségsértés büntettének gyanúja terhel. Így az 1715: 7-dik és 1723: 5-dik törvényczikkek. — 2) Ha valaki súlyosb büntettet, például hárm. törv. 1-ső része 9-dik cizmének tanúsága szerint szántszándékos gyilkosságot, gyújtogatást, rablást, latorkodást, tolvajságot, vagy erőszakos paráznaságot elkövetvén, tettén, avagy a' tettnek helyéről futásban befogatik. És pedig az illyent ugyanazon törvénynek szavai szerint paraszt kéz is letartóztathatja. — 3) Ha valaki, sem lakhelye sem jószága nem lévén, kóborló életet él, avagy házán túl semmivel sem bír, habár tettén nem kapatnék is, csak hogy nyilvános és féktelen gonosztevő legyen, avagy illy gonosztevőkhez magát csatolja. Nem is szükséges mai napon többé az illy gonosztevő nemes ellen előre bírói vizsgálatot tenni, hanem egyedül csak az kíváztatik meg: hogy büntettének valósága eléggé tudva legyen. Így rendeli ezt az 1687-diki törvény 14-dik ágazata, mely az 1655-diki 38-dik törvényczikknek előre bocsátandó vizsgálatról szóló rendeletét eltörli. És pedig a' ház- és jószágatlan kóbor nemesek az 1625-diki törv. 13-dik ágazatának tanúsága szerint paraszt kéz által is befogathatnak; azokat ellenben, kiknek házaik vannak, befogatni az 1655-diki 38-dik és 1687-diki 14-dik törvényczikkeink szerint egyedül csak a' vármegye tisztviselőinek hatalmában áll. — Egyébiránt az 1655-diki törv. 38-dik ágazatának értelme szerint mind ezeket befogatásuk után lánczaikon is meg kell idézni, és a' törvénynek szokott útját reájok nézve mindenben tökéletesen megtartani.

*) A' nemes bűntevő ellen benyújtani szokott vádlevél példája.

Fenyítő vádlevél,

melly által

Vitézlő N. N., tek. ns. T. vármegyének tiszti közügyvéde, mint felperes,
Vitézlő N. N. gyilkos, mint alperes ellen

Tekintetes T. vármegyének köztörvényszéke elébe terjeszti: miképen a' most említett alperes e' folyó T. évi június 17-ikén öt órákor dél után

néhai vitézlő N. N. urat szőlőjében barátságának álarca alatt meglátogatván, minekutána vele mintegy fél óráig nyájasan beszélgetett volna, midőn az történetből föld felé hajula, ötöt köntöse alatt elrejtve volt fokosával véletlenül olly erővel sújtotta légyen fejbe, hogy tüstént szörnyű halált halt.

Minthogy pedig hazánk törvényei, ugymint Korvin Mátyás 6-dik törv. 51-dik, II. Ulászló 1-ső törv. 82, 's az 1563-iki törv. 38-ik ágazataik, a' szántszándékos gyilkosokat halállal, jelesül hárm. törv. 1-ső részének 15-dik czime szerint hóhér pallosával, és azontúl az 1723-ki törv. 11-dik cikkének tanúságához képest vérdíjaikkal büntettetni parancsolják;

Annakokáért a' fennevezett közügyvéd hivatalbeli jogaira támaszkodva esedezik: hogy a' tek. törvényszék a' fen kijelölt alperest, nekie bizonyos, rövid, de mégis törvényes határidőt szabván, önszemélyében leendő megjelenésre színe elébe idéztetni, 's gonosztettének valósága ellene bebizonyulván egész vérdíjában és fejének veszteségében marasztalni, és önmagának ugyan érdemlett büntetésére, másoknak pedig elrettentő példájára végrehajtás által az élők közül hóhér pallosával kivégeztetni méltóztassék.

100. §. A' nemtelenek ellen szokásban lévő rendszerű írásbeli pernek rende.

A' rendszerű írásbeli fenyítő per nemtelenek ellen szokásként 's többnyire *) a' gyanús személynek befogatásán kezdetik. A' befogatást a' befogott személynek és a' tanúknak vallatása követi, mellyekből a' büntettnék valósága szerzőjével együtt kivilágosodván, a' tisztí közügyvéd törvényszéki határozat mellett vádlevelét **) a' perfelvétellel egybekapcsolva benyújtja. Erre az alperes azonnal törvény elébe állíttatik. Ez megtörténvén az alperes védelmezője alá szállító kifogásait, ha volnának, előterjeszti; mellyek ha ítélet által megdöntetnek, a' felperes tisztí közügyvéd ugyan bebizonyításait, az alperes pedig védelmét előadja. Végre a' törvényszék, mind a' két félnek előterjesztéseit éretten megalatolván, ítéletet hoz; melly mennél előbb, — kivéve ha valamelly perorvosló tétellel élés vagy más fontos ok gátot vetne, — végre is hajtatik.

*) Mondám itten „szokásként 's többnyire“; mert, a' mint fenn az 5-dik értekezésben előadva van, a' nemteleneket sem lehet vakmerően 's minden különbség nélkül akármelly perben tüstént befogatni, 's beörlőnözni.

**) A' nemtelen büntetvők ellen benyújtatni szokott vádlevel példája.

Nagyméltóságú gróf N. N. úr ő nagyságának T. évi T. hó T. napján tek. ns. T. vármegyében lekvő T. mezővárosában tartott úriszéken

138 II. Könyv. A' fenyítő törvénytételekről.

felvétel

Vitézlő N. N. uradalmi ügyvédnek, mint felperesnek,
N. N. kanász, mint vason jelenlévő alperes ellen
indított fenyítő pere.

A' fennérdeklett uradalmi ügyvéd tisztí igazaira támaszkodva a' szokott törvényes óvások mellett vádképen előterjeszti : hogy a' most említett alperes a' törvények szentségét lábbal tapodva közelebb múlt T. hó T. napján éjféltájban , midőn a' szél hatalmasan dühösködnék, T. helységben N. N. jobbágy házat készakarva felgyújtotta , és ezen bosszúálló tette által azt okozta legyen : hogy 13 ember az égőüszkók által súlyosan megsebesítettnek, és 16 jobbágyinak háza, csürje, és istállója 30 darab szarvas marhával együtt a' lángnak martalékává lenne,
A/ a' mint mind ezeket az alperesnek már meg is hitelesített A/ alatti tulajdon vallomása, továbbá a' tanúknak B/ alatti bizonyítételeik, és a' bírói szemrevételeiről szóló C/ alatti tanúlevél világosan bizonyítják.

Minthogy tehát az 1723-ki törv. 11-dik ágazata az alattomos gyűjtogatóra is, ha tettét terhesb körülmények súlyosítják, az elevenen-égetésnek büntetését rendeli ;

A' fennérdeklett uradalmi tisztí ügyvéd hivatalánál fogva az itt vason álló alperest, hogy önmaga ugyan gonosztettének érdemlett büntetését érezze, mások pedig rajta elrettentő példát vegyenek, elevenen-égetésre kárhozatni, és bírói végrehajtás által az élők közül kiírtatni kívánja.

101. §. A' rendszerű élő-szóbeli fenyítő per.

Az élőszóbeli fenyítő pernek csak csekélyebb büntetekben lehet helye, és azokban is nemesekre nézve csak a' bűntevőnek magának megegyezésével. Folyamatja ilyen : beveződvén a' tanúknak, és a' bűnösnek is, ha nemtelen volna, bírói vallatása, a' bűnösnek mind azok, mik ötet terhelik, törvényszék színe előtt szemére hányatnak ; erre ő vagy önmaga vagy védelmezője által védelmét élőszóval előadja. A' védelem előadását az abban előforduló új körülményeknek kinyomozása, és az alperes védtanúinak kihallgatása követi ; végre ez is megtörténvén, a' törvényszék ítéletet hoz.

102. §. Az álló-törvénytételi per.

Álló-törvénytételi's rögtöntörvényi pernek (processus iudicii statarii) azon rövid pert nevezzük, mellynél fogva, valamelly büntettnak serény elhatalmazásakor, a' büntetés minden egyébként szokásban lévő szertartások, a' törvénytétel lényegét érdeklőkön kívül, kihagyatván nyomon végre-

hajtatik. Innen következik, hogy a' törvényszéknek e' perben is szükségképen teljesnek kell lennie, 's hogy a' büntett valóságának kinyomozását, 's annak szerzője elleni bebizonyítását, és a' gyanús személy védelmét e' perben sem lehet elmulasztani.

E' pert az 1813-diki januarius 29-kén költ kir. rendelés szedi rendbe, mellynél fogva hogy valamely törvényszék vele élhessen, arra nekie az országunk nádorától, vagy annak távollétében a' kir. helytartó-tanácsnak elnöki hivatalától szabadságot szükség nyernie, és köteletségében áll, hogy a' megnyert szabadságot s' hatalmat megjéjének kebelében tüstént kihirdesse, és alattvalóinak tizennégy nap alatt közhírül adja. Hatalmat álló 's rögtön törvénytételre nyerni csak négy gonosztettre, ugymint rabló-gyilkosságra, szántszándékos gyujtogatásra, rablásra, és fosztással egybekapcsolt útelállásra nézve lehet, és azon gonosztettet, melyre nézve kéreltik, a' folyamodó levélben mindennemű körülményeknek előterjesztésével névszerint szükség kijelelni, nem is szabad annak gyakorlását semminemű más gonosztettre, mintsem a' melyre adatott, kiterjeszteni. Mindaddig tart pedig az álló-törvénytételre nyert hatalom, míglen megnyerésének oka meg nem szűnik, s' e' végből a' törvényszéknek köteletségében áll, a' közbátorságnak állapotjáról minden harmadik hónapnak végén a' kir. helytartó tanácshoz kimerítő tudositást küldeni, hogy ezen rendkívüli hatalmat, ha többé reá szükség nem volna, tüstént visszahúzhassa. Egyébiránt, ha az álló-törvénytételi hatalom az esztendőnek lefolyása alatt vissza nem vétetnék, annak folyamatban maradását újra ki szükség hirdetni; ellenben annak visszavétele közhirüladást nem kíván.

A' rögtön törvénytétellel élésnek módjára nézve pedig ugyanazon felséges rendelés e' következő határozatokat teszi:

1-ször. Illy törvénytételi per alá csak az ollyan gonosztévőt lehet vetni, ki azon gonosztettben, melyre az álló-törvénytételi hatalom engedve vagon, tettén kapatván, a' tettnek helyén vagy onnan futtában hevenyében befogattott avagy legalább kergetőinek fegyverrel 's másféle halálos eszközzel ellentállott. — Sőt ha ezen körülmények közül valamelyik jelen volna is, a' következő négy kivett esetekben mindazáltal még sem szabad álló-törvénytétellel élni, ugymint: — a) Ha a' befogott gonosztévő éle-

tének huszadik esztendejét még el nem érvén, előbb semminemű büntettet még el nem követett, és a' körülményekből kitetszik: hogy ő elcsábítva volt inkább, mintsem hogy más gonosztettre csábított volna. — b) Ha olyan körülmények forognának fenn, mellyek a' bűntevőnek jelen nem lévő czinkosaival teendő szembeállítását mulhatlanúl szükségessé teszik, vagy ha annak már tömlöczben létező czinkosai ellen rendszerű per volna rendelve. — c) Ha a' pert némely körülmények miatt a' felséges rendelés által kijelelt idő alatt bevégezni nem lehetne. — d) Ha a' rablás vagy ütelállásnak esetében olly csekély volna a' zsákmánynak értéke, hogy abból nem annyira rablósándék, mint szükséges élelmet foglaló igyekezet tűnnék ki.

2-szor. A' törvénytészeknek, mellyet az álló-törvénytételi hatalom közhirül-tétele után tüstént összeszerkeztetni szükség, elnökén túl négy alkalmas bírótársakból kell állani.

3-szor. A' törvénytészék ítéletének tárgyaúl a' bűntevőnek egyedül csak azon gonosztettét veheti, melly miatt összeállott, úgy hogy annak előbbi életére vizsgálatát csak annyira terjesztheti ki, mennyire ez a' tárgyúl vett gonosztettnek felvilágosítására, és az alperes gonoszságának teljes bebizonyítására szükséges.

4-szer. A' befogott gonosztevőt minden más gonosztevőtől külön kell őriztetni, és a' törvénytételt azon naptól, mellyben a' gonosztevő a' törvénytészeknek helyére beérkezett, legfeljebb harmad napon elkezdeni.

5-ször. Minden törvénytételnek kezdete előtt az álló-törvénytétel módját elhatározó felséges rendelést fel kell olvasni. Erre a' felperes közügyvéd köteles a' teltnek kimerítő leírását mellynek nem csak a' gonosztettet magát és annak szerzőjét, hanem befogatásának módját is magában kell foglalnia, tüstént a' törvénytészeknek elébe terjeszteti, melly minden tétozás nélkül mindjárt a' gonosztevőnek és tanúknak vallatásához fogni, és mindeneket jegyzőkönyvébe iktatni tartozik, egyszersmind szükség lévén a' jegyzőkönyvet mind a' bűnös személy, mind pedig a' tanúk által aláíratni, avagy ha talán írni nem tudnának, keresztvonásaikkal megerősíttetni.

6-szor. Kemény büntetés alatt meg vagy on tiltva a' gyanús személyt fenyegetés, verés, büntelenség-ígérés, vagy más helytelen vallató szer által vallásra venni.

7-szer. Hogy a' büntetést, melly mindenkor akasztásban

áll, a' bűnösnek fejére ki lehessen mondani, a' gonosztetnek teljesen behozonyítva, és az ítéletnek köz egyetértéssel hozatva kell lennie. Ha az ítéletben valamelly, jöllehet csak egyetlenegy, törvényszéki tag meg nem egyez: a' per rendszerüire változtatandó.

8-szor. Az ítéletet azon szempillantattól fogva, mellyben a' törvényszék összeült, huszonnégy óra alatt végre kell hajtani, 's a' végrehajtást nem szabad semminemü szín alatt feltartóztatni. A' halálhoz készületre csak három óra vagyon a' bűnösnek engedve, 's a' feljebbvitelnek vagy kegyelemérti folyamodásnak pedig helye nincsen.

9-szer. Az ítéletnek megtörtént végrehajtásáról a' törvényszéknek kiküldött tagja hivatalbeli tudósítást adni tartozik, mellynek benyújtása előtt a' törvényszéknek eloszlan nem szabad. Végre

10-szer. A' gonosztevőnek holt teste mindaddig akasztófán függve marad, míglen a' rögtöntörvénnytételi hatalom gyakorlása tart.

103. §. A' fenyítő perhez tartozó egyes tételeknek rende és módja.

Mivelhogy törvényeink a' fenyítő pernek külön alakot nem adtak, következöleg mind azok, a' miket a' közönséges törvényszéki vagyis polgári törvénytanomban a' kereseti levélről, idézésről, perfelvételtől, megjelenésről, 's alászállító és perhalasztó kifogásokról taníték, azon csekély kivételekkel, mellyeket fenn (99. §.) előadtam, a' fenyítő perrel is közösek: itten egyenként csak azon fenyítő pert érdeklő tettelekről fogok értekezni, mellyek vagy azért, mivel egyedül csak a' fenyítő pernek tulajdonaik vagy pedig mivel annak lényegét teszik, gondosabb és kimerítőbb fejtegetést kívánnak. Melly munkámban a' dolognak természeti rendét követve először a' bevádlásról, 's arra következő birói vizsgálatról, és befogásról, azután a' behozonyításról és gonosztevőnek védelméről, végre az ítéletekről és végrehajtásról fogok szólni.

HARMADIK ÉRTEKEZÉS.

A' BEVÁDOLÁSRÓL, 'S FELADÁSRÓL.

104. §. A' beadvádlásnak ismértetése és nemei.

Beadvádláson, feladáson, vagy beáruláson (accusatio, denunciatio, vel delatio) a' büntettnék és büntevőnek fenyítő hatalmu előljárátság előtt büntetés végett törvényszerűleg történő bejelentését értjük. Sikerességéhez e' következők szükségesek :

1-ször. Hogy a' feladó személy nevének világos kitételével történjék; mert az 1805-ki törv. 5-dik ágazatának rendeletéből törvényszékeink a' titkolt név alatt tett feladások mellett semmi lépést sem tehetnek.

2-szor. Hogy a' feladó olly személy legyen, kinek szava hitelt érdemel. Az esztelenek, hitökszegettek, becsületvesztettek, halálos ellenségek, vagy törvényes kort nem ért személyek által tett beárulások mind a' dolognak természete, mind pedig törvényeinknek, sz. István 2-dik könyve 3-dik cikkének, hárm.törv. 1-ső része 124, és 2-dik része 30-dik czimének értelme szerint, semmi tekintetbe sem vétethetnek. A' polgári társaságnak felettébb veszedelmes gonosztettekben mindazáltal, névszerint a' felségsértésnek gonosztettében, az illyen személyek által tett feladások sem szoktak teljesen félretételezni, kivéve ha a' beáruló az igazmondásra minden kétségen kívül képtelen, p.o. sült bolond volna.

Kétféle feladást szükség pedig az 1715-ki törv. 7-dik ágazatának útmutatása után megkülönböztetnünk: a' puszta 's egyszerű, és a' tett valóságának vitatásával és behizonyítás terhének felvállalásával tett feladást.

105. §. A beárulásrai köteleztetés.

Mivel minden hazapolgár a' polgári társaságnak természetéből mind arra köteles, mit annak közjáva megkíván, önkényt foly: hogy minden hazapolgár természeti köteleztetésénél fogva a' nekie tudtára esett büntetteket szerzőikkel együtt bejelenteni tartozik. Hogy ezen köteleztetés nem csak a' már elkövetett büntettekre, hanem a' még csak szándékul

vettekre is kiterjed, onnét tetszik ki: mert ha ezek idején 's korán feladatnak, a' sérelmet még meg lehet előzni, következőleg ezeknek felfödözések jogaink bátorságára nézve még hasznosabb, mintsem amazoknak bejelentése. Azonban az itt előadott természeti köteleztetés elmulasztásával törvényeink szerint csupán csak a' felségsértésre és istenkáromlásra nézve vagyon büntetés egybekötve.

Valamint pedig egy részről a' bűntevőket feladni, úgy viszont más részről minden hamis árulkodástól is magát óvni mindegyik jámbor hazapolgár köteles. Az illetén, polgári szabadságunkat veszélyeztető, hamis árulkodásoknak eltávolztatására, és az igazságtalan árulkodók gonoszságának megzabolázására a' hamisan árulkodókra szabott büntetésekén túl, először ugyan az 1741-dik t. 26-dik ágazata a' felségsértés perére nézve a' királyi fiscusnak köteleességül tette: hogy midőn a' törvényszék elnökének vádlevelét benyújtja, tüstént a' feladónak kereszt- és vezetéknevét is nekie bejelentse; azután pedig az 1805-ki t. 5-dik ágazatja általánosan azt rendelte: hogy minden beáruló köteles legyen nevét felfödözni a' végből, hogy ha valakit hamisan árult volna be, büntetlenség érdemlett büntetését el ne kerülje. Sőt törvényeink még a' való feladásokat sem hagyják helybe, ha elárulásnak vagy háladatlanságnak bélyegét magokon viselik. Világos tanúbizonyságot nyújt erre hárm. törv. 1-ső részének 52-dik czíme, melly az atyának hatalmat ad, hogy az olly elfajult gyermeket, ki őtet, a' felségsértés undok gonosztettének eseteit kivéve, fenyítő törvényszéknél feladná, nemzeti ségi, habár igen csekély, ősi javainak osztályára kényszerithesse, 's ezzel tőle atyai kezét örökre elvonhassa.

106. §. A' feladásnak foganata.

A' törvény lelkével megegyező feladásnak foganata az 1625-ki, 13-dik, 1655-ki, 1659-ki, 18-dik, 1687-ki, 14-dik törvénycz. értelme szerint abban áll: hogy a' bíró illetén feladás mellett fenyítő vizsgálatot rendelni, sőt néha, midőn t. i. a' gyanús személynek polgári állapota megengedi, és egyszersmind a' büntetlenség és a' gyanújeleknek fontossága megkívánja, a' feladott személyt be is fogatni tartozik, a' mint erről alább még bővebben fogok szólani.

NEGVEDIK ÉRTEKEZÉS.

A' FENYÍTŐ VIZSGÁLATRÓL.

107. §. *A' fenyítő vizsgálatnak ismertetése és nemei.*

Fenyítő vizsgálaton vagy nyomozáson (inquisitio criminalis) azon birói tételt értjük, mellyel a' fenyítő hatalommal bíró eljáróság a' büntettet és annak szerzőjét kinyomozni iparkodik. Mivelhogy pedig a' fenyítő vizsgálat vagy valamelly büntett gyanújelöl által terheltető bizonyos személy ellen, vagy pedig csak általánosan annak kinyomozására lehet intézve, valljon valamelly bėjelentett büntett valójában elkövetett-e? és hogy ki legyen annak szerzője? önkényt érthető, hogy kétféle fenyítő vizsgálatot szükség legyen megkülönböztetni: az általánost (generalis), és a' különöst (specialis) vagyis valamelly bizonyos személy ellen intéztet.

108. §. *Mikor legyen helye a' fenyítő vizsgálatnak.*

Hajdan az 1548-ki 50-dik és 1625-ki 13-dik törv. czikkeinknek rendelkezéséből a' vármegyeyt isztviselők hivatalaiknak vesztése és 100 forint büntetés alatt kötelesek voltak minden harmadik hónapban általános fenyítő vizsgálatot tartani; mai napon mind az általános, mind a' különös fenyítő vizsgálat akkor és annyiszor tartatik, mikor és mennyiszor szükséges. Pusztá kényére pedig a' bíró sem általános sem különös fenyítő vizsgálatra nem léphet; mivel az illy kény tágas utat nyitna a' büntelen hazapolgárok hasztalan zaklatására, hanem ahhoz elégséges alapos okok szükségesek. Illyen ok például az általános vizsgálatra nézve, ha bizonyos, vagy legalább egy jámbor embernek tanúsága által vagy gyökeres gyanújelekből hihető az, hogy valamelly hűntett elkövetett; a' különösre nézve pedig, ha valakit hitelt érdemlő feladás, önbėjelentés, vagy hihetőséget szűlő gyanújelek valamelly büntettről gyanússá tettek. Melly okok legyenek mindazáltal névszerint elégségesek ahhoz, hogy a' bíró fenyítő vizsgálatra léphessen, azt törvényeink fel nem jegyzték.

109. §. A' fenyítő vizsgálatnak fő tárgyai, és rendje.

Minden fenyítő vizsgálatnak czélja az lévén, hogy a' büntettnék valósága, mennyisége, és szerzője megtudassék, önkényt foly: hogy mindennemű akár általános akár különös fenyítő vizsgálat három fő tárgyra terjed, tudniillik: a) a' büntett tetemének*) vagyis a' büntett képzetéhez tartozó jegyek valóságának, b) a' büntett szerzőjének, és c) a' büntett elkövetése környüállásainak kinyomozására. Hogy a' büntett elkövetése környüállásainak kinyomazása is szükséges, kitetszik részint onnan, mert ezen környüállások a' büntettnék mennyiségére, sőt néha fajtájára nézve is nagy különbséget okoznak, részint pedig onnan, mivel ezekből ítélni lehet meg a' bíró: valljon és mennyi hitelt adhasson akár a' gyanús személy vallásának, akár pedig a' tanúk bizonyosságtételeiknek. — A' mi pedig a' nyomozásnak rendét illeti: mindennemű fenyítő vizsgálatban mindenneknek előtte a' büntettnék tetemét, vagyis létezésének valóságát szükség világosságra hozni, és csak ezután kell a' büntett szerzőjének és környüállásainak kinyomozására átlépni; mert mivelhogy az el nem követett büntettnék sem szerzője sem környüállásai nem lehetnek, míglen a' büntettnék valósága tudva nincsen, felesleges annak szerzőjét és környüállásait nyomozgatni. Nem is lehet a' büntett valóságának kinyomozását semminemű esetben elmellőzni, még akkor sem, ha valaki maga ellen valamelly büntettet bevallana, avagy maga magát önkényt feladná; mert a' sokféle tapasztalás bizonyítja, hogy sokan busongásból, elmerültségből, vakbuzgóságból, nagy szegénységből, élet-unalomból, kétségbeesésből, bosszúvágyból, 's különféle okokból önmagok ellen hazudnak, 's önmagokat hamisan beadják.

*) A' büntettnék teteme (corpus delicti) különféle értelemben vették, ugymint a' büntettnék teljes tett- és gonoszságbeli tökéletességeért, továbbá az elkövetett büntettnék akár minemű nyomdokáért, p. o. annak tárgyaért, vagy azon eszközökért mellyekkel végrehajtatott; végtére, a' mint itt vesszük, a' büntett létezésének valóságáért.

110. §. A' fenyítő vizsgálatnak eszközei.

A' fenyítő vizsgálatnak eszközeiül szolgálnak a' szemrevétele, a' házkifürkészés, a' rab- és tanúvallatás, mellyek-

146 II. Könyv. A' fenyítő törvénytételekről.

hez néha az ellenthomlokállítás és szembesítés is (confrontatio) járul.

111. §. A' szemrevételről.

Szemrevételen (inspectio ocularis) a' büntett fenmaradó jegyeinek 's nyomainak birói megtekintését értjük. Helye, a' mint ismertetéséből kitetszik, egyedül csak a' nyomot hagyó büntettekben vagyon, és mivel a' büntettnek jegyei hosszabb idő közbejövetelével megváltozhatnak, vagy el is tűnhetnek: szükséges azt, mihelyest a' büntett a' bírónak tudtára esik, tüstént megtenni, vagy legalább gondoskodni róla, hogy, míglen a' szemrevételt meg lehetend tenni, a' büntettnek nyomain semmi olly változás ne történjék, melly a' vizsgálatot sikeretlenné tehetné. Ezen birói tételt a' vármegyéken ugyan egy szolgabíró és esküdt, egyéb törvényszékeknél pedig másféle kiküldött tisztviselők szokták végrehajtani. Ha a' tett mivoltának pontos meghatározásához valamelly mesterségnek vagy tudománynak tökéletes ismerete szükséges volna, azon mesterséghez vagy tudományhoz értőket, p. o. a' sebesítésekben vagy gyilkosságokban orvosokat, a' feltörés által elkövetett tolvajságban ácsokat, 's lakatosokat is kell hitőknek előre menő letétele mellett a' kiküldött birói személyek mellé kapcsolni. Egyébiránt a' szemreveendő tárgy, ha állapotjának változása nélkül átvitethető, a' törvényszék elébe hozattatik; ellenben ha ingatlan volna a' tárgy, vagy ha méltán félni lehetne, hogy az átvitel állapotját megváltoztatja, mint például a' holt-testét, a' szemrevető személyeknek kell a' szemreveendő tárgy fekvésének helyére kimenni.

A' szemrevevőknek tisztje a' büntetteknek különbféle mineműségekre nézve különböző. Névszerint az ember életét és testének épségét érdeklő büntettekben e' következőkre terjed: 1) Holttest- szemlére vagyis a' sérelem külső nyomdokainak, a' daganatoknak és sebeknek megvizsgálására, szükség lévén azoknak számát, fekvését, formáját, szélességét, 's mélységét, valamint szinte a' sebet ejtő eszköznek mineműségét is pontosan meghatározni. — 2) Holttest-metszésre vagyis a' sérelem belső nyomainak vizsgálatára és meghatározására. Névszerint a' mi a' testben fellelt mérget illeti: azt gondosan szükség minden más szertől elkülönöztetni, és annak minőségét tudományos nyomozás és tapasztá-

lástétel által meghatározni. — 3) Orvosi látteletrévél (visu repertum) adására; mellyben előre bocsátván a' tetemszemlélés és metszés történetét és a' tett felfödözések elősorolását, az orvosok kötelesek a' sebeknek halálosságáról, és a' testben netalán lelt méregnek erejéről véleményeiket támogató okakkal együtt előterjeszteni. — Ha az orvosoknak véleményeik meg nem egyeznének, vagy kielégítőek nem volnának: szokás látleteleti leveleiket a' királyi helytartótanácsnak utján érettebb véleményadás végett a' pesti tudományos egyetemi orvosi karral közölni. — A' külső erőszak által véghezvitt bűntettekben pedig általánosan e' következőket szükség a' szemrevételeben kinyomozni: 1) Az erőszaknak nemét, t. i. valljon ütés, törés, zúzás, nyomás, vagy emelés által történt-e a' kár? — 2) A' kártételre fordított erőnek mineműségét, t. i. valljon egyszerű vagy pedig mesterséges erő által történt-e a' kár? — 3) A' kárnak tárgyát és mennyiségét. — 4) Valljon a' bűntevő egyedül vagy pedig segédekkel tette-e a' kárt? és miben állott legyen a' segedelemnyújtás? — 5) Az eszközöket, mellyekkel a' bűntett véghezvitetett, és minden holmikat, mellyek vagy a' bűntettnek teteméhez tartoznak, vagy pedig gyanújelül szolgálnak. És mind ezeket pontos jegyzékekkel együtt a' szemrevételezők bírói kézhez átadni tartoznak.

Végre itten még azt is szükség megjegyezni, hogy a' kiküldött bírói személyek a' kiküldő törvényszéknek minden szemrevételek egész rendéről hív, és írásba foglalt tudósítást tenni kötelesek; melly azokra nézve, mikben a' látás bizonyos tudományt szerez, teljes behizonyításul szolgál.

*) Itt azt a' kérdést is szokták tenni: valljon a' sebeknek szemrevételekhez azon orvost kellessék-e alkalmazni, ki a' meggyilkoltat gyógyítja, vagy más? — E' kérdésre a' külföldi törvénytudók oda nyilatkoznak: hogy, mivel egyedül alkalmazva a' gyógyító orvos ugyan részrehajlásból, más orvos pedig irigységből könnyen helytelenül ítélhetne, legtanácsosabban bánand a' bíró, ha a' szemrevételestől a' gyógyító orvost ugyan ki nem zárja, de egyszersmind egy másikat is melléje rendel. — Hazánkban minden törvényhatalommal bíró közönségnek vannak hivatalbeli hitelt orvosai és bábái, kik minden illy szemrevételhez hivataluknál fogva alkalmaztatnak.

112. §. A' ház-kifürkészésről.

Ház-kifürkészésen 's házmotozáson (perscrutatio domus) a' gyanús személy lakának, valamelly gyanújel felfö-

dözése végett történő átkeresését értjük. Használni az olly büntettekben lehet, mellyek után valami fenmaradhat, mi-ből a' büntettnék valóságát, szerzőjét, vagy körülményeit fel lehet fűdözni, például a' gyilkosságokban, összeesküvésekben, tolvajságokban, 's a' bujálkodásban, ha levelezés közbe jött. Ezen birói tételben, mellyet a' büntettnék tudomásra jötte után mennél előbb, és a' gyanús személynek jelenlétében tanácsos véghezvinni, a' birói személyeknek valamint egyrészről gondosan vigyázniok kell, hogy a' gyanús személy a' nyomozás céljára szolgáló semminemű holmit félre ne tehessen, és szemeik elől el ne rejthessen: úgy más részről, mivelhogy több egymáshoz hasonló holmik vannak, és az is megtörténhetett, hogy a' gyanút szülő holmit más valaki, a' gyanúságnak magától elhárítása végett, alattomosan hozta be a' fürkészés alá fogott házba, ugyanazoknak ítélletökkel hirtelenkedniök sem kell; hanem szükséges az ollyatén holmi felfűdözésének mind azon körülményeire, mellyek a' gyanút akár megalapítani, akár elszélesíteni képesek, szorgalmasan figyelmeznioök. — Ha tehát fürkészés közben gyanút szülhető holmira akadnak, vigyázniök kell: minő benyomást tett legyen a' gyanúba vett személyen annak felfűdözése? vajjon és miképen iparkodott azt a' vizsgálók szemei elől elrejtteni? vajjon szokott helyén volt-e az eltéve? és ha szokatlan és olly holminak tartására alkalmatlan helyen lett volna elrejtve: mi okból rejtette legyen a' gyanús személy azt oda? Végre ha a' gyanúba fogott személy magát a' gyanút szülő holminak birtoka miatt mentegné, kérdést kell tenniök: minemű czím mellett jött legyen annak birtokába? egy szóval semmi ollyan körünlállást észrevétel és vizsgálat nélkül nem kell hagyniök, melly a' gyanús személy akár bűnösségének akár ártatlanságának felvilágosítására 's kinyomozására szolgálhat.

113. §. A' rabvallatásról.

Rabvallatáson (*examen rei*) azon birói tételt értjük, melly által valamelly büntettről gyanús személy a' büntettről magáról, és annak körünlállásairól kérdés alá vettetik. Három nemét lehet pedig a' rabvallatásnak megkülönböztetni: 1) Az úgy nevezett *átalános* 's főbb pontok szerinti *vallatást* (*examen generale*), mellyet mindjárt a' rabnak behozatala után valamelly jelenlévő birói személy előkészület nélkül

hevenyében teszen. Czélja az, hogy a' rab magának hozugságkoholásra időt ne vehessen, következőleg hogy hevenyében magát feltalálni nem tudván, vagy mindjárt büntetetté bevallja, vagy legalább olly vallomást tegyen, mellynél fogva azután ötet szaván fogni, és büntetnének bevallására venni könnyebben lehessen. — 2) Az úgy nevezett *különös* vagy *izenkénti vallatást* (speciale vel articulatum examen), melyet talán *készületes vallatásnak* lehetne nevezni; melly már a' rab ellen csatázó minden tanúságoknak és gyanújeleknek egész készületével vitetik végbe, és a' büntetnének minden környülállásaira kiterjed: Ezen vallatás hazánk törvényszékein kényszer nélküli 's jóvali vallatásnak (examen benevoluntum) neveztetik, 's azt vármegyéken a' szolgabíró egy esküdttel, uriszékeknél az uradalmi ügyvéd, némelly városokban a' fenyítő törvényszéki különös jegyző (actuarium) szokta megtenni. — 3) A' *vallás hitelesítő vallatást* (examen authenticatum); melyet a' törvényszék maga teljes ülésében viszen végbe, a' törvényszéken kívül vallatott rabot nagyobb bizonyosság végett színe elébe hívatván, és ott ötet mindekről újonnan kikérdezvén.

Minden rabvallatás kétféle kérdésekből, t. i. általánosakból, és különösekből áll. Általános kérdéseknek (articuli generales) hívattnak, mellyek a' rab személyes környülállásait érdeklik, vagyis keresz- és vezetékneve, születése helye, szülői, életkora, hitvallása, polgári állapotja, 's ha másnak hatalma alatt állana, felsőségének kijelélése, foglalatossága, vagyis életének neme, nőtelenége vagy házassága, lakának vagy legalább legközelebbi tartózkodásának helye, vagyonossága vagy vagyontalansága, társalkodási 's barátsági viszonyai, és az iránt: vajjon forgolódott-e már valaha fenyítő törvényszék előtt? hol? 's miért? tétetnek.

E' kérdések azért neveztetnek általánosoknak, mivel mindegyik rabvallatásban változatlanul ugyanazok szoktak lenni.

Különös kérdéseknek (articuli speciales) neveztetnek azok, mellyek a' kérdésben forgó büntetről és annak környülállásairól tétetnek. Ezen kérdések ismét előrehétszültkre és pótlókra vagyis, vallatás alatt megkívánván a' rabnak feleletei, hevenyében készítettekre oszlanak. — Az előrehétszült kérdések a' büntetnének természetéből, és azon bizonyítmányokból vagy gyanújelekből vétetnek, mellyeket a' vallató bíró magának a' feladásból, az általános fenyítő vizsgálatból,

150 II. Könyv. A' fenyítő törvénytételekről.

a' rabnak befogatási vallásából, a' tanúknak bizonyágtételeikből szerzett. Ezen kérdéseknek kidolgozása a' vallató birónak legnagyobb szorgalmát és figyelmét kívánja; mert ezeknek helyes egybeszerkesztésétől függ leginkább a' rabvallatásnak egész sikere úgy, hogy az abban elkövetett hibát megorvosolni többé csaknem lehetetlen.

Azon kellékek, mellyekkel a' vallató kérdéseknek birnók kell, a' rabvallatásnak czéljából, melly abban áll, hogy a' törvényszék a' rabnak ártatlanságáról vagy kérdésben lévő büntettéről, s annak az ügy-elitéléshez megkívántató környülállásairól, és mind azokról, mik a' rabnak, akár terhére, akár mentiségére 's védjére szolgálnak, hitelt érdemlő vallást nyerjen, érthetők. E' következő kellékekkel szükség pedig a' vallató kérdéseknek névszerint birnók: 1-ször. Hogy a' tárgyat egészen kimerítsék, azaz: hogy a' reájok adandó feleletekből a' fenyítő törvényszék nem csak a' büntetnek magának és szerzőjének, hanem az ügy-elitéléshez megkívántató mindennemű környülállásainak teljes bizonyosságot szülő ismertetéhez juthasson, következőleg hogy azokból a' büntett mind tettebeli mind gonoszságbeli tökéletességének fokozatát bizvást meghatározhassa, és a' büntetnek minden, akár könnyítő, akár súlyosító körülményeit felföldözhesse. — 3-szor. Hogy tárgyhoz illők legyenek, vagyis hogy a' kérdésben forgó büntettet érdekeljék. A' tárgyhoz nem tartozó kérdések egyébre nem szolgálnak, mint a' fenyítőpernek megzavarására és késleltetésére. — 3-szor. Hogy a' rabnak nemcsak vádjára, hanem védelmére is szolgálhassanak, vagyis hogy általok a' rabnak, ha talán ártatlan volna, alkalmatosság nyujtassék ártatlansága védjének 's tanuságainak előadására is, a' vallató birónak kötelessége lévén nemcsak a' bünt kinyomozni, hanem az ártatlanságnak is segédelmére jönni. — 4-szer. Hogy azon kérdések, mellyek a' tagadásban és hazugság-halmozásban megátalkodott rab nyakasságának megtörése végett létetnek, csak olly környülállásokat foglaljanak magokban, mellyek tanúvallások által eléggé be vagynak bizonyítva. Mert ha valamelly olly környülállást találna a' biró rabjának szemére hányni, melly vagy épen nem vagy másképp fordult elő: a' ravasz elméjü rab észrevevén abból vallatójának tudatlanságát, nyakasságában még inkább megátalkodnék. — 5-ször. Hogy ugyanazon nyakasságtörő kérdések olly szoros összefüggésben legyenek, mint az emberi tagoknak ízei, vagyis hogy, ha a' rab

valamelly kérdésre hazugsággal felelne, a' következő kérdésben olly körülállás vettségé szemére, melly hazug mondását szembetűnőleg megczáfolja. — 6-szor. Hogy mindegyik kérdés csak egyetlenegy körülállást foglaljon magában; mert ha valamelly kérdés több körülményt foglalván magában a' rab egyetlenegy feleletet adna reá, bizonyosan tudni nem lehetne: valljon a' felelet egyiket közölők illeti-e vagy pedig mindjárt. — 7-szer. Hogy a' kérdések rövidék és világosak legyenek; mivel másképen reményleni alaposan nem lehet, hogy a' felelet világoslegyen. — 8-szor. Hogy a' kérdések egyenesen, ne kelepzcésen, és azon esetet, ha a' rab mindent nyakasan tagadna, kivéve, sugalás nélkül vagyis úgy tétessenek, hogy a' vallató által kívánt feleletet magokban ne foglalják. Tudniillik mind a' két nemű kérdések egyedül csak az együgyűket és félénkeket, kik többnyire ártatlanok szoktak lenni, kerítik hálába; ellenben a' ravasz elműjük, millyenek többnyire a' gonosztevők, a' kelepczét könnyen kikerülik. De hibázás vészélyétől ment bizonyosságot sem lehet az illy kérdésekre adott feleletekből nyerni, a' mire mégis a' vallatónak törekednie kell. Mindenek felett pedig az ollyatén felelet-sugáló kérdéstől szükség magát óvni a' vallatónak, melly által ollyatén körülmény tétetik kérdés tárgyaúl, mellyről semminemű gyökeres gyanújele a' vallatónak nincsen; mivel az illyetén kérdés által a' rabnak alkalmatosságot nyújt arra, hogy némelly körülállásokat, például társakat, kölcsön, mellyek által a' per tekervényessé tétetik, és sokszor más ártatlan személyek gyanúba hozatnak, kiknek vallatásaik által mind a' polgári szabadság hiába sérelmet szenved, mind pedig a' per hasztalanul hosszú időre terjed.

A' mi magát a' vallatást illeti: mindenek előtt a' vallató bíró rövid, de nyomos és a' rabnak elméjéhez alkalmazott beszédet tart, és abban ötet minden heveskedés nélkül arra inti: hogy a' nekie teendő kérdésekre minden tétovázás 's csavargás nélkül egyenesen, 's világosan feleljen, 's az igazat híven mondja ki. Az illyen célirányos megszólítás a' rabnak lelkére, kit a' törvényszék szobájába tett belépése már szent borzadásra hozott, csoda benyomást szokott tenni. E' megszólítás után a' vallató bíró vallatáshoz fog, 's a' rabnak először ngyan az úgy nevezett általános vagyis annak személybeli helyhezeteit érdeklő kérdéseket teszi, és azokra adott feleleteit feljegyzi, azután pedig a' különösekre át-

152 II. Könyv. A' fenytő törvénytételekről.

megyen. A' két rendbeli kérdéseket ezen közbejövő kérdés: valljon tudja-e a' rab befogatásának és vallatásának okát, és mi legyen az? szokta egybekötni. A' vallatás további folytatásának minősége főképen attól függ, valljon a' rab magába szállva büntettét tüstént bevallja-e, vagy nem. — Az első esetben kötelességül kell nekie tenni, hogy a' tettet minden körülményeivel úgy, a' mint történt, beszélje elő; nem is kell ötlet előadásában közbevetett kérdésekkel, annál kevesebbé pedig csodálkozásnak vagy bosszankodásnak jelei által, avagy időtlen dorgálásokkal félbe szakasztani; mivel a' vallató bírónak illy kifakadásai a' rabot könnyen gondolatának megváltoztatására bírhatnák. Ha mindazáltal előadásában a' rendtől eltérne: ötlet arra vissza lehet vezetni, és ha valamelly tudnivaló körülményeket elhallgatott volna: előadásának bevégezése után azokról nekie nem csak lehet, hanem szükséges is pótlásképen kérdéseket tenni. Továbbá a' vallatónak különösen azon kell iparkodnia, hogy a' vallástevő rab minden elbeszélte körülménynek bebizonyítására szolgáló tanúkat, 's másféle eszközöket is kijeleljen, hogy így, ha netalán későbbben vallását visszavonná, a' vallató bírónak fegyvere legyen, mellyel visszavonását megtámadhassa, 's képes lehessen a' valóságot napfényre segélni. — A' második esetben pedig ellene szükség a' rabnak mind azon körülményeket vetni, mellyek ötlet a' kérdésben forgó büntettről vádolják, és azon kell iparkodni, hogy a' rabnak valóságai egymással ellenkezésbe jöjenek. Az átkalodottan tagadó rab nyakasságának megtörésére sokat használ az is, ha a' vallató bíró a' sérelem tárgyát, 's a' sértő eszközöket, vagy a' büntettnek egyéb nyomdokait véletlenül szeméi elébe állítja a' megátalkodott tagadónak, és így annak lelkét hatalmasabban megrázkódtatja. — Ugyanazon célra nézve továbbá még sokszor használni szokott az is, ha a' vallató bíró türedelmesen kibeszélni hagyván a' rabnak minden hazugságait, későbbben ötlet más szavakkal és más renddel a' már egyszer kikérdezett környulállásokról ismét kérdőre veszi; mert a' hazugok könnyen meg szokván hazugságaikról felejtkezni, a' kérdéseknek illetén ismétlésök által könnyen megtörténik: hogy a' hazug rab hazugságainak lánczolatát eltévesztvén az előbbiekkal össze nem férő új hazugságokat adjon elő, és így maga magát ellenmondásokba keverje. — Megtörténik néha, hogy a' vallatásra vont rab kétséges vagy homályos feleleteket ad; illy esetben a'

bizonyosság, melyet a' vallatónak keresni kell, meg nem engedvén azt, hogy ő a' rabnak szavaít magyarázza, új kérdéseket szükség tennie, hogy így a' fen forgó homályt vagy kétséget a' rab önmaga új feleletei által széleszsze el**). — Szükség pedig a' rabnak minden feleleteit, a' mennyire lehetséges, ugyanazon szavakkal, mellyekkel élt, indulatainak feljegyzésével együtt a' jegyzőkönyvbe szorgalmasan beiktatni, 's azokat a' vallatás bevégezésével előtte felolvasni, és ha mit akkor hozzáadna, vagy megváltoztatna, azt mind gondosan feljegyezni. Sőt a' jegyzőkönyvnek aláírását sem felesleges a' rabtól megkívánni. Nehogy pedig a' rab időt nyerjen hazugság-koholásra, úgy szükség a' vallatásnak kezdetét elintézni: hogy az egész munkálkodást félbeszakasztás nélkül el lehessen végezni. És innen már foly, hogy a' már egyszer megkezdett vallatást sem ebéd sem más akármiféle ok miatt félbeszakasztani nem kell.

Valamint pedig a' bírónak a' valóság kinyomozásának semminemű törvényes szerét használatlanul hagynia nem kell: úgy viszont köteles magát mind azoktól, a' mik természetök-nél fogva tilosak, vagy a' vallatás czéljának elérésére vagyis a' valóság hitelt érdemlő ismertetének megszerzésére alkalmatlanak, következőleg a' veretéstől, a' rabnak meghiteltetésétől, a' csalárd hitegetéstől és hazugságoktól, 's a' büntetlenségnek vagy büntetéslágyításnak ígéretétől ***) legnagyobb szorgalommal óvni. Azt mindazáltal semmi sem tilalmazza, hogy a' vallató bíró a' felelni nem akaró, dühödést színelő, feleleteivel csintalankodó, vagy ellenmondásait megegyeztetni nem akaró rabnak makacsságát sanyarúbb tömlöcczel, vagy mértékletes veretéssel meg ne zabolázza.

Ha a' vallatásnak bevégezése után a' rab ellen új gyanújelek, vagy bizonyítmányok napfényre jönnek, ötet másodsor, sőt harmadszor is újonnan vallatás alá venni lehet.

*) Kelepczés kérdésnek mondatik, mely egy tagadhatlan ártatlan főkönyvülálláson túl alattomosan még más mellékkönyvülállást is magában foglal, mely a' vallatás alá vetett rabot vádolja; például: úgy-e mult pénteken, midőn Jancsit megöléd, fekete ruhában voltál öltözve? úgy-e: a' te tolvajtársad, N. Gyuri, tőzsomszédod?

**) Ha a' vallatás alá vett rab süket vagy néma, avagy süketnéma volna: a' vallató bírónak íráshoz, vagy ha a' rab írni nem tudna, olyan embereknek segédül vételéhez szükség folyamodnia, kik a' rabnak gondolatjeleit tökéletesen ismerik. — Ha pedig a' vallató bíró rabjának nyelvet nem ért: olmcás segedelmével kell élnie.

***) A' veretés ellen kisebb mértékben mind azon okok harczol-

154 II. Könyv. A' fenyítő törvényttelekről.

nak, mellyek alább a' kínzás ellen elő vannak adva; mert a' veretés által is a' rab előbb büntetés alá vettetik, mintsem büntette bizonyos volna, és a' bíró teljes bizonyossággal szinte nem tudhatja: valljon igaz legyen-e vagy nem a' rabnak verés közben tett vallása, mivel a' verésnek fájdalmait kiállani nem bíró rab maga ellen is hazud. — A' rabnak meghiteltetését a' hamis esküvésnek szembetűnő veszedelme tilalmazza. — A' csalárd hitegetés ellen, — például ha a' bíró azt hazudná, hogy a' rab szemére hányt büntettnék valósága ellene tanúk által már teljesen be vagyon bizonyítva, — azontul hogy a' hazugság természet törvényével ellenkező cselekedet lévén, az igazság szolgájához nem illik, még az is csatáz: hogy a' vallatásra vont személy, kiváltképpen ha ártatlan, és előbb még soha törvényszék előtt nem forgott, általa kétségbeesésre jutván, annyira megszedítettik: hogy olyat is bevall, a' mi esze ágában sem volt. — Végre a' büntetés-lágyításnak ígérete által a' vallató bíró hatalmának korlátit áthágja, és a' fejedelemnek jogaiba betör; de egyébiránt is az ilyen ígéretre tett vallomás mindenkor kétséget hagy maga után arról: valljon a' büntettnék bevallása nem pusztán hazugság-e, melly által a' rab egyedül csak a' további vallatásnak terhét és kellemetlenségeit akarta légyen kikerülni. — Ha mindazonáltal a' törvényszék különös esetben az ily ígértetelt valamelly súlyos és még tovább is veszélylyel fenyegető büntettnék felfödözésére alkalmasnak és szükségesnek vélne: szabadságában áll a' dolgot a' királyi helytartótanácsnak utján ő felségének elébe terjeszteni, és ezen rendkívüli lépésre engedelmet kérni.

114. §. A' tanuvallatásról.

Tanuvallatáson (examen testium) azon bírói tételt értjük, melly által tanuságtételre alkalmas személyek másnak valakinek elkövetett büntettéről kikérdeztetnek. Valamint a' közönséges törvényszéki vagyis polgári perben, úgy a' fenyítőtörvényszékiben is háromféle tanuvallatás fordul elő: a' mellékes (collaterale), a' törvényszéki vagyis hiteles (authenticum), és a' hitelesítő (authenticans examen) tanuvallatás. A' mellékes tanuvallatást ugyanazon bírói személyek teszik, kik a' készületes vagy úgynevezett különös rabvallatást, és hasonlóképen kétféle kérdésekből áll: általánosakból vagyis a' tanúnak személyét illetőkből, és különösekből vagyis a' büntettnék és annak szerzőjét érdeklőkből. — Az általános kérdéseknek tárgyai a' tanúnak kereszti- és vezetékneve, kora, hitvallása, születése és lakása helye, 's polgári állapota; mellyekhez a' különös vizsgálatban még e' következő két kérdés járul: valljon nem éltek-e a' tanú és a' gyanús személy egymással barátságban vagy ellenségedésben? és valljon nem tanította-e valaki reá a' tanút, hogy mit kellessen mondania? — A' különös kérdések a' büntettnék mivoltához és természetéhez képest változnak. Ezen kérdéseknek kel-

lékeik a' tanúvallatásnak czéljából érthetők, mely abban áll: hogy a' törvényszék által magának a' gonosztettnek valóságáról, továbbá szerzőjéről, és az ügy elítéléséhez tudni szükséges környüállásairól hitelt érdemlő tudomást szerezzen. Nevezetszerint pedig e' következő kellékekkel kell a' tanúvallató különös kérdéseknek díszeskedniök: — 1) Hogy a' tárgyat teljesen kimerítsék, következőleg mindegyik tanút szükség a' büntett elkövetésének helyéről, napjáról, 's órájáról, a' tettnek kezdetéről, folyamatjáról, s' kimeneteléről, a' büntett létesítésében használt eszközökről, a' büntettnek szerzőjéről, 's annak segédjeiről, és a' segedelemnyújtásnak módjáról és idejéről pontosan kikérdezni. — 2) Hogy a' tárgyhoz tartozók, vagyis a' kérdésben forgó büntettet érdeklők legyenek. — 3) Hogy mindegyik kérdés rövid és világos legyen, és csak egyetlenegy környüállásra terjedjen. — 4) Hogy egyenesen minden kelepcezetés és feleletsugalás nélkül legyenek téve, kivéve ha nyilván kitetszenék, hogy a' tanú kimondani a' valót nem akarja; mely esetben a' vallató bíró feleletet sugaló kérdésekkel is élhet, sőt köteles is velök élni. — Mind azokat szükséges pedig vallatás alá venni, kikről bizonyos vagy legalább hihető, hogy a' kérdésben forgó büntetről tudomásuk legyen; kik ha törvényszerűleg megkérteván tanúságot adni idegenkednének, e' köteleességöknek teljesítésére a' tanúság megtagadásának hárm. törv. 2-dik rész. 28-dik czimében kijelelt büntetésével szoríttathatnak; a' mit mindazáltal azokról, kiket igaz okok*), t. i. az 1729-ki törv. 26-dik ágazatánál és a' bevett szokásnál fogva az első vagy második ízbeli atyafiság vagy sógorság, a' házastársi kötelék, a' jobbagyi vagy szolgai függés és a' gyóntató atyai eskü tanúságtétel alól felmentetnek, érteni nem kell.

A' mi már magát a' tanúvallatást illeti: a' vallató bíró mindenenek előtt a' tanúkat megesküdteti, azután őket az eskünek szentségére és a' hitszegésnek súlyos következéseire megemlékeztetvén, rövid de fontos szavakkal felszólítja: hogy mindent, a' mit az előterjesztendő tárgyról tudnak, híven beszéljék elő. Ez meglévé, kinek kinek külön először ugyan az általános, azután pedig a' különös vallató kérdéseket elébe adja, 's feleleteit, a' mennyire lehetséges, ugyanazon szavakkal jegyzőkönyvébe beírja. Ha a' tanú kétséges feleletet ad, új kérdést tévén általa a' kétséget felvilágosíttatja; ha feleleteiben önmagának ellentmond: ellenkező sza-

váinak megegyeztetésére szorítja; ha pedig feleletet adni, vagy a' valósággal kijönni nem akar: letett hitére emlékezteti, 's vallástételre kényszeríti. Figyelmezní kell a' vallató bírónak a' tanu megilletődésének vallás közben szembetűnő jeleire, t. i. elpirulására, meghalványodására, akadozására, állhatatosságára, vagy megzavarodására, avagy csintalanságára is, és mind ezeket jegyzőkönyvébe híven beiktatni, hogy a' törvényszék ezeket is tekintetbe véve annál biztosabban meghatározhassa: mennyi hitelre legyen mindegyik tanú érdemes. — Végre a' vallató bírónak kötelessége a' vallatás végén mindegyik tanú előtt vallomását felolvasni, és ha valamit azon változtatna, vagy hozzáadna, mindazt szorgalmasan feljegyezni, és a' tanúnak, midőn ötet elbocsátja, mind azokra nézve, miket a' vallatásban hallott, és mondott, mély hallgatást parancsolni. Legnagyobb gonddal szükség pedig a' vallató bírónak arra ügyelni: hogy se egyig tanú a' másiknak kérdéseit és feleleteit ne hallgassa, se a' már kikérdezett tanu a' még ki nem kérdezettekkel össze ne jöhessen; mivelhogy másképen a' tanúk a' rabnak vagy javára vagy elvesztésére összeszövetkezvén egybehangzó vallomásaik által a' fenyítő igazság kiszolgáltatásának célját, mely a' büntevőnek megbüntetését, az ártatlannak pedig büntetlenségét kívánja, könnyen felforgathatnák. És ugyaninnen érthető az is, hogy a' tanúvallatásnak kezdetét is úgy legyen szükség intézni, miszerint az egész vallatást minden legkisebb félbeszakasztás nélkül egy húzomban el lehessen végezni.

A' süket, néma, és ismeretlen nyelvű tanúk vallatásának módjára nézve mind azoknak vagyon helye, miket fenebb (113. §.) az illyen rabok vallatásának módjáról előadék.

A' mellékes vallatásban kikérdezett tanúknak meghitelesítése ugyanazon módon megyen véghez, mellyen a' közönséges törvényszéki perben. Azt mindazáltal szükségesnek véltem itt megjegyezni: hogy a' tanúhitelesítésnek azon módja, melly szerint hitelesítéskor a' tanúktól új feleletek kívántatnak, mivel úgy a' törvényszék tanúinak hiteléről nagyobb bizonyosságot nyer, sokkal célirányosb és a' fenyítő igazság kiszolgáltatásának lelkével sokkal megegyezőbb, mintsem a' hitelesítésnek némely megyékben szokásban lévő azon módja, melly szerint hitelesítéskor a' tanúnak előbbi vallása előtte felolvastatik, és ez által a' mellékes valla-

tásban a' rabnak javára vagy kárára netalán tett hazugsága fris emlékezetébe hozatik.

*) Szokás itten kérdeni: vajjon lehet-e azt tanúságadásra szorítani, a' ki magát esküvel lekötölte, hogy a' büntettet és annak szerzőjét elárulni nem fogja? — Igen is, lehet; mert mivelhogy minden hazapolgár a' valóságról tanúságot adni köteles, és senki magát kötelességétől fel nem szabadíthatja, világos dolog: hogy az illetén hazapolgári köteleztetésünkkel csatázó eskü kötelező nem lehet.

115. §. Az ellenthomlokállításról.

Ellenthomlokállításon vagy szembesítésen (confrontatio) azon birói tételt értjük, mellyel a' biró azon személyekkel, kiknek vallomásaik egymástól különböznek, vallásaikat egymásnak szemébe mondatja. Ahhoz mindazáltal, hogy a' biró ezen lépést tehesse, szükséges: hogy a' vallások olly környüállásra nézve ellenkezzenek egymással, mellynek ki nyomozása a' peres ügynek elítéléséhez megkívántatik. — Ellenthomlok állítani pedig nem csak a' rabot a' tanúkkal, a' feladóval, és büntársaival, hanem a' tanúkat is egymással és a' feladóval lehet; ezeket ugyan, hogy a' törvényszék láthassa: kinek és mennyi hitelt lehessen közölök adni, a' rabot pedig, hogy vagy ő, nyakassága megtöretvén, büntetének bevallására indíttassék, vagy pedig az ellene vallott feladónak vagy tanúknak hamislelkűségök napfényre jöjjen.

Az ellenthomlok-állításnak módjára és rendére nézve pedig e' következő szabályokat szükség megjegyezni: 1) Soha sem kell kettőnél több személyt egyszerre ellenthomlokállítani; mert másképen a' birói tétel zsibvásárrá változék, és a' rabnak fejére összeesküdött hamis tanúknak gonoszsága sokkal nehezebben vagy épen nem fődöztethetnék fel. — 2) A' szembesítésben szoros rendet szükség tartani, nevezetszerint ha a' rab büntettének tanuival szembesíttetik, először a' tanúnak kell kötelességül tenni, hogy vallását a' rabnak szemébe mondja, azután a' rabot feleletre szorítani, és ezután ismét a' tanút azoknak megczáfolására serkenteni, miket a' rab önnön mentségére előadott, avagy a' tanúnak szemére hányt, és így tovább. — 3) Meg nem kell engedni, hogy, míglen az egyik fél beszél, a' másik közbeszóljon, 's az által annak további ellenvetéseit meggátolja. — 4) Ha a' rab büntársával szembesíttetik, úgy kell őket elhelyezni, hogy egymásnak arcját ne láthassák; mivel a' feladófél tár-

158 II. Könyv. A' fenyítő törvénytelekekről.

sának nyomorán és szomorú arczán megindulva feladását könnyen visszahúzhatná. Végre — 5) Az ellenthomlokállított személyeknek kölcsönös feleleteit megilletődésüknek arczokon vagy beszédökben kitűnt mindennemű jeleivel együtt legnagyobb pontossággal jegyzőkönyvbe kell iktatni.

ÖTÖDIK ÉRTEKEZÉS.

A' BEFOGATÁSRÓL ÉS TÖMLÖCZREVETÉSÉRŐL.

116. §. *Mikor legyen a' befogatásnak és tömlöczrevetésnek helye?*

Mivel a' befogatás és tömlöczrevetés a' gyanús személyt jó hírének 's nevének és polgári szabadságának csonkulásán túl a' tömlöcznek többféle szennyvei alá is veti, és az élelemkereséstől, 's gazdasága kormányától önmagának, háza népének, sőt a' polgári társaságnak magának nagy kárával elzárja; a' természeti örök igazság, mellynek erejét hárm. törv. előlj. 6-dik és 10-dik czímeinek értelmök szerint is semminemű ellenkező szokás meg nem döntheti, azt kívánja: hogy azok se vessessenek elégséges ok nélkül tömlöczre, kiknek befogatását törvényes elmarasztaltatásai elött törvényünk nyilvános szavakkal nem tilalmazza. Ezen természeti igazságot hazánknak néhány irott törvényei, névszerint Kálmán 1-ső könyv. 55-dik, az 1548-diki törv. 41-dik, és 1630-diki törv. 40-dik ágazataik is pártolják; mellyeknek rendeleteik szerint silány gyanúságok miatt még a' jobbágy-sorsú embereket is tilos befogatni, és tömlöczre vetni. — Befogatásnak és tömlöczrevetésnek tehát a' nemtelenekre nézve is csak akkor lehet helye, midőn tekintetbe véve az elkövetett büntettnak, a' gyanús személynek, és az ellene harczoló gyanújeleknek minőségét, méltán félni lehet attól, hogy a' gyanús személy megszökik. Következőleg hogy a' törvényszék valamelly, habár nemtelen, személyt a' természeti örök igazságnak, és fenn érdeklett törvényeinknek sérelme nélkül befogathasson, c' következők kívántanak meg: 1) Hogy büntette súlyos legyen, melly fejveszteséget, vagy testet sanyargató 's azzal egyetérő büntetést vonson maga után. Csekélyebb büntett miatt, kivéve ha személyének különös minősége, például kőborló élete, ötöt a' megszö-

késről gyanússá tenné, senkit tömlöczre vetni nem kell. — 2) Hogy a' büntettnak teteme 's létezésének valósága eléggé be legyen bizonyodva, és a' gyanús személyt a' büntettnak elégséges, 's legalább nagyjából bebizonyított gyanújelei terheljék. Azt mindazonáltal, hogy mely gyanújelek legyenek névszerint elégségesek a' befogatáshoz, minthogy az iránt törvényeink semmi meghatározó rendelést nem tettek, meghatározunk, 's egyenként elősorolunk nem lehet. Azonban ezen egész dologban általánosan fő tekintetbe kell a' személynek minőségét venni, úgy hogy az egyébként jóhírű és nevű, hivatalt viselő, ingatlan birtoku, vagy számosb gyermekű 's házi népű személyeket, minthogy ezeknek megszökésétől kevesebbé lehet tartani, nem oly könnyen kell befogatni 's tömlöczrevetni, mintsem azokat, kiket a' megszökéstől sem hivataluk, sem jó hírok 's nevök, sem birtokuk, sem házi népök vissza nem tartóztat.

117. §. A befogatásnak és tömlöczrevetésnek módjáról.

A' befogatásnak és tömlöczrevetésnek módjára nézve főképen e' következő észrevételek érdemlenek tekintetet: 1) Mivel az, ki befogatik, ártatlan is lehet, és egyébiránt is az igazság kiszolgáltatásának rende nem engedi, hogy valaki elmarasztaltatása előtt büntetés alá vettessék, könnyű átlátni: hogy a' befogatást, mennyire lehet, leglágabb módon szükség legyen véghez vinni. Nem kell tehát megszenvedni, hogy a' poroszlók a' gyanús személyt, kivéve ha magát ellenök szegezné, befogas közben sérelemmel illessék, 's vele kegyetlenül bánjanak. — 2) Mivel a' megszökés félelme nem minden fogolyra nézve egyenlő, önkényt foly: hogy nem kell minden foglyokat egyenlő tömlöczczel terhelni, 's egyenlő nehézségű vasra verni. — 3) Mivel a' tömlöczrevetésnek célja az, hogy a' törvényszék a' fogolynak személye és a' fenytő pernek sikere iránt teljes bátorságba helyeztessék, önkényt értetik: hogy először ugyan a' tömlöcznek erősen épülve és jól őrizve kell lennie, azután pedig hogy a' fogolytól mind azt el kellessék távoztatni, minek segedelmével vagy magát kiszabadíthatná, vagy pedig a' fenytő pernek sikerét meggátolhatná. Ugyanazért a' foglyot mindjárt kézre kerítése után személybeli vizsgálat alá kell vetni, és ha mi nála találtatnék, mivel vagy életét elvehetné, vagy magát tömlöczéből kiszabadíthatná, mind attól tüstént megfosztani. Ugyan-

azon okból továbbá később is szorgalmasan vigyázni szükség, hogy senki nekie se olly eszközt ne szolgáltatasson, mellyel vagy életének árthatna, vagy fogháza reteszeit feltörhetné, se tanácsot ne adjon, mellynél fogva bírását megcsalhatta, 's a' fenyítő vizsgálatot és pert sikeretlenné tehesse. Ugyaninnen értetik az is, hogy beszélgetést a' rabbal senkinek másnak megengedni nem kell, mint a' ki vele valamelly ártatlan öszveköttetésben vagyon, és annak is csak valamelly hatósági személynek jelenlétében, és olly nyelven, mellyet a' jelenlévő hatósági személy ért; valamint továbbá az is, hogy a' foglyot semminemű szín alatt ki nem kell a' tömlöczből bocsátani, kivéve, ha olly betegségbe esnék, mellyet a' tömlöczben megorvosolni lehetetlen, és illy esetben is a' törvényszéknek kötelességében állana a' fogolynak tömlöczön kívüli őrizete iránt czélirányos rendelkezéseket tenni. — 4) A' törvényszéknek gondoskodni kell: hogy a' tömlöcz új büntettre vagy a' fogolynak erkölcsi nagyobb megromlására alkalmatosságot ne nyújtson. Innen foly: hogy férfiakat nőszemélyekkel 's újoncz bűntevőket megrögzött gonosztevőkkel egy tömlöczbe zárni soha sem kell. Végre — 5) Mivel hogy a' tömlöczöt, marasztaló itélet előtt csupán csak őrizet helyének lehet tekinteni, a' törvényszéknek kötelessége arra gondosan ügyelni: hogy a' tömlöcz sem épületének hibája, sem pedig a' törvényszék poroszlóinak restsége, vagy kegyetlen bánása által büntetessé ne váljék.

A' polgári szabadság azon sérelmeinek megelőzésére, mellyek a' befogatás és tömlöczben tartás által szülemelni szoktak, legjobb eszközül szolgál az, ha a' hatóságok a' foglyok felett olly rendbeszedett jegyzőkönyveket vezetni köteleztetnek, mellyekből a' felsőbb hatalom mindegyik fogolynak nevét, életkorát, polgári állapotját, egészséges vagy beteges létét, 's tömlöczének okát, mineműségét, és idejét beláthassa.

**118. §. A' tömlöcztől menekvésnek törvényszerű
szerei.**

A' tömlöcztől menekvésnek törvényszerű szerei e' következők:

1) Az igazságos védelem, ha t. i. a' fogoly azon törvényszék előtt, mellynek tömlöczében hever, megmutatja vagy azt, hogy polgári állapotjára nézve tömlöcz alól fel va-

gyon mentve, vagy azt, hogy befogatása elégséges ok nélkül történt. Ha a' fogolynak igazságos okait a' bíró méltó tekintetbe nem venné, a' királyi székhez is szabadon folyamodhatik.

2) A' kezesállítás (fideiussoris constitutio), mert jóllehet azon okból, hogy a' bűntevőnek kötelességét, ha megszöknék, a' kezes nem teljesítheti, a' kezességnek súlyosb büntettekben a' fenyítő igazság szelleme szerint helye nem lehet; azt mindazonáltal semminemű helyes ok sem ellenzi, hogy csekély büntettekben a' fogoly kezesség mellett oly esetekben szabadon ne bocsáttassék, midőn befogatása egyedül csak azért történt, mivel személye, polgári állapota, vagy értéke a' törvényszék előtt ismeretlen volt. Sőt az oly csekély büntettekben, melyek csupán pénzbeli büntetést vonzanak magok után, a' foglyot pusztá zálogadás mellett is szabadon lehet bocsátani.

3) A' szabad meneti levél (literae salvi conductus); mellyen oly bírói parancsot értünk, melly által fejedelmünk *) valamely fogolynak megengedi, hogy magát szabad lábon védelmezhesse. — Ezen parancsról az 1723-diki törv. 113-dik ágazata azt rendeli: hogy csak az illető törvényszéktől előre kért körülményes tudósítás mellett adathassék ki. — A' törvényesen nyert illy levélnek fontossága abban áll, hogy annak erejével a' gyanús személy magát perében szabad lábon védelmezheti, és a' pernek végezetéig, vagy legalább azon időnek lefolytáig, mellyre netalán a' szabad meneti kegyelem szorítva volt, akárhol szabadon járhat és kelhet, úgy hogy az 1723-diki törv. 10-dik ágazatának rendelete szerint ötlet czéggéres hatalmaskodásnak büntetése alatt senkinek háborgatni, és szabadságától megfosztani nem szabad; csak hogy, a' mint önkényt érthető, a' szabad meneti levél feltételeinek, mellyek a' fejedelemnek szabad akaratához képest különbfélék lehetnek, eleget tegyen, és semmi oly büntetést újolag el ne kövessen, melly miatt törvényeink szerint befogathassék. Hogy a' szabadon létel jótéteményét a' kegyelem-levélben kijelelt büntetten túl a' gyanús személynek semminemű más akár előbb akár utóbb elkövetett büntetése kiterjeszteni nem lehet, a' törvényt magyarázásnak fenn (6. §.) előadott szabályai bizonyítják **).

4) A' menedékhelyre futás (perfugium ad loca asyli). Hajdan minden ajtatos helyek, t. i. templomok, kolostorok, paplakok, iskolák, 's kórházak menedékhelyül szolgáltak,

162 II. Könyv. A' fenyítő törvénytételekről.

míglen az 1776-diki december 5-kén költ intézőlevél a' menedékhelynek jótéteményét egyedül oly keresztény egyházakra szorította, melyekben szentségek kiszolgáltának, vagy az oltári szentség tartatik ***). — A' menedékhelyre futásnak sikere abban áll: hogy a' bűntevő, ha büntette a' menedékhely jótéteménye alól kivéve nincsen, általa a' tömlöcztől és fenyítő büntetéstől megmenekül. Ellenben a' kivett büntettekben a' menedékhelyre futásnak semmi legkisebb sikere sincsen ****). — Azon kérdésnek elitélése: vajjon a' menedékhelyre futott személynek büntette ki légyen-e a' menedékhely jótéteménye alól véve, vagy nem? mind a' polgári társaság természeti törvényének talpigazságai, mind pedig a' fenn érdeklött kegyelmes intéző levélnek rendelkezése szerint a' fenyítő törvénytételekkel illeti, és az egyházi férfiak, mihelyest a' törvénytételek által megkéretnek, kötelesek tüstént a' bűntevőt kiadni, és ezen kötelességnek teljesítését egyházi előjáróikkal előbb teendő tanácskozásnak színe alatt nem késleltethetik. Azonban ha a' bűntevő a' szentegyházból jó szerével kijönni nem akarna, a' helynek szentsége azt kívánja: hogy annak kihúzatása, a' mennyire lehetséges, nagy lármá és botránkoztatás nélkül eszközöltessék. Eltitkolni pedig vagy elszöktetni az egyházhoz futott bűntevőt, fejedelmünk legsúlyosb neheztelesének büntetése alatt, tilalmas, és a' világi törvénytételeknek szoros kötelességévé vagyon téve: hogy az oly egyházi férfiakat, kik ellenkezőt tennének, az elszöktetett bűntevő által okozott kárnak megtérítésére szorítsák, és egyszersmind büntetettökhöz mért pénzbeli büntetésbe marasztalják. Így rendeli mind ezeket a' fenn érdeklött kegyelmes intézőlevél. — Egyébiránt a' menedékhelyre futások mai nap már egészen kijöttek szokásból.

*) Előfordulnak néhány példái a' nádoraink által adott szabadmeneti levélnek is. Illy példát előad Huszty István törvényünkön irt munkája III. könyvének 7-dik címében.

**) A' szabadmeneti kiváltságoknak, az itt szóban forgó törvénytételeken túl, még több más fajtaik is vannak, például azon szabadmeneti kiváltság, melynek paizsa alatt az országgyűlésre egybesereglett karok és rendek állanak, vagy a' mellyek, hazánknak közjára megkívánván, Korvin Mátyás 6-dik törv. 47-dik, II. Ulászló 1-ső törv. 83-dik, és az 1526-diki törv. 3-dik ágazatának tanúsága szerint a' pártütőknek adatni szoktak. — Hogy a' szabadmeneti leveleknek ezen utolsó fajtáját se kellessék megsérteni, mind a' közhitelességnek szentsége, mind pedig a' polgári társaságnak mind jelen mind jövőendő jawa és boldogsága kívánja.

VI. Ért. A' feny. törvényszéki bebizonyításról. 163

***.) A' menedékhelyek egyik faja lévén a' büntevő vizsgálat és per eltörlesztésének, önkényt érthető: hogy a' menedékhelyek felállításának, megszorításának, és ha a' polgári társaságnak közjára úgy kívánna, eltörlesztésének joga valóságos felségi jog legyen, következésképp hogy azoknak véleményök meg nem áll, kik ezen jogot és igazságot az egyházi hatalomnak, világi hatalom beleegyezése nélkül is tulajdonítják. Hazánkban különösen ezen jog az 1715-diki törvény 48-dik ágazatának tanúsága szerint a' királyi felséget illeti, 's az 1723-diki 113-dik, és 1765-diki 27-dik törvényágazataink, mellyek azon eseteknek kidolgozását, mellyekben a' menedékhely őtalmul szolgáljon, a' királyi helytartó-tanácsra bízta, 's ezen munkának megvizsgálását pedig az országgyűlésre utasították, egyébre nem mutatnak, mintsem hogy az 1792-diki törv. 12-dik ágazatának értelméhez képest ezen fejedelmi jog gyakorlása módjának rendbeszedése az országgyűlés is beszóllhat.

****.) A' fenn érdeklött kegyelmes intézővel e' következő büntevőket csukja ki a' menedékhely jótéteményéből: 1) Az isteni felség sértőit, és a' pártütőket. — 2) A' szentek káromlóit. — 3) Az emberi felség sértőit. — 4) A' szántsándékos gyilkosokat. — 5) A' szentegyházat vagy temetőt emberöléssel fertőztetőket. — 6) A' titkos gyilkosokat, akár önmagok akár más által eszközölték a' gyilkosságot, sőt habár csak büntársak voltak is. — 7) A' mérgeverőket, 's kút-, forrás- 's rétmérgeztetőket. — 8) A' csecsemőgyilkolókat. — 9) Azokat, kik a' törvényes előjárók parancsainak teljesítőit megölik, vagy megsebesítik. — 10) A' magzatelűzőket, 's azoknak segédjeiket. — 11) A' rablógyilkosokat és útonállókat, — 12) A' szentségtörő tolvajokat. — 13) Az éjjeli szántóföld-pusztítókat. — 14) A' közkincs-rablókat, vagy elsiszkasztókat. — 15) Egy szóval akármiféle tolvajokat. — 16) A' pénzhamisítókat. — 17) Az álpecsét-csinálókat, 's hiteles levél- vagy közadóslevélhamisítókat. — 18) A' gyújtogatókat és azokat, kik a' tűz, víz-ár, hajótörés, vagy más ily veszélyek által okozott kárt lopással nagyobbítják. — 19) A' szüzrablókat. — 20) Az álnok vámcslókat. — 21) A' vagyonpazarlókat. — 22) A' szökevény katonákat. — 23) Azokat, kik az itt előszámlált büntettek miatt befogva lévén tömlőceikből megszöktek.

HATODIK ÉRTEKEZÉS.

A' FENYÍTŐ TÖRVÉNYSZÉKI BEBIZONYÍTÁSRÓL.

119. §. Valljon szükséges-e a' büntettet az alperes ellen bebizonyítani?

Minden büntett tény lévén, mellynek létezése a' dolog természetéből magából nem érthető és a' velünk született büntelenségünk miatt senkit sem lehetvén büntevőnek gyanítani, önkényt foly: hogy minden alperes ellen a' szemére hányt büntettet bebizonyítani szükséges. Ehhez pedig azok

szerint, miket a' büntettekről részint általánosan részint külön külön szoltomban mondtam, hármát szükség megmutatni: 1) Azon érzéki tény létezésének valóságát, melyből a' büntett áll. — 2) Hogy azon tényben mind azon lényegi jegyek 's kellékek feltalálatnak, melyek mind általánosan a' büntettnak, mind névszerint a' kérdésben forgó büntettnak képzetéhez megkívántatnak. — 3) Hogy az alperes azon büntettnak vagy álnok vagy vétkes eszközöz vagy segélő szabad oka légyen. — Az álnokság bebizonyításához, ha a' megszegett fenyítő törvény a' polgári társaság természetén magán egyenesen alapul, és a' sértő tettekné foganatjávali összeköttese szükséges és minden józan észszel bíró személy által belátható, egyéb semmi sem kívántatik: mint annak megmutatása, hogy a' büntevő józan elmével bír; ellenben ha a' megszegett törvény valamelly körülményen épül, és a' tett és annak foganatja közt lévő egybeköttes vagy nem szükséges, vagy pedig csak mélyebb belátásu, avagy különös ismeretekkel díszeskedő elme által felfogható: az álnokságnak bebizonyítása nagyobb munkát kíván, és alig eszközöltethetik másképen, mintsem ha az alperes vagy álnokságát egyenesen, vagy pedig azt bevallja, hogy mind a' törvényt tudta, mind pedig tettének foganatjávali egybekötését átlátta. A' vétkességet és az esetet egymástól a' tettnek sorából, természetéből, és környülállásaiból lehet megkülönböztetni.

120. §. A' fenyítő törvénytételek bebizonyításának ismertetése és felosztásai.

Fenyítő törvénytételek bebizonyításán azon perbeli tételt értjük, mely által a' kérdésben forgó büntettnak létezése és annak szerzője a' törvénytételek előtt bizonyossá vagy hihetössé tétetik. Szokás ezen perbeli tételnek foganatját is bebizonyításnak nevezni; és ezen értelemben a' bebizonyítás, a' mint vagy bizonyosságban vagy hihetőségben áll, teljes és nem teljes bebizonyításra oszlik, és a' nem teljes bebizonyítás ismét vagy fél vagy pedig félnél nagyobb vagy kisebb lehet. — Szokás továbbá a' bebizonyító szerek különbféleségéhez képest a' bebizonyítást mesterségesre és mesterségtelenre osztani, mesterségesnek nevezve azon bebizonyítást, mely a' büntettnak természetéből és körülményeiből okoskodás által, mesterségtelennek pedig, mely

VI. A' feny. törvényszéki bebizonyításról. 165

külső szerek, ugymint önvallomás vagy tanuságok, által szülemlik.

121. §. *Milyen bebizonyítás szükséges arra, hogy a' büntetésnek helye legyen?*

Mivelhogy a' magános hazapolgári bátorságot elégséges ok nélkül megzavarni a' polgári társaságnak észjoga szerint nem lehet: a' bírónak átalán véve iparkodnia kell, hogy mindenkor minél nagyobb bebizonyítást szerezzen. Nevezetszerint pedig ahhoz, hogy a' törvényszék valamely törvénybeli rendszerű súlyosb, például halálos, büntetést valakire mondasson, szükséges: hogy a' bevádolt ellen büntette teljesen, vagyis, mint mondani szokás, déli nap fénynél világosabban be legyen bizonyítva. Tudniillik ilyen büntetések által megtéríthetlen bizonyos kár szülemlik, mely alá a' hazapolgárokat még kétséget szenvedő erkölcsi rosszasságuk, vagyis be nem bizonyult büntetettök miatt vetni, az igazság meg nem engedi. Innen következik: hogy, míglen a' kérdésben lévő büntettnak valóságáról, 's tett- vagy gonoszságbeli tökéletességéről, avagy szerzőjéről valamely kétség fenforog, mindaddig az alperest annak törvénybeli rendszerű büntetésébe marasztalni nem lehet. A' büntett gyanújával terheltnek kisebb 's megtéríthető vagy kipótolható kárt szülő büntetés alá vetését mindazáltal, midőn az ellene harczoló 's ötet felettébb terhelő bűnjelekre önmaga adott alkalmat, a' polgári társaságnak úgy nevezett felségi főjogából (ius eminens), — mellynél fogva a' polgári társaság, szükségelvén azt a' társaság közcélja, polgárainak személyeikről és vagyonaikról, mennyire azt e' közcél szükségképen megkívánja, jogosan rendelkezhetik, — igazolni lehet.

122. §. *Kit illessen a' bebizonyításnak terhe?*

Ha a' bevádoló vagy feladó a' bebizonyításnak terhét magára vállalta: nekie áll kötelességében a' felperes hivatalbeli ügyvéd számára bizonyítmányokat szolgáltatni; ha mindazáltal a' feladó fennakadna, valamint akkor is, ha magát bebizonyításra nem kötelezte: a' törvényszék maga és különösen annak felperes ügyvéde hivatalánál fogva tartozik bizonyítmányokról szorgondoskodni, a' hazapolgárok jo-
gaiknak bátorsága, melyet a' közhatalom fentartani köte-

166 II. Könyv. A' fenyítő törvénytételekről.

les, azt kívánván, hogy a' büntettek büntetlenül ne maradjanak.

123. §. A' bebizonyító szerek különbfélesége.

A' fenyítő törvénytételek bebizonyító szerek rendszerűekre és rendkívüliekre oszlanak. A' rendszerűek közé számíttatnak a' rabnak vallástétele, a' tanúvallások, és a' büntettek gyanújelei. Rendkívüli bebizonyító szerünk ma, minnekutána nem csak az Istennek hajdan divatozott titkos ítéletei, hanem a' még nem igen régen keletben volt kínzó vallatások is már szokásból kijöttek, egyetlen egy vagyon, a' tisztító eskü.

Ezen bebizonyító szerek közül a' dolog természetét, — mellyből, nem lévén írott törvényünk, melly a' fenyítő törvénytételek bebizonyító szereknek kellékeit és erejét meghatározná, minden e' tárgybeli szabályokat meríteni kényszerülünk — tekintve, egyedül csak a' rabnak vallástétele, és a' tanúvallomások bírhatnak teljesen bebizonyító erővel.

Jóllehet pedig ezeknek egyike egyedül is teljes bizonyosságot szülhet, mivelhogy mindazáltal a' fenyítő ügyekben, mellyekben az embernek élete és tagjainak épsége forog fenn, semminemű vigyázatot és szorgalmat feleslegesnek tartani nem lehet: a' törvénytételek minden kitelhető módon iparkodnia kell, hogy, ha lehetséges, mind a' rabot büntettének bevallására vegye, mind pedig tanúvallások által is teljes meggyőződést szerezzen.

124. §. A' rabnak tulajdon vallástételéről.

A' rabnak tulajdon vallástételén (*confessio rei propria*) a' rabnak olly nyilatkozását értjük, mellyel elismeri, hogy a' kérdésben forgó büntettet ő követte el. Kétféle lehet pedig a' rabnak tulajdon vallástétele: törvénytételei, és törvénytételeken kívüli, a' mint t. i. büntettét vagy hivatalaikban eljáró bírói személyeknek kérdéseikre, vagy pedig egyébként vallotta be.

Már hogy a' rabnak tulajdon vallástétele egyedül, vagy is tanúbizonyosság hozzájárulása nélkül, ismét a' dolog természetéből magából érthetőleg, teljes bebizonyításul vétethessék, e' következő kellékek szükségesek:

1) Hogy a' rab vallomását józan elmével, önkényte-

sen, 's minden kényszerítés nélkül, és eltökélett akarattal tette légyen.

2) Hogy a' vallató biró a' vallomás kieszközlésében sugaló vagy kelepczés kérdésekkel, család hitegetéssel, veréssel, büntetéslágyítás, vagy büntetlenség ígérétével, 's más ilyen félszeg vallató szerekekkel ne élt legyen.

3) Hogy a' vallástétel hihető, világos, és bizonyos mindenkép meghatározott büntetről szóló légyen, a' hihe-tetlen, homályos, vagy általános vallomás bizonyosságot nem szülhetvén.

4) Hogy a' rab vallás-tételéhez semminemű megszorítást vagy kifogást ne ragaszszon. Illyen kifogás volna például, ha a' rab megvallaná ugyan a' szemére hányt emberölést, hanem egyszersmind azt állitaná, hogy azt szükséges önvé-delemből tette. — Ha a' rab vallástételéhez megszorítást vagy kifogást ragaszt: a' birónak tisztében áll ötet kifogása való-ságának hebizonyítására szorítani, és önmaga részéről is semmit el nem mulasztani, hogy a' kifogásnak vagy valósa-gát vagy valótlanságát teljes napfényre hozza. Ha a' kétsé-get minden szorgalom és munka mellett sem lehetne elszé-lesztetni: a' fen (119. §.) mondottak szerint a' kifogást va-lónak kellene venni.

5) Hogy a' rab vallomása kimerítő legyen, vagyis hogy a' rab kérdésben forgó büntettét ne csak pusztán vallja be maga ellen, hanem annak körülállásait is, és pedig nem csak a' főbbeket 's mindeneknél tudva lévőket, hanem a' mellékesekeket és elrejtettebbeket is mind előszámlálja; merl ha ezt megtenni nem tudná, méltán kétség támadhatna arról: valljon nem hazud-e maga ellen.

6) Hogy a' vallomás alapos legyen. Illyennek pedig hogy tartathassék, szükséges először ugyan: hogy a' büntettnek való-sága másunnan be legyen bizonyítva, és másodszor hogy a' biró mind azon körülállásokat, mellyeket a' rab előbe-szélelt, a' már végbevitt, vagy ha szükség volna, újonan tartandó vizsgálatból valóknak találja. — Azonban ha a' különbözés csak csekélyebb körülményeket, mellyekre fi-gyelmünket fordítani nem szokjuk, érdekene, azért a' val-lástételt alaptalannak tartani nem lehetne.

7) Hogy a' rabnak vallomása az eljáró törvényszék e-lőtt legyen vagy már eredetileg téve, vagy legalább meghí-telesítve, hogy így a' törvényszék a' vallásttevő rabnak sza-

168 II. Könyv. A' fenyítő törvénytételekről.

bad és eltökélt akaratajáról és az egész vallatásnak törvénytöréséről tökéletesen meg legyen győződve. Végre

8) Hogy a' rab vallástétele mellett állhatatosan megmaradjon, 's azt későbbben vissza ne húzza *).

Hogy a' rabnak tulajdon bűn-bevallása, ha a' fenn elősorolt feltételeknek mind megfelel: a' büntett teljesen bebizonyító szerei közt méltán első helyet érdemel, onnan könnyen lehet érteni, mert kiki tulajdon tettét legjobban tudván, a' törvényszék pontosabb és kimerítőbb ismeretet a' büntettnak valóságáról és tudni szükséges körülállásairól semminemű másféle szer által nem nyerhet, mint a' büntetőnek magának vallástétele által, csak hogy bizonyos legyen az: hogy a' rab ön maga ellen hazudni nem akart; már pedig ezen bizonyosságot a' fenn előszámlált kellékek és feltételek teljesen megszerzik.

Ha a' rabnak tulajdon vallomásahez másféle bebizonyítások is járulnának, melyek a' bírót tökéletesen meggyőznék arról, hogy a' rab maga ellen hazudni nem akart: önkényt érthető, hogy illy esetben a' rabnak vallástétele, habár némelly fenn elősorolt kellékekben megfogynak is, névszerint ha egészen önkényes vagy teljesen, t. i. némelly nem épen lényeges körülállásokra nézve, kimerítő és bebizonyodott nem lenne is, mégis teljesen bebizonyító erővel bírhatna.

A' rabnak törvényszéken kívül tett vallása, ha azt józan elmével, önkényt, fenyegetés vagy verés által nem kényszerítve, 's álnok körülülvétetés nélkül, nem puszta pajkosságból, vagy tréfából, továbbá világos szavakkal és a' büntettet mindenkép meghatározva tette, kellete szerint bebizonyíttatván, a' bevallott büntetről ellene hihetőséget ugyan szül; teljesen bebizonyító erővel mindazonáltal, mivelhogy az ilyen vallomást sem kimerítőnek és alaposnak, sem teljesen eltökéltnek és állhatatosnak tartani nem lehet, semminemű esetben sem bír.

A' törvényszéken kívüli bűn-bevallásnak fajai közé tartoznak a' büntettekéről tett kibékülő egyezések, és olly irományok 's oklevelek is, melyekben a' rab valamelly büntetről úgy, mint általa véghezvittről szól. Ezekre nézve tehát mind azoknak helye vagyon, a' miket itten a' rabnak törvényszéken kívüli bűn-bevallásáról mondtam, azon egy hozzáadással, hogy az oklevélnek hihetőséget szülő erejé-

VI. Ért. A' feny. törvényszéki bebizonyításról. 169

hez a' törvényszéken kívüli bűn-bevallásról előadott kellékeken túl még az is megkívántatik : hogy az oklevél való, egész, és eredeti legyen, és hogy a' gyanúba fogott személytől származása bebizonyodjék ; a' mit egyedül csak a' rabnak törvényszék előtt tett bevallása, vagy hitelt érdemlő szemtanúk által lehet elérni, — az írás hasonlítása, mivelhogy a' bűntevők vonásaikat változtatni, és másoknak, kiket gyanúba hozni kívánnak, írását utánozni szokják, az íránt teljes bebizonyítást nem tehetvén. — Az olyan bűntettekben, melyek írás 's oklevélkészítés által követtetnek el, millyenek például az állevélköltés, 's az összeszövetkezés, az oklevél nem bebizonyító szer, hanem önmaga a' bűntettnek teteme ; ugyanazért az illy bűntettekben, ha az oklevélnek származása a' gyanús személy ellen annak tulajdon törvényszéki vallomása vagy szemtanúk által bebizonyul, a' bűntettnek valósága ellene teljesen be vagyon bizonyítva.

*) Ha a' rab bűn-bevallását későbbben visszahúzza : vagy olly okokat ragaszt visszahúzásához, melyek ártatlanságát bebizonyítják, vagy nem. Az első esetben, mivel a' bűntető hatalom ártatlanra ki nem terjed, köteles a' törvényszék ötet a' kérdésben lévő bűntettre nézve teljesen felmenteni. A' második esetben vagy be vagyon a' rabnak bűntette tanúvallomások által teljesen bizonyítva, vagy nincs. Ha be van így bizonyítva: vallástételének visszavonása nekie nem használhatván, bűntettének törvénybeli rendszerű büntetésébe marasztaltathatik ; ellenkező esetben pedig, a' mint vallástétele vagy egyébként hiánytalan, 's jelesül kimerítő és alapos volt, vagy nem : úgy vagy bírói mérsékléstől függő büntetésnek, vagy pedig per alól teendő felmentésnek vagyon helye. Egyébiránt mivel a' rab hazug vallása által a' törvényszéket megjátszotta ; a' vallástételnek visszavonását, kivéve ha a' vallomás mély búsongásból vagy elöitéletből származott volna, egészen bűntetlenül hagyni még akkor sem kell, ha a' rabnak ártatlansága tökéletesen bebizonyúl.

125. §. A' tanúvallásokról.

Tanúvallásokon a' bűntett tanúinak annak valóságáról, szerzőjéről, és körülményeiről bírói kikérdezés mellett tett kimondásait értjük. Hogy pedig a' tanúvallások teljes bebizonyítást szüljenek, e' következő feltételek kívántatnak meg :

1) Hogy legalább ketten legyenek a' rab ellen valló tanúk ; mert egy tanú, ha éles elméjű, könnyen hazudhat úgy, hogy a' bíró ötet hazugságán nem foghatja ; ellenben ha többen vannak, lehetetlen, hogy a' tettek minden környülről

lásaira nézve hazugságaikat úgy összeszerkesztessék, hogy a' tisztjéhez értő birónak ügyes kérdéseire némelly feleletekben egymásnak ellen ne mondjanak, és így annak alkalmat ne nyujtsanak gonoszságuknak felfödözésére. Ide járul az is, hogy azon gyanítás, melyet a' velünk született büntelenség a' rabnak és tanúnak jámborságáról szül, egyenlő lévén, elégséges oka nincsen, miért kellessék egy tanúnak nagyobb hitelt adni, mintsem a' magát védelmező személynek.

2-szor. Hogy a' tanúk a' büntettről magáról, nem pedig csupán annak gyanújeleiről tegyenek vallást, és hogy vallásaik kimerítőek vagyis a' büntéttnak minden tudni szükséges környúlásaira kiterjedők, világosak, határozottak, állhatatosak, és mind önmagokban, mind pedig egymással megegyezők, egyetértők, 's összeférők legyenek. — Egyéb-iránt a' mi több tanúknak különböző vallomásait illeti: az ilyen vallomások vagy egymásnak ellenmondók, vagy pedig csak egymástól különböző tárgyról szólók lehetnek. — Ha két egyenlő hitelű tanú egymásnak ellenmond, és vallomásaikat semmikép megegyeztetni nem lehet: tanúságaik egymást megsemmisítik. Mondám mégis „egyenlő hitelű,“ mert egy minden kifogás feletti tanúnak vallását egy gyanús tanúnak ellenmondó vallása meggyengítheti ugyan valamennyire, azt mindazáltal egészen meg nem semmisítheti. — Ha pedig különböző tárgyakról szólanak a' tanúk: vagy különböző több büntettekről, vagy pedig ugyanazon egy büntetthez tartozó több külön tettekről szólanak. Az első esetben az 1729-ki törv. 27-dik ágazatának értelme szerint mindegyik kifogás feletti tanú fél bebizonyítást teszen azon büntetthez nézve, melyről tanúságot adott. Hasonlóképen ugyanazon törvényünknel fogva fél bebizonyítást szül a' minden kifogás feletti tanúnak vallása a' második esetben is az általa előadott külön tette nézve; sőt mivel ezen esetben a' tanúvallások egymást kölcsönösen segítik, az ilyen több tanúknak vallásaik együttvéve fél bebizonyításon felül mennek úgy, hogy, ha a' büntett képzetéhez 's lényegéhez tartozó minden külön tett egy egy tanú által igazoltatik, teljes bebizonyítást is szülnek.

3-szor. Hogy a' tanúk minden kifogás feletti legyenek, vagyis hogy sem tudományuk vagyis lelkiismeretök ellen alapos kifogást tenni ne lehessen, sem pedig hazánk törvényei által különösen ki ne legyenek a' tanúságtételtől zárva.

A' tanúnak tudománya ellen kifogást lehet tenni: a) A'

józan észnek és ítélő tehetségnek hiánya miatt. — *b)* A' tanúnak gyenge vagyis a' kérdésben forgó büntettvalóságának ismételére elégtelen korai miatt. Hányadik éves koráig lehesen pedig valaki eilen kifogást tenni, mivel ennek meghatározása a' büntetteknek különféle mivoltától és az elméleti tehetségek kifejlésének csaknem személyként különböző idejétől függ, általánosan szám szerint meghatározni nem lehet. Hazánk törvényei, hárm. törv. 1-ső része 130-dik és 2-dik része 37-dik czimének tanúsága szerint, ezen tekintetből minden személyt, ki életének tizenkettődik évét még be nem tölté, az esküvéstől, következőleg a' tanúság-tételektől is általánosan kizárnak. — *c)* A' büntett észrevételéhez szükséges külső érzéknek hiánya, vagy helytelen alkalmazása miatt, minthogy való ismereteket egyedül csak a' tárgyhöz helyesen alkalmazott ép érzékek által szerezhethünk magunknak. Azonban ha a' tanúnak érzéki eszköze a' büntettnek észrevétele után tompúlt el, tanúsága azáltal erejéből semmit el nem vesz; azon esetben mindazáltal, ha az érzéki eszköznek eltompulása nem egyszerre, hanem lassanként állott be, szükséges szorgalmasan kinyomozni: vajjon a' büntett elkövetésének idejekor nem kezdett-e már a' szóban forgó érzéki eszköz hanyatlani?

A' tanúnak lelkiismérete 's igazmondó akaratja ellen kifogás tétethetik: *a)* Kóborló vagy alattomos élete, 's ismeretlensége miatt. — *b)* Becstelen életmódja vagy romlott erkölce miatt. Ezen okból kifogást lehet tenni mind azok ellen, kik törvénygyalázatjának szennyjét viselik, — kik magokat csalásról vagy hitszegésről gyanúsa kká tették, — kik magokat pénzzel megvesztegetni hagyták, 's kik valamelly büntettért elmarasztaltattak, vagy legalább már fenyítő per alatt állottak. — *c)* Részhajlása miatt. Ezen kütfölből kifogást szenvednek a' rabnak ellenségei, feladói, barátjai, szülői, ösei, hitvestársai, gyermekei, első vagy másod ízén levő atyafiai vagy sógorai, végre mind azok, kikre a' rabnak feloldásából vagy kárhozatából haszon vagy kár háromlik. Végre

Különösen hazánknak törvényei fenyítő perbeni tanúságtételtől e' következőket zárják ki: *a)* A' nemtelen szolgákat és jobbágyokat tulajdon uraikra nézve, és pedig még akkor is, ha más elégséges tanúk nem volnának. — *b)* Minden nemteleneket, a' főpapoknak és nagy uraknak tisztjeiken kívül, a' nemesekre nézve; kivevén mindazáltal azon esetet, ha a' valóságot másképen kinyomozni nem lehetne, mint nemtele-

172 II. Könyv. A' fenytő törvénytételekről.

neknek vagy egyedüli vagy legalább nemesekéhez járult tanúságtételeik által. Bizonyítják ezeket hárm. törv. 2-dik részének 27-dik czime, és az 1729-dik törv. 26-dik ágazata.

Azonban a' titkon elkövetett büntettekben, valamint a' súlyosabbakban is, névszerint az 1723-ki törv. 7-dik ágazatának rendeletéből a' felségsértés gonosztettében, a' törvénytörvény-
szék bölcs belátásához képest a' feladónak, következőleg más kétséges hitelű tanúnak vallomását is tekintetbe veheti.

4-szer. Hogy a' tanúk meg legyenek esküdtetve arra, hogy sem hamisat mondani sem igazat eltitkolni nem fognak. — A' tanúkat, úgy mint hazánkban szokás, vallatásuk előtt meg esküdtetni célirányosabb, mint azután. — Az eskünek szavaira nézve pedig mindazoknak helyök vagyon, miknek a' közönséges vagyis polgári törvénytörvény-
széki perekben.

5-ször. Hogy mindenik tanú a' kérdésben forgó büntettéről és annak szerzőjéről előadott tudomásának okát azon ép és kellőleg használt testi érzékéből adja, melly azon büntettéről és szerzőjéről csalhatlan tudomás szerzésére szolgál.

6-szor. Hogy a' tanúk vallomásaikat törvénytörvény-
szerű módon történt vallatás mellett, minden feleletsugáló vagy kelepczés kérdésnek közbejövetele nélkül tették, és a' törvénytörvény-
széknek színe előtt meghitelesítették legyen.

Egyébiránt itt különösen említést igényel az, hogy a' bíró valamint a' büntettet büntetni, úgy viszont az ártatlanságot is védeni köteles levén, fenytő perekben a' bizonyágtételre tudománya hiányossága miatt képtelen vagy hitelére nézve gyanús tanút, habár a' rab ellene kifogást nem tenne, hivatalánál fogva is félrevetni köteles, és ítélettételében tekintetbe csupán csak a' hitelt érdemlő tanúknak vallomásaikat veheti. Végre

Itt még az a' kérdés is szokott tétetni: valljon a' büntársak tanúságának adhat-e a' bíró hitelt? — Mivelhogy a' büntársak nem a' teljesen képtelen tanúk közé, hanem csupán csak a' gyanúsak rendébe tartoznak, a' súlyosabb'skivált titkon elkövetett büntettekben azoknak vallomásaikat is tekintetbe lehet venni, de mindazáltal csak e' következő feltételek alatt: 1) Hogy a' büntárs tanúságát, vagyis büntárs nevezését önkényt, sugáló kérdeztetés nélkül és kimerítőleg vagyis büntárs büntettséghez járulása körülállásainak ki-
jelezésével tegye, és a' bíró ezen körülállásokat valóknak találja. — 2) Hogy a' büntársnevező a' nevezett iránti gyűlölségének, 's bosszúálló vágyának semmi jelét se adja. —

VI. Ért. A' feny. törvényszéki bebizonyításról. 173

3) Hogy nevezését 's tanúságát önmagának elmarasztaltatása után is erősítse. — 4) Hogy a' bűntársul nevezett személy olly egyén legyen, kire nézve egyébiránt is hasonló gyanú helyet foglalhat. — Teljes bebizonyítást mindazonáltal a' bűntársaknak tanúságaik semmi esetben sem tehetnek, részint mivel a' bűntársban két kellék, melyet törvényeink minden tanúban megkívánnak, t. i. a' feddhetetlen jó hír, és az eskü hiányzik, részint mivel az illy tanúságok a' büntett gyanúját magáról másra hárítani törekvő indulatból, vagy bizonyára büntetéslágyítás reményéből származnak, és az illy emberek azon veszélyt, mellybe tetteik által embertársaikat buktatják, szívökre venni nem szokták. — Vuchetich urnak okoskodása, mellyel ellenkező vélekedését támogatja, — hogy t. i. sok gonosztett büntetlenül maradna, ha a' titkon elkövetett büntettekben, valamint másfélékben is, midőn a' valószínűséget másképp kinyomozni nem lehet, a' bűntársak tanúságának teljesen bebizonyító ereje nem lenne, — azontúl, hogy nem vétetik a' dolognak, t. i. a' teljes bebizonyításnak természetéből, kelletténél többet is bizonyít; mivel, ha ezen okoskodás helyes volna, hasonló büntettekre és esetekre nézve a' büntett akármelly alapos gyanújeleinek is teljesen bebizonyító erőt kellenék tulajdonítanunk.

126. §. A' gyanújelekről.

Gyanújeleken (indicia) olly körülállások értetnek, melyekből a' büntettnek szerzőjét gyanítani lehet, vagy legalább gyanítani szokás.

A' gyanújelek, illy tágas értelemben véve, való, fél-szeg és segéd gyanújelekre szoknak felosztatni.

Fél-szeg gyanújeleknek (indicia spuria) mondatnak azon hajdan gyanújelül vétetni szokott körülállások, melyeknek a' büntett szerzőjével semminemű összefüggésök nincsen; és ugyanazért nekik mai nap legkisebb bebizonyító erő sem tulajdonítatik. Illyenek voltak a' holttest vérvése, valamelly jelesb férfinak álomlítása, a' jósolások.

Segédgyanújeleknek (adminicula) nevezetnek olly körülállások, melyeknek van ugyan a' büntettel és annak szerzőjével valamelly összefüggésök, de igen csekély; ugyanazért ezekre sem vétetik másképen a' törvényszék előtt tekintet, mintsem ha való gyanújelekkel egyesülve vannak. Illy segédgyanújelek például a' gyanús személynek a) hit-

vallása, ha az a' kérdésbe forgó büntettet véteknek nem tartja; *b)* olyan vérségből származása, mellynek több tagjai már azon büntetről isméretesek; *c)* azon büntettre hajló természete, *d)* olly nemzetségi eredete, mellynél azon büntett mintegy meghonosodott; *e)* remegése, elpirulása, vagy elhalaványulása, akadozása, vagy ingadozása a' felelésben, *f)* gonosztevőkkel társalkodása, *g)* hasonló büntetben volt részvétele stb.

Való gyanújeleknek (indicia genuina) végre olly környüállásokat nevezünk, mellyeknek a' büntettel és annak szerzőjével valóságos és alapos összefüggések van. Ezen gyanújeleket sokféleképen szokják a' törvénytudók felosztani; én itten csupán csak a' szükséges felosztásait adom elő. Tudniillik

1) Előfordulásuknak idejére nézve a' való gyanújelek v. tett előttiék, v. tett alattiak v. tett utániak lehetnek. Mindegyik fajának néhány példái nagyobb világosságnak okáért itt következnek. — A' tett előtti gyanújelek közé tartoznak: *a)* A' büntételre ingerlő okok, p. o. az előre ment ellenségeskedés, 's a' büntetből valakire háromlandó haszon. *b)* A' bekövetkezett büntett iránt tett fenyegetődzés. *c)* A' kérdésben forgó büntetelkövetésére célzó szándéknak előre ment elbeszélése. *d)* A' ruházatnak valamely büntett elkövetése előtti gyakor és gyanús változtatása. *e)* Minden olly cselekvények, mellyeket a' büntettre nézve előkészületeknek lehet tartani stb. — A' tett alatti gyanújelekre például szolgálhatnak: *a)* Valakinek teljes hasonlósága azzal, ki a' büntettet elkövetni láttatott. *b)* Valakinek a' büntett helyének szomszédságában azon időtájban, midőn a' büntett véghezvitetett, némelly gyanús környüállásokkal történt meglepetése; *c)* A' büntett nyomdokainak valakinél találtatása. *d)* A' büntett helyén talált valamely holminak saját joga stb. — Végre a' tett utáni gyanújelek közé méltán soroltathatnak: *a)* A' megszökés, ha tüstént a' büntettnak elkövetése vagy nepfényre jövelete után történt. *b)* A' büntett nyomainak elrejtésére vagy megsemmisítésére fordított iparkodás. *c)* A' büntett gyanújának magától elhárítására minden felszólítás nélkül tett törekvés. *d)* A' fenytő vizsgálatnak meggátlásán, sikeretlenné tételén, vagy tévelyedésbe hozásán dolgozás. *e)* A' megsértett személynek édesgetése, 's hallgatásra késztetése. *f)* A' dühösségnek vagy külső érzék hiányának tettetése vallatás közben. *g)* A' büntett főkörnyüállásaira nézve ingadozó vallás. —

VI. Ért. A' feny.törvényszéki bebizonyításról. 175

h) Valaki állapotjának hirtelen 's másképen megmagyarázhatlan változása stb.

2) A' bünteteli összefüggésekre nézve közelebbi és távolabbi gyanújelekre (indicia proximiora et remotia), a' mint t. i. közöttök és a' büntett valósága között szorosb vagy tágash összeköttetés vagyon. — Közelebbi gyanújelnek például szolgálhat: a) Valamelly mindenkép meghatározott büntettre nézve tett fenyegetődzés, ha aztugyanazon büntett nem sokára követte, és egyszersmind olly ember tette, kíről jelleménél és előbbi életénél fogva tudva vagyon, hogy fenyegetéseit könnyen teljesíti. — b) Valakinek a' büntett elkövetése helyén talált holmija, ha bebizonyúl, hogy az a' büntett elkövetését legközelebb megelőzött időben még övé volt. Azonban melly gyanújelek tartozzanak névszerint az egyik vagy másik rendbe: hazánk törvénye által meghatározva nincsen.

A' mi már a' való gyanújeleknek erejét illeti: mivelhogy a' büntettel valóságos összeköttetésök levén a' büntettnék szerzőjéről hihetőséget szűlnék, kétséget nem szenved, hogy bebizonyító erővel birnak; de mekkora legyen ezen erejük, hazánkknak törvényei által meghatározva nincsen. Azonban maga a' józan okosság mutatja: 1) Hogy mennél szorosabb valamelly gyanújelnek a' büntettel és annak szerzőjével összefüggése, az annál nagyobb hihetőséget szűl. 2) Hogy több gyanújeleknek összecsoportozása által bebizonyító erejük növekedik. 3) Hogy a' gyanújelek soha teljes bebizonyítást nem tehetnek; mert akármelly szoros összefüggésök legyen a' büntettel 's annak szerzőjével, mégis, a' mint sokféle tapasztalás bizonyítja, a' belőlök húzott következtetés sokszor csalóka, és valóban a' gyanújelek mindenkor csak hihetőséget szűlnék, melly soha bizonyossággá nem válhatik.

Jegyzet. Némellyek a' gonosztettnek nyilvános tudvalételét (notorietas delicti) is a' rendszerű bebizonyító szerek közé helyezik. De hibásan; mert ezen bizonyító szer veszedelmes is, szükségtelen is. Veszedelmes, mivel sokszor az egész közönségnek úgynevezett nyilvános tudomása csupán hitang hírből ered. Szüségtelen, mert ha valóban mindenek előtt bizonyossággal tudva vagyon a' büntett és annak szerzője, könnyen lehet a' sokaság közöl két vagy három alkalmas tanút választani, és azoknak törvényszerű vallatásuk által teljes bebizonyítást szerezni.

127. §. A' tisztító esküről.

Tisztító eskün (iusiurandum purgatorium), melyet lelki kínzásnak is szokás nevezni, a' büntett gyanúja által terhelt személynek köteleességgül tett esküt értjük. Hogy ezen esküt helyesen oda lehessen itélni, két feltétel kívántatik meg; 1) Hogy rendszerü bebizonyító szerekkel sem a' büntett, sem az ártatlanság be ne bizonyíttathassék; mivel a' tisztító eskü csupán segédbizonyításul szolgál. 2) Hogy a' hitszegéstől félni és tartani ne lehessen; mivel a' tisztító eskü csak ezen feltétel alatt lehet az igazság kinyomozásának alkalmas eszköze. Innét kiki könnyen átláthatja: hogy a' tisztító eskünek súlyosb büntettekben soha helye nem lehet, sőt a' csekélyebbekben is csupán csak akkor, ha a' rabot csak némelly távolabbi gyanújelek terhelik, és azontúl feddhetetlen híre 's neve oltalmazza. Így az 1729. törv. 27-dik ágazatának értelme *). Egyébiránt hogy a' bíró az eskü szavait az esküvőnek hitvallásához, a' kérdésben forgó büntetthez, és a' pernek szükségeihez alkalmazza, 's azokon túl ki ne terjeszsze, és azt, mire a' bevádolttnak esküdnie kell, az eskü tartalmában világosan kijelelje: azt részint a' dolognak természetemaga, részint az eskü-odaitélésről szóló törvényeink világos szavai kívánják.

A' tisztító eskünek fogamatossága pedig abban áll: hogy ha az esküvőnek büntelensége felett tétetett le, az így megtisztult személyt a' törvényszék végképen feloldani köteles, 's ötlet az előbbeni gyanújelek miatt többé törvénybe nem idézheti. Azon esetben mindazáltal, ha a' rab egyedül csak az álnokságnak távollétére nézve vettetett tisztító eskü alá, önkényt érthető: hogy esküje ötlet vétkességének büntetése alól fel nem mentheti.— Ha a' rab minden helyes ok nélkül idegenkednék az ítélet által neki köteleességgül tett tisztító esküt letenni: vagy egyszersmind bevallja a' szemére vetett büntetést, vagy nem. Az első esetben azoknak van helye, miket a' rabnak tulajdon bűn-bevallásáról fenebb mondtam, a' másodikban pedig, mivel az előbbeni gyanújelek, ezen idegenkedés által, új erőt nyernek, a' rab méltán bírói mérsékléstől függő büntetés alá vettethetik.

*) Tudós Vuchetich úr előidézett munkája 479. lapján azt vitatja: hogy fenyítő perekben törvényeinknek értelme szerint tisztító eskünek helye

VI. Ért. A' feny. törvényszéki bebizonyításról. 177

nincsen. — Azonban mivelhogy a' tisztító esküvést rendbeszedő 1729-ki 27-dik törvényünk a' fenyítő törvényszéki büntetésekre nézve kivételt nem téstzen, de egyébiránt is elégséges okát adni nem lehet, miért ne lehetne annak a' fenyítő törvényszéki csekélyebb büntettekben helye, minekutána az a' közönséges vagyis polgári törvényszéki akármelly, jöllehet sokkal súlyosb, büntetést magok után vonzó büntettekben helyet foglal, könnyen be lehet látni, hogy ezen vélemény nem igen erős alapon épül.

128. §. A' kínzó vallatásról és az Isten titkos ítéleteiről.

A' rendkívüli bebizonyítások közé még néhány évek előtt tartozott a' kínzó vallatás is (tortura), vagyis azon fenyítő perbeli tétel, mellyel a' súlyosb gonosztettekről gyanús raboknak testeik kínok alá vettettek, hogy úgy a' kérdésben forgó gonosztettnek bevallására kényszeríttessenek. — A' kínoknak több fokozataik valának, mellyeknek alkalmazásában a' gonosztettnek és gyanújeleinek súlyossága mértékül szolgált. Egyébiránt a' kínzó vallatásokat hazánkban először ugyan dicső Mária Terézsia felfüggesztette, azután pedig országunknak 1792-diki 42-dik törvénye azoknak mindenemű használatát végképen megtiltotta. És valóban méltán, mert a' kínzó vallatás a' valóság kinyomozásának igazságtalan és egyszersmind céliránytalan szere és módja. Igazságtalan, mert általa a' rab bizonyos érzéki rossz vagyis büntetés alá vettetik bizonytalan erkölcsi rossz vagyis még kétség alatt lévő büntett miatt. Céliránytalan; mert általa nem lehet sem a' gonoszságot sem az ártatlanságot megkivántato bizonyossággal felföldözni. Mert valójában a' kínzás alá vettetett rab vagy képes a' kínokat kiállani, vagy nem; az első esetben meg nem vallja, ha valóban bűnös is, gonosztettét, reménylén hogy így büntetésétől megmenekedik; a' másodikban bűnösnek vallja magát, ha egészen ártatlan is, a' mint ezt sokaknak szomorú példáik megbizonyították, kiknek ártatlanságuk fejökö vétele után megczáfolhatatlan bizonyossággal napfényre jött. Ide járul, hogy a' kínzó vallatás magában már jobban kedvez a' gonosztevőknek mint az ártatlanoknak, részint mivel a' gonosztevők többszöri büntetések által hozzá szokván a' szenvedéshez, könnyebben kiállhatják a' kínokat, részint mivel olyanok is találtattak, kik önmagokat, sőt gyermekeiket is különféle kínokban gyakorolták, 's kínzó vallatásokra előre készítgették. — Végre az sem érdemel tekintetet, a' mit némelylek a' kínzó vallatásnak védelmére előhoztak, hogy t. i. a' kínok között tett vallás soha sem tartatott

178 II. Könyv. A' fenyítő törvénytételekről.

előbb teljes hitelt érdemlőnek, mintsem, ha a' rab későbbben a' törvénszék előtt minden kényszerítés nélkül azt megerősítette; mert mivelhogy a' kínzás alatt tett vallását visszavonó rab ujonnan kínzás alá vették, az illy helybenhagyást vagy megerősítést sem lehetett minden kényszerítéstől mentnek tekinteni.

Nagy divatban voltak hazánkban, főképen első királyaink korában az Istennek titkos ítéletei is (Judicia Dei vagy ordalia), a' mint azt sz. László 1-ső könyve 28-dik és 2-dik könyve 4-dik, 5-dik, 6-dik, 3-dik könyve 1-ső és 17-dik, Kálmán 1-ső könyve 22, 52, 53, 76, 83-dik, Korvin Mátyás 6-dik törv. 18-dik, és Ulászló 1-ső törv. 37-dik ágazataik bizonyítják. Többféle fajtaik voltak pedig ezen ítéleteknek; törvényeinkben mindazáltal csak háromról vagyon említés, ugymint a' tüzes vas, forró víz és kettős viadal ítéletéről. Egyébiránt mind ezen Istent kísérő és célíránytalan ítéletek már több századok óta kijöttek divatból.

HETEDIK ÉRTEKEZÉS.

A' RABNAK VÉDELMEÉRŐL.

129. §. A' rab védelmének ismértetése, nemei és szüksége.

Rabnak védelmén (defensio rei) azon okoknak előadását értjük, mellyek a' fenyítő perből reá háromló veszedelemnek elhárítására szolgálnak. Két nemét lehet pedig megkülönböztetni: az előljárót (praeliminaris), melly a' különös vizsgálat, befogatás, avagy a' fenyítő pernek külső formája ellen, és a' per derekabelit (meritoria), melly a' felperes közügyvédek bel bizonyításaira, következőleg a' pernek derekára nézve téteik. Az előljáró védelmet, mivel csak a' pernek külső szertartásait érdekli, úgy kívánván a' polgári társaságnak közjava, el is lehet zárni; a' per derekabelit ellenben még a' legsúlyosb gonosztettekben és az álló törvénszéki's rögtönítéleti perekben sem lehet megtagadni, vagy elmulasztani, mert, mivelhogy a' per derekát érdeklő védelem előtt a' bíró sem azt nem tudhatja, valljon a' tanúk minden kifogás felettiek-e vagy nem? sem arról bizonyos nem lehet, hogy rabja az ellene tett bebizonyításokat meg nem czáfolhatja, ezen védelem a' fenyítő pernek és igazság-ki-

szolgáltatásnak lényegéhez tartozik. Innen továbbá foly az is: hogy ezen védelmet még akkor sem lehet elmulasztani, ha a' rab megesküdött volna reá, hogy magát védelmezni nem akarja; tudniillik azontúl, hogy a' dolognak lényeges feltételeit semminemű szin alatt elmellőzni nem lehet, az illetén természeti kötelezetéseinkkel ellenkező eskü kötelező 's tekintetét érdemlő nem lehet.— Ezen értekezés egyedül csak a' per derekát illető, vagyis szorosb értelemben vétető védelmet fejtegeti,—az előljárónak természetét azokból könnyen lehetvén érteni, miket fenn a' fenyítő vizsgálatról, tömlőczre vetésről, és a' fenyítő pernek külső szertartásairól előterjesztettem.

130. §. Mikor és hányszor lehessen megengedni a' védelmet?

Valamint egy részről a' polgári társaságnak közjáva meg nem szenvedí, hogy a' rabbal vallatása előtt az ellene harczoló tavúvallomások és a' gyanújelek közöltessenek, következőleg nekie a' védelem megengedtetessék: úgy viszont vallatása után kötelessége a' bírónak védelmét mind annyiszor, és pedig nem csak a' marasztaló ítélet kimondása előtt, hanem azután is akármikor egészen utolsó lélekzetéig meghallgatni, valahányszor alapos új védokokra talál; mert a' hazapolgárnak élete a' polgári társaságnak fő sajátí joga (dominium eminens) alá vetve nem lévén, és a' büntető hatalom ártatlanokra ki nem terjedvén, a' fenyítő perbeli marasztaló ítélet, a' mint mondani szokás, elítélt dologgá nem válhatik, 's a' megczáfolhatást soha ki nem zárhatja.

131. §. A' bírónak rab védelmét illető kötelezetései.

A' bírónak kötelessége lévén egyaránt gondoskodni, hogy a' fenyítő vizsgálat alatt lévő személynek, ha bűnös, büntette, ha pedig csíntelen, ártatlansága napfényre jöjön, könnyen lehet érteni: hogy a' rabnak védelménél fontos és kiterjedt körű legyen a' bírónak hivatala. Névszerint az ő tisztjéhez tartozik: 1-szor. A rabot tulajdon védelmezésére felszólítani, sőt nekie törvényszékeink szokásához képest hivaltabeli védelmezőt is rendelni, szabadságában állván mindazáltal a' rabnak, védelmét, ha akarná, más akármelly ügyes szószólóra is bízni. — 2-szor. A' védelemhez elégséges időt engedni. — 3-szor. A' rabnak védelmére szolgáló min-

180 II. Könyv. A' fenyítő törvénytátelekről.

dennemü környüállásokat gondosan megvizsgálni, és mind azon törvényszerü védszereknek, melyeket a' rab kíván, megszerezhetésében, szóval egész igazságos védelmének tökéletes előterjesztetésében nekie segédkezet nyújtani.

132. §. A' rabvédelmezőnek jogai.

Mivel a' kinek valamelly czélnak eléréséhez joga van, jogának kell az ahhoz megkívántató igazságos eszközökhöz is lennie, önkényt következik: hogy a' védelmezőnek jogai mind azokra kiterjednek, a' mik védeczének igazságos védelmére szolgálnak, következőleg: 1-ször. Hogy a' rabbal, valahányszor szükséges, védelme iránt beszélgethet, a' fenyítő igazság-kiszolgáltatás lelkével mindazáltal meggyezőbb lévén, ha az illy beszélgetés az igazságtétel kijátszására szolgálható tanácslatok adásának lehetlenné tétele végett mindenkor valamelly közhatósági személynek jelenlétében történik. — 2-szor. Hogy minden perbeli irományokat megtekinthet. — 3-szor. Hogy a' rabnak védelmére ellentámadást előállíthat, 's a' nekiek teendő vallató kérdéseket kijelölheti. Végre — 4-szer. Hogy egy szóval mindennemü igazságos és törvényszerü eszközökhöz nyulhat, melyek által a' védeczének feje felett lebegő veszélyt tőle elháríthassa.

133. §. A' rabvédelmezőnek hivatala.

A' rabvédelmezőnek tisztje általánosan abban áll: hogy egy részről ugyan mind azt, a' mi védecze őtalmára szolgál, lelkesen előadja más részről pedig mind azokat, a' mik őtet terhelik, törvény-megengedte szerekkel 's eszközökkel megsemmisíteni, vagy legalább gyengíteni iparkodjék. Nevezet szerint pedig tisztéhez tartozik:

1) Szorgalmasan átnézni és megvizsgálni minden perbeli irományokat, az általános vizsgálatról 's rab és tanúvallatásról szóló, egy szóval minden perbeli iratokat; továbbá kihallgatni a' rabot 's annak védtanúit, és mind ezeket egybevetve érelten megfontolni: a) Valljon a' büntettnék létezése 's valósága kellete szerint vagyon-e kinyomozva? 's be vagyon-e teljesen bizonyítva? — b) Valljon meg vagyon-e mutatva, hogy az alperes azon büntettnék szerzője? — c) Valljon az alperesnek tette büntett-e vagy nem? és ha az, mellyik fokozatán álljon a' tett- és gonoszságbeli tökéletes-

ségnek? és valljon az előadott bizonyítmányok által be vagy-e teljesen bizonyítva a' büntett tökéletességének a' felperes tisztí ügyvéd által vitató fokozata?

2) Ezeknek érett megfontolása után, ha a' büntett létezésének 's valóságának kinyomozására, a' tanúk megkivántató tulajdonaikra, vallásaikra, és onnan keletkezett bebizonnyításra, vagy a' rabvallásnak megkivántató feltételeire és az általa nyert bűn-bevallásra nézve valamelly alapos kifogás előadná magát, azt a' törvényszéknek lelkesen elejébe terjesztetni, — 's továbbá a' védencze ártatlanságának megmutatására vagy a' felperes tanúi hitelének meggyengítésére védtanúkat, ha volnának, előállítani, valamint szinte a' csíntelenségnek netalán létező 's hihetőséget szülő jeleit *) (praesumptiones innocentiae) is előadni, 's így a' védencze ellen tett bebizonnyításnak erejét megsemmisíteni, vagy legalább meggyengíteni, és ezekhez képest azon esetben ugyan, ha az előadott véd által védenczének ártatlansága vagy büntelensége bebizonnyodott, vagy legalább minden ellene tett bizonyítmányok teljesen megerőtlenítettek, annak teljes feloldoztatását, azon esetben pedig, ha védje ezeket ugyan nem eszközölte, de mégis azt világosságra hozta: hogy védenczének büntette akár tett- akár gonoszságbeli tökéletességének azon fokozatán, melyet a' felperes közügyvéd vitat, nem áll, avagy hogy a' védencze ellen tett bebizonnyítás teljesnek nem vétethetik, a' büntetésnek kért fokozata alóli felmentését sürgetni.

3) Valamint a' védelemnek semminemű törvényszerű és igazságos szerét használatlanul nem hagyni, úgy ellenben magát mind azoktól lelkiismeretesen óvni, a' mik törvényeinkkel ellenkeznek, avagy csupán csak perkésleltetésre szolgálnak. Innen következik: hogy a' védelmező hivatalával rútúl visszaélne, ha a' rabot tanácsával bűn-bevallásának visszahúzására, hazudozásokra, megszökésre, vagy a' tanúk megvesztegetésére tüzelne, — ha czélirányos védelem helyett a' törvényeket becsmérlné, vagy ha meg nem érdemlett büntetéslágyítás eszközlése végett a' pernek késleltetésére be nem bizonyítható vagy tekintet nem érdemlő környűállásokat összehalmozna.

4) A' védelmet helyes renddel, tiszta és világos nyelvvel, rövid és erélyes beszéddel előterjesztetni. Az előadásnak rendét a' dolognak természete maga, és az ügynek ál-

182 II. Könyv. A' fenyítő törvénytételekről.

lapotja határozza el. Bizonyos véd-példányokhoz ragaszkodni se nem szükséges, se nem tanácsos. Végre

5) Meg nem kell felejtkeznie a' rabvédőnek arról, hogy ő nem bíró, hanem csupán védelmező ; kinek kötelességében áll védencze mellett, akár bűnösnek akár ártatlannak tartja őtet, mind azt előadni, a' mi törvényeink szerint mellette harczol.

*) Az ártatlanságnak jelenségei 's hihetősitő jelei (praesumptiones innocentiae) hasonló kútfőkből származnak a' büntett gyanújeleivel, és ugyanolly bizonyító erővel bírnak az ártatlanságra, millyennel ezek a' büntettre nézve. — Illyenek pedig például a' gyanúba vont személynek : a) Előbbeni jámbor élete és feddhetetlen híre 's neve. — b) Különös barátságos vagy talán jótevő bánása a' megsértett személlyel. — c) A' büntettől visszatartó okai, például az abból reá háromlott kár. — d) A' büntett elkövetésével összekapcsolva volt akadályoknak elhárítására elégtelen ereje. — e) A' büntetelt követő időben tett olytán cselekvényei, melyek csak a' tiszta lelkiismeretű embereknek tulajdonaik stb.

NYOLCZADIK ÉRTEKEZÉS.

A' FENYÍTŐ ÍTÉLETRŐL, 'S ANNAK ORVOSLÁSÁRÓL, ÉS VÉGREHAJTÁSÁRÓL.

134. §. A' fenyítő ítéletnek ismertetése és felosztásai.

Fenyítő ítéleten (sententia criminalis) átalán véve a' bírónak fenyítő perben tett akárminemű végzéseit értjük. Három különös tételt foglal pedig minden fenyítő ítélettel magában, az ügynek előadását, annak meghányását, és az ítéletnek megállapítását és kimondását ; mely tételekre nézve mind azoknak helye vagyon, miket ugyanezen tételekről a' közönséges vagyis polgári törvényszéki törvényünkben előadtam.

A' fenyítő ítélet vagy közbenszóló (interlocutoria), vagyis valamelly mellékes kérdést elhatározó, vagy ügydöntő (definitiva), és ez ismét vagy elmarasztaló, 's kárhoztató (condemnatoria) vagy felmentő 's feloldozó (absolutoria) lehet.

Továbbá mind az elmarasztaló ítéletnek mind a' felmentőnek ismét több fajtái vannak, névszerint :

A' marasztaló ítélet vagy törvénybeli rendszerű, vagy

törvénybeli rendkívüli, vagy végre birói mérsékléstől függő büntetésbe marasztaló lehet. — A' törvénybeli rendszerű büntetésbe marasztaló ítélethez a' fen (35, 36, és 119. §§.) mondottakhoz képest azon túl, hogy a' kérdésben forgó büntett való, álnok, és tetteire nézve teljes büntett legyen, az is megkívántatik, hogy teljesen be legyen bizonyítva; a' többi marasztaló ítéletekhez mindazáltal csekélyebb bebizonyítás is elegendő, csak hogy mégis olyan legyen, melly a' velünk született büntelenségnek gyanítását felülhaladja.

A' felmentő ítélet pedig vagy teljesen feloldozó, vagy csupán per és vád alól felmentő lehet. Teljesen feloldozó ítéletnek mondjuk azt, melly által az alperes ellene harczoló minden bebizonyításokat teljesen megczáfolván ártatlannak nyilvánítatik; per és vád alól felmentőnek pedig nevezzük az olly ítéletet, mellynél fogva valamelly rab, kit néhány meg nem czáfolt, de mégis a' büntelenségnek vele született gyanítását felül nem haladó gyanú-jelek terhelnek, a' megkívántató bebizonyításnak hiánya miatt a' jelen pernek terhe alól felmentetik. Amaz, ha törvényesen volt hozva, az úgy nevezett elítelt dolog kifogását szüli, melly foganattal a' csupán per és vád alól felmentő ítélet nem bír.

*) És pedig hazánkban, valamint a' polgári, úgy a' fenyítő perekben is, mind a' tény-, mind a' jogkérdést ugyanazon egy bíróság 's törvényszék ítéli, 's a' mi törvényhozóink azon elvnek, melly szerint némelly nemzetek a' tény kérdése feletti ítéletet a' jog kérdése felettitől elkülönzik, 's amazt a' nép közöl minden egyes esetben választandó esküdtekre bízván, a' törvénytudó bírakat 's a' törvényszékeket egyedül a' jogkérdés felettire szorítják, eddiglen nem hódoltak. És valójában nem ok nélkül; mert először ugyanazt elítélni, melly büntetés legyen a' bevádolttra rovandó, a' feletti ítélhetés nélkül, valljon a' bevádolt valósággal bűnös-e? és a' büntett ellene be van-e bizonyítva? jó lelkiismerettel nem lehet, 's a' bírót arra, hogy a' kit bűnösnek el nem ismer, büntesse, és a' kinek bűnösségéről meggyőződve vagyon, feloldozza, mi ezen elkülönzésben könnyen megtörténhetik, kötelezni lelkiismereten tett valóságos erőszak. Azután másodszor, mert a' tény kérdésének, vagyis e' kérdéseknek elitélése: valljon a' kérdéses tényben meg vannak-e a' követelt büntettnek lényeges jegyei és kellékei? valljon a' bevádoltnak tette álnok-e vagy csak vétkes, és az álnokságnak vagy vétkeségnek milly fokozatán áll? 's valljon be van-e törvényszerűleg és teljesen bizonyítva a' büntettnek valósága, és az, hogy a' bevádolt személy legyen annak és minő, szántszándékos, vagy vétkes szerzője? — sokkal kimiveltebb 's gyakorlottabb ítélő-tehetséget, 's nagyobb tudományosságot kíván, mint a' büntettekben előforduló jogkérdésnek megfejtése, 's minl mellyet minden borkorban lehetne találni. Azt pedig komolyan állítani, hogy a' tudománynyal kimivelt és az ítélőtételekben gyakorlott elménét az így ki nem mivelt 's ítélet-gyakorlás nélküli elme józanabb ítélő-te-

184 II. Könyv. A' fenyítő törvénytételekről.

hetséggel bir, minden észtudományt kárhóztató merő képtelenség. Valójában az olly nemzet is, melly elég szerencsétlen országglójában, kormányférfaiban, köz előljáróiban, 's bíróiban csupa ellenségeket látni, sokkal jobban biztosítandja magát, még a' felsőségek elleni büntettekre nézve is, a' fenyítő igazság-kiszolgáltatás visszaélései ellen, ha egy részről bírót hivatalaiktól pusztá kényből el nem mozdíthatókká teszi, és más részről világos törvények által kimerítőleg és teljes pontossággal meghatározza: mi kívántassék meg a' törvény-kiszabta büntetésekre teendő elmarasztalásra a' büntettnek mind eseteire, mind tény- és gonoszágbeli tökéletességére és behizonyítására nézve, és melly kellékekkel kellessék a' behizonyító szereknek szükségképen bírniok arra, hogy a' büntett és annak követelt súlyossága a' bevádolt ellen teljesen behizonyítottnak vétethessék? mintsem a' véleményeiben és kegyeletében tapasztalás szerint könnyen változó, 's előljárói befolyásainak igen is kitéve létező nép sorából rögtön választott, 's gyakorlatlan esküdttbírák behozatala által.

135. §. A' fenyítő ítéletnek kellékei.

A' fenyítő ítéletnek kellékei ugyanazok, mellyek a' közönséges vagyis polgári törvényszékiei, t. i. hogy az ítélet világos, 's teljesen kimerítő, és elhatározó legyen; hogy azon bírótól származzék, kit a' pernek bírósága valóban illet; hogy teljes törvényszékben, nappal, törvéynapon, a' perbeli előadások és behizonyítások szerint, hazánk törvényeivel és bevett szokásaival megegyezőleg köz egyetértéssel, vagy a' bírák nagyobb részének, vagy ha netalán két egyenlő részre oszlanának, az elnökkel tartó tagoknak szavazataik szerint hoztassék, és írásba foglalva a' törvényszéknek színe előtt kihirdetessék. Így rendelik ezt hárm. törv. előlj. 10-dik és 15-dik, 2-dik része 42-dik, 's az 1723-ki törv. 24-dik ágazataik. Továbbá itt az is megjegyzést igényel, hogy az 1840: 12-dik törvényczikk rendeletéből ítéleteiket, valamint a' polgári, úgy a' fenyítő perekben is minden bíróságok és ítélőszékek okokkal támogatni kötelesek. Azonban hogy ezen köteleességét a' bíróság megczáfolhatlanul teljesíthesse, szükséges lenne: hogy a' törvényhozás minden büntettnek képzetét és körét pontosan körülírná, és büntetését mindenkép meghatározná, 's mik kívántassanak meg a' törvénybeli rendszerű büntetésbei elmarasztalásra, a' büntettnek mind tökéletességére mind behizonyítására nézve? és mik, és milly feltételek alatt tegyenek teljes behizonyítást? világosan 's határozottan kijelelné, 's fenyítő törvényeit időszakonként gondosan átvizsgálná, és a' környülmények változásai szerint rajtok a' szükséges változtatásokat megtenni el ne mulasztá-

ná. Mind ezek a' fenyítő nyomozásnak és a' befogatásnak igazságos és czélszerű elrendezésével együtt elengedhetlenül szükségesek lennének egyszersmind a' hazapolgárok személyes és illetőleg vagyonbeli bátorságának birói kény- és hatalommal visszaélés elleni hatályos őtalmazására 's biztosítására is.

136. §. A' fenyítő ítélet orvoslásának módjai.

A' fenyítő ítéletnek terhére nézve háromféleképen segíthet magán az alperes:

1) Feljebbvitel (appellatio) által, mely akármely első bírósági törvényszéktől, a' jáász és kún kerületeket, melyek fenyítő pereiket is a' nádorispáni ítélőszékhez viszik, kivéve, az 1791: 43-dik törvényczikk tanúsága szerint közvetlenül a' királyi táblához, és innen a' hétszemélyes főtörvényszékhez megyen. — Ezen segédszert, mellyel újabb időkben, minekutána t. i. az 1729-diki 30-dik törvényczikk azt minden nyilvánosságos büntevőktől megtagadá, egyedül csak a' nemesek éltenek, az 1791-diki 43-dik törvényágazat nemtelen hazánkfiaira is kiterjesztette, de mindazonáltal némelly megszorításokkal, t. i. hogy a' királyi táblához ugyan csak azon pereiket vihessék, melyekben az alperes fejevételre vagy három évi fogságra, avagy egyszerre kiállandó száz korbács- vagy botcsapásra ítéltetett, a' hétszemélyes főtörvényszékhez pedig egyedül csak azokat, melyekben a' királyi tábla egyenesen halálbüntetést rendelt *). — A' nemeseknek ezen feljebbviteli tehetségét az 1836-diki törv. 17-dik ágazatja még tovább, t. i. azon perekre is kiterjesztette, melyekben birói ítélet következésében a' hivatalviselők hivatalaiktól megfosztatnak, valamint szinte mind azon esetekre is, midőn a' nem-nemes büntárssal álló nemes feljebbvitellel él, avagy midőn a' felperes köztisztii ügyész az ítéletet feljebbvinni köteles. Az 1844: 6, és 7-dik törvényczikk pedig a' büntettes bukásokban és váltóhamisításokban hozott fenyítő törvényszéki ítéleteket minden esetre, a' bukásbelieket ugyan a' szokott feljebbviteli bíróságok elébe, a' váltóhamisításbelieket pedig a' kir. curiára feljebbvitetni rendelik. — Egyébiránt Vuchetich úr tanúsága szerint **) királyi parancsolat mellett olly ítéletek is szoktak a' királyi curiához felvitetni, melyekre az itt érdeklött törvényeink a' feljebbvitelnek jöteményét ki nem terjesztették. Ugyanezen tu-

186 II. Könyv. A' fenyítő törvénytételekről.

dósunk tanúsága szerint a' városi polgároknak azon pereikben is megengedtetik a' hétszemélyes főtörvényszékhez folyamodás, melyekben életök megtartásával polgárságuk veszteségére ítéltettek.

2) Perujítás (novum judicium) által, mellynek három. törv. 2-dik részének 75-dik czíme és az 1563-dik törv. 41-dik ágazata a' hivségtelenkedés vétkének és a' gyilkosságnak perében világos szavakkal helyet ad. Egyéb büntetésekről törvényeink e' részben hallgatnak; azonban hogy az új ítélet-kérésnek más akármely büntettekben is, habár nem azon szertartásokkal is, mellyekkel a' közönséges vagyis polgári törvényszéki perekben a' perujítás tétetni szokott, helye legyen, fenn a' 130-dik §-ban be vagyon mutatva.

3) Felséghez folyamodás *** és kegyelem-kérés által; mellyel nem csak a' halálos ítéletekre, hanem a' más bármely büntetésekre nézve is élni szokás.

*) Az itt mondottakból érthető: hogy hazánk törvényhozói a' honpolgároknak bírói ítéletek igazságosságuk iránti biztosítását, valamint a' polgári, úgy a' fenyítő perekben is, nem az ítéletbe megegyező törvényszékek szám szerinti többségében, hanem az ítélelhozó bírák mélyebb belátásában, kitünőbb ítélőtehetségében, 's hosszabb gyakorlat által szerzett ítélési ügyességében helyezik; ugyanazért habár az első bíróság és a' királyi tábla egyenlő ítéletet hozott valamely fenyítő perben, a' hétszemélyes főtörvényszékhez mégis a' feljebbvitelnek helye vagyon és ha ez amazoknak egyenlő ítéleteiktől eltérő ítéletet hoz, ez a' kötelező.

**) Lásd fenyítő törvényünkrol irt munkájának 518. lapját.

***) A' felséghez folyamodás általán véve kétfelé, t. i. vagy igazság, vagy pedig kegyelem dolgában lehet. Amazzal a' bírói hatalom határainak áthágása által szülemlett sérelmének orvoslását, ezzel pedig a' törvényszék ítélete által reá mért büntetésnek elengedését vagy megágyítását kéri a' folyamodó. Mind a' két folyamodás esedező levél által történik, mellyben a' kérés meghallgatásának indító okait különös gondal és pontossággal szükség előterjeszteni. Nevezetszerint a' kegyelem-kérő levelet főtörvényszékünknel hivatalánál fogva a' szegények ügyvéde teszi fel, 's azt töle a' királyi személyes jelenlét törvényszéki helytartója átvevén a' királyi udvari magyar cancellariához felküldi.

137. §. A' fenyítő ítélet végrehajtásáról.

A' fenyítő ítéletet, mihelyest a' törvényszék által megállapítottat, tüstént kihirdetni, és akár feloldozó akár kárhözátató legyen, kivéve ha ezt valamely alapos ok felfüggeszteteni kívánná, a' fen (34. §.) mondottakhoz képest mentől előbb

végrehajtani szükség. A' végrehajtás szabály szerint az első, bíróságképen ítelt, törvényszéknek dolga. Mondám mégis „szabály szerint“, mert, ha az első bírósági törvényszéknek végrehajtáshoz szükséges helye és poroszloí nem volnának, avagy valamely akadály miatt e' köteleességét nem teljesíthetné, akkor a' végrehajtás más köz hatalmu előljárásságra szokott bizattatni, a' mint erre a' királyi tábla, és a' pesti főiskolai törvényszék példát szolgáltat. Minthogy pedig a' büntetésnek nem csak az elítelt büntevőre, hanem más rossz indulatúakra 's büntettre hajlandókra is hatnia kell, olly időben tartandó a' végrehajtás, midőn sok nép összejön, és olly helyen, a' honnan azt kiki láthatja, kivéve ha a' büntettnak természetze, vagy némelly fontos körülmények p. o. zenebona kiütésétől félélem azt titkon tétetni kívánnák *). A' mi az ítéletnek testi erő általi teljesítését illeti: a' halálbüntetést **) és seprűzést hóhérok, a' többi büntetéseket törvényszéki poroszlok eszközlik; kik a' végrehajtásnak pusztá eszközei lévén az ítéletet betű szerint teljesíteni tartoznak, és a' végrehajtást vezérlő birói személynek gondosan vigyáznia kell: hogy a' teljesítés se lágyabb se keményebb ne legyen, mintsem az ítélet szavai kívánják. Végre a' végrehajtástól távol kell mind annak lennie, a' mi vagy a' nézőket kacajra ingerelhetné, vagy a' büntetés alá vetett személyt alapos számközlésnek, és a' közhatalmat gyűlölségnek tárgyává tehetné.

*) A' kik bármely büntevőktől minden megszegyenítést, és a' néptől minden eliszonyítható 's kellemetlenül érdeklő látványt eltávolítandónak, és ugyanazért minden bármilly büntettteli büntetést, különbség nélkül, titkon végrehajtandónak vitatnak, azoknak a' büntevők szemérméről, 's szégyen- és becsületérzetéről, valamint a' nép érzelme gyengédségéről is nagyon túlzó véleményök vagyon, és a' büntevők jobbitása és néhány illy látványhoz járulni a' nélkül sem kényszerült gyengébb idegrendszerűek megkimélése iránti buzgalmukban a' közvéleménynek, és ezer ártatlan honpolgárnak érdekéről megfélemedezni látszatnak.

**) Az egyházi személyeket, h. t. 2-dik része 44-dik czimének tanúsága szerint, minekelőtte a' halálbüntetés rajtok végrehajtatik, püspökeik egyházi rendőktől meg szokják fosztani.

138. §. A' végrehajtás felfüggesztésének okai.

Vannak némelly olly okok is, mellyek a' végrehajtásnak vagy örökös vagy legalább ideigleni felfüggesztését kívánják. — A' végrehajtást örökre csupán csak a' fejedelmi

188 II. Könyv. A' fenyítő törvénytételekről.

megkegyelmezés, és az elítélve volt rab ártatlanságának új ítélet általi elismerése függesztheti fel; ideigleni felfüggesztést mindazáltal különféle okok szülhetnek. Ilyenek névszerint: 1) A' fejedelemhez tett folyamodás. — 2) A' pernek feljebbvitele. — 3) A' nőrabnak terhessége fejtételi és más testi büntetésekre nézve. — 4) A' rabnak megőrülése. — 5) A' rabnak megbetegedése testsanyargató büntetésekre nézve, mivel könnyen halálbüntetésre fajulnának. — 6) Az üdvös halálhoz készülés, mely célra három nap szokott engedtetni. — 7) A' bűntevőknek nagy hatalma, míglen a' közbátor-ság fentartására célirányos intézkedések tétethetnek. — 8) A' rab bűntársai kézre kerítésének reménye, hogy őket vele szembesíteni lehessen. — 9) A' rab által elkövetett más súlyosb büntett gyanújeleinek új felfödözése. Végre — 10) Akármely ezekhez hasonló, 's főképen a' hazának közjavát érdeklő fontosb környüállások.

139. §. A' rabok temetéséről.

Hazánknak szokása az öngyilkosoktól, ha józan elmével voltak, sőt másféle bűntevőktől is néhány esetekben a' tisztességes, vagyis az egyháznak szertartása szerint köztemető helyen teendő temetést megtagadja. Illy esetek pedig e' következők: 1) Ha a' halálbüntetés rajtok végrehajtatott. — 2) Ha az ítélet végrehajtása előtt ugyan, de mégis halálos ítéletök kihirdetése után múltak ki. — 3) Ha töredelmesség jelei nélkül, jóllehet elmarasztaltatásuk előtt, haltak meg. — 4) Ha büntetlen kápatva befogatás közben elvesztek. — A' temetés neve iránt támadó kérdésnek elhatározása, ha a' töredelmesség iránt kétség támad, az egyházi, egyéb esetekben pedig a' világi előljárokot illeti, szükséges lévén minden esetre e' kérdést mennél hamarább eldönteni, nehogy a' holt test hosszabb késedelem által rothadásba menjen.

140. §. A' halálra ítéltnek vagyonáról.

A' halálra ítéltettek, hárm. törv. 1-ső része 15-dik és 2-dik része 55-dik czímének tanúsága szerint, a' felségsértésnek, és hivségtelenkedésnek esetein kívül, vagyonaitak ugyan nem vesztik el, hanem törvényes örökösöikre áthorcsátják; azon holmiaik mindazáltal, melyek befogatásukkor nálók találtattak, hárm. törv. 2-dik része 55-dik czíme, és

Korvin Mátyás 6-dik törv. 55-dik, és II. Ulászló 1-ső törv. 74-dik ágazataik szerint mindenkor a' bíróra szállanak.

141. §. A' fenyítő per költségeiről.

A' fenyítő per költségein szorosb értelemben ugyan csak a' fenyítő per megismerésére, elítélésére, és az ítélet végrehajtására tett költségek; tágasb értelemben mindazáltal ezeken túl még a' tömlöczben létező rabnak tartására tett kiadások is értetnek. Ha a' természeti igazságot tekintjük, mind ezen költségeknek terhet az tartoznék viselni, ki azokat álnok vagy vétkes tette által okozta; következőleg néha az alperes, ha t. i. valóban bűnös, vagy legalább vétkes tette által az ellene támasztott gyanúra alkalmat szolgáltatott; néha a' feladó, ha hamis feladást tett; néha a' bíró maga, ha alapos gyanú-jelek nélkül tette eljárását, úgy hogy ezen költségeket csupán csak akkor kellene a' közpénztárra gurítani, ha azokat senki álnok vagy vétkes tettének sem lehetne tulajdonítani, vagy ha a' költséget okozó egészen vagyontalan volna. — Azonban hazánkban törvényszékeinknek bevett szokása szerint a' szorosb értelemben vett perbeli költségeknek, sőt ha a' bűntevő csekély tehetséggel bír, a' rabtartásnak terhet is, a' perben bíráskodó közönségnek pénztára viseli.

M U T A T Ó.

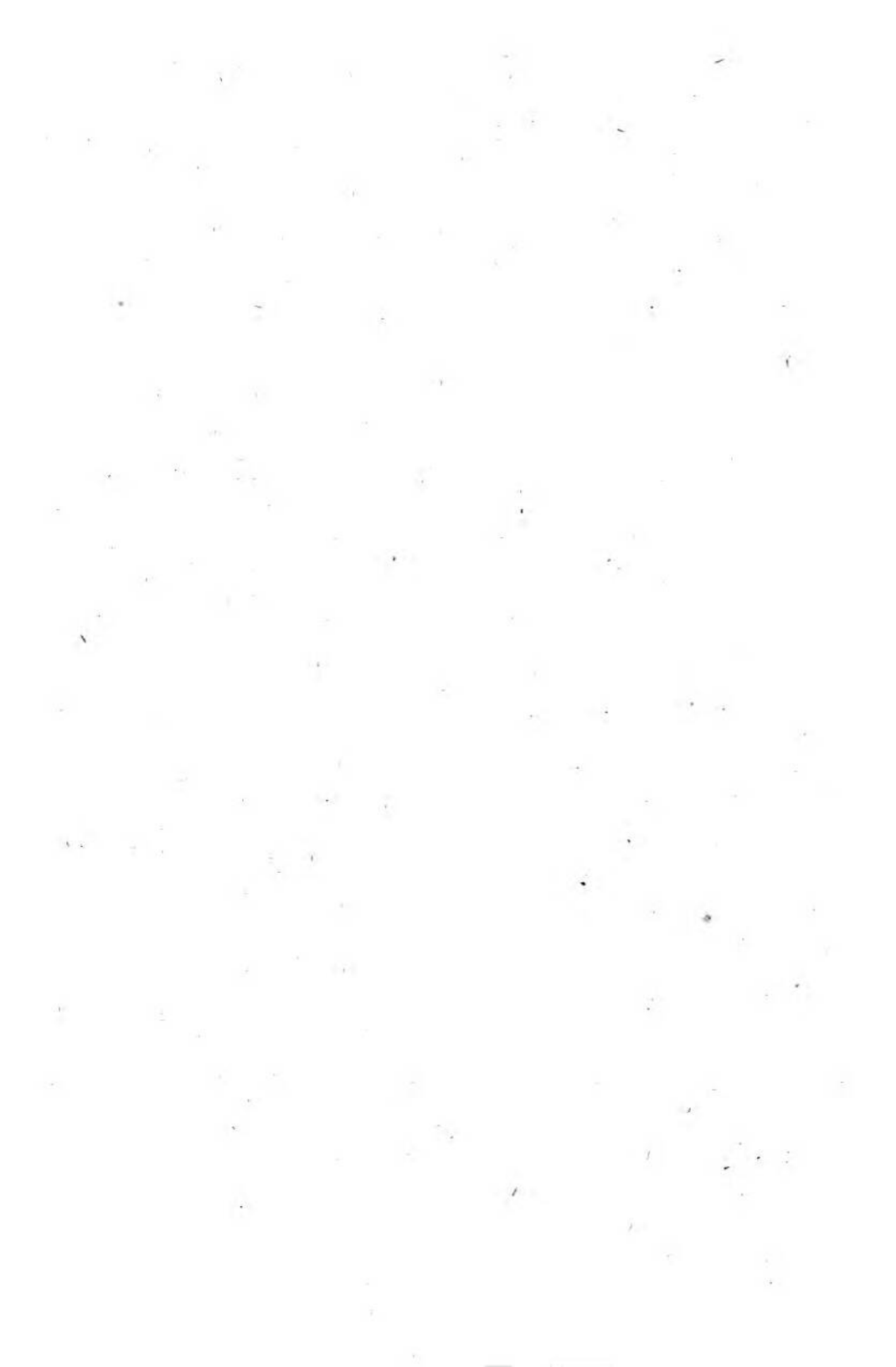
	lap.
Ágyastartás. Concubinitatus	122
Állevélköltés. Confectio falsarum literarum	106, 107
Állevéllel incselkedés. Insidiae per falsas literas structae	106, 107
Álló törvénytétel. Judicium statarium	138
Álnokság. Dolus	47, 48, 50, 51
Alperes. Incattus	127
Ártatlanság hihetősítő jelei, 's jelenségei. Praesumptiones innocentiae.	181, 182
Beárulás. Delatio	142
Bebizonyítás. Probatio	164
Bebizonyító szerek. Probandi media	166
Bebörtönözés. Incarceratio	158
Becstelenítő büntetések. Poenae famosae	73
Befogatás. Captura	158
Békéltő egyezés. Transactio de delicto	168
Béketörés. Crimen fractae pacis	93
Bérlelt gyilkos. Assassinus	104
Bevádolás. Accusatio	142
Bírónak tisztje a' bebizonyítás körül	165
Bírónak tisztje a' meghatározott vagyis törvénybeli büntetés körül	66
Bírónak tisztje a' rabnak védelme körül	179
Bíróság. Judicatus.	127
Bíróság illetősége. Competentia fori	133
Büntárs. Socius delicti	52

	Lap.
Büntárs-ragadás. Raptus	123
Büntárs-nevezés. Nominatio socii	
Büntárs tanúsága. Depositio complicitis	
Bűbájosság. Magia	99
Büntelen önvédelem igazsága. Moderamen inculpatæ tutelæ	101
Büntetés. Poena	
Büntetés kellékei. Dotes poenæ	60
Büntetés-keményebbités. Exasperatio poenarum	83
Büntetés-lágyítás. Mitigatio poenarum	77
Büntett. Delictum	41
Büntettes bukás. Fallimentum criminale	116
Büntett bebizonyítása. Probatio delecti	163
Büntett elidősítése. Praescriptio delicti	88
Büntett ismertetése és különbözése. Delicti notio et diversitas	124
Büntettek következtetése általában	55
Büntettek összecsoportozása. Concursus delictorum	—
Büntett köztudva-léte, 's nyilvánossága. Notorietas delicti	175
Büntett közös szerzői. Coauctores delicti	52
Büntett szerzője. Auctor delicti	—
Büntett-pártolás. Crimen fautoratus	95
Büntett teteme 's valósága Corpus delicti	145
Csalfaság büntette. Crimen stellionatus	118
Csecsemő-gyilkolás. Infanticidium	104
Csecsemő-kitétel. Expositio infantis	108
Egyházsértés 's törés. Violatio ecclesiae	98
Életünket sértő büntettek	100
Ellentmondás-állítás. Confrontatio	157
Emberlopás. Plagium	110
Eretnekség. Haeresis	98
Értékünket érdeklő büntetések	76
Erőszakos paráznaság. Struprum violentum	119
Fejedelemhez folyamodás. Recursus ad principem	186
Feladás. Denunciatio	142
Feljebbvitel. Appellatio	185
Felperes. Actor	126
Fel ségsértés. Crimen læsæ majestatis	89
Fenyítő büntetésnek ismertetése és célja	56, 57
" " " fajtái és nevei	69
" " " felosztásai	61
Fenyítő bíró. Judex criminalis	127
Fenyítő bírói hatalom. Jurisdictio criminalis	—
Fenyítő ítélet. Sententia criminalis	182
Fenyítő ítéletnek orvoslatai	185
Fenyítő per. Processus criminalis	134
Fenyítő per költségei. Expensæ processus criminalis	189
Fenyítő törvényeink történetirata	9
Fenyítő törvényszékek. Tribunalia criminalia	131

	Lap.
Fenyítő törvényrendelet. Lex criminalis	3
Fenyítő törvénytörvényi büntetett fajtái	45
" " " " " felosztásai	—
" " " " " módozatai	47
Fenyítő törvénytörvényi törvényünknek előisméretei. Praecognita	
Juris hungarici judiciarii criminalis	1
Fenyítő törvénytörvény. Judicium criminale	125
Fenyítő vádlevél példája. Formula actionis criminalis	136, 137
Fenyítő vizsgálat. Inquisitio criminalis	144
Félsegg gyanújelek. Judicia spuria	173
Forró víz ítélete. Judicium aquae bullientis	175
Főben járó büntetések. Poenae capitales	69
Fővesztésre kárhozottaknak javai	188
Gonosztett. Delictum	41
Gyanújelek. Indicia delicti	173
Gyilkosság. Homicidium	100
Gyújtogatás. Crimen incendii	112
Hamis pénz behozatala. Adulterinae monetae inductio	92
Hamis tanúságtétel. Crimen falsi testium	111
Hamis vádtétel. Crimen falsi delatorum	—
Ház-kifürkösztés. Perscrutatio domus	147
Hittől szakadás. Apostasia	98
Hívségtelenkedés szennyje. Nota infidelitatis	92
Igazságbeli büntetés-lágyításnak okai. Causae mitigationis poenarum e justitia	78
Istenkároztás. Blasphemia	97
Isten titkos ítéletei. Judicia Dei, seu ordalia	178
Izzóvas ítélete. Judicium ferri candentis	—
Károztás. Blasphemia	97
Kegyelembeli büntetés-lágyításnak okai. Causae mitigationis poenarum e gratia	82
Kettős viadal. Duellum	109
Kettős viadal ítélete. Judicium duelli	178
Kezes-állítást. Fideiussoris statutio	161
Kínzó vallatás. Tortura	177
Korona jogait sértő hitszegés. Periurium contra jurisdictionem sacrae coronae	96
Kurvakerítés. Lenocinium. Kurvakerítő. Leno	123
Kurvákodás. Fornicatio	119
Könnyítő környüállások. Circumstantiae alleviantes	
Közérőszak. Vis publica	93
Közjót sértő büntetett. Delicta publica	89
Közkinccs-elsikkasztás. Crimen residui	94
Közkinccs-lopás. Crimen peculatus	—
Közönség büntetett. Delictum communitatis	52
Különös közótalom alatt álló személy meggyilkolása	103

	Lap.
Latortóság. Latrocinium	103
Lopott jószág-letartóztatás. Detentio rei furtivae	115
Lopott jószág-vevés. Emtio rei furtivae	—
Magtalanítás. Sterilitatis procuratio	109
Magzat-elűzés. Abortus procuratio	108
Megkegyelmezés. Adgratiatio	86
Menedékhely. Asylum	161
Méregkeverés. Veneficium, intoxicatio	107
Nősparáznaság. Adulterium	119
Oklevelek. Instrumenta literalia	168
Öltalom-levél. Salvus conductus	161
Öngyilkolás Autochiria	103
Összehalmozott büntettek. Delicta concurrentia	46
Paráználkodás. Stuprum in genere	119
Pártütés. Rebellio	89
Pénzkörülmételés. Circumcisio monetæ	93
Per-eltörlés. Abolitio	86
Perhez illő bírói hatalom. Forum competens	133
Per-szünetítő egyezés. Transactio.	88
Perújítás. Novisatio, novum iudicium	186
Polgári szabadságunkat és jogainkat megszorító büntetések	74
Rab-befogatás. Captura rei	158
Rab-elszöktetés. Dimissio malefactoris	96
Rabló-gyilkosság. Latrocinium	103
Rablótolvajság. Praedocinium	113
Rab tulajdon vallomása. Confessio rei propria	166
Rabok temetése. Sepultura reorum	188
Rabvallatás. Examen rei	113
Rab védelme. Defensio rei	178
Rab védőjének jogai	180
Rab védőjének kötelességei	—
Rokongyilkolás. Parricidium	103
Segédgyanújelek. Adminicula	173
Súlyosító környüállások. Circumstantiæ aggravantes	
Szabadmeneti levél. Salvus Conductus literæ	161
Szembesítés. Confrontatio	157
Személyvizsgálat. Recognitio personæ	159
Szemérmünket sértő büntettek. Delicta carnis seu contra pudici- tiam	118
Szemre-vétel. Ocularis inspectio	146
Szeplősítés. Stuprum in specie	119
Tanúvallások. Depositio testium	169
Tanúvallatás. Examen testium	154, 155, 156
Természet elleni fajtalanokodás. Sodomia	122

	Lap.
Testsanyargató büntetések. Poenae corporis afflictivae	71
Tetemsértés 's törés. Violatio corporis	110, 111
Tisztító eskü. Juramentum purgatorium	176
Tiztsértés. Crimen repetundarum	95
Tolvajság. Furtum	113
Többférjűség vagy feleségűség. Polygamia	119
Tömlöczrevetés. Incarceratio	158
Tömlöcztöli menekvésnek törvényszerű szerelei	160
Tüzes vas ítélete. Judicium ferri candentis	178
Ütelálló tolvajkodás. Obsessio viarum	115
Vagyonsértő büntettek	112
Vallást érdeklő büntettek	97
Vallató kérdések, 's azoknak kellékei. Articuli examinis	149, 150
Való gyanújelek. Indicia genuina	174
Vár-elfoglalás. Expugnatio castris	116
Vár-feladás. Traditio castris	—
Védelmező. Defensor	180
Végrehajtás. Executio	186
Végrehajtás felfüggesztésének okai	187
Vérfertőztetés. Incestus	120
Vétkesség. Culpa	42, 47

Österreichische Nationalbibliothek

+Z158823805

